PUBLICAREA SOCIETĂŢII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA CU ASISTENŢA SOCIETĂŢII FILOZOFICE S -PETERSBURGSHP) ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE psihologie JURNAL, fondat de prof N Ya Grotom și A A Abrikosov-AN XVI Editat de L M Lopatin Cartea a V-a ( ) NOIEMBRIE-DECEMBRIE MOSCOVA T ano-litografie a Asociației I N Kushnarev și Co str Pimenovskaya, suspin casa" Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " CONŢINUT Pagină Axiomele filozofiei L Lopatina Învățăturile lui B N Chicherin despre esența și sensul dreptului Carte Evgheni Trubetskoy La filosofia dreptului electoral S Kotlyarevsky Leslie Stephen / Etude de a caracteriza N Vinogradova Cehov ca realist-inovator (experiență de critică științifică și psihologică) Sfârşit N Piapir Doctrina spațială a lui Kant și pangeometria lui Lobaciovski S Bogomolova Fundamentele logice ale sistemului hegelian și sfârșitul istoriei M Rubinstein Critică și bibliografie I Recenzie de cărți Ludwig Gumplovitz Geschichte der Staatstheorien S Kotlyarevsky II Pliant bibliografic III Știri și note La problema influenței imaginației asupra fătului P Podya-polsky ^ Din Societatea Economică Liberă Materiale pentru statistica jurnalului Anunturi Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Axiomele filozofiei (Perspectivă și filozofie științifică) Articolul propus este o continuare a articolelor mele publicate în acest jurnal în - gg sub titlul general "Perspectivă științifică și filozofie" De atunci, diverse împrejurări m-au distras de la studiul problemelor ridicate acolo Între timp, unele dintre aceste probleme mi se par atât de importante încât nu aș vrea să le las doar pe jumătate considerate În special, nu am vrut, fără să termin, să arunc o ceartă cu Prof V I oaie, însă, recunoaște în același timp că doar în unele părți ale viziunii științifice asupra lumii există adevăruri care sunt obligatorii pentru toți oamenii și trebuie recunoscute ; în ceea ce privește filozofia, nu există prevederi și concluzii generale obligatorii în ea - tot conținutul sistemelor filosofice este rodul inspirației personale a autorilor lor b și, prin urmare, în ei totul este subiectiv Nu pot să mă alătur prof Vernadsky evaluare și a vorbit în ultimul meu articol *) apăra) "Întrebările lui Phil și Psychol ", KN) Acolo, carte Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" L LOPATIN b de poziţia că în filosofie există adevăruri universal recunoscute În același timp, am încercat în primul rând să arăt că expresia: un adevăr general acceptat, poate avea semnificații diferite Nu există adevăruri general acceptate în filozofie, în sensul că nimeni nu se poate îndoi de ele și nu poate ridica obiecții și dispute împotriva lor Nici în știință nu există astfel de adevăruri - se poate pune la îndoială axiomele matematicii, ca să nu mai vorbim de generalizări inductive din Fapte concrete Cu o dorință puternică, se poate îndoi în mod pozitiv de totul și chiar să invoce motive plauzibile pentru asta Dar în filozofie există adevăruri universal recunoscute și obligatorii în sensul cuvântului care, în ciuda tuturor îndoielilor și disputelor, își păstrează persuasivitatea interioară pentru fiecare minte și au o putere atât de practică asupra ei, încât chiar și cei care se îndoiesc de ele în mod constant și ei le folosesc involuntar ca criterii imuabile pentru toate judecățile lor atunci când încetează să-și exercite scepticismul asupra lor Dovada necesității acestor adevăruri pentru rațiunea noastră constă tocmai în imposibilitatea unei îndoieli serioase și complet realizate în raport cu acestea Asemenea adevăruri, având în vedere caracterul lor imediat persuasiv, am numit axiomele filozofiei Asta nu înseamnă că ele trebuie acceptate pe credință, fără critici, ca niște dogme imobile care ni s-au dezvăluit odată pentru totdeauna Dimpotrivă, am insistat în repetate

rânduri că au mare nevoie de o analiză speculativă, de o stabilire atentă a sensului lor real, de justificarea lor rațională împotriva posibilelor atacuri ale scepticismului a dat mai multe exemple de astfel de adevăruri axiomatice, împărțindu-le în două grupuri Prima grupă include adevăruri cu un conținut foarte general, care se aplică la tot ceea ce înțelegem Acestea includ: principiul identității (fiecare lucru este ceea ce este, și nu altceva), legea cauzelor Biblioteca "Runivers" AXIOME DE FILOZOFIE (fiecare acțiune are o cauză și fiecare cauză se găsește în acțiune), principiul substanțialității (în fiecare acțiune, fenomen și stare ceva acționează, apare și experimentează stări), principiul obiectivității gândirii noastre (că, cu absolută necesitate, se gândește la un obiect având în vedere proprietățile și relațiile sale date, îi aparține de fapt) În cel de-al doilea grup, am inclus prevederi cu un sens metafizic și psihologic mai particular și concret Acestea sunt: recunoașterea propriei noastre ființe ca ființe conștiente; recunoașterea capacității noastre de a acționa pe cont propriu, din proprie voință și din propria noastră voință; recunoașterea altor ființe animate, cu excepția noastră, adică recunoașterea animației altcuiva; recunoașterea existenței unei lumi exterioare sau, în general, a unei realități independente diferite de noi și în raport cu noi și dependența noastră forțată de aceasta Toate aceste adevăruri sunt îmbrățișate de o singură trăsătură comună: fiecare dintre ele poate servi drept model de enunțuri, în care cineva se poate îndoi de cuvinte cât de mult îi place, dar care nu poate fi respins complet Printr-o serie întreagă de exemple am arătat cât de inutile au fost încercările făcute în istoria filozofiei de a abandona unele dintre ele M-am străduit să arăt în continuare că, cel puțin în raport cu majoritatea dintre ele, renunțarea efectivă la ele ar fi autoanihilarea completă a minții: o astfel de renunțare este practic de neconceput în timp ce raționăm și gândim Împotriva concluziilor trase până acum au fost ridicate mai multe obiecții, dintre care mă voi concentra asupra a două, deoarece se referă la însăși esența chestiunii În primul rând, am fost subliniat că multe dintre propozițiile axiomatice citate reprezintă pur și simplu legile minții noastre O altă obiecție, parțial * Biblioteca "Runivers" l LOPATIN legat de primul este mai grav Ea poate fi formulată astfel: obligativitatea și persuasivitatea pentru noi a axiomelor filozofiei nu spun nimic pentru certitudinea lor obiectivă; nimic nu împiedică pe cineva să se gândească - și chiar și acesta trebuie să presupună în primul rând - că sensul lor este pur subiectiv, deși universal uman; toți oamenii privesc lucrurile din unghiul lor, dar asta nu înseamnă deloc că lucrurile în sine, date independent de noi, sunt supuse unghiurilor noastre de vedere; deci, în aceste axiome nu se pot vedea principii capabile să formeze baza cunoașterii și înțelegerii noastre obiective a lumii În ceea ce privește prima obiecție, nu prea înțeleg de ce poate servi drept obiecție în acest caz? La urma urmei, este mai degrabă o confirmare categorică a evaluării mele Fiecare axiomă este cu atât mai solidă și cu cât este mai puternică obligația sa față de gândirea noastră, cu atât este mai adânc înrădăcinată în însăși organizarea minții noastre Ideea nu este cum numim adevărurile considerate - axiome, legile rațiunii sau altceva Important este că aceste presupuse legi ale rațiunii sunt îmbrăcate inevitabil în Formule teoretice cu un anumit conținut ontologic și metafizic În ceea ce privește a doua obiecție, voi spune următoarele Concepbilitatea sensului pur subiectiv al axiomelor citate trebuie să fie arătată clar, și nu afirmată neîntemeiată Din partea mea, în capitolele precedente am încercat să

stabilesc cu toată claritatea posibilă ce incongruență evidentă va rezulta dacă recunoaștem toate axiomele considerate acolo doar ca o iluzie subiectivă Într-adevăr, printre ele, de altfel, se numără și principiul obiectivității gândirii noastre Este clar imposibil să renunțăm complet la ea - asta ar însemna renunțarea la gândul însuși, la orice fel de corectitudine și legitimitate a judecăților noastre, fie în domeniul teoretic, fie în cel practic Cum pot în mod conștient Biblioteca "Runivers" AXIOME DE FILOZOFIE seriozitate serioasă în legătură cu ceva de spus sau de gândit, când în același timp voi fi ferm convins că nimic nu poate ieși din discursurile și gândurile mele, în afară de prostii complet subiective? Și așa mă întreb: ce ar însemna să recunoaștem această axiomă a obiectivității gândirii noastre doar ca unghi de vedere al nostru, deși involuntar, dar totuși complet subiectiv? Evaluând-o în acest fel, nu am proclama prin aceasta negarea sa hotărâtă - la urma urmei, întregul ei sens este că gândirea noastră nu este doar subiectivă Și să încercăm cu adevărat și până la capăt să renunțăm la această axiomă! Considerații similare se aplică axiomelor despre existența conștiinței altcuiva, a lumii exterioare etc Este destul de clar că a accepta subiectivitatea lor pură înseamnă a le nega La aceasta, probabil, răspunsul va fi: subiectiv suntem obligați nu numai să acceptăm această axiomă, ci multe altele ca adevăruri obiective; dar aceasta încă nu împiedică faptul că o astfel de constrângere are doar un sens subiectiv și nu spune nimic pentru certitudinea obiectivă neconcepută a axiomelor Un astfel de raționament ar putea fi considerat destul de subtil dacă nu ar semăna atât de suspect cu o simplă contradicție în cuvinte Un lucru trebuie considerat clar: sarcina probei pentru astfel de raționamente trebuie să revină în întregime apărătorilor lor; iar această dovadă trebuie luată destul de în serios, având în vedere marea importanţă a concluziilor care decurg din ea, deoarece ar justifica caracterul absolut iluzoriu al raţiunii Prin urmare, o astfel de dovadă se poate limita cu greu la considerații elementare că nu putem sări din gândul nostru și că, prin urmare, chiar dacă ne înșală complet, tot nu o vom observa În primul rând, astfel de argumente vorbesc doar despre posibilitatea abstractă a naturii înșelătoare a gândirii noastre, fără a-și fundamenta realitatea, sau chiar doar probabilitatea În al doilea rând, și asta Biblioteca "Runivers" L LOPATIN este și mai important, ele pornesc dintr-un punct de vedere în care toate criteriile logice se termină Subiectivismul, atât de justificat, este complet invulnerabil la orice obiecție La cele mai convingătoare și puternice dovezi împotriva lui, el va răspunde uniform: toate aceste dovezi sunt încă gânduri și persuasivitatea lor este persuasivitatea gândurilor, iar gândul ne poate înșela O asemenea invulnerabilitate este un anumit avantaj al argumentului luat în considerare, dar îl deduce și pe acesta din urmă dintr-o serie de subiecte supuse discuției filozofice Am avut în repetate rânduri ocazia să spun *) că filosofia nu se poate ocupa de nici un fel de îndoială, ci doar de îndoială motivată logic Dacă impotența și natura iluzorie a gândirii umane sunt deduse cu plauzibilitate logică dintr-o examinare preliminară a naturii minții umane, o asemenea derivație, desigur, are tot dreptul la o judecată filozofică; dar dacă cineva pur și simplu nu crede în gând, cum se poate certa cu o astfel de persoană? Aici ne confruntăm deja cu o dispoziție personală; un astfel de scepticism este un fenomen patologic, în alte cazuri poate fi necesar să-l tratezi, dar orice respingere logică în legătură cu acesta va fi cu greu oportună Prin urmare, susțin cu fermitate faptul că a prezenta viziunea subiectivistă a rațiunii ca adevăr, obligatoriu în sine, este o metodă

inadmisibilă din punct de vedere logic Iluzoria subiectivă a gândirii în sensurile largi și categorice ale acestei înțelegeri, care este inevitabil, atunci când întrebarea este despre subiectivitate pură, tot aceeași filozofie, ar trebui justificată și dovedită cât de mult poate merge despre dovezi, cel puțin cel mai mult presupunerea semnificativă a rațiunii noastre naturale și a relației sale cu cunoașterea *) Vezi de ex cur Phil , carte II, p - Biblioteca "Runivers" AXIOME DE FILOZOFIE realitatea mea Cu toate acestea, chiar și cu această ultimă concesie, problema încă capătă un aspect extrem de capricios Pentru a arăta că principiile identității, obiectivității gândirii, rațiunii suficiente etc , sunt iluzorii și false, totuși, bazându-ne pe ele pe tot parcursul argumentării, deoarece gândirea noastră nu are alte principii și fără ele nu poate fi nevoie de un un singur pas Pentru a arăta în continuare că este probabilă doar o astfel de lume, care este absolut de neconceput în orice privință, în care nu există nici lucruri, nici proprietăți, nici cauze, nici acțiuni, nici conexiuni, nici legi, nici forțe, nici fenomene, nici corpuri, nici conștiințe, în care nu există absolut nimic din ceea ce putem înțelege și imagina În fine, să arătăm că într-o astfel de interpretare a rațiunii și a lumii nu există nicio contradicție logică, deși, până la urmă, vedem o contradicție logică doar în ceea ce nu este în concordanță cu legile gândirii Asta este sarcina! Cu toate acestea, trebuie să atrag din nou atenția cititorului asupra faptului că o asemenea dificultate de a desfășura în mod consecvent un punct de vedere sceptic și subiectivist asupra axiomelor filozofiei nu ne scutește cu nimic de necesitatea de a fundamenta și justifica critic sensul și sensul lor obiectiv Dacă subiectivismul, proclamat dogmatic, cere dovezi, nu mai puțin evaluarea obiectivă a proceselor de gândire necesită dovezi Ar fi o cale ușoară, dar cu greu potrivită, de a ieși din toate dificultățile să proclamăm pur și simplu propozițiile axiomatice ale filosofiei ca adevăruri obiective numai pentru persuasivitatea lor subiectivă și pentru inseparabilitatea lor de organizarea minții noastre După cum am spus mai înainte, dacă vreun adevăr ridică o îndoială gândită logic împotriva lui însuși, el trebuie să fie fundamentat; între timp, toate propozițiile pe care le cităm ca exemple de axiome filozofice, în momente diferite au stârnit îndoieli foarte deliberate Expuneți fără alte discuții Biblioteca "Runivers" L LOPATIN cererea sa dogmatică de credință ascultătoare în aceste propoziții ar însemna mai mult să tachineze scepticismul decât să-l potolească Cel puțin acesta a fost întotdeauna cazul în istoria gândirii Da, chiar dacă toată lumea ar fi de acord cu o astfel de decizie, s-ar pune imediat întrebarea departe de glumă: cum să ne formulăm exact credințele naturale ale minții noastre? Și cu o astfel de formulare, cum se poate evita examinarea adevărurilor luate în considerare în esența și sensul lor interior, indiferent de credințele și opiniile cuiva? Cu privire la problema cauzalității, am putut deja să convingem *) că a afirma cu toată exactitatea ceea ce anume este recunoscut de fiecare în raport cu unele concepte și principii nu este deloc un lucru ușor Cu toții deopotrivă nu ne putem gândi la ceva real fără să ne asumăm o cauză undeva și în ceva; dar când filozofii încep să decidă ce înseamnă această presupoziție - ce presupune ea exact - ei propun explicații care nu numai că nu par în sine evidente pentru mintea obișnuită, dar sunt chiar capabile să o arunce involuntar în nedumerire și confuzie Conform unei tradiții îndelung înrădăcinate, aproape toate școlile filozofice îmbină cauzalitatea cu uniformitatea absolută în cursul fenomenelor naturale sau, ceea ce este aproximativ același lucru, cu necesitatea

fatală a tot ceea ce se întâmplă în lume; cauzalitatea prin aceasta se dovedește a fi opusul contradictoriu nu numai al întâmplării, ci și al libertății Iar un om simplu se întreabă cu uimire: cum nu a observat până acum că, presupunând pentru acțiunile sale, ca și pentru oricare alții, motive și motive, s-a lipsit astfel mental de libertate și inițiativă personală în acțiunile sale și s-a transformat într-un jucărie neputincioasă a soartei exterioare care îl cântărește? *) "Încercare Phil și Psych , carte , p - Biblioteca "Runivers" AXIOME DE FILOZOFIE Mi se pare că poate fi dat un alt exemplu de dezacord similar între sensul general acceptat al unui principiu și formularea lui filosofică Înțeleg principiul substanțialității, care este în esență foarte aproape de cauzalitate Sunt convins că sensul acestui principiu, înțeles de toată lumea și recunoscut involuntar de toată lumea, primește o expresie foarte simplă, deși în același timp foarte generală: în fiecare acțiune, fenomen, proprietate și stare, ceva acționează, apare, are un proprietate și experimentează o stare Această idee de a acționa, de a poseda proprietăți, de a apărea și de a experimenta stări este o categorie logică inevitabilă care se aprinde în minte de fiecare dată când este vorba de orice acțiuni, proprietăți, fenomene, stări Este desemnat prin termenul substanță în sensul său logic general O acțiune în care, totuși, nimeni și nimic nu acționează, o proprietate reală, care, totuși, nu aparține nimicului, un fenomen în care nimic și nimic nu este, o stare care este trăită și care nu este trăită de nimic, cu greu se potrivește mai bine în minte decât un pătrat rotund, triunghi patruunghiular, fier de lemn și alte lucruri similare care nu sunt în concordanță cu nimic Substanța și fenomenul, substanța și proprietatea, substanța și starea sau acțiunea sunt concepte corelative, implicate reciproc, care sunt inseparabile unele de altele și care își pierd orice sens unele fără altele Cu acest sens al categoriei logice universale au apărut în istoria gândirii filozofice conceptul de substanță și conceptul echivalent de esență (ουσία al lui Aristotel) Însă, odată cu răspândirea ideilor carteziene, i-a venit o soartă tristă Semnificația sa a fost restrânsă fără milă și a primit o interpretare metafizică părtinitoare Descartes la) Despre afinitatea internă a acestor două principii, vorbesc pe larg în "Poate, fundul fil/', partea a II-a Biblioteca "Runivers" l l o p a t i y știa doar prin substanță că nu are nevoie de ajutorul nimănui pentru ființa lui Numai într-un sens impropriu și imprecis este de acord să numească substanțele trupului și sufletului, care pentru existența lor au nevoie doar de Dumnezeu Ca și în multe alte cazuri, exemplul lui Descartes și interpretarea acestui termen au avut un efect decisiv: conceptul de substanță, ca ființă, legat de nimic și independent de nimic, a trecut la ocazionaliști, la Spinoza, la Leibniz, chiar a supraviețuit reforma lui Kant și a afectat profund ideile de substanțialitate în unele sisteme ale idealismului german Într-o astfel de transformare a termenului, luat în sine, nu a fost încă mare necaz S-a dovedit prost că, în același timp, în logica generală, nu a fost înlocuit cu nimic, sau cel puțin nu a fost înlocuit într-un mod consistent și conștient Între timp, substanța, ca categorie logică generală, din punctul de vedere al căreia mintea noastră judecă totul, nu numai că nu exclude dependența unor substanțe existente față de altele, ci mai degrabă presupune în mod necesar o astfel de dependență La urma urmei, vorbim în principal și în primul rând despre substanțe în care avem proprietăți, acțiuni, fenomene, stări și toate acestea sunt greu de explicat și de înțeles fără să ne gândim la interacțiunea centrelor reale ale ființei Având în vedere aceasta, substanța absolut

independentă, infinită, divină este o substanță de un gen cu totul special și poate, pentru a evita neînțelegerile, ar fi mai potrivit să o numim, în comparație cu substanțele în sens general, fiind suprasubstanțial Și astfel, toate aceste distincții necesare nu au fost făcute, sau au fost făcute într-o formă foarte insuficientă și incompletă și s-a dovedit ceva asemănător cu ceea ce am văzut în conceptele de cauzalitate și uniformitate a naturii Sensul logic general al conceptului de substanță și sensul său specific metafizic sunt confuze și confuze AXIOME DE FILOZOFIE printre ei Deși numele de substanță desemna ființă absolută, divină și sublimă, ei au păstrat totuși vechea concepție logică și ontologică conform căreia, în afară de substanțe și proprietățile, acțiunile, stările lor etc , nu există nimic în lumea reală Și de aici a apărut o concluzie metafizică foarte decisivă: ceea ce nu este o substanță în sens absolut, superior, divin, nu poate fi decât o proprietate, un fenomen sau o stare a altuia Sistemul lui Spinoza este un exemplu clasic al acestui mod de interpretare a realității, care nu se oprește la nicio concluzie Ar trebui să fie clar pentru cititorul atent al Eticii lui Spinoza cât de strâns este legată toată argumentația sa de primele sale definiții Aceste definiții, în ochii lui Spinoza, rezumă diferența logic evidentă și exhaustivă între posibilitățile de bază ale existenței Între timp, în ei, mai ascuțit decât în oricine altcineva, au prezentat, ca singur, acel sens absolut al conceptului de substanță, despre care tocmai am vorbit, și orice altceva este caracterizat ca proprietate sau stare a unei astfel de substanțe Cu aceasta, totul a fost decis dinainte Și, dimpotrivă, dacă renunțăm complet la aceste definiții, atunci pentru transformarea tuturor lucrurilor în proprietăți și stări ale unui singur lucru infinit, care este însăși rădăcina viziunii despre lume a lui Spinoza, cu greu vor exista alte baze la fel de solide și clare în el gânduri Iar gânditorii timpului nostru nu sunt întotdeauna scutiți de o asemenea confuzie de concepte care sunt în esență departe unul de celălalt A trebuit să experimentez asta personal Mă refer la controversa care a apărut în cadrul Societății de Psihologie din Moscova, și parțial în literatura actuală, despre articolele mele psihologice, în care încercam să dovedesc natura substanțială a sufletului nostru, ca subiect al stărilor noastre de conștiință În raport cu criticii, la concluziile mele deodată L LOPATIN a avut efect o prejudecată carteziană îndepărtată, la sursa căreia se gândeau cel mai puțin la toate și care totuși îi împiedica extrem de mult să ia punctul de vedere al inamicului În cea mai mare parte, obiecțiile lor conțineau unul și același gând: spiritul nostru nu este un subiect atât de absolut, care ar fi independent de corp și, în general, de influențele exterioare, și care ar genera din sine, printr-un pur creator act, întreaga compoziție a vieții noastre mentale; deci el este doar un fenomen - cel puțin așa este singurul mod în care îl cunoaștem; substanța reală a propriului nostru spirit nu este niciodată percepută de noi în nimic Criticii mei nu au observat că folosesc cuvântul substanță într-un sens diferit față de ei și nu introduc în el nicio restricție carteziană Tot timpul stau pe acel punct de vedere logic general simplu, pentru care nicio proprietate nu este de neconceput fără un lucru, acțiunea este imposibilă fără o forță activă, un fenomen este o absurditate fără o esență reală exprimată în el Prin urmare, pentru mine, substanța și actele și stările ei sunt concepte corelative în sensul cel mai strict al cuvântului: nu numai că nu sunt gândite separat, dar nu există separat; la fel cum acțiunile și stările nu sunt nimic fără o bază

substanțială care le unește și le experimentează, tot așa o substanță este un nimic perfect în afara vieții și activității sale; logic și efectiv ele sunt conținute unul în celălalt, astfel încât, percepând unul, îl percepem în mod necesar pe celălalt Prin urmare, în continuare, mă uit la toate încercările de a izola orice substanță de propriile proprietăți și acțiuni în ceva independent și separat de ele și neexprimat în ele, ca rodul unei false abstracție logică și metafizică Mi se pare că în favoarea unei asemenea evaluări a conceptelor luate în considerare, mă pot referi și la o bună tradiție: în explicarea substanțialității spiritului nostru conștient asupra autorității lui Descartes însuși, în sens fundamental Biblioteca "Runivers" AXIOME DE FILOZOFIE și relația conceptelor de realitate substanțială și fenomenală cu cei mai buni reprezentanți ai idealismului german după Kant În același timp, referindu-mă la termenul substanță, eu, desigur, prețuiesc nu cuvântul) Oricât de corelative sunt conceptele de substanță și fenomen, ele sunt totuși concepte diferite, fiecare dintre ele având propria sa logică specială În lumina conceptului de substanță, unitatea interioară a vieții noastre mentale cu diversitatea conținutului ei, stabilitatea ei persistentă cu o fluiditate irezistibilă, surprinderea de către conștiință într-o imagine holistică a trecutului și viitorului alături de prezent, pătrunzând în final toate curbele ființei mentale, creatoare și Caracterul activ al spiritului nostru Dar toate acestea sunt cele mai esențiale trăsături ale vieții spirituale Dimpotrivă, conceptul abstract al unui fenomen pur, rupt de toate presupunerile despre orice fel de forță substanțială, este în dezacord evident cu trăsăturile indicate ale existenței psihice Și astfel, sfidând toate datele experienței psihologice, conceptul de fenomen este totuși susținut constant în favoarea prejudecăților metafizice asociate utilizării consacrate a cuvântului substanță Și câte alte erori de gândire ar putea fi citate în istoria filozofiei, inspirate de abuzuri similare de terminologie După cum tocmai am văzut, erorile pot afecta chiar axiomele, cel puțin în ceea ce privește explicația, justificarea și formularea lor - Semnificația lor pentru fiecare minte, desigur, nu este distrusă de acest lucru, dar totuși prezentarea lor incorectă și unilaterală, introducerea de restricții arbitrare și aleatorii în sensul lor le oferă inevitabil un aspect confuz, distorsionat,) Îl folosesc doar pentru că nu există un alt termen mai definit și mai puțin ambiguu pentru a desemna subiectul real al proprietăților, acțiunilor și stărilor în limbajul filozofic Biblioteca "Runivers" L LOPATIN divorţaţi de motivele logice reale ale recunoaşterii lor Fructul natural al unei astfel de perversiuni este scepticismul, hrănit și justificat de neajunsurile Formei dezvoltate, dar extins cu îndrăzneală până la conținutul ei Dacă trebuie să vorbim așa chiar și despre cele mai generale axiome ale filosofiei, care, în sensul lor, se contopesc strâns cu legile de bază ale minții noastre, atunci acest lucru se dovedește a fi cu atât mai adevărat atunci când întrebarea este despre axiomele filozofice cu un continut mai specific Ceea ce eu numesc axiomele filozofiei au fost numite uneori credințele naturale ale minții Și aici trebuie să ținem cont de o circumstanță foarte importantă: aceste convingeri sunt departe de a fi la fel de distincte și clare Dacă acestea sunt credințe, există credințe foarte vagi între ele Și chiar și atunci când nu pot fi numite vagi, ele au totuși în cea mai mare parte un sens foarte general și, prin urmare, oarecum nedefinit Aici se află o sursă constantă de ispită pentru filozofii care le comentează pentru a le completa din capul lor, după noțiuni

preconcepute despre lucruri Această completare are loc atât de imperceptibil încât filosofii sunt de obicei la fel de ferm convinși de opiniile lor ca și de acele axiome pe care încearcă să le explice Să luăm axioma lumii exterioare sau credința noastră în lumea exterioară Într-o lume exterioară, fiecare persoană crede cu siguranță; este imposibil să suport și să duc până la capăt cu toată seriozitatea convingerea că, în afară de mine și de stările mele subiective, nu există nimeni și nimic pe lume - acest lucru s-a spus deja suficient în capitolele precedente Și totuși, nu mai puțin izbitor de diferite sunt concepțiile umane despre realitatea externă! Cât de diferite sunt opiniile asupra lumii exterioare ale unui sălbatic și ale unui om de cultură Și, la rândul său, între oamenii de cultură, cât de infinit de variate sunt interpretările unuia Biblioteca "Runivers" AXIOME DE FILOZOFIE și de aceeași credință Pentru cartezian, nu există nimic în lucrurile exterioare decât spațiu, pentru monadolog, nu există spațiu în ele; pentru materialist, nu există nimic în ele decât materie; pentru energist, nimic altceva decât energie Un susținător al naturalismului obișnuit identifică întreaga realitate exterioară cu nenumărați atomi corporali împrăștiați într-un spațiu neînțeles de vast și pasaje selectate din aceste imagini către conștiința unor creaturi spirituale finite Între timp, toți acești oameni recunosc un fel de lume exterioară a lor Ce este omogen în mărturisirea lor și cum să-și formuleze credința comună? Și cum să tragă o linie între ceea ce este același în convingerile lor și ceea ce fiecare dintre ei aduce fricii sale în viața sa mentală? Dar acest lucru trebuie făcut fără greș: abia atunci vom ști ce este cu adevărat axiomatic în această diversitate evazivă de vederi Fie ca credința în cauză să fie vagă și generală în forma ei naturală și imediată: trebuie mai întâi să o formulăm exact așa cum este, în toată vagul și generalitatea ei Abia atunci vom ști ce trebuie clarificat, justificat și evaluat în el Și, dimpotrivă, dacă în locul conținutului său propriu-zis ne substituim propria Formula rațională, dictată de premisele viziunii asupra lumii pe care am asimilat-o anterior, nu o vom avea, ci cu totul altceva Sau să luăm axioma activității noastre de sine - în caz contrar, credința în libertatea voinței noastre Această credință este prezentă și în fiecare persoană care, cu o certitudine absolută, ar fi convinsă că toate acțiunile sale viitoare se vor face oricum și, în plus, tocmai în singura formă în care se pot face fără ele Biblioteca "Runivers" L LOPATIN mersul greșit al lucrurilor, el, desigur, nu ar face nimic Și totuși, nu mai puțin, cât de diferiți își înțeleg libertatea! Unii își atribuie puterea arbitrarului indiferent, adică capacitatea nelimitată de a acționa în orice circumstanță dată și sub orice caracter în toate modurile posibile și în direcțiile cele mai opuse; alții văd în libertate puterea inerentă personalității morale de a prefera dictatele rațiunii în locul sugestiilor întunecate ale sentimentului și pasiunii; pentru alții, libertatea este o calitate ascunsă a ființei noastre inteligibile, care nu se transformă niciodată în Fapte vizibile empiric Interpretările credinței pot fi foarte diverse, dar însăși credința în capacitatea noastră de a fi inițiatorii acțiunilor noastre este încă proprietatea inevitabilă a tuturor Ar fi corect dacă am îmbrăca imediat această credință, să spunem, în Forma teoriei arbitrarului indiferent? Nu avem dreptul la aceasta în aceeași măsură ca să identificăm cauzalitatea cu fluxul uniform al naturii sau substanțialitatea cu ființa divină infinită Trebuie să considerăm adevăruri ale rațiunii universal inteligibile și general recunoscute numai pe acelea care sunt cu adevărat recunoscute și înțelese de toată lumea, chiar și atunci

când doresc să le respingă și să scape de ele Dacă aceste adevăruri sunt uneori nedefinite și generale în conținutul lor, ele trebuie luate în această nedeterminare și generalitate a lor, tot fără a adăuga nimic al nostru Dar cum se poate folosi criteriul într-o asemenea separare a conținutului real și original al axiomelor filozofice de acrețiile involuntare aduse acestora de gândirea individuală? Mi se pare că acest criteriu este determinat de însăși esența problemei: axiomele sunt adevăruri evidente; prin urmare, ar trebui lăsat în ele doar ceea ce este cu adevărat evident La urma urmei, dovezile sunt criteriul tuturor axiomelor, nu numai al axiomelor filosofiei În orice caz, dă un inconfundabil Biblioteca "Runivers" AXIOME DE FILOZOFIE criteriu negativ: a nu introduce în axiome nimic care nu are un conținut direct persuasiv Desigur, această dovadă, atunci când este aplicată la axiomele filosofiei, constituie în sine o problemă epistemologică și psihologică interesantă și complexă În ceea ce privește unele axiome mai specifice, are mai degrabă un caracter derivat decât un caracter original De exemplu, axioma unei lumi exterioare sau axioma existenței conștiinței altuia își găsește susținerea logică și fundamentarea rațională în principiile cauzalității și substanțialității și, fără ele, cu greu ar putea pretinde certitudinea logică obiectivă Cu toate acestea, ele pot fi considerate și axiome, având în vedere recunoașterea lor universală necondiționată și având în vedere acele inconsecvențe evidente, opresive și de neînțeles pentru minte, la care duce negarea lor completă și complet consecventă, deși în dezvăluirea logică a acestor inconsecvențe nu ne vom lipsi de ajutor alte axiome si principii Cu această ocazie este necesar să facem o remarcă importantă: axiomele filozofiei nu reprezintă nimic absolut separat, ci, dimpotrivă, sunt strâns legate între ele și se presupun unele pe altele Și totuși, nu mai puțin, fiecare dintre ele are propriul său conținut special și se bucură de o persuasivitate general recunoscută ca atare Această persuasivitate rămâne pentru majoritatea minților destul de imediată și, ca să spunem așa, intuitivă Dar Filosofului i se pune sarcina de a-l ridica în lumina gândirii clare în plinătatea motivelor sale logice Numai atunci cineva va ieși cu adevărat în evidență în adevărurile universal recunoscute *) Astfel, axioma substanțialității implică axioma cauzalității, iar în unele privințe se poate spune contrariul Ambele implică axioma identității Axioma lumii exterioare presupune axioma animației altuia ca ingredientul său cel mai convingător Și, pe de altă parte, nu se poate crede în existența altor creaturi însuflețite fără a presupune existența unui mediu independent de noi și comun nouă cu ele etc Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" L LOPATIN văzute numai din ceea ce este probabil și, de asemenea, din asemenea presupuneri, care, poate, sunt adevărate în sine, dar totuși nu sunt înrădăcinate în principiile de la sine înțelese ale gândirii noastre Într-o astfel de clarificare, exprimarea precisă și adecvată și fundamentarea și justificarea cuprinzătoare a adevărurilor universal recunoscute ale minții despre lucruri, una dintre cele mai esențiale sarcini ale ontologiei, adică, acea parte a filozofiei în care sunt studiate conceptele și principiile cele mai generale și de bază ale înțelegerii noastre despre lume Și într-adevăr, ontologia speculativă și-a propus întotdeauna o astfel de sarcină și a rezolvat-o cât mai bine Și dacă, totuși, problema semnalată nu și-a găsit încă o soluție completă și definitivă, se poate vedea în aceasta o dovadă convingătoare a dificultății ei, parțial un semn al rolului uriaș pe care îl joacă opiniile lor preconcepute în judecățile lui filozofii L Lopatin Biblioteca "Runivers" Învățăturile lui BN Chicherin

despre esența și sensul dreptului Două trăsături caracteristice constituie o trăsătură izbitoare a filozofiei de caracter a regretatului B N Chicherin - o credință aprinsă în demnitatea omului, în valoarea sa necondiționată și respectul pentru libertatea personalității umane, rară în epoca noastră de idolatrizare a elementului putere de masă Ambele trăsături sunt strâns legate Pentru calmul, golul Boris Nikolaevici, libertatea individuală servește drept piatră de temelie a întregii ordini juridice, a întregului stat, a statului și a clădirii publice, tocmai pentru că * crede în om ca purtător al Necondiționului ' "Filosofia și istoria* ", spune el, "ne dezvăluie dorința umană inalienabilă de libertate Și curge din adâncurile Spiritului, constituind cea mai bună proprietate a sa și cea mai înaltă demnitate a naturii umane Ca purtător al absolutului, omul este propriul său început, el însuși este sursa absolută a acțiunilor sale Prin aceasta el se ridică deasupra restului creației și numai în virtutea acestei proprietăți ar trebui să fie recunoscut ca persoană liberă cu drepturi Acesta este singurul motiv pentru care nu este permis să-l tratezi ca pe un simplu instrument Istoria mărturisește în mod viu acest început ca o nevoie ineradicabilă a omului și scopul cel mai înalt al activității sale istorice De aici și farmecul pe care libertatea îl are pentru mințile tinere Tinerețea este întotdeauna gata să se lase dusă de ea chiar și * Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY prin măsură Și nu numai tinerii sunt înflăcărați de asta; iar pentru un cetăţean matur nu există fericire mai mare decât să-şi vadă patrie liberă, nu există chemare mai mare decât să contribuie, cât mai bine, la stabilirea libertăţii în ea "*) În altă parte) Am arătat că acest patos al libertăţii constituie motivul călăuzitor al întregii activităţi jurnalistice a regretatului gânditor din ultimii ani De la cei de la putere, el a cerut respect pentru demnitatea umană și independența subordonaților, de la cei de la putere, recunoașterea în ei înșiși a acestei demnități, o atitudine față de putere potrivită oamenilor liberi Asta este toată esența programului înalt pe care îl dă în "Politica" și "Întrebările sale de politică" Din acest punct de vedere, el discută despre poziția țărănimii și nobilimii noastre, despre libertatea religioasă, despre problema națională și despre instituțiile noastre zemstvo "Filosofia dreptului" a lui Chicherin explică acele principii filozofice care stau la baza concepțiilor sale juridice și politice Este clar că în zilele noastre, când mișcarea de eliberare îmbină tot ce este mai bun în societatea rusă, această filozofie capătă un interes cu totul excepțional: clarifică la ne dezvăluie sensul aspirațiilor noastre ideale; ne dezvăluie acele principii speculative în care căutarea ta a libertății găsește un fundament și o justificare de nezdruncinat eu În libertate, Chicherin vede cu unul partea, esența dreptului și, pe de altă parte, sarcina sa ideală, tsiyb Avem aici în primul rând să înțelegem judecățile Filosofului nostru despre esența dreptului Cuvântul "drept", spune el, "este înțeles în două moduri *) "Proprietatea și statul", vol I, pp V-VI s) Vezi articolul meu "Boris Nikolaevici Cicherin ca campion al adevărului în drepturi" Vestnik Prava, martie Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI BN CHICHERIN DESPRE ESENȚA ȘI SENSUL LEGII sens: subiectiv și obiectiv Dreptul subiectiv este definit ca o posibilitate morală, sau altfel, ca o libertate legală de a face sau de a cere ceva Legea obiectivă este însăși legea care determină această libertate Combinația ambelor sensuri ne oferă o definiție generală: dreptul este libertate definită de lege În ambele sensuri, vorbim doar despre libertatea externă, manifestată în acțiuni, și nu despre libertatea interioară a

voinței; prin urmare, se poate spune mai pe deplin şi mai precis că dreptul este libertatea interioară a unei persoane, determinată de o lege generală^ ') În esență, această înțelegere a dreptului nu este nouă Chiar și Kant *) definește legea ca "un set de condiții în care arbitrariul unei persoane poate fi combinat cu arbitrarul altuia în conformitate cu legea generală a libertății " Chicherin însuși îl indică pe Bentham drept predecesorul său Captează aceste definiții caracteristica esențială a dreptului? Doar acel semn al conceptului în curs de definire ar trebui considerat esențial, cu eliminarea căruia conceptul în sine este distrus Și din acest punct de vedere, întrebarea pusă trebuie rezolvată afirmativ Acolo unde nu există libertate exterioară, nu există nici un drept O persoană, '''G''(r) căreia norma nu îi acordă libertate externă, este complet dependentă de arbitrariul altcuiva · 'și, prin urmare, el însuși pare să fie complet fără drepturi Aceasta este poziția unui sclav Adevărul acestei teze poate fi confirmat printr-o analiză a oricărui drept concret: în fiecare drept subiectiv vom găsi libertatea externă ca componentă necesară Dacă nu sunt liber de încălcări străine asupra vieții mele și asupra proprietății mele, *) "Filosofia dreptului", p) Metaphysische Anfangsgründc der Reclitslehre Emleitung in die Rechts-lehre § A -C Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY Sunt lipsit de toate drepturile personale și de proprietate Dacă nu sunt liber să folosesc anumite servicii ale altora, nu am dreptul la serviciile altora Profesorul Petrazhitsky, obiectând la definirea dreptului ca libertate, subliniază existența unor astfel de drepturi, care se presupune că nu numai că nu conțin acest semn al libertății, ci, dimpotrivă, îl exclud, consolidează starea de nelibertate Așa este, de exemplu, iobăgia Această obiecție se bazează pe o neînțelegere evidentă Este evident că iobăgia este dreptul stăpânului, și nu al iobagului: îi ia libertatea iobagului, care, prin aceeași faptă, este complet lipsit de drepturi și, în același timp, acordă stăpânului libertatea Este libertatea lui să dispună de el ca pe un iobag Ca orice drept de proprietate, el conține, ca trăsătură necesară, libertatea unei anumite persoane de orice atingere străină asupra proprietății sale De un interes mult mai mare este o altă obiecție, care se opune mereu doctrinei apărate, și anume, veșnica referire la minori și oamenii slabi de minte Se spune că aceste persoane au drepturi, fiind în același timp private de libertate: nu sunt libere să dispună nici de persoana lor, nici de proprietatea lor: sunt în întregime în puterea tutorilor și a părinților Eroarea principală a acestei obiecții constă în confuzia dintre libertatea externă și libertatea interioară Această libertate externă, care este o trăsătură esențială a oricărui drept, nu presupune nicio proprietate mentală a titularului său Această libertate conține două semne, negativ și pozitiv Aceasta este, în primul rând, independența față de arbitrariul altcuiva și, în al doilea rând, posibilitatea condiționată de autodeterminare, adică posibilitatea acțiunilor pozitive *) "Eseuri despre filozofiile dreptului", pp - Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI BN CHICHERIN DESPRE ESENȚA ȘI SENSUL*(r) DREPTULUI Acolo unde nu există independență personală, nu există nici un drept: acest semn este esențial pentru drepturile unui minor, ca orice altă persoană Ca orice alte subiecte de drept, minorul și cel slab de minte sunt protejați împotriva arbitrarului altora printr-o serie întreagă de reguli, atât în sfera personală, cât și în cea a proprietății; nici persoana și nici proprietatea lor nu pot fi transformate în instrumentele vreunei alte persoane Prin aceasta, poziția unui tutore capabil din punct de vedere juridic diferă de cea a

unui sclav; una dintre cele mai importante sarcini ale tutelei în sine este asigurarea independenței persoanei tutorelui Prin urmare, fără nicio contradicție, putem recunoaște drept minori liberi și oameni slabi la minte Sunt liberi în virtutea drepturilor care le sunt acordate și numai în măsura în care au drepturi Au libertate în sensul de a putea întreprinde acțiuni pozitive? Răspunsul afirmativ la această întrebare este dincolo de orice îndoială, dacă luăm în considerare natura condiționată a libertății despre care se discută aici Când spunem că unei instituții sau unei societăți pe acțiuni i se oferă libertatea de a face anumite lucruri, de ex libertatea de a vinde, de a cumpăra, de a dispune de anumite proprietăți, expresia "libertate" nu provoacă confuzie în nimeni, în ciuda faptului că instituțiile și societățile pe acțiuni nu posedă nicio proprietate mentală Căci este clar pentru toată lumea că termenul "libertate" are aici un sens convențional: "acțiunile" unei societăți pe acțiuni sunt înțelese ca acțiunile legale ale reprezentanților săi, împuterniciți să acționeze în numele său, să își exercite drepturile ; prin "libertatea" unei societăți pe acțiuni se înțelege acordarea reprezentanților acesteia posibilitatea de a efectua aceste acțiuni în numele acesteia În același sens convențional, libertatea de a efectua anumite acțiuni aparține minorilor De asemenea, ei, prin reprezentanții lor, sunt liberi să decidă a-si stoarce bunul, a extrage sau nu venituri din acesta, a-l inmulti si instraina, sub rezerva respectarii cerintelor legii Că în acest caz vorbim despre libertatea titularului dreptului, și nu despre libertatea altei persoane, reiese din faptul că tutorele, care dispune de bunurile unui minor, nu acționează conform dreptului său propriu , dar exercită dreptul de pupiză El este liber numai în limitele acestui drept În exemplul minorilor și al oamenilor nebuni, avem doar un caz particular de discrepanță între o persoană în sensul legal al cuvântului, un "subiect de drept" și întruchiparea sa fizică Legea se asociază cu conceptul de "proprietar" " libertatea de a dispune de anumite bunuri; între timp, în realitate, acest "proprietar" apare adesea sub forma unui nou-născut; acesta din urmă nu poate nici măcar să pronunțe sunete articulate și, prin urmare, nu este capabil să manifeste fără ajutor din exterior libertatea de comandă care i-a fost acordată Nu există nicio contradicție aici , deoarece "libertatea externă prevăzută de normă", nu este deloc o proprietate psihică a persoanei căreia i se asigură Această libertate în acest caz înseamnă că nimeni nu îndrăznește să pătrundă în sfera bunurilor materiale care îi este atribuită acestei persoane și că nimeni nu trebuie să se amestece în punerea în aplicare a ordinelor referitoare la această proprietate, făcute de acesta personal sau de reprezentanții săi În acest sens, "libertatea" poate aparține nu numai minorilor, ci chiar și persoanelor încă nenăscute, presupuse și moarte, nașterea este așteptată doar în viitor Dacă vorbim despre o persoană dispărută, pentru care legea recunoaște drepturile de proprietate și căsătorie, atunci subiectul legii este o persoană a cărei existență fizică legătura este doar presupusă În fine, orice drept succesoral se bazează pe recunoașterea drepturilor defunctului: numai în virtutea legii ultimei instanțe poate recunoaște moștenitorii săi cutare sau cutare drept În toate aceste exemple, discrepanța dintre personalitatea juridică a unei persoane și personalitatea sa "fizică" este clar dezvăluită Personalitatea juridică a unui individ uman poate să apară înainte de nașterea sa fizică și să-i supraviețuiască după moartea sa Care este

conținutul drepturile acestor persoane ideale?de semnele de libertate externă negativă și pozitivă indicate mai sus În primul rând, nimeni nu îndrăznește să pătrundă asupra proprietății acestor persoane: asta înseamnă că legea le recunoaște, ca orice alte subiecte de drept, ca libere, independent de arbitrariul altcuiva; în al doilea rând, legea recunoaște în spatele lor o libertate condiționată de autodeterminare; pe recunoașterea acestei libertăți se întemeiază valabilitatea testamentului defunctului; este recunoscută și celui dispărut când acesta se întoarce, pentru persoana nenăscută când atinge vârsta necesară, iar până atunci - pentru reprezentanții acestor persoane Avantajul definiției tocmai formulate a dreptului subiectiv este că nu presupune nicio stare sau proprietăți fizice sau mentale specifice în subiectul de drept, ceea ce nu se poate spune despre o serie de alte definiții care sunt actuale astăzi Dreptul subiectiv, de exemplu, este adesea definit ca o anumită sferă de dominare a titularului dreptului Defectul acestei definiții este că dominația presupune în mod necesar o relație reală, reală, a persoanei care guvernează cu obiectul dominației sale Între timp, o astfel de relație reală nu este deloc esențială pentru drept Pot fi proprietarul unui lucru fără să-l cunosc eu însumi; acest lucru se poate întâmpla, de exemplu, în cazul în care acest lucru mi-a fost lăsat moștenire și nu am avut încă timp să aflu despre moartea testatorului, Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY nici măcar despre însăşi existenţa moştenitului Nu există nicio relație reală cu lucrul și, în consecință, dominație asupra lui; între timp, esența dreptului meu nu se schimbă deloc de aici Din aceleași motive, definiția dreptului subiectiv ca interes este insuportabilă Interesul presupune întotdeauna o anumită stare, uneori chiar o anumită stare mentală a persoanei în cauză, în timp ce pentru subiectul de drept aceasta nu este deloc esențială Proprietatea, de exemplu, nu prezintă interes pentru ascet, în timp ce majoritatea oamenilor sunt cu adevărat interesați de ea Totuși, ascetul este același proprietar ca orice alt subiect de drept Proprietarii sunt, de asemenea, persoane minore care nu pot manifesta o atitudine mentală conștientă față de proprietatea lor Presupunerea că proprietatea lor îi interesează, așadar, pare complet arbitrară, cu atât mai mult cu cât există astfel de obiecte de proprietate care sunt în totală contradicție chiar și cu interesele pur materiale ale unei persoane normale, medii Un exemplu este proprietatea, împovărată cu datorii peste valoarea sa: necorespunzând intereselor proprietarului, ea servește însă ca obiect al dreptului său În general, dreptul poate să nu exprime dominația reală a titularului dreptului și să nu corespundă intereselor acestuia; cu toate acestea, încă rămâne corect Dimpotrivă, dacă privăm o persoană dată de libertatea de a se bucura de ceea ce este recunoscut ca obiect al dreptului său, atunci vom distruge dreptul însuși II Definiția dreptului dată de Chicherin necesită o oarecare corecție și completare "Legea", spune el, "este libertatea exterioară a omului, determinată de lege" Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI BN CHICHERIN PRIVIND ESENȚA ȘI SENSUL LEGII Ar fi mai bine să spunem că legea (în sens subiectiv) este "libertatea externă acordată unei persoane prin normă " Formula propusă este mai precisă, în primul rând, pentru că o persoană nu este în niciun caz singurul subiect de drept posibil, și în al doilea rând, pentru că - în niciun caz singura formă a normelor juridice și, în sfârșit, în al treilea rând, pentru că cuvântul "prevăzut" exprimă clar atitudinea celui îndreptățit la norma juridică Formula propusă exprimă în mod exhaustiv esența dreptului în sens subiectiv; dar încă nu defineşte suficient dreptul în sens obiectiv Profesorul Petrazhitsky a

subliniat pe bună dreptate funcția duală a normelor juridice ca proprietatea lor esențială Dând ceva într-o parte, ei porunc mereu celeilalte, impunându-i anumite îndatoriri Tradusă în limba noastră, aceasta ar însemna: în timp ce acordă o anumită sferă de libertate externă unei persoane sau unor persoane, norma juridică, în același timp, restrânge sau leagă întotdeauna libertatea externă a unei alte persoane sau a altor persoane într-un mod adecvat ' Dacă norma legală îmi dă proprietate, ea restricționează astfel toate celelalte persoane care nu sunt proprietare, interzicându-le de la orice încălcare a lucrurilor mele; daca imi acorda incasarea unei datorii, atunci ii impune debitorului o obligatie corespunzatoare la plata datoriei; dacă îmi dă putere, atunci restricționează libertatea persoanelor supuse unui număr de obligații corespunzătoare Această restrângere a libertății externe, la fel ca și acordarea, constituie o proprietate atât de esențială a normei juridice, cu distrugerea căreia legea însăși se prăbușește Să admitem, de fapt, că libertatea noastră de a ucide, de a dispune de persoana și proprietatea aproapelui nu este limitată de nicio regulă Nu este clar că în asemenea condiții nu poate exista niciun drept Biblioteca "Runivers" KN EVGENIA TRUBETSKOY discursuri? De aici rezultă că esenţa normelor juridice se manifestă într-o dublă Funcţie: în timp ce dă libertate, ele înfrânează în acelaşi timp arbitrariul; pun limite definite libertății exterioare a unor persoane în numele libertății altora Pe această bază, dreptul în sens obiectiv poate fi definit ca "un set de norme, pe de o parte reprezentând și, pe de altă parte, limitând libertatea externă a persoanelor în relațiile lor reciproce" Protejând libertatea externă a unei persoane împotriva încălcărilor străine, legea se bazează pe constrângere Pe această bază, Chicherin, ca majoritatea avocaților moderni, vede constrângerea ca un semn esențial al legii "Spre deosebire de moralitate", spune el, "dreptul este un principiu obligatoriu " Eșecul acestui punct de vedere a fost deja descoperit de multe ori: s-a subliniat în repetate rânduri că constrângerea nu este înrădăcinată în esența dreptului în sine, ci este condiționată de imperfecțiunile mediului uman în care legea Într-o societate a drepților, în care constrângerea devine de prisos, dreptul, ca urmare a acesteia, nu numai că nu va înceta să existe, ci, dimpotrivă, se va realiza în cea mai mare măsură modul perfect Teoria luată în considerare confundă dreptul cu unul dintre instrumentele sale Această absurditate este mai ales izbitoare atunci când adică este înțeleasă în sensul violenței fizice: legea nu este deloc forță fizică, ci o normă care se referă la liberul arbitru al unui persoană; forța poate uneori să restabilească un drept încălcat sau să pedepsească un infractor; dar este departe de a fi întotdeauna posibil să se prevină infracțiunea în sine; prin urmare, forța în raport cu legea este ceva extern; aplicarea ei nu este determinată de dreptul în sine, ci de încălcarea acestuia Susținătorii teoriei luate în considerare consideră de obicei constrângerea mentală, și nu constrângerea fizică, ca fiind un semn al legii: esența acestei constrângeri mentale este Biblioteca "Runivers" PREDAREA LUI BN CHICHERIN DESPRE ESENȚA ȘI SENSUL(r) LEGII în faptul că o persoană este obligată să respecte prescripţiile legale de teama unor consecinţe nefavorabile în caz de neascultare Nu este greu de înțeles, totuși, că nici această constrângere "psihică" nu este nicidecum o trăsătură esențială a dreptului: căci, în primul rând, legea rămâne lege, indiferent dacă este necesar sau nu necesar să constrângem oamenii să-și îndeplinească precepte prin frică;motivul prin care Cutare sau cutare legiuitor încearcă să inducă voința umană să îndeplinească cerințele normei juridice, nu este deloc o trăsătură

esențială a normei în sine regulile de cuviință Oamenii sunt foarte adesea forțați să respectați aceste ultime reguli de teama de consecințe nefavorabile în cazul încălcării lor Regulile morale ar fi încălcate mult mai des dacă nu ar fi frica de condamnare publică, teama că oamenii decente nu ar înceta să-și întindă mâna; frica, ca și cum ar fi altfel nu încetează să accepte în case decente, servește ca un stimulent foarte puternic pentru a respecta regulile decenței Adesea, normele morale au o forță de constrângere mentală mai mare decât normele legale, astfel încât chiar le determină să le încalce pe acestea din urmă; deci teama de condamnare din partea camarazilor, teama de represalii pentru trădare și apostazie, îi determină adesea pe oameni să comită astfel de infracțiuni politice pentru care legea amenință cu pedepse grele Argumentele împotriva teoriei constrângerii ar putea fi încă mult multiplicate aici; dar acest lucru nu pare necesar după critica exhaustivă a lui Korkunov *) şi Petrazhitsky)) Prelegeri despre Teoria Generală a Dreptului(r), pp -) "Eseuri despre filosofia dreptului", pp - La Chicherin ("Filosofia dreptului", pp -), de altfel, se remarcă o contradicție, tipică multor Biblioteca "Runivers" KP EVGENY TRUBETSKOY III Judecățile pe care tocmai le-am făcut cu privire la esența dreptului ne pregătesc să înțelegem sensul și sensul acestuia Am văzut că legea are un dublu rol - un apel la libertate și o barieră pentru arbitrar Ce justifică aceste două cereri? În numele a ce ar trebui să respectăm libertatea? Doar ceea ce este valoros din orice punct de vedere merită respect Prin faptul că recunoaștem cutare sau cutare persoană ca subiect de drept, arătăm că în ochii noștri este purtătorul unei anumite valori Dintre numeroasele subiecte de drept care au valoare relativă, doar o singură persoană necesită respect necondiționat Nerecunoașterea acestei valori, această demnitate necondiționată a omului în istorie a implicat întotdeauna, drept consecință inevitabilă, lipsa drepturilor, sclavia În acele state din Orientul antic, unde demnitatea necondiționată era recunoscută doar pentru o singură persoană - monarhul, toți ceilalți erau prin urmare sclavi ai lor înșiși În Păcatul antic, unde purtătorul de valoare necondiționată nu era un individ, ci statul, libertatea era proprietatea unei minorități de cetățeni liberi, participanți la puterea supremă; marea majoritate era sclavia, iar sclavul, în cuvintele lui Aristotel, era considerat "instrumentul animat" al stăpânului său Uitarea sursei principale a "drepturilor omului" amenință mereu cu prăbușirea ordinii juridice, reluarea sclaviei în viitor Acoperirea cuprinzătoare a acestui adevăr este unul dintre cele mai mari merite ale "Filosofiei dreptului" a lui B N Chicherin susținători ai teoriei constrângerii: el recunoaște semnificația juridică a normelor dreptului internațional, deși nu are puterea de constrângere Biblioteca "Runivers" predare b n Chicherin despre esența și sensul dreptului El a arătat cu o claritate extraordinară că ordinea juridică se bazează pe presupuneri metafizice Demnitatea omului și, în consecință, drepturile sale, sunt excluse atâta timp cât rămânem pe teren empiric "Respectul se datorează numai a ceea ce se ridică deasupra tărâmului empiric și care are o valoare, nu în virtutea unei anumite relații, ci în sine Metafizicii exprimă acest lucru prin propoziţia că omul trebuie privit ca un scop şi nu trebuie niciodată redus la un simplu mijloc Aceasta din urmă este o umilire a demnității sale Pe aceasta se bazează neadevărul fundamental al sclaviei" Empirismul urmărit în mod consecvent trebuie să conducă inevitabil la distrugerea însăși ideea de drept El se învârte în domeniul convenționalului, al relativului: prin urmare, însuși conceptul de

subiect real, purtător de valoare necondiționată, îi este străin Din punctul de vedere al empiriştilor, spune Chicherin, "nu cunoaştem deloc esenţe; cunoaștem numai fenomene, iar fenomenele nu ne oferă altceva decât o serie de stări legate prin legea succesiunii Acestea sunt concluziile care se trag dintr-o experiență unilaterală care respinge toate principiile metafizice Dacă acest lucru ar fi adevărat, atunci, desigur, ar fi imposibil să vorbim despre personalitatea umană și, în același timp, nu ar fi nimic de spus nici despre lege, nici despre morală, care presupun acest concept ca fiind ceva cu adevărat real, și nu ca o fantomă a imaginaţiei Niciun drept nu poate fi atribuit unei serii în schimbare de state și nu pot fi formulate cerințe morale asupra acesteia Din această perspectivă, toate științele sociale sunt distruse chiar în temelii") Ar fi o greșeală să identificăm conceptul de subiect de drept cu subiectul ca entitate, adică persoana reala;) "Filosofia dreptului*", p) "Filosofia dreptului", p Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY Am avut ocazia să ne convingem de acest lucru de mai multe ori Dar fără recunoașterea unei persoane reale, distinctă de stările empirice în schimbare, niciun drept nu ar avea vreo justificare sau semnificație Ce sens pot avea drepturile defunctului dacă nu recunoaștem pentru el o astfel de valoare irelevantă, care nu depinde de stările sale empirice, îl trăiește ca Ființă Fizică? Ce justifică drepturile persoanelor presupuse, nenăscute, așteptate în viitor, dacă nu recunoaștem nicio valoare în afara celor existente empiric, dacă nu respectăm o persoană, indiferent de manifestările sale private, aleatorii în spațiu și timp ! Același respect față de om este singura justificare pentru drepturile tuturor tipurilor de persoane artificiale, corporații, societăți și instituții, care toate, fără excepție, există de dragul omului O persoană este acea valoare necondiționată, acel subiect de drept necondiționat, de dragul căruia toți ceilalți subiecți sunt înzestrați cu drepturi, meritând doar respect condiționat Numai ceea ce nu depinde de condițiile schimbătoare ale timpului poate avea valoare absolută A recunoaște demnitatea necondiționată a persoanei umane înseamnă a presupune că este ceva permanent, ceva care se află în fluxul fenomenelor Chicherin vede pe bună dreptate în aceasta o presupunere necesară a dreptului "Personalitatea", spune el, "nu este doar un fenomen trecător, ci o esență cunoscută, care rămâne constant, care recunoaște acțiunile care decurg din ea în trecut și viitor ca fiind proprii, iar același lucru este recunoscut de toți ceilalți Dar chiar prin aceasta personalitatea este definită ca un principiu metafizic Drepturile și îndatoririle individului se transformă într-un nonsens pur dacă nu recunoaștem unitatea individului, dacă ea se reduce pentru noi la o serie de stări în schimbare) "Filosofia dreptului", p Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI VN CHICHERIN DESPRE ESENȚA ȘI SENSUL(r) LEGII O altă presupoziție necesară a legii este aceea că persoana este o "entitate singulară Aceasta nu este o substanță comună, turnată în mulți indivizi, ci o esență concentrată în sine și separată de ceilalți, ca centru independent de putere și activitate Este un fel de atom" *) Dacă personalitatea ar fi doar un mod de dispariție al unei substanțe comune, ea nu ar putea avea o valoare necondiționată pentru noi A atribui demnitate necondiționată unei persoane înseamnă a presupune că aceasta este un scop în sine Dar scopul în sine nu poate fi decât o ființă independentă, ireductibilă la orice altceva Dacă o persoană ar fi doar o manifestare temporară, trecătoare, a unei esențe comune a lumii, i-ar putea aparține doar valoarea temporară, relativă, a unui instrument: nu ar fi un scop, ci doar un mijloc Cu alte cuvinte, în

această condiție, individul ar fi fără drepturi în raport cu esența generală Aceasta este deducția logică necesară de la monist viziunea asupra lumii, care a avut efectul pe deplin asupra tulpinii L-Sch a lui Hegel El are cea mai înaltă întruchipare a impersonalului mintea lumii și, prin urmare, purtătorul de valoare necondiționată nu este individul, ci statul; aici mai departe- de ce până la urmă este absorbit de stat donare În acest moment se observă poate cea mai accentuată diferență dintre panlogismul lui Hegel și viziunea vizuală asupra lumii despre Chicherin Cu a doua presupunere a dreptului, acesta din urmă are nevoie o a treia este, de asemenea, probabil să fie conectată: "personalitatea este o esență spirituală, adică înzestrat cu inteligenţă şi voinţă O persoană are, de asemenea, un corp fizic, care este protejat de invadarea altora; dar aceasta se face numai din cauza faptului că acest corp aparține unei persoane, adică unei esențe spirituale Este permis să ucizi un animal, dar nu și un om, altfel, ca în virtutea superiorității, spirituale !) Acolo Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" KN EVGENIA TRUBETSKOY ci principiile care stăpânesc asupra vieții umane însăși" *) Corpul nostru se schimbă în componența sa, se află într-un proces neîntrerupt de cheltuire și reînnoire: de aceea, a lua un punct de vedere materialist înseamnă a recunoaște că nu există nimic permanent, care sălășluiască în om Din acest punct de vedere, "omul este ceea ce este", adică un agregat de materie în descompunere continuă Singura concluzie consistentă din aceasta este că nu există nimic demn de respect în om Când materialiștii vorbesc despre demnitatea umană sau "drepturile omului", în gura lor aceasta nu este altceva decât o inconsecvență nobilă Numai recunoașterea principiului spiritual în om poate trasa o linie fermă, de neclintit între persoane și lucruri Printre ipotezele necesare de drept, Chicherin include și liberul arbitru Ca urmare a acestei libertăți a voinței noastre, "i se atribuie drepturi, adică puterea de a dispune de acțiunile ei și de obiectele fizice care i-au fost atribuite Acesta este izvorul principal al dreptului; drepturile animalelor nu au") Această prevedere nu este exprimată destul de precis și, prin urmare, necesită rezerve Am văzut deja că libertatea externă oferită de o normă juridică nu implică deloc liberul arbitru, în sensul metafizic al cuvântului, pentru orice titular de drept dat Este puțin probabil ca cineva să atribuie "libertatea de voință" persoanelor artificiale sau ființelor umane nenăscute; între timp, după cum am văzut, ele pot fi subiecte de drept Cu o asemenea discrepanță între libertate în sensul metafizic al acestui cuvânt și lege în sens subiectiv, fără îndoială însă, că prima este o presupoziție necesară a întregii ordini juridice, adică legea în sens obiectiv Știm deja că legea !) Ibid , p - Biblioteca Runiverse DOCTRINA LUI BN CHICHERIN PRIVIND ESENȚA ȘI SENSUL LEGII se remarcă dintr-o serie de porunci, norme: fiecare normă presupune o voință, liberă să o împlinească sau să nu o împlinească Fără liberul arbitru, nu ar putea exista obligații și, în consecință, obligații legale Dreptul cunoaște, desigur, cazuri în care partea obligată nu are o voință rezonabilă independentă: obligații, de exemplu datorie, poate fi cu persoanele așa-zise "juridice" și cu mintea slabă Dar în toate astfel de cazuri, când este imposibil să vorbim despre liberul arbitru al debitorului însuși, este invariabil asumat liberul arbitru al reprezentantului său, care își poate îndeplini obligațiile La fel, atunci când vorbim de drepturi subiective, ne asumăm întotdeauna liberul arbitru al cuiva, care poate exercita aceste drepturi; dar numai în unele cazuri va fi liberul arbitru al titularului dreptului însuși, iar în altele - reprezentantul

său Liberul arbitru este un atribut necesar al spiritului: o ființă spirituală este un sinonim pentru o ființă liberă; iată de ce asumarea liberului arbitru, în sens metafizic, este o condiție necesară a ordinii juridice Acel respect pentru libertatea exterioară pe care legea o cere, are sens numai în asumarea unei libertăți interne a spiritului, care trebuie exercitată în lumea exterioară Sarcina ideală a dreptului constă tocmai în aceasta, de a oferi principiului spiritual posibilitatea de a se exercita liber, fără piedici, în realitatea exterioară Aceasta este singura justificare posibilă pentru un drept concret, subiectiv O persoană, reală, posibilă, presupusă, ar trebui să fie recunoscută ca subiect de drept, ca întruchipare reală sau posibilă a principiului spiritual; persoanele juridice, artificiale, pot revendica respectul doar ca instrumente ale spiritului necesare pentru realizarea acelor sau altor scopuri externe Dar, oricare ar fi subiectul specific al dreptului, un subiect care merită al nostru s*· Biblioteca "Runivers" kN EVGENY TRUBETSKOY respect, este în cele din urmă - scopurile spiritului și libertății sale Această libertate poate fi respectată doar în ipoteza că omul este un posibil purtător de cuvânt și purtător al sensului necondiționat al vieții "Sursa celei mai înalte demnități a omului constă în faptul că el poartă în sine conștiința Absolutului, adică această sursă stă tocmai în natura metafizică a subiectului, care îl ridică deasupra întregii lumi Fizice și îl face o ființă care are un preț și își cere respect ѣ În limbajul religios, acest lucru este exprimat prin afirmația că omul este creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu De această conștiință depinde atât libertatea însăși, cât și cererea de recunoaștere a ei De fapt, această recunoaștere a celei mai înalte demnități a persoanei umane, fie ea largă sau îngustă, a existat întotdeauna și continuă să existe în societățile umane; dar cei care neagă metafizica sunt incapabili și incapabili să-i indice sursa, căci ea se află în afara lumii empirice" *) "Această conștiință este cea care servește drept forță motrice din spatele întregii dezvoltări a societăților umane Din ea se naște ideea de drept, care, extinzându-se din ce în ce mai mult, capătă în sfârșit o stăpânire incontestabilă asupra minții Empiriştii înşişi i se supun inconştient şi involuntar De aici și contradicția de vederi mai sus menționată, care duce la faptul că cei care neagă metafizica recunosc produsul ei imediat, declarația drepturilor omului, ca adevăr absolut IV Privind cu atenție în doctrina ipotezelor metafizice ale dreptului care tocmai a fost prezentată, vom vedea cu ușurință că acestea sunt însăși ipotezele care !) "Filosofia dreptului", p) Ibid , p Biblioteca "Runivers " PREDAREA LUI BN CHICHERIN DESPRE ESENȚA ȘI SENSUL(r) LEGII stau la baza vietii umane in general Întreaga noastră viață se afirmă pe o dublă credință: în Necondiționat, care ne servește drept scop, și în noi înșine, adică în noi înșine într-o persoană, ca agent liber, chemat să realizeze acest Necondiționat în sine și în mediul său Un drept poate fi justificat doar prin presupunerea că viața umană în general este plină de sens și semnificație durabilă Legea constă dintr-o serie de reguli, care induc parțial la anumite acțiuni, parțial, dimpotrivă, stabilesc, restrâng Toate aceste comenzi și interdicții stabilesc o anumită evaluare a acțiunilor umane, prin urmare, sunt ghidate de o anumită ierarhie a valorilor Privind normele juridice individuale, vedem că legea prețuiește viața umană, proprietatea, puterea, un nume impecabil, cinstit: orice tentativă de a aduce aceste beneficii este aspru pedepsită Și, în sfârșit, toate normele juridice, fără excepție, valorează într-un fel sau altul libertatea externă, care servește drept conținut comun al acestora Ce va rămâne din lege dacă

ștergem toate aceste valori din viața umană? Evident, va fi distrus Conceptul de valoare este esențial pentru drept; dar acest lucru nu este suficient: dintre acele valori pe care vrea să le asigure, legea distinge între mai mari și mai mici: preferă binele comun interesului privat: în numele binelui comun, limitează libertatea individuală, proprietatea privată; cere individului să-și sacrifice viața pentru specie Toată această ordine ierarhică a multiplelor valori ale dreptului are sens numai în asumarea unei valori unice, necondiționate, care ar trebui să servească drept scară pentru estimarea valorilor umane în general Ce valoare poate avea proprietatea, puterea, libertatea, dacă nu avem pentru ce să acumulăm proprietate, să dobândim putere, dacă nu există un astfel de obiectiv necondiționat care să comunice valoarea însăși a vieții noastre! Atat de neconditionat pentru noi, doar ceva durabil, ceva care triumfă în timp, poate fi un scop și o valoare Dacă totul în viața noastră este distrus, dacă nu suntem capabili să creăm ceva care ar putea rezista arderii și morții universale, atunci întreaga noastră viață este lipsită de sens; dar într-un astfel de caz, toate regulile de conduită sunt lipsite de sens, interdicțiile și poruncile legii sunt lipsite de sens Pentru a înțelege sensul legii, trebuie să ne ridicăm deasupra timpului: căci numai în această condiție putem înțelege valoarea omului însuși, de dragul căruia există legea Toate eforturile noastre în viață au sens numai cu condiția ca omul să fie o formă nepieritoare capabilă să conțină un conținut etern, necondiționat, dacă voința omului este liberă să realizeze și să realizeze acest conținut în viața noastră Absolutul, nemurirea și libertatea - acestea sunt cele trei postulate de bază care cuprind justificarea dreptului, deoarece ele constituie justificarea vieții umane însăși O elucidare detaliată a acestor presupuneri metafizice ale dreptului este meritul neîndoielnic al regretatului B N Chicherin Dar există o eroare în argumentul său care trebuie subliniată Pentru el, ipotezele metafizice ale dreptului doar enumerate nu sunt postulate, ci propoziții dovedite În capitolul VII din Știință și religie, el apără împotriva lui Kant vechile dovezi ale existenței lui Dumnezeu - ontologice, cosmologice, fizico-teleologice și morale În capitolul X, încearcă să apere dovezile existente ale nemuririi sufletului Inconsecvența acestor dovezi a fost suficient de clarificată în ultima literatură filozofică și, prin urmare, ne putem limita aici la câteva observații "Un om este atât de mult un om", spune Chicherin, "în măsura în care se ridică de la finit la infinit, de la relativ la absolut " Aceste cuvinte reprezintă cea mai bună auto-refutare Absolutul este într-adevăr presupus de întreaga viață a omului, de fiecare mișcare a gândirii și voinței sale Dar tocmai din acest motiv este de nedemonstrat: este presupus de fiecare dovadă a noastră "Nu putem lua în considerare relativul", spune Chicherin, "fără a urca de la ea la absolut Aceasta este legea necondiționată a logicii Numim relativ ceea ce depinde de altul; dacă și acesta este relativ, atunci el, la rândul său, depinde de a treia, a treia de a patra etc Noi, conform legii necesare a rațiunii, primim progres spre infinit Totalitatea fenomenelor reprezintă pentru noi o serie nesfârșită în ambele sensuri Este evident însă că toată această serie de ființe dependente presupune o ființă care nu depinde de nimic, ci există în sine Altfel, nu ar exista existență dependentă Dacă nu ar exista altă ființă în afara acestei serii, atunci chiar această serie cu legea care o determină ar fi o ființă autoexistentă Să aruncăm o privire bine la

acest argument Conține o dovadă reală a ființei absolutului? Evident nu Ceea ce pare să fie dovedit aici este doar că absolutul este legea gândirii noastre Nu putem gândi în general, afirma sau nega nimic, fără a afirma ființa absolută Gândim conform legii rațiunii suficiente: în virtutea acestei legi, nu putem decât să căutăm un motiv suficient pentru tot ceea ce este convențional, relativ A căuta un motiv suficient pentru a fi condiționat înseamnă a presupune că există ceva necondiționat și nefondat, care servește drept condiție și bază pentru orice Dar dacă necondiționul este legea gândirii noastre, rezultă că este legea ființelor? Evident nu Absolutul nu poate fi dovedit tocmai pentru că el precede orice demonstrație, ca presupoziție logică necesară În general, se poate dovedi doar ceea ce este condiționat de altceva; pe aceasta nu se poate Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY dovedesc necondiționat "Asolutul dovedit" este o contradicție logică Această contradicție logică constituie un defect fatal în așa-numitele "dovezi" ale existenței lui Dumnezeu Toate acestea sunt în esență o variație a singurei dovezi ontologice, care, din ideea noastră inerentă a absolutului, deduce existența sa actuală Toate aceste dovezi, așadar, că premisa necesară a gândirii noastre - ideea de absolut - este baza ființei Și chiar acesta este lucrul pe care se vrea să demonstreze Absolutul este presupunerea nu numai a gândirii noastre, ci și a voinței noastre De aici, de altfel, vine dovada morală a existenței lui Dumnezeu Fără credință în bunătatea necondiționată, întreaga noastră viață este lipsită de sens; iar această credință este presupusă de fiecare acțiune a noastră: toate acele obiective specifice, particulare pe care le urmărim, presupun un singur scop, necondiționat, care este dezirabil în sine și nu de dragul altceva Nu putem decât să presupunem bunătate necondiționată: altfel nu am trăi Aceasta este legea imuabilă a voinței noastre Dar, din nou, nu rezultă din aceasta că binele necondiționat este cu adevărat scopul ultim și principiul conducător al universului Dacă nu putem (conștient sau inconștient) să nu credem în sensul vieții, atunci nu rezultă că viața are cu adevărat un sens Prin urmare, în proba morală există același salt, ca și în toate celelalte dovezi, de la gândire la ființă Și iar aici, în mod fatal, se dezvăluie nedemonstrabilitatea absolutului: nu poate fi dovedită, pentru că este inevitabil asumată dinainte ca sens al vieții noastre, ca sens al tuturor eforturilor gândirii noastre și, în consecință, dintre toate dovezile noastre De aici rezultă că absolutul nu este dovedit Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI BN CHICHERIN PRIVIND ESENȚA ȘI SENSUL LEGII poziție, ci un postulat necesar, cu alte cuvinte, o credință necesară care ne condiționează gândirea și voința Restul postulatelor sunt, de asemenea, de nedemonstrat Chicherin crede în dovezile existente ale independenței și nemuririi principiului spiritual în om Cu toate acestea, nu este greu să fii convins de inconsecvența lor totală Acest lucru se vede în primul rând din faptul că credința noastră în nemurire este indisolubil legată de credința noastră în necondiționat, ceea ce, după cum am văzut, nu poate fi dovedit Dacă nu credem în absolut, atunci nu putem recunoaște în om vasul Formei necondiționate, nepieritoare a ființei Credința în conținutul etern necondiționat și în om, ca purtător de cuvânt demn și purtător al acestuia, sunt două părți ale aceleiași credințe Și tocmai pentru că această credință conține sensul vieții noastre, ea constituie presupunerea ei inițială, care nu poate fi dovedită Încercând să demonstreze existența reală a unui principiu spiritual independent în noi, Chicherin se referă la dovezile directe ale conștiinței noastre "Existența subiectului, ca ființă individuală

reală, care stă la baza tuturor fenomenelor lumii interioare", spune el, "nu este supusă nici cea mai mică îndoială Numai necugetarea deplină poate respinge acest Fapt universal, care este clarificat de metafizică și care constituie presupunerea necesară a oricărei experiențe Când empiriştii susţin că sinele nu este altceva decât o idee, ei acceptă la plural acelaşi sine pe care îl resping la singular Pentru a exista o prezentare, aceasta trebuie prezentată cuiva; pentru ca să existe conștiință, este necesar un subiect conștient Acestea sunt adevăruri atât de evidente și pe care este ciudat chiar să le argumentezi A afirma contrariul este posibil doar abandonând toată logica Dar dacă subiectul există ca o entitate metafizică reală care stă la baza tuturor fenomenelor din lumea interioară, atunci, el se întreabă: Biblioteca "Runivers" KN EVGENIA TRUBETSKOY sya: ce fel de esență este aceasta și cum poate fi cunoscută în afară de fenomene? Există un salt logic evident în acest raționament, foarte asemănător cu cel văzut în dovada ontologică a existenței lui Dumnezeu Sub mâna lui Chicherin, categoria logică se transformă într-una reală: din faptul că conștiința necesită un subiect logic al conștiinței, Chicherin ajunge la concluzia că acest subiect este o entitate reală, în plus, o singură entitate, individuală Între timp, acel subiect logic al conștiinței, care constituie condiția sa formală necesară, nu este deloc același cu o personalitate concretă Personalitatea este uitată în vis, într-un delir sau într-o criză de nebunie, dar conștiința este totuși păstrată: o persoană adormită sau tulburată se poate înșela stabilindu-și "eu" concret; se poate considera un rege spaniol, un leu sau un monstru marin; dar, indiferent de ce și-a imaginat personalitatea concretă, indiferent de conținutul concret pe care l-a completat în schema "Eului" său, această schemă rămâne totuși condiția formală a conștiinței sale Numai această schemă goală, "Eul" , ca subiect logic al conștiinței, rămâne condiția permanentă, neschimbătoare a conștiinței, nu ca un individ specific Din faptul că primul este păstrat, așadar, este încă imposibil să concluzionam că cel din urmă persistă, nu este distrus În general, este imposibil să indicăm vreun temei logic necesar care să ne oblige să vedem în "subiectul logic al conștiinței" o esență individuală, unică, și nu o manifestare a vreunei substanțe generale Nemurirea individuală presupune valoarea absolută, și deci indestructibilitatea subiectului individual, concret O astfel de nemurire, așa cum am spus, nu este dovedită, ci doar postulată Ea constituie presupoziţia necesară a întregii noastre vieţi, care fără ea nu ar putea avea nicio valoare şi nici un sens Aceasta este credinţa că Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI BN CHICHERIN PRIVIND ESENȚA ȘI SENSUL LEGII care este izvorul secret al tuturor eforturilor noastre de viață Întreaga noastră viață nu este altceva decât o căutare neîntreruptă a absolutului, o afirmare a noastră în ea; prin însuși faptul că trăim, arătăm că conștient sau inconștient credem în legătura noastră inseparabilă cu necondiționatul și eternul Un bărbat, spune Chicherin, "se poate supune tristeți necesități de a se despărți de locurile lui iubite, de natura veșnic strălucitoare, de patrie, în soarta căreia a luat parte vie: toate acestea i-au fost date și s-a bucurat toate acestea la vremea lui; atunci vine vremea celorlalți Dar nu se poate împăca niciodată cu ideea că ființa pe care o iubește a devenit nimic, că acea minte, acel sentiment, care a fost obiectul celei mai profunde afecțiuni ale sale, a dispărut ca fumul, fără a lăsa urme în urmă Întreaga lui ființă se revoltă împotriva acestui lucru Îndreptându-și privirea mentală către eternitate, o persoană își extinde în eternitate afectiunile inimii Și dacă acestea sunt cele mai

profunde fundamente ale naturii sale, atunci obiectul acestui atașament nu poate fi ceva trecător În faţa sicriului unei fiinţe iubite, din adâncul inimii umane, izbucneşte din nou întrebarea fatală: de ce i se dă să iubească în felul acesta, dacă obiectul acestei iubiri nu este altceva decât o umbră trecătoare care dispare din prima sansa? Sau de ce îi este luat obiectul iubirii când această iubire este cel mai înalt și mai sfânt lucru din viața umană? Și aici nu poate exista decât un singur răspuns la aceste întrebări: nemurirea! În aceste cuvinte, se dezvăluie, fără îndoială, cele mai profunde temelii ale credinței noastre în nemurire: fără ea, întreaga noastră viață ar fi o înșelăciune, iar mormântul ar fi o expunere completă a acestei înșelăciuni Dar aici se dezvăluie și imposibilitatea dovezilor; numai poate să învie din mormânt și să comunice eternitatea Necondiţionat; dar, după cum am văzut, ea nu poate fi dovedită, ci poate servi doar ca obiect al credinței Biblioteca "Runivers" KN EVGENIA TRUBETSKOY Este și mai ușor să te convingi de nedemonstrabilitatea celui de-al treilea și ultimul dintre postulatele enumerate - libertatea Acest postulat este cel mai strâns legat de cel precedent: libertatea voinței noastre în sens metafizic nu poate fi discutată decât cu condiția ca omul să fie o ființă spirituală Libertatea este, în primul rând, independența spiritului: dacă o persoană nu are un principiu spiritual independent, atunci este complet sclav al mecanismului natural: libertatea în sensul posibilității de autodeterminare nu poate fi discutată decât cu condiția ca spiritul nostru să fie o sursă independentă de acțiune independentă de lumea exterioară O astfel de libertate este posibilă numai dacă o persoană are capacitatea de a comunica direct cu necondiționatul Numai conținutul necondiționat, etern, ne poate elibera de tot ce este condiționat, temporal, finit Din aceasta este clar că al treilea postulat al nostru este inseparabil de precedentul doi În esență, nu avem aici trei postulate, ci un singur postulat, pe care gândirea noastră îl împarte artificial în trei A crede în necondiționat înseamnă pentru noi să ne afirmăm în el: credința în necondiționat este inseparabilă de credința în om ca purtător al său Necondiționatul constituie obiectul speranței noastre doar în măsura în care poate fi realizat în viața noastră, întruchipat în noi Manifestările sale la om sunt nemurirea și libertatea v Nu numai legea, ci și toate acele cerințe ideale pe care le facem din ea, pot primi sens doar din credință, care dă sens vieții Trăim într-o epocă a unui entuziasm juridic extraordinar Dorința de libertate în societatea rusă nu a fost niciodată atât de pasională și puternică, cererea de egalitate universală nu a fost niciodată exprimată atât de tare și unanim ca acum; în cele din urmă, în mod arbitrar niciodată Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI BN CHICHERIN PRIVIND ESENȚA ȘI SENSUL LEGII nu a provocat prea multă indignare Tot acest patos al libertății nu are nici cea mai mică semnificație, dacă în om nu există un lucru sacru în fața căruia să ne închinăm Cerințele libertății și egalității universale sunt de înțeles doar în legătură cu cerința morală categorică: "acționează în așa fel încât umanitatea, atât în fața ta, cât și în cea a vecinilor tăi, să fie întotdeauna un scop pentru tine, și nu un înseamnă^! Această cerere poate fi justificată doar de o anumită idee despre esența omului: nu are sens în raport cu animalele, care sunt destul de permise pentru a fi folosite ca instrumente; dacă nu tragem o linie ascuțită între om și natura inferioară, atunci distincția dintre persoană și lucru își pierde în general sensul: printre acele popoare care suportă sclavia, un sclav este echivalat cu fiarele de povară Când recunoaștem un "subiect de drept" în fiecare persoană ca atare, când

cerem condiții umane de existență pentru toți oamenii, când sufletul nostru este indignat împotriva privilegiilor de clasă și a lipsei de drepturi, recunoaștem astfel o valoare necondiționată pentru o persoană în limbaj metafizic, aceasta înseamnă că dreptul trebuie să fie instrumentul Necondiționului, întrupat în om Când devenim conștienți de acest sens metafizic al dreptului, acea chemare la libertate, pe care o auzim acum din toate părțile, va primi pentru noi o mai mare măsură justificare și dobândi o forță irezistibilă Chicherin a înțeles asta; de aceea a fost unul dintre primii vestitori ai mişcării moderne de eliberare Ideea eliberării patriei, a comuniunii tuturor cetățenilor ruși, fără deosebire de clasă și naționalitate, cu beneficiile ordinii juridice, a fost întotdeauna visul său prețuit El a trăit cu acest gând chiar și într-o perioadă în care cea mai mare parte a societății ruse dormea într-un somn de nesfârșit Dar lui, la fel ca Moise, i s-a dat doar șansa de a prevedea pământul promis de departe A murit, după cum știți, La Biblioteca "Runivers" KN EVGENY TRUBETSKOY chiar la începutul războiului ruso-japonez; cu câteva zile înainte de moartea sa, el a prezis că acest război va expune eșecul sistemului existent și va pune bazele reînnoirii statului a Rusiei Această predicție este în strânsă legătură cu ceea ce a predicat de-a lungul vieții sale ca filozof, om de stat și istoric El a realizat clar că sclavia noastră este strâns legată de mortificarea vieții noastre spirituale, de uitarea acelor principii înalte care determină drepturile omului și demnitatea lui regală El a înțeles că doar o puternică împingere externă poate servi drept începutul unei treziri generale și poate aduce victoria aspirațiilor de eliberare În cartea sa "Despre reprezentarea poporului" există o pagină profetică despre războaie nefericite, ca motiv care grăbește introducerea instituțiilor reprezentative (ed II, p) le aduc un succes neașteptat Slăbește guvernul și sporeşte iritaţia societăţii Într-un asemenea caz numai chemarea aleşilor în consiliu poate potoli nemulţumirile şi restabili alianţa dintre guvern şi supuşi O încredere deplină în guvernare către popor îl face să-şi uite eşecurile " Tut Chicherin vorbește despre războaie nefericite în general; dar în "Problemele sale de politică" (ed I, p i) există un loc care se referă deja direct la Rusia Dacă guvernul reușește în cele din urmă să le zdrobească, atunci atât societatea, cât și statul se cufundă într-o stare de deplină stupefie , din care doar o catastrofă externă le poate scoate Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI BN CHICHERIN PRIVIND ESENȚA ȘI SENSUL LEGII a fost o lecție pentru noi în campania din Crimeea Pe vremea aceea ne slujea bine; Mi-aș dori să nu-l uităm " Lecțiile de istorie nu vor fi zadarnice pentru noi dacă ne amintim de preceptele acelor profesori care, ca și Chicherin, ne dezvăluie sensul evenimentelor istorice De la ei aflăm că nu există niciun păcat național care să fie pedepsit mai aspru decât neglijarea propriei demnități Dar, pe lângă cuvântul mustrării, vom auzi de la ei vestea bună despre ceea ce constituie pentru noi calea dreptății și calea mântuirii Carte Evgheni Trubetskoy Biblioteca "Runivers" La filosofia dreptului electoral Nu este nevoie să ne oprim asupra locului pe care problema votului îl ocupă în gândurile societății ruse contemporane De cutare sau cutare decizie depinde în ochii lui întreg viitorul țării; iar dacă în cercurile lui vaste s-a format deja un răspuns cert, atunci cu mare tensiune ascultă tot ceea ce face dificilă sau mai ușoară punerea în practică a cererilor exprimate Oamenii se gândesc la dreptul de vot în birourile departamentelor și în birourile oamenilor de știință și în tot felul de ședințe publice Iar dacă nu există unanimitate deplină, atunci sloganul cel mai tare, cel mai înflăcărat

și, în același timp, cel mai convins și unitor al maselor este dreptul universal la vot, egal, secret și direct, ca singura Formă capabilă să scoată Rusia din criza severă actuală pe calea dezvoltării pașnice a tuturor forțelor ei spirituale și materiale Nu îndrăznim să spunem aici: vox populi vox Dei - care își va lua libertatea de a vorbi în numele întregului popor rus - dar credem că această formulă nu reflectă o imitație artificială a modelului occidental, ci un instinct profund care necesită tocmai în acest moment decisiv şi solemn vocile poporului în ansamblu Dar după aceste vremuri vor veni și altele, când tensiunea ritmului vieții se va slăbi și va veni momentul creării unei ordini politice permanente în Rusia Biblioteca "Runivers" LA FILOZOFIA DREPTULUI ELECTORAL Și, desigur, dacă în prezent datoria noastră este în primul rând să acționăm, atunci vom avea nevoie de o elucidare cuprinzătoare a problemei, vom avea nevoie de un anumit scepticism salvator, care nu se lasă hipnotizat nici măcar de cei mai mulți Formula fascinantă Apoi, neapărat, va trebui să ne ridicăm de la tehnica construirii statului la acele principii ale vieții sociale și statale, care sunt adesea ascunse în ciocnirile luptei cotidiene Hipnoza Formulelor poate fi înlăturată de experiența amară a dezamăgirii reale, dar este înlăturată și de o iluminare filosofică mai profundă Politicienii-practicile ar fi mai corecte față de teorie dacă l-au deosebit suficient de popularizarea vulgară formule de mers Poate că problema votului, luminată de teoria critică, se va prezenta celui mai neîncrezător și mai precaut practician într-o formă nouă După cum știm, votul a fost și este considerat din două puncte de vedere, care la prima vedere par a fi opuse: pentru unii este dreptul propriu-zis al individului, pentru alții este o datorie cerută de stat, un anumit stat sau funcţie publică Primele pornesc de la conceptul de suveranitate populară: fiecărui cetăţean i se acordă o anumită cotă la crearea voinţei suverane; se supune numai autorității la creația căreia el însuși a luat parte Realizând în mod consecvent acest punct de vedere, trebuie să recunoaștem în reprezentant doar un transmițător al voinței celui care l-a ales: aici apare ideea unui mandat obligatoriu și, în general, reprezentarea însăși devine un substitut pentru directă democrație, care este imposibilă din cauza condițiilor reale ale mărimii statului, populației și altele asemenea Se apără o înțelegere complet opusă Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" S KOTLYAREVSKII cei care insistă asupra naturii funcţiei socio-politice inerente votului Aici rolul alegătorului se limitează la depunerea unui buletin de vot, cu acest moment toate pretențiile sale de participare activă la soarta legislativului încetează Dacă se introduce unul sau altul sistem de vot, acesta nu se face de dragul exercitării dreptului cetăţenilor individuali, ci cu gândul că un astfel de sistem asigură reprezentarea cât mai completă, autorizată şi la înălţimea sarcinilor sale Dacă reprezentantului i se promite inviolabilitate personală și iresponsabilitate, atunci chiar și aici nu vor să onoreze rangul înalt al "alesului din popor", ci pur și simplu să ofere cele mai bune condiții pentru munca sa Este clar că statul are dreptul de a impune restricții privind statutul de proprietate, educație, vârstă și sex - ceea ce a fost dificil ar concilia, dacă se vede aici un drept personal inalienabil, este clar, în sfârșit, că poate, ca și în Belgia, să facă obligatorie votul Evident, nicio explicație nu acoperă pe deplin problema Primul concentrează toată atenția asupra electorului, dorește să-i asigure puteri depline; orice restrângere a dreptului său în ochii acestei teorii este o uzurpare a suveranității populare Al doilea este gata să sacrifice alegătorul de dragul calității aleșilor, "dreptul

inalienabil" de dragul desăvârșirii muncii statului Și aici vedem cum două interese se intersectează, luptându-se de-a lungul vieții politice - interesele individul și statul Și acest lucru este complet de înțeles: în fața ochilor noștri, domeniul extinde la nesfârșit acțiunile statului în toate domeniile culturii materiale și spirituale, mijloacele sale tehnice sunt înmulțite, mașina sa administrativă este îmbunătățită acest "Leviathan", monarhia lui Ludovic al XIV-lea pare a fi o formă primitivă Milioane de ochi și mâini, cereri și dorințe sunt îndreptate către el; iar alaturi niciodata pretentiile individului Biblioteca "Runivers" LA FILOZOFIA DREPTULUI ELECTORAL nu răsuna mai tare și mai insistent; niciodată până acum ideea unei personalități umane autonome nu a ajuns la o asemenea înălțime, niciodată starea de spirit, dacă nu teoria anarhismului, nu a găsit niciodată un teren mai favorabil Reconcilierea nu a fost găsită, dar un lucru este clar: nu poate fi dat într-o formulă simplificată care să tragă în exterior o linie de demarcație între cele două sfere Nici statul, nici individul nu pot fi indiferenti față de dreptul de vot: este atât un drept neîndoielnic, cât și o Funcție incontestabilă Și dacă în prezent Formula votului universal, egal, secret și direct a dobândit o asemenea stăpânire asupra minții, este tocmai pentru că a fost văzută ca asigurând ambele interese: protejarea cetățeanului individual, creează reprezentarea care este cea mai potrivită pentru sarcinile muncii politice Aderăm pe deplin la acest punct de vedere, dar credem că nu ne putem mulțumi doar cu o mărturisire dogmatică Metoda de exercitare a votului universal într-o organizație permanentă de stat nu este deloc de interes exclusiv tehnic Probabil cea mai simplă și poate cea mai populară formă de implementare este asigurată de constituirea unei camere, fiecare membru al căreia este ales într-un district special, adaptat unui anumit număr de locuitori, de exemplu, sau de persoane Aici lăsăm complet deoparte latura tehnică a problemei și analizăm doar caracterul intern al unei astfel de reprezentări Când dreptul universal de vot în Franța, Germania și alte țări a devenit un fapt dintr-o cerință de program și s-a dovedit că nu a dat toate rezultatele așteptate, atunci, între numeroasele încercări de a explica acest rezultat insuficient al acestuia, o explicație a fost mai ales prezentate: au spus că nu a organizat națiunea că reprezintă grupuri aleatorii * Biblioteca "Runivers" S KOTLAREVSKII Sub forma unei reforme, s-a propus crearea unei reprezentări a unor unități organice mai consacrate, de exemplu, profesii și interese Și nu se poate spune că aceste recenzii au venit exclusiv din tabăra oamenilor care au urmărit cu bucurie toate eșecurile și greșelile democrației Cu privire la aceste obiecții, s-au întâlnit un critic nemilos al democrației moderne precum Maine și socialiștii belgieni precum De Greef, și au avut, de asemenea, în comun faptul că proiectele pozitive de organizare a reprezentării s-au dovedit a fi incomparabil mai slabe decât critica față de cea existentă Nu putem decât să fii de acord că circumscripția în sine este o unitate complet aleatorie Ce îi leagă pe toți locuitorii în afară de faptul conviețuirii geografice? Între timp, una dintre cele mai profunde trăsături inerente reprezentării populare este crearea unei legături între populație și reprezentanții săi aleși Nu ne putem imagina cu adevărat că livrarea unui buletin de vot pune capăt tuturor drepturilor și obligațiilor politice ale profanului; nu trebuie să credem că educația politică, care transformă subiectul într-un membru conștient al uniunii de stat, este o frază goală Și dacă da, atunci circumscripția electorală pare într-adevăr a fi o unitate nepotrivită A spune asta nu înseamnă deloc a cere o revenire la reprezentarea

intereselor, la sistemul curiei Aceasta nu înseamnă nici măcar să obiectăm asupra faptului că considerentele tehnice sunt atât de impresionante încât pot depăși dorințele de principiu și că metoda criticată este încă cea mai simplă în introducerea dreptului universal de vot Ea există în Franța și în Germania, în țările în care dreptul universal de vot a devenit o dobândire inalienabilă a libertății politice Dar acesta este ultimul cuvânt al gândirii politice și al realității statale?   La baza viziunii moderne a reprezentării stă ideea caracterului său național general; deja în secolul al XVI-lea Politicienii și avocații englezi au recunoscut că fiecare plebeu reprezintă nu numai districtul său, ci întreaga Anglia Statele-generale franceze din au fost, de asemenea, impregnate de conștiința acestei idei; acest lucru i-a ajutat să abandoneze rapid mandatul obligatoriu: cum pot lega alegătorii un deputat care ar trebui să reprezinte întreaga națiune cu condiții? Dar ce este o națiune? Printre juriștii germani (Laband, Jellinek, Gierke) punctul de vedere dominant este că respinge existența națiunii; atâta timp cât nu există stat, acesta este doar un organ al statului Nu trebuie să luăm aici punctul de vedere al unei interpretări juridice, deoarece sensul socio-politic al ideii de națiune este important pentru noi Teoria suveranității populare, care și-a pus amprenta asupra întregii opere a Revoluției Franceze, nu are adepți în forma sa pură în prezent, dar persistă într-o serie întreagă de idei care trăiesc în mintea noastră despre organizarea societății și statul Nu există nicio trăsătură mai caracteristică acestei teorii decât viziunea sa mecanică asupra naturii comunităților umane: aceasta este o viziune carteziană asupra lumii transferată pe terenul științelor sociale În ochii ei, statul și societatea sunt doar suma atomilor și nimic mai mult Un simplu acord, un contract, dă naștere unei ordini sociale, care în orice moment poate fi modificată printr-un nou acord Cu claritate geometrică, întâlnim această construcție la Rousseau: "fața sa publică" "civitas" este, ca să spunem așa, un produs complet artificial al muncii individului și în relațiile sociale nu conține nimic mai mult decât ceea ce este determinat de O astfel de viziune atomistă devine de înțeles datorită puterii triumfului absolutismului monarhic asupra diferitelor forme de solidaritate clasă-corporatistă Potrivit lui Rousseau, între individ și întreg nu există   nu trebuie să existe trepte intermediare, nici uniuni "Pentru manifestarea deplină a voinței generale, este important ca în stat să nu existe uniuni parțiale și ca fiecare cetățean să voteze, urmând doar propriile convingeri " Această înțelegere atomistă pătrunde în întreaga opera politică a revoluției neîncredere profundă, ostilitate directă față de spiritul de asociere, față de spirit de corps"; de unde și omiterea declarației drepturilor privind libertatea de asociere, pe care democrațiile moderne o recunosc drept unul dintre drepturile fundamentale ale omului și cetățeanului De aici lupta energică împotriva vechii împărțiri în provincii și redesenarea teritoriului în unități complet noi și convenționale - departamente De aici, în sfârșit, și acesta poate fi cel mai esențial, o credință profundă în atotputernicia principiului guvernamental, în infinitatea potențialităților puterii, căreia i se opune doar un cetățean individual Istoria gândirii politice și sociale a secolului al XIX-lea este în mare măsură istoria reacției împotriva acestei concepții atomiste Îl găsim printre reprezentanții școlii teocratice, printre romanticii politici, la Burke, la Savigny În prim-plan este luarea în considerare a acelei moșteniri organice care gravitează

asupra fiecărei comunități umane; individul liber se opune rolului determinant al succesiunii tradiţionale Și în această critică a conceptului asociat cu Revoluția Franceză, găsim nașterea fără îndoială a unei noi perspective politice și sociale, care decurge din pământul experienței extinse și al teoriei profunde Dacă știința secolului al XIX-lea Sunt de acord cu ceva, și anume că fiecare societate nu este doar suma indivizilor Această idee o găsim atât în filosofia idealistă germană, cât și la adepții pozitivismului anglo-francez; stă la baza lucrării întregii școli evolutive moderne de istoriografie Pentru sociologia modernă, cu toată diversitatea și varietatea direcţiilor sale, acest punct Biblioteca "Runivers" LA FILOZOFIA DREPTULUI ELECTORAL poate fi considerat ferm stabilit; într-o recunoaştere similară converg atât şcoala care afirmă identitatea fundamentală a legilor psihologice cu cele sociale (Tard, Giddings), cât şi şcoala care stabileşte o sferă specială independentă a sociologiei (Gumplovich, Simmel, Durkheim, Bougle) Desigur, o atenție specială a sociologilor a fost îndreptată spre studiul acelui plus din atmosfera socio-psihologică, care nu poate fi explicat doar prin însumarea stărilor individuale; iar aici locul mare pe care îl ocupa solidaritatea a devenit din ce în ce mai evident Studiul acestei zone a adus culori mai deschise și tonuri mai conciliante tabloului războiului constant fără milă al tuturor împotriva tuturor în mijlocul societății umane, un tablou schițat sub impresia teoriilor evoluționiste În lucrarea sa remarcabilă, Krapotkin a subliniat semnificația asistenței reciproce în lumea animală și în organizațiile umane, de la comunele primitive până la cele medievale Alții (precum Durkheim) au studiat dezvoltarea diferitelor ramuri ale culturii umane (în special dreptul), asociindu-le cu o trecere treptată de la solidaritatea mecanică primitivă, care a captat în totalitate toți membrii unei anumite uniuni, la organică, construită pe diviziunea muncii Pentru mulți gânditori din viitor este deja desenată imaginea unui stat bazat pe solidaritate naturală, unde constrângerea a făcut loc unui contract liber care stabilește schimbul de servicii (Fulier, Spencer) În cele din urmă, pe măsură ce vechea teorie rasială și doctrina proprietăților înnăscute ale "spiritului național" au pierdut teren, naționalitatea în sine a căpătat semnificație ca simbol al solidarității aduce mai multe dintre ele " Prin urmare, o tranziție clară în domeniul moralității: în ideea de solidaritate, cerințele egoismului personal sunt contrabalansate, iar imaginea Biblioteca "Runivers" S KOTLYAREVSKII cooperarea dintre generațiile morți, vii și viitoare trebuie să se împace cu fragilitatea existenței personale, poate chiar cu pierderea credinței într-o altă lume Indiferent de aplicarea teoretică și practică a ideii de solidaritate pe care am putea-o face, nu putem, în lumina acesteia, să nu reexaminăm vechea concepție mecanică a suveranității populare Nu mai putem susține că "voința generală" despre care vorbea Rousseau era dată de o simplă însumare a voinței indivizilor Această "voință generală" este rezultatul interacțiunii și al ciocnirii curentelor din atmosfera socio-politică; membrul individual al uniunii social-statale este purtat mai mult sau mai puțin de acest curent, oricât s-ar zbate pentru independența sa Adevăratele realități nu sunt stările spiritului său, ci manifestările de solidaritate care îl captivează A reduce această imagine a curentelor de solidaritate care se intersectează la o "luptă de clasă" înseamnă a ignora complet multiplele fațete ale realității sociale Problema este mult mai complicată Astfel, o națiune nu este doar o anumită solidaritate, ci și suma solidarităților Dar ce formă practică a unei

astfel de realizare este posibilă ? Apărătorii reprezentării de clasă se referă la succesiunea istorică, care a lipit părțile națiunii, a creat solidaritate între ele și a protejat membrii lor de dispersarea în masa generală Cu greu este necesar să se demonstreze că moșiile nu sunt deloc uniuni bazate pe solidaritate reală, că sunt Forme rămase fără conținut și că reprezentarea moșiilor este reprezentarea valorilor fictive Este inutil să vorbim despre ceva care este contrar întregii noastre viziuni juridice asupra lumii, care respinge privilegiile nașterii, precum și deminutio capitis asociată acesteia În fața ochilor noștri, reprezentanța imobiliară pleacă din ultima țară, Biblioteca "Runivers" LA FILOZOFIA DREPTULUI ELECTORAL" Finlanda, care a păstrat-o, și rămășițe slabe ale acesteia pot fi găsite doar în unele camere superioare, care, de asemenea, evident nu pot rezista presiunii valurilor democratice Reprezentarea clasei este o utopie inactivă Mai convingătoare la prima vedere este argumentarea apărătorilor așa-zisei reprezentări a intereselor Interesele sunt într-adevăr ceva foarte obligatoriu pentru oameni: o persoană este alegător timp de câteva zile în decurs de ~~ ani, dar rămâne un proprietar de pământ sau un industriaș, un medic sau un avocat, un muncitor sau un țăran, tot timpul Nimic nu determină într-o măsură mai mare soarta unei persoane, ca aceasta sau aceea a profesiei sale Dacă este așa, atunci este corect să amestecăm, în masa generală a cetățenilor, toate formele și tipurile de solidaritate care apar pe baza muncii și a protecției intereselor comune? În acest caz, reprezentarea nu va reflecta deloc forțele vitale ale națiunii: este posibil să recunoaștem ca atare, de exemplu, Camera Deputaților din Franța, unde masa populației agricole și muncitoare este reprezentată de medici, avocați? si jurnalistii Publicistul francez Benois, care a insistat cu foarte multă ardoare asupra necesității "organizării" votului universal, subliniază că, luând ca număr normal de deputați în Parlamentul francez, dacă reprezentarea ar fi în concordanță cu clasele disponibile în țară, acest lucru parlamentul ar urma să includă de deputați din agricultură, de la industrie și de la profesii liberale; între timp, în prezent, în rândul deputaţilor, pentru de fermieri şi de industriaşi, sunt de persoane aparţinând profesiilor liberale · Aceste opinii au fost suficient de respinse de știința dreptului public și de experiența politică; subliniază arbitrariul extrem al definiției "profesiilor" și "intereselor" de reprezentat, spre exemplul trist al curiei austriece Dar împotriva acestui sistem Biblioteca "Runivers" S KOTLYAREVSKII Putem ridica o obiecție mai fundamentală: nu există nicio reprezentare a națiunii aici Solidaritatea națională este cooperarea diferitelor clase legate de unitatea istorică și de nevoia de adaptare la noile nevoi recunoscute Oricât de mari ar fi drepturile unei anumite clase în atenția legislației, oricare ar fi rolul ei predominant în producția națională, ea, ca clasă, este întotdeauna doar, ca să spunem așa, material pentru crearea solidarității naționale Țărănimea rusă reprezintă o mare parte a populației imperiului; se poate spune că interesul său coincide în întregime cu cel al întregului popor? Dacă aleșii sunt trimiși din grupuri de fermieri, muncitori de fabrici, industriași, clasa comercianților, profesii liberale, atunci cine va reprezenta acea legătură care decurge din relațiile lor, acea "suveranitate națională", care singur dă reprezentarea autorității supraclase , ceea ce face ca interesele private să se încline înaintea vocii lui? Ce autoritate are în ochii ţăranilor un reprezentant trimis de curia moşierilor? Deci, este necesar să se organizeze o reprezentare a solidarităţii naţionale Dar ce forme concrete primește? Ce îi leagă

pe membrii unei singure uniuni de stat în afară de clasele și interesele lor profesionale? În primul rând, acea legătură liberă care este stabilită de o anumită comunitate de idei care determină relațiile dintre fiecare cetățean în mod individual și în ansamblu O astfel de conexiune se realizează în partidele moderne O numim liberă, deoarece intrarea în ea depinde de bunăvoința partenerului Necesitatea socială îl leagă pe muncitor la ocupația sa, dar el devine social-democrat în virtutea deciziei sale libere În plus, solidaritatea de partid este întotdeauna incomparabil mai deplină Biblioteca "Runivers" LA FILOZOFIA DREPTULUI ELECTORAL și mai larg: cuprinde o întreagă gamă de atitudini ale membrilor de partid față de ceea ce se află dincolo de interesele lor profesionale Această diferență este fundamentală, deși în practică, desigur, gruparea de partid este legată de gruparea de clasă; dar întotdeauna unește oamenii, nu ca membri ai unei singure clase, ci ca membri ai unei națiuni Muncitorul francez, ca atare, este cu greu interesat de rezultatul luptei dintre guvernul republican și congregațiile catolice, dar în aderarea la partid trebuie să se definească în acest sens În epoca Revoluției Franceze, chiar și gânditori politici eminenti precum Cies și Condorcet au văzut în sistemul englez de partide aflate la putere și care se succedau unul altuia ceva anormal, un fel de anarhie politică De fapt, înlocuirea luptei de clasă cu cea a partidelor, chiar dacă se bazează pe interesele claselor individuale, transformă viața statului constituțional modern dintr-o ciocnire de interese limitate și private într-o luptă planificată și conștientă și, fără îndoială, înnobilează aceasta De aceea, dacă se caută o organizaţie de reprezentare a solidarităţii naţionale, atunci partidele pot fi puse în primul rând Acesta este sensul principal al așa-numitei reprezentări proporționale; faptul că în acest sistem este reprezentată și o minoritate, care, în sistemul majoritar, nu influențează deloc rezultatele alegerilor, desigur, este extrem de important, îi conferă o valoare morală și politică ridicată, dar poate chiar mai mult importantă este stabilirea, în alegerile proporționale, a unei legături mai strânse între alegător și programul de partid; votează nu atât pentru indivizi, cât pentru idei politice cunoscute; iar accidentul de a fi într-un district sau altul poate influența mai puțin alegerile Fără îndoială, un astfel de sistem va aduce o contribuție profundă și benefică la educația politică a poporului Biblioteca Runiverse S KOTLYAREVSKY Sistemul de reprezentare proporțională, în forma sa cea mai pură, s-ar realiza dacă întreaga țară ar fi transformată într-o singură circumscripție (collège unique), iar fiecare cetățean ar desemna o listă cu toți membrii parlamentului care urmează să fie aleși Aici, evident, orice legătură personală între alegători și reprezentanți ar dispărea; votat ar fi doar pentru program Evident, această metodă este cu cât mai puțin aplicabilă, cu atât teritoriul țării este mai mare S-ar părea posibil să-l primim în Belgia; pentru Franţa pare hotărât utopic În ceea ce privește implementarea practică, se poate spune că reprezentarea proporțională se apropie de acest model, cu cât circumscripția electorală este mai extinsă, cu atât este mai lungă lista de candidați care urmează să fie aleasă de fiecare cetățean și, în consecință, cu cât alegerile capătă mai mult un caracter programatic decât personal Pe lângă această formă de solidaritate, se poate indica o alta, care are și un caracter incontestabil național Ea este creată nu prin simpla conviețuire într-o circumscripție electorală dată, ci prin totalitatea acelor interese locale care sunt mai specifice și mai apropiate de populație decât sarcinile statului; este o relație, ca să spunem așa,

mai intimă O astfel de solidaritate se realizează în organele de autoguvernare locală, ceea ce face din aceasta din urmă o școală politică atât de valoroasă Desigur, totul depinde de condițiile istorice care s-au dezvoltat favorabil sau negativ pentru dezvoltarea acestei solidarități locale; presiunea puterii centrale poate rupe această legătură locală, așa cum vedem, de exemplu, în Franța Dar dacă acestea includ întreaga populație locală, i e dacă nu sunt construite pe bază de calificare sau de clasă, atunci o astfel de uniune este o adevărată celulă a organismului de stat: o comunitate, un oraș, o provincie este un stat în miniatură Organisme ale autoguvernării locale Biblioteca "Runivers" LA FILOZOFIA DREPTULUI ELECTORAL sunt purtători de experiență socială și de solidaritate interclasă și, ca atare, pot fi unități adecvate pentru exprimare politică, completând reprezentarea partidelor Într-un stat federal, un rol similar al guvernului local poate fi jucat de camerele legislative locale Reprezentarea organizată pe aceste principii poate exercita cel mai deplin suveranitatea populară, corespunzătoare celor două laturi principale dintre solidaritatea de clasă În practică, acest lucru se realizează prin constituirea a două camere, dintre care una se bazează pe reprezentarea proporțională a partidelor, cealaltă pe reprezentarea instituțiilor locale democratice Evident, această împărțire corespunde împărțirii în sine a lucrării legislative, după materialul acesteia Solidaritatea de partid determină atitudinea cetățeanului față de principiile generale ale vieții politice a țării; solidaritate, creată de instituțiile locale, către interesele cotidiene, cele mai concrete Desigur, nu se poate pune problema aplicării imediate a unui astfel de sistem în forma sa pură la condițiile noastre Dar nu este în niciun caz posibil să concluzionăm din aceasta că este inutil să opunem un punct de vedere principial susținut în mod consecvent diverselor Formule mascalate în axiome Sloganurile democratice ale vremii noastre ne-au trecut cu o serie întreagă de experiențe de premise deja respinse Conceptele din secolul al XVIII-lea despre societatea umană și doctrina suveranității populare care a rezultat din aceasta, așa cum a fost concepută atunci, au fost distruse Și, în același timp, un val irezistibil duce omenirea civilizată pe calea democratizării tuturor aspectelor vieții sale politice și sociale Vine momentul în care crearea unei noi filozofii a democrației este o sarcină urgentă: este necesar să facem un bilanț al lucrării Biblioteca "Runivers" S KOTLYAREVSKII a gândirii centrale a secolului al XIX-lea - și asta cu atât mai mult cu cât imaginația istorică, analiza, este neputincioasă în fața perspectivelor de deschidere Evident, această lucrare este dictată nu numai de motive teoretice, iar oricine contribuie la înțelegerea științifică a democrației își face datoria nu numai față de știință, ci și față de democrație S Kotlyarevsky Biblioteca "Runivers" Leslie Stephen (Schiță pentru CARACTERISTICI) eu În februarie , faimosul scriitor filozofic Leslie Stephen a murit la Londra Era foarte puțin cunoscut printre noi, deși era un gânditor destul de mare, un istoric de filozofie profund gânditor și un jurnalist foarte talentat "Science of ethics" (Știința eticii) a acestuia aparține celor mai mari lucrări ale moralității evolutive; în două volume ale sale "Istoria gândirii engleze în secolul al XVIII-lea" și cele și mai extinse "Utilitarii englezi" sunt lucrări profund valoroase despre istoria filozofiei engleze, iar articolele sale sunt, în general, de natură literară, critică și filozofică număr mai mare de volume, iar unele dintre ele au trecut prin mai mult de o ediție Toate acestea ne obligă să dedicăm câteva pagini caracterizării operelor filosofice ale acestui scriitor, dar înainte de a face acest

lucru, considerăm că nu este de prisos să oferim o scurtă informație biografică despre IT Kommersant FILOSOF Leslie Stephen s-a născut în noiembrie Și-a primit educația timpurie în casa tatălui său, James Stephen, un bărbat foarte inteligent, iar aici Leslie i-a întâlnit pe câțiva dintre reprezentanții de seamă ai lumii științifice și literare engleze (de exemplu Biblioteca "Runivers" I VINOGRADOV cu Macaulay) Educația ulterioară a lui Leslie a avut loc mai întâi la Eton, apoi la Londra și Cambridge După ce a absolvit universitatea din aceasta din urmă, Leslie Stephen a fost timp de câțiva ani tutore la aceeași instituție de învățământ În au apărut primele sale experimente literare Acestea au fost Life of Fawcett și Cambridge Sketches (Sketches frorn Cambrige) tipărite în Pali Mail Gazette , W Thackeray, s-a căsătorit curând În , Stephen s-a mutat la Londra și s-a apucat cu entuziasm de a lucra în jurnal A lucrat cu multă sârguință în Pali Mail Gazette, în Fraser, în Revizuirea Quincenială În același timp, ca un adevărat englez, Leslie Stephen a devenit foarte interesat de sport și a devenit un alpinist pasionat Rezultatul rătăcirilor sale montane a fost în cartea "The Playground of Europe", care a avut un succes uriaș În același an, Leslie a devenit editorul "Cornhill Magazine", pe care a publicat-o pentru al doilea an În jurnalul numit, el a publicat numeroase articole critice, care au fost ulterior adunate în mai multe volume sub titlul: "Hours in the library" (Hours in a library) thoughts in T century (Istoria gândirii engleze în secolul al XVIII-lea, vol), apărută în a doua ediție în i Această lucrare a întărit reputația lui Ștefan de talentat istoric al filosofiei, iar în a fost ales membru al Clubului Atheneum În apare cea de-a doua lucrare filosofică majoră a lui Stephen, Știința eticii În același an, Stephen părăsește publicația amintitei reviste Cornhill, deoarece de atunci a trebuit să devină șeful unei alte întreprinderi foarte mari - publicația al Dicționarului biografie națională" (Di- Biblioteca "Runivers" LESLIE STEVEN secţiune de biografie naţională) În această ediție a plasat un număr mare de caracteristici foarte valoroase ale reprezentanților de seamă ai literaturii, științei, filosofiei engleze Așa că Stephen a dat biografii ale lui Byron, Carlyle, Coleridge, Hobbes, Locke, Hume, A Smith, ambii lui Millay etc , a dedicat atât de mult spațiu în prima sa lucrare istorico-filozofică ("Istoria gândirii engleze în secolul al VIII-lea") , și anume Mandeville, Berkeley, Hume, Warburton etc La începutul anilor nouăzeci (în) au fost publicate Stephen "An agnostic's apology and other essays" (An agnostic's apology und others essays), care au avut mare succes În , Stephen a fost ales președinte al Bibliotecii din Londra, iar după un timp a fost numit curator al National Portrait Gallery, funcție pe care a deținut-o până la moartea sa Ultima lucrare filozofică majoră a lui Stephen a fost menționată anterior The English Utilitarians, publicată în Stephen a murit la februarie *) *) Unul dintre prietenii lui Stephen dă următoarea caracterizare a lui - nu atât ca gânditor, ci ca persoană, a cărei pierdere este simțită cu amărăciune de toți cei care l-au cunoscut aproape "Stephen nu a fost niciodată foarte cunoscut la Londra, pentru că nu suporta publicitatea și nu căuta genul de companie care se întâlnește de obicei la cine sau la recepțiile de seară Era mai degrabă rezervat, deschizându-și inima doar pentru câțiva care se bucurau de toată favoarea lui Aceste persoane, și în special vechii săi prieteni din Cambridge și asociații alpini, au apreciat de mult talentele sale remarcabile și au tratat întotdeauna judecățile sale în domeniul literaturii cu cel mai profund respect Mintea lui nu era doar puternică, ca cea a tatălui și a fratelui său, dar se distingea și prin

precizie remarcabilă și claritate surprinzător de subtilă A raționat cu severitate, a mers direct la poartă; nu a alunecat niciodată peste o întrebare dificilă În general tăcut în societate, era plin de viață, vesel și plin de resurse atunci când și-a dezvoltat gândurile într-o conversație sinceră cu un prieten Mai puțin productiv în ceea ce privește designul decât tânărul său contemporan și prietenul Henry Sidgwick, el Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV Deja o listă seacă a celor mai importante Fapte din viața lui Stephen arată că acesta a fost o persoană foarte versatilă, care a lăsat urme notabile în domenii destul de diverse ale activității literare Suntem în acest caz interesați de lucrările filosofice ale acestui scriitor, mai ales că ele oferă material pentru caracterizarea concepțiilor sale filosofice, iar în acest sens lucrarea cea mai valoroasă este "Știința eticii", a cărei prezentare vom încerca să consacră cea mai mare parte a acestui eseu Dar mai întâi considerăm că este necesar să spunem câteva cuvinte despre lucrările istorico-filosofice ale lui Ştefan Primul volum din Istoria gândirii engleze în secolul al VIII-lea este dedicat în principal deismului englez era mai precis în concluziile sale sau, pentru a spune mai corect, concluziile sale puteau fi urmărite mai ușor, pentru că erau conturate în linii mai distincte Puterile sale de observație erau foarte ascuțite, așa cum poate vedea oricine privind portretele fețelor pictate de el, pe care el (cum ar fi, de exemplu, D Elliot și A Trollop) îi cunoștea personal și avea un dar carleian de înțeles trăsături nesemnificative sau trăsături în care a fost tocmai caracterul este exprimat Acest lucru este evidențiat de descrierile sale minunate (în cartea sa despre utilitaristii englezi) despre Bentham și despre ambele Millys, unde el exemplifica doctrinele pe baza oamenilor înșiși și a oamenilor pe baza doctrinelor, cu un succes eminent Acest cadou a făcut ca relatarea propriilor sale experiențe să fie extrem de interesantă Dar farmecul principal al conversației cu el stă în umorul lui Era un umor calm și serios, care se exprima, parcă, cu o anumită gravitate deliberată, care se observă atât de des la americani (prietenii săi spuneau de obicei că a dobândit această manieră americană la prima sa vizită în Lumea Nouă) Dar acest umor nu a fost niciodată nepoliticos și de obicei apărea cu o surpriză plăcută, atunci când ne puteam aștepta mai puțin Așa cum se întâmplă adesea cu oamenii care au un mare depozit de umor, starea lui de spirit era prin natură mai degrabă tristă decât veselă și, prin urmare, această capacitate de a extrage amuzament din necazurile mărunte ale vieții era deosebit de dragă tuturor " (The Quarterly Review, , aprilie, p -) Biblioteca "Runivers" LESLIE STEVEN ambele forme majore de deism - constructiv și critic El se ocupă de o perioadă relativ lungă de timp pe Locke și Toland, Clarke și Wollaston, Tyndale și adversarii săi El caracterizează și mai detaliat concepțiile filozofice și religioase ale lui Butler, Hume, Warburton și alți reprezentanți de mai târziu ai deismului O parte semnificativă a celui de-al doilea volum este dedicată istoriei problemei morale Autorul vorbește relativ mult despre gânditori precum Peftesbury și Mandeville, dedică suficient spațiu reprezentanților filozofiei bunului simț și analizează cu deosebită atenție punctele de vedere ale diverșilor susținători ai teoriei utilitariste În următoarele două secțiuni, Stephen examinează diferitele teorii politice și doctrine politico-economice care au fost predominante în epoca pe care o caracterizează În sfârșit, în ultima parte, intitulată "Caracteristici", este o trecere în revistă a acelor Forme în dezvoltarea gândirii engleze, care și-au găsit expresia în diverse tendințe literare ale vremii Astfel,

putem observa că autorul surprinde în expunerea sa toate cele mai importante manifestări ale spiritului uman pentru perioada cunoscută și încearcă să deseneze o imagine completă și vie a înfloririi puterilor mentale, care poate fi deja constatată în mod clar în această eră Dar Ștefan nu se limitează la o singură expunere a punctelor de vedere ale diferitelor gânditori aparținând perioadei menționate, dar coboară mai adânc și caută rădăcinile acestor concepte în idei mai mult Primii filosofi - ca unghiurile și continental În vast, el încearcă să indice soarta îndepărtată a multor dintre aceste opinii, în particularități, deoarece s-au reflectat în literatura altor popoare europene Dacă luăm în considerare minuțiozitatea și bunătatea Stueenovskiy bazat pe studiul profund al numeroaselor lucrări ale gânditorilor caracterizați, strălucirea propriilor caracteristici și subtilitatea lui critic Biblioteca "Runivers" I VINOGRADOV Aceste observații, putem spune cu siguranță că această lucrare a lui este un ajutor indispensabil pentru oricine ar dori să se familiarizeze cu geneza acelor idei care sunt considerate cea mai valoroasă și niciodată mai depășită moștenire a secolului al XVIII-lea A doua mare lucrare istorică și filosofică a lui L Stephen "Utilitarii englezi" Autorul însuși consideră această lucrare ca o continuare firească a "Istoriei gândirii engleze în secolul al VIII-lea" Este asemănător cu primul în chiar modul de dezvoltare a subiectului ales Primul volum al acestuia este dedicat lui Bentham, dar aceasta nu este o simplă monografie despre moralistul englez: aici autorul schițează o imagine vie a vieții politice și sociale contemporane a lui Bentham, subliniază particularitatea industrialismului englez, vorbește despre gânditori anteriori (Touk , Stewart) Același lucru se poate spune despre următoarele două volume, dedicate ambelor Mori Înainte de a trece la prezentarea viziunilor filozofice și psihologice ale lui James Mill, L Stephen vorbește în detaliu despre mișcarea socială și politică anterioară, expune pe larg opiniile economice ale lui Malthus, Ricardo și ale adversarilor lor și, în general, încearcă să înfățișeze cele mai importante vederi ale gânditorului englez în legătură cu condiţiile generale ale vieţii cultural - istorice Această remarcă este destul de aplicabilă ultimului volum, care are ca subiect o analiză a filozofiei lui John Stuart Mill Aceasta este, fără îndoială, cea mai valoroasă lucrare despre unul dintre cei mai mari gânditori din Anglia Aici autorul analizează cu exhaustivitate toate punctele de vedere ale filozofului britanic (inclusiv aici opiniile politico-economice, istorice și filozofico-religioase ale gânditorului) El expune aici în detaliu și acele învățături filozofice și istorice cu care fie D S Mill a trebuit să polemizeze, fie care, în general, au fost predominant răspândite în epoca filozofului britanic Biblioteca "Runivers" LESLIE STEVEN (Hamilton, Buckle) În general, lucrarea pe care o caracterizăm este una dintre cele mai valoroase lucrări despre istoria gândirii engleze în secolul al XIX-lea și, împreună cu lucrarea anterioară, reprezintă un ajutor științific indispensabil, adevărat pentru cunoașterea dezvoltării filozofiei britanice în trecut două secole II Ne întoarcem acum la o caracterizare a vederilor morale ale lui Stephen, așa cum și-au găsit expresia în lucrarea sa majoră, Știința eticii Principalul punct de vedere etic al lui Stephen poate fi caracterizat ca utilitarism evolutiv El însuși menționează *) că profesorii săi sunt Hume, Bentham, ambii Mills, Lewis, Spencer "D S Mill, - notează Stephen despre prima etapă a dezvoltării sale filozofice, - a fost Gama-liil, la picioarele căruia am stat și a cărui autoritate era definitivă pentru mine ") Dar puțin mai târziu, Stephen a făcut cunoștință cu

lucrările etice ale lui Spencer, apoi cu "Metode de etică" de Sidgwick, iar studiul acestor lucrări l-a forțat pe Stephen să modifice oarecum și, cel mai important, să-și aprofundeze teoria etică Stephen vede diferența lui față de Spencer, printre altele, în faptul că Spencer a dezvoltat un sistem enciclopedic pentru care etica este doar finalizarea finală, în timp ce el, Stephen, a pornit de la teoriile etice anterioare și a încercat să le aducă în acord cu științifice bine stabilite principii) Dar punctul de vedere de bază nu este mai puțin comun ambilor gânditori, iar întreaga lucrare a lui Stephen poate fi caracterizată, în propriile sale cuvinte, "ca o încercare de a pune doctrina etică în legătură cu Știința eticii Londra, S Prefață, p VIL) Ib , p v) Ib , p VIII Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV! cu doctrina evoluției, atât de larg acceptată de oamenii de știință moderni" *) Întreaga lucrare a lui Ștefan constă, în afară de prefața menționată, din capitolele II În primul capitol, Stephen clarifică scopul și limitele cercetării sale și, prin urmare, ne vom opri asupra prezentării acesteia în detaliu comparativ Luând în considerare rezultatele la care au ajuns moraliştii anteriori, afirmăm, în cuvintele lui Ştefan, faptul binecunoscut că toţi aceşti gânditori sunt de acord asupra unui fel de problemă etică şi, dimpotrivă, există un dezacord constant între ei cu privire la un alt tip de chestiune morală Niciun moralist nu neagă că cruzimea, minciuna, necumpătarea sunt vicioase, dar mila, adevărul, cumpătarea sunt virtuoase Dacă întâlnim o diferență în ceea ce privește punctele de vedere ale acestor lucruri, aceasta se referă doar la detalii, și nu la esență Dimpotrivă, dacă noi, în loc să ne întrebăm ce acțiuni sunt bune și care sunt rele, ne întrebăm: care este esența binelui sau a răului, cum ne deosebim unul de celălalt, de ce ar trebui să luptăm spre bine și să evităm răul, atunci vom întâlni cele mai contradictorii răspunsuri și vom intra în zona antinomiilor constante Pentru a înțelege toate acestea putem fi ajutați de metoda corectă de cercetare, care constă în primul rând în separarea întrebărilor care sunt supuse soluționării științifice de acele probleme care aparțin domeniului metafizicii și nu sunt susceptibile de analiză pur științifică În etică, o astfel de distincție este la fel de necesară ca în orice altă știință Geometria operează cu succes cu diverse axiome și teoreme, fără a-și stabili scopul de a oferi o elucidare finală și necondiționată a naturii spațiului Același lucru se poate spune despre propozițiile morale de bază, a căror valoare este recunoscută în mod egal atât de adeptul lui Hegel, cât și de susținătorul Humeanului) Ib , p vp Biblioteca "Runivers" LESLIE STEVEN; filozofii, deși punctele lor de plecare sunt foarte diferite Prin urmare, orice cunoaștere științifică poate fi definită doar ca o parte a cunoștințelor generale, care se distinge printr-o mai mare certitudine și este capabilă de o exprimare mai precisă Cunoștințele noastre despre moralitate sunt de același caracter și nu pot fi niciodată numite definitive și necondiționate Dar fundamentul științei moralei prezintă unele dificultăți deosebite care nu există într-o asemenea măsură pentru alte discipline științifice În primul rând, ne confruntăm cu problema liberului arbitru, care nu există pentru alte ramuri ale științei Cu toate acestea, chiar și cu puțină gândire putem vedea că comportamentul uman nu este exclus din legea cauzalității și, deoarece libertatea este o contradicție totală cu universalitatea legii menționate, trebuie să respingem existența acesteia ca fiind complet nesusținută de Fapte Alte dificultăți se datorează complexității fenomenelor analizate în sine, din cauza căreia se dovedește a fi dificil de realizat idealul dorit al oricărei științe

- predicția fenomenelor Caracterul uman, în toată complexitatea motivelor care îl determină să acționeze, este un lucru atât de complex și greu de analizat, încât nu există nici un motiv să ne gândim aici la o predicție exactă Această dificultate este sporită de starea imperfectă a științei moderne a sufletului, mai ales în domeniul fenomenelor emoționale Dacă suntem departe de a fi întotdeauna capabili să înțelegem fenomenele vieții conștiente, atunci activitatea noastră inconștientă sau automată ne este și mai puțin cunoscută, și totuși o parte semnificativă a acțiunilor morale sunt efectuate tocmai în legătură cu acest gen de activitate Mai mult, acțiunile noastre morale presupun o varietate de atitudini față de condițiile sociale și, între timp, cu greu putem considera sociologia ca o disciplină ferm stabilită care a ajuns deja la anumite concluzii Dar în ciuda Biblioteca "Runivers" C N VINOGRADOV toate aceste circumstanţe nefavorabile, putem totuşi să obţinem anumite rezultate de durată în domeniul disciplinei morale Desigur, gradul de acuratețe al predicțiilor în acest joc depinde în mare măsură de talentul celor care prezic și de complexitatea naturii spirituale a obiectelor acestor predicții, dar o anumită regularitate poate fi întotdeauna stabilită aici Acesta din urmă este greu de exprimat cu ajutorul unor metode speciale de statistică sau economie politică, dar cu toate acestea există și se stabilește în legătură cu cunoașterea relațiilor sociale Prin urmare, studiul vieții societății este o condiție necesară pentru construirea unei doctrine etice legitime Acum, însă, societatea poate fi studiată numai în lumina doctrinei evoluționiste, conform căreia societatea nu este un agregat de atomi sociali, ci un organism social care se dezvoltă în virtutea unor legi specifice Doctrina evoluționistă susține că fiecare organism, ca întreg individual sau social, este produsul unei serii nesfârșite de ajustări care au loc între acel organism și condițiile înconjurătoare Dar problema etică nu este rezolvată în sociologie - mai ales în sensul larg al termenului - și sensul ei este de a "descoperi forma științifică a moralității, sau, cu alte cuvinte, de a descoperi trăsăturile cele mai caracteristice comune sentimentelor morale, întrucât acest gen de cercetare este posibil pentru știința modernă "*) Acesta este nucleul părții introductive a lucrării lui Stephen, care indică scopul și limitele studiului Următoarele două capitole sunt consacrate analizei motivelor acțiunii umane, în special în legătură cu condițiile dezvoltării sociale Comportamentul nostru este determinat de sentiment Fugim de durere și căutăm plăcerea Viata e *) Știința eticii, p n- Biblioteca "Runivers" LESLIE STEVEN o luptă constantă pentru a reduce suferința la minimum și pentru a aduce cât mai multă fericire Binele este tot ceea ce contribuie la fericire; Răul este tot ceea ce duce la nenorocire "Fericirea este ghidul nostru, fie că mâncăm cina, fie că rezolvăm probleme metafizice, fie că hrănim pe cei flămânzi; ne domină atunci când sacrificăm toate perspectivele fericirii viitoare celor mai înalte sau mai josnice motive, când ne distrugem sănătatea și bunăstarea familiei la un pahar de gin sau ne cățărăm într-o baterie în speranța de a câștiga o victorie pentru un nobil cauză "*) Deci plăcerea și durerea sunt cauzele determinante ale activității Se mai poate spune că ele sunt singurele și ultimele cauze, căci încercarea de a face o analiză mai profundă ne duce doar la contradicții Nu putem decât să afirmăm că plăcerea corespunde unei stări de echilibru stabil, deoarece ne străduim să o prelungim cât mai mult posibil, în timp ce suferința poate fi adusă mai aproape de echilibrul instabil, deoarece această stare este indezirabilă pentru noi și ne străduim să reducem sau să schimbăm it) Sentimentul prin

care este determinată conduita noastră nu este deloc judecată, deși este inseparabil legat de judecățile cele mai serioase Este pur și simplu un fapt, care nu este supus unei analize ulterioare Dacă am dori să nu definim, ci să descriem acest sentiment, l-am numi mai degrabă putere psihică Dragostea și ura, dorința și aversiunea ne determină comportamentul în același mod în care forțele fizice determină mișcările corpului Sunt o valoare care este supusă unei anumite contabilități și despre care putem judeca, dar care în sine nu este o judecată Aceste emoții stau la baza noastră) Ib " p -) Iъ , r ani Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV judecăți, dar nu sunt deloc produsul lui*) Dar oricum ar fi, toate acestea ne conduc la întrebarea relației dintre sentiment și rațiune, dintre aceasta din urmă și instinct Rațiunea și sentimentul sunt legate într-un singur întreg Fiecare act de alegere este o luptă între pasiuni, o luptă în care se poate observa o anumită rațiune, dar care nu poate fi rezolvată într-un proces lipsit de orice simțire Bărbatul care ezită atunci când alege între farmecul unui geniu și vocea datoriei este într-adevăr forțat să se împartă nu între pasiune și rațiune, ci între plăcerea senzuală și dragostea de familie sau frica de iad sau, în general, aversiunea față de o conștiință toamna În același timp, comportamentul nostru este adesea de caracter instinctiv, deși nu putem trasa o prăpastie de netrecut între rațiune și instinct, întrucât ne referim la activitatea în sine Astfel instinctul se poate transforma în rațiune atunci când consecințele devin evidente, iar acțiunea rațională devine instinctivă, dacă nu se acordă atenție rezultatelor) În acelaşi timp, instinctul animal poate fi considerat ca o minte ascunsă, iar mintea ca un instinct foarte dezvoltat) Dar, deși sentimentul nu este exact opusul rațiunii, totuși putem vedea imediat diferența dintre laturile intelectuale și cele emoționale din viața spiritului nostru Deci, de exemplu, abilitățile intelectuale pot varia, dar înclinațiile emoționale rămân constante Apoi, mintea se poate dezvolta despre emoții și invers O incapacitate pentru anumite tipuri de sentimente poate limita Sfera noastră de experiență în ceea ce privește cunoașterea, dar excitabilitatea extremă a aceluiași sentiment poate) Ib , p) Ib , p fi) Ib , p) Ib , p z Biblioteca "Runivers" LESLIE STEVEN* interferează cu cursul corect al operațiilor logice, pentru care este întotdeauna necesară o anumită calm d) Sarcina rațiunii, în raport cu celelalte părți ale spiritului nostru, este de a aduce o anumită unitate în activitatea lor, prin care scopurile urmărite sunt mai ușor de realizat Rațiunea poate fi comparată în acest caz cu un volant, pe care fiecare acțiune individuală în procesul de lucru o coordonează cu activitatea altor părți cu care este legată organic, și anume, rațiunea aduce orice comportament în unitate și armonie; ne interzice să urmărim scopuri mărunte în detrimentul celor mai importante; in loc sa permita fiecarui instinct sa actioneze in sfidarea celorlalti, il pune pe fiecare sub controlul ascuns si deschis al celorlalti) Astfel, fiecare agent inteligent este un anumit "tip" Deoarece comportamentul său este reglementat în fiecare caz particular de o anumită relație cu scopurile vieții, iar sentimentele sale sunt legate între ele, există o anumită unitate de caracter, în ciuda complexității naturii sale Fiecare impuls este subordonat întregului, iar unitatea subiectivă a simțirii corespunde unității obiective de organizare) Principiul de bază al moralității evolutive este utilitatea, iar acest cuvânt poate fi folosit aici atât în sensul de a oferi plăcere, cât și în sensul de a salva viața însăși Prima înțelegere are mai mult de-a face cu procesul vieții individuale, a doua cu sfera existenței rasiale sau rasiale și

aici intră în joc teoria motivelor sociale a lui Stephen sau problema relației dintre individ și rasă Individul este produsul rasei, iar rasa este suma i) Ib , p) Ib , p -) Ib , p Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV În același timp, dacă o rasă este privită ca un organism aparte, atunci trebuie remarcat că proprietățile unui întreg organic nu pot fi deduse din proprietățile unităților sau elementelor sale constitutive În cazuri relativ simple, organismul individual se poate schimba în timp ce organizarea socială rămâne constantă În fenomenele mai complexe, schimbarea individuală este asociată cu schimbări în organizarea socială, iar în procesele de cea mai mare complexitate putem observa schimbări în organizarea socială chiar și atunci când organizarea individuală rămâne neschimbată Acest ultim lucru trebuie spus în special cu privire la societățile umane *) Dezvoltarea socială poate avea loc chiar și în absența unor schimbări semnificative în viața individuală, iar acumularea de bine în viața socială, transmisă din generație în generație, face posibil procesul social, păstrând în același timp proprietățile de bază ale organizării individuale Limba este de obicei privită ca un exemplu tipic al acestei lucrări colective a societății, imprimând în sine produsul creativității spirituale, uneori pe o perioadă foarte lungă de existență a uneia sau alteia națiuni În acest fel, viața societății poate fi parțial asemănată cu viața unui organism Desigur, aici nu poate exista o analogie completă, iar activitatea anumitor sisteme organice nu poate fi identificată cu viața anumitor asociații sau grupuri sociale, totuși, ca și într-un organism, putem afirma interacțiunea dintre aceste grupuri, menținând în același timp un anumită individualitate Astfel, dintre diferitele proprietăți inerente unei stări sociale date, putem distinge trei grade succesive de generalitate În primul rând, aceasta include proprietățile inerente societății în măsura în care aceasta constă i) Iъ , r h-ioo Biblioteca "Runivers" LESLIE STEVEN oameni, și tocmai din oameni organizați, începând din primele etape ale existenței umane Pe locul al doilea trebuie puse proprietățile societății într-o anumită perioadă, deoarece aceste proprietăți depind de acele instincte inițiale care au primit o anumită modificare datorită dezvoltării sociale și eredității Și, în sfârșit, există o a treia categorie de proprietăți și tocmai acestea sunt proprietățile care aparțin societății ca întreg organizat și care, fiind modificări ale instinctelor originare, corespund acelor organe private în care este împărțită societatea Acest țesut este construit din oameni, la fel cum țesutul fiziologic este construit din celule Evoluția socială înseamnă tocmai evoluția unui țesut social puternic Cel mai bun tip este tipul datorită țesăturii mai puternice Un țesut puternic câștigă lupta, iar capacitatea de a forma un astfel de țesut este criteriul pentru dezvoltarea cu succes a tipului) Următorul capitol este consacrat unei analize a formei legii morale Aici vorbim despre lege și obicei, despre diferența dintre una și alta, despre legea morală, în măsura în care aceasta din urmă poate fi numită drept natural sau natural Fiecare societate are propriile sale legi organice, inteligibile doar prin ea însăși Aceste legi sunt determinate de vitalitatea instinctelor sociale corespunzătoare, iar legea morală poate servi ca expresie a acelor condiţii de care depinde vitalitatea amintită Legea morală este înțeleasă ca fiind proprie tuturor oamenilor în măsura în care au atins un anumit sistem de dezvoltare și nu în măsura în care aparțin unei anumite clase de societate Una și aceeași lege morală are o aplicare în *) Ib , p JOI -) Ib , r - Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV purtarea de către toți adulții, bărbați și femei, indiferent de condițiile lor materiale sau statutul social Prin

urmare, această lege trebuie să fie naturală și nu artificială, trebuie să crească și să nu fie creată intenționat, căci această creștere naturală este o proprietate inalienabilă a vieții sociale, care nu poate fi schimbată prin intervenția vreunei persoane private Această lege trebuie să fie veșnică, deoarece tot ceea ce uman poate fi etern; trebuie să fie o expresie aproximativă a condiţiilor vitalităţii sociale, întrucât instinctele cărora le corespunde sunt instinctele prin care se poate menţine numai viaţa societăţii şi, prin urmare, trebuie să fie la fel de permanentă pe cât sunt permanente aceste condiţii Se schimbă doar în procesul de dezvoltare, întrucât fiecare pas în evoluția socială reprezintă o soluție relativ completă a problemei adaptării societății, formată din materiale date și care funcționează în anumite condiții de adaptare la nevoile pe care aceste condiții le impun În capitolul următor, autorul analizează conținutul legii morale Aici el dezvăluie natura unor astfel de virtuți cardinale, în opinia sa, cum ar fi curajul, cumpătarea, veridicitatea și virtuțile sociale de bază (dreptatea, mila) Societatea, așa cum s-a subliniat deja, poate fi privită ca un organism, incluzând o țesătură socială particulară și care suferă diverse modificări, în urma cărora se obține adaptarea organelor în anumite scopuri Existența unei țesături sociale într-un anumit stadiu de dezvoltare și puterea ei de a se menține - fie ca parte a unei ordini speciale, fie împotriva altor societăți - depind în mod esențial de ') Ib-, p- -   indeplinirea conditiilor cunoscute Întrucât proprietățile prin care societățile diferă între ele nu depind de proprietățile înnăscute ale membrilor constituenți, care pe o lungă perioadă de dezvoltare socială rămân destul de sau aproape constante, ci de proprietăți dezvoltate și modificate datorită factorilor sociali, în măsura în care pe măsură ce societatea creşte sub condiţia de a imprima membrilor săi caracter cunoscut În stadiile incipiente, aceasta se exprimă în dezvoltarea unui sentiment social, nefavorabil pentru anumite moduri specifice de comportament Pe măsură ce societatea devine mai inteligentă, mai capabilă să înțeleagă și să aplice principii generale, sentimentul se dezvoltă până la aprobarea unui anumit tip de caracter, a cărui existență face din individ un membru perfect activ și sănătos al țesutului social Astfel vedem doi poli, prudența și virtutea, în funcție de diferența de calități, cei care sunt inițial folositori individului și cei care sunt inițial folositori societății Prin urmare, orice îl face pe individ mai puternic, îi mărește curajul, energia, eficiența etc , trebuie, restul fiind aceleași, să întărească societatea De aici legea prudenței, care corespunde mai degrabă poziției care precedă starea de morală decât moralității însăși Mai departe, individul și societatea devin cu atât mai puternice, cu atât mai mult sunt reglementate emoțiile sau pasiunile, care au importanță atât pentru viața individuală, cât și pentru relațiile sociale De aici și virtuțile cumpătării și castității Apoi, individul, pentru că este judicios, evită erorile în propriile sale activități și, în același timp, trebuie să evite în mod firesc astfel de fapte greșite în interesul binelui public și aici este sursa virtuților, înțelepciunii și veridicității În fine, întrucât coeziunea socială presupune o strânsă legătură între interesele individului şi   binele societății, înaintea noastră se ridică virtuțile sociale, care se bazează pe milă și dreptate Astfel, morala este determinarea condiţiilor vieţii sociale; cu alte cuvinte, morala este suma instinctelor protectoare ale societății, și mai ales a celor care includ lupta pentru binele comun') Dar dacă virtutea este o condiție a

bunăstării sociale, atunci de ce ar trebui fiecare individ să fie virtuos, altfel, ce cauzează nevoia de virtute personală? Răspunsul la această întrebare presupune o analiză a teoriei obligației, care operează cu conceptele de altruism, merit și conștiință, iar elucidarea naturii acestor concepte este dedicată următoarelor trei capitole ale lucrării Analiza conceptului de merit moral și a naturii psihologice a conștiinței merită cea mai mare atenție Meritul interior sau demnitatea interioară a unui om nu este doar proporțional cu virtutea sa, ci cu virtutea considerată dintr-un anumit punct de vedere, tocmai în măsura în care câștigă aprobarea semenilor săi Apoi, meritul moral nu poate fi asociat decât cu un act voluntar, iar asta echivalează cu a spune că meritul este asociat cu caracterul Conduită care nu decurge din motive sau caracter și nu poate fi numită conduită morală în sensul propriu Mai mult, meritul are de-a face cu un anumit standard acceptat: o persoană este considerată fie virtuoasă, fie condamnabilă din punct de vedere moral, în funcție de situația în care se află deasupra sau sub standardul obișnuit în ceea ce privește virtutea Prin urmare, comportamentul poate pretinde o recompensă morală în măsura în care prezintă anumite dificultăți pentru puterea medie a unei persoane Criteriul meritului moral i) Ib , p - i Biblioteca "Runivers" LESLIE STEVEN constă în faptul că presupusul motiv trebuie să se refere de fapt la virtute Aceste condiții își găsesc adesea expresia în afirmația că meritul presupune liberul arbitru, efortul, iubirea de adevăr de dragul său O persoană nu poate pretinde vreun merit moral dacă acţionează sub presiune exterioară, sau fără nicio dificultate, sau din alt motiv decât iubirea de virtute*) Legea morală exprimă acordul cu condițiile binelui social, iar denumirea pentru desemnarea motivelor interne care forțează acest acord este conștiința Deoarece ne recunoaștem ca membri ai unei organizații sociale și ne identificăm cu ea, în virtutea acestui sentiment, suntem forțați să acceptăm respectivul consimțământ și experimentăm un sentiment de obligație Așa se naște un tip special de conștiință, parcă, subordonată formelor mai trecătoare de asociere și, de asemenea, celor mai permanente și mai vizibile, prin care se formează instinctele noastre mai puternice Când spiritul societății ne impune un sacrificiu în favoarea țării noastre, atunci în acest caz suntem îndemnați la acțiune de un sentiment de același fel ca și conștiința, un sentiment inseparabil legat de aceasta din urmă Dar particularitatea legii morale este că ea nu ne aparține ca facultate specială, ci ca ceva legat de organizarea nedefinită și fără formă a rasei în general Pe de altă parte, deși această organizație nu are formă sau granițe definite, totuși suntem în contact cât mai strâns cu ea și este, așa cum ar fi, substratul tuturor celorlalte asociații și cel mai important ciment care leagă toate acestea sunt relațiile de familie; întregul nostru caracter din copilărie este imprimat) Ib , p - Întrebări de filosofie, carte o θ Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV familia influențează în noi, iar acest lucru duce la dispoziții morale mai largi Prin urmare, conștiința nu este o facultate separată, care corespunde doar complexului social al stimulilor, ci este un sentiment complex, care își găsește ajutorul în cele mai puternice instincte ale naturii noastre În virtutea condiţiilor sociale, instinctele primare sunt supuse unor modificări care le forţează>; se dezvoltă în anumite direcții și se supun unor reguli morale, care au în mod necesar o calitate morală, sau, cu alte cuvinte, o anumită relație cu condițiile binelui social Prin urmare, conștiința este expresia cea mai ascuțită a spiritului social al unei rase, obligându-ne să ne supunem condițiilor inițiale ale bunăstării sale și acționează nu mai puțin puternic, chiar

dacă nici măcar nu înțelegem sursa autorității sale și scopul pe care il are in vedere *) În capitolul următor, Stephen analizează criteriul utilitar al moralității După cum știm deja, moralistul englez însuși se recunoaște drept un reprezentant al utilitarismului, dar nu ascunde unilateralitatea acestei doctrine, în forma în care aceasta din urmă și-a găsit expresia în scrierile celor mai importanți apărători ai acestei doctrine doctrina pe pământ englezesc (Bentham și D S Mill) Potrivit lui L Stephen, principiul utilitarist are nevoie de unele modificări și, în orice caz, trebuie să avem în vedere obiecțiile care s-au făcut de mult împotriva acestui principiu Astfel, din moment ce dreptatea se bazează pe măsurarea matematică a fericirii, întrucât concepțiile oamenilor despre fericire variază aproape la infinit, iar tendința de a crea anumite tipuri de fericire nu poate fi descoperită decât prin analiza imensei varietăți de fenomene complexe care nu sunt susceptibile de pur științific cercetare, în măsura în care regulile de definire sau dumneavoastră *) Ib , p - Biblioteca "Runivers" LESLIE STEVEN numerele fericirii trebuie inevitabil să fie arbitrare sau fluctuante la infinit Apoi, din moment ce plecăm de la concepții individuale despre fericire și nu avem niciun motiv special să atribuim judecății unui om mai multă importanță decât judecății altuia și să preferăm opinia unui sfânt judecății unui păcătos, scara obținută ca o concluzie medie din toate aceste ƀril, nu poate fi considerată complet stabilă și în general perfectă În plus, dacă, conform acestei ipoteze, comportamentul moral depinde în esență de consecințele sale, adică, de ceea ce este cu adevărat diferit de acțiunea în sine, atunci trebuie să aderăm constant la un cod moral extern Răul nu poate fi obiectat ca rău în sine; la fel, binele nu poate fi dorit ca bun, dar trebuie să considerăm întotdeauna morala ca un mijloc către un scop îndepărtat și, prin urmare, adevărata esență a virtuții este încălcată; conștiința devine de prisos și, în cele din urmă, legea morală a utilitaristului nu poate depăși conceptele de utilitate sau avantaj Dar toate aceste obiecții, după L Stephen, se referă în principal la criteriul utilitarist, iar acesta din urmă nu poate fi pe deplin identificat cu punctul de vedere evolutiv, al cărui apărător se consideră moralistul englez Primul se bazează pe ideea fericirii personale, în timp ce cel de-al doilea se referă la bunăstarea societății Ambele, de fapt, nu pot fi opuse și chiar tind să se contopească, așa cum ar fi, dar criteriul evolutiv este mai satisfăcător, deoarece îi sunt impuse cerințe pur științifice Astfel, dacă îmi doresc fericirea, atunci descopăr prin experiență că una sau alta combinație specială de condiții mă face fericit și treptat învăț să înțeleg între diverse impulsuri și o astfel de imagine) Ib , p - * Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV zone pentru a realiza metode cunoscute de asigurare a fericirii Dar pentru a obține germenul unei teorii științifice, trebuie să mă întorc din exterior în interior Condițiile exterioare ale fericirii sunt foarte numeroase și greu de rezumat, dar toate trebuie să fie asemănătoare prin aceea că acţionează asupra mea într-o manieră conformă cu legile existenţei mele Prin urmare, regula generală trebuie să fie legată de poziția mea, de legea bunăstării mele Ceea ce este adevărat despre individ este valabil și pentru organismul social mai mare și mai puțin conectat Atingem unitatea de principiu atunci când luăm în considerare nu diversele relații externe, ci condiția internă a existenței organismului Un organism poate fi sănătos sau bolnav în timpul creșterii sale, iar legile sănătății sau bolii vor fi constante, deși se pot schimba, deoarece organismul însuși suferă anumite schimbări Astfel, progresul real al moralei în orice caz particular este întotdeauna determinat de

principiul utilitarist Dar când încercăm să obținem o generalizare din asta și spunem că forma moralității sau criteriul comportamentului moral constă în tendința de a crea fericire, ne confruntăm cu dificultăți Într-o astfel de generalizare, încălcăm condiția esențială pentru constatarea exactă, luăm constanta pentru schimbare și invers Prin urmare, se poate spune că într-o anumită perioadă principiul utilitarist poate fi considerat satisfăcător Odată dat un anumit stadiu de dezvoltare socială, societatea va fi într-o stare mai fericită și fericirea generală va fi mai mare în măsura în care este morală Dar, din moment ce fericirea însăși se schimbă odată cu dezvoltarea societății, nu putem compara două societăți în stadii diferite, ca și cum ar fi mașini deosebite pentru obținerea aceluiași produs Astfel, regulile morale în majoritatea cazurilor au fost formate cu Biblioteca "Runivers" LESLIE STEVEN * puterea metodei utilitare, adică prin observarea consecințelor rele și bune ale anumitor tipuri de comportament Dar morala conține mai mult decât atât, iar conștiința morală este produsul întregii dezvoltări sociale și, în consecință, al dezvoltării instinctelor sociale, prin alte mijloace decât simplul calcul Sentimentul moral se justifică prin beneficiul său real și nu este creat pe baza simplei percepții a utilității J) Ultimul capitol al operei etice a lui L Stephen are ca subiect o discuție asupra uneia dintre problemele cardinale ale eticii - problema relației dintre fericire și virtute Încercând să arate că influența virtuoasă este o condiție inevitabilă a fericirii personale, întrucât aceasta din urmă este posibilă în contextul relațiilor sociale normale, L Stephen admite totuși deschis că "o încercare de a stabili o coincidență absolută între virtute și fericire este în etică la fel ca o încercare de a coase problema pătrarii unui cerc - în geometrie, sau dorința de a găsi perpetuimi mobile - în mecanică") Autorul exprimă și mai hotărât aceeași idee în concluzie, unde spune direct că "există nici o coincidență absolută între virtute și fericire") În această concluzie, autorul atinge pe scurt alte chestiuni de etică nerezolvate și, în opinia sa, în ciuda tuturor dificultăților care se întâlnesc într-o soluție pur științifică a unei probleme etice, nu există niciun motiv pentru a abandona baza empirică a moralității și repezi în brațele metafizicii sau religiei "Singura bază a moralității este doar vechea bază Marile forțe care guvernează comportamentul uman sunt tocmai cele care au fost și vor fi întotdeauna Frica de foame, sete și frig; dorință) Ib , r -) Ib , r) Ib , r Biblioteca "Runivers" N VINOGRADOV satisface-ți afectele; dragoste pentru o soție, copii sau prieten; simpatie pentru suferința vecinilor noștri; conștientizarea ofensei care ne-a fost adusă - așa sunt marile puteri care guvernează rasa umană Dacă moralistul încearcă să indice altceva ca ultim motiv, atunci el depășește deja limitele lumii reale Așa este, în termenii cei mai generali, conținutul tratatului de etică al lui L Stephen Am oferit o expunere schematică și palidă a acesteia, iar tot materialul concret, toate ilustrațiile bogate ale vieții au rămas nefolosite de noi în acest eseu concis Dar nu am vrut să facem o expunere exhaustivă a acestei lucrări științifice și filozofice, atât de bogată în conținut valoros De asemenea, nu era sarcina noastră să facem o evaluare critică a concepțiilor etice ale moralistului englez, deși aici ar putea exista material recunoscător pentru critică A fost important pentru noi să dăm cel puțin cea mai generală idee despre opiniile etice ale unuia dintre cei mai mari moraliști englezi Aceste opinii, după cum am văzut, nu strălucesc cu o originalitate deosebită, iar autorul însuși nu pretinde că este complet independent - dimpotrivă, el își admite deschis

dependența de predecesorii săi britanici Utilitarismul său, punctul său de vedere evolutiv, sunt principii prea familiare, care sunt o proprietate indispensabilă a tuturor sistemelor morale engleze eminente (mai ales a celor mai târzii) Dar L Stephen, în fundamentarea acestor principii, nu a fost un sclav complet al gânditorilor anteriori El încearcă să introducă o oarecare originalitate în înțelegerea criteriului utilitarist, caută să-l aprofundeze pe baza doctrinei evoluționiste, transferă centrul de greutate de la utilitatea individuală la bunăstarea socială În același timp, el nu ascunde faptul că, chiar și cu o astfel de interpretare a principiilor utilitarismului, este imposibil *) Ib , p Biblioteca "Runivers" LESLIE STEVEN poate fi considerat invulnerabil și proclamă cu curaj insolubilitatea problemei armoniei complete dintre fericire și virtute Această mărturisire sinceră conferă o aromă deosebit de simpatică tuturor raționamentelor unui gânditor care nu își propune ca scop final să convingă de adevărul incontestabil al opiniilor sale Și credem că tratatul analizat de L Stephen, împreună cu lucrările istorice și filozofice ale scriitorului caracterizate anterior, vor găsi încă multă vreme cititori care ar dori să se familiarizeze cu cele mai importante curente ale gândirii engleze în domeniu a filozofiei în general și a științei moralei în special N Vinogradov Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " Cehov ca inovator realist) (Experiență TEACH o-p critică SIHOLOGICĂ) VIII Toată munca pe care am făcut-o până acum duce la concluzia că în lucrările lui Cehov, pe lângă psihicul locuitorului mediu provinciei rus din epoca trecută, psihicul mediu în general, (parțial și psihicul viu, concret) este larg reflectat Aceasta ridică întrebarea inevitabilă a gradului în care psihologismul lui Cehov este obligatoriu Nu există într-adevăr alte posibilități în psihologia reală și este posibil ca, în măsura în care scriitorul realist se îndepărtează de rezoluția aparent foarte individuală a lui Cehov a momentului psihologic, să se îndepărteze spre fictivitatea tabloului prezentat al vieții mentale? Mai degrabă, aparent, opusul este plauzibil: există numeroase voci cu o impresie vagă, generală, că Cehov înfățișează oameni sub medie, un fel de ciudați, care nu se ridică voluntar, în marea scară a sufletelor omenești care nu duce la rai Iar principalul curent al literaturii pare să servească drept o mare dovadă a aceluiași lucru: diverse talente realiste, care pătrund admirabil adânc în sufletul unei persoane, îl înfățișează - întind cititorului toate țările cu brațele întinse Și, aparent, în ceea ce au creat și au înțeles despre sufletul uman, nu există nimic care să spună *) "IN F și Ps , nr Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" n t a p și p b despre ea, cu monotonia jurământului, Cehov: nu există acea impresie generală a slăbiciunii evazive a sufletului , Incapacitatea lui de a construi viață și autoguvernare, care apare și totul crește la citirea lui Cehov Punctul meu de vedere psihologic, aparent, creează un fel de litigiu enervant și complicat între Cehov și alți scriitori realiști Trebuie rezolvat, altfel rămâne de întrebat: merită și se poate înțelege un scriitor în așa fel încât o serie întreagă a fraților săi mai mari și mai mici să fie puse sub bănuială? În primul rând, este evident că majoritatea proprietăților psihologice stabilite mai sus pot avea diferite grade cantitative; și mai presus de toate, primele trei categorii, cele trei cazuri de inconsecvențe psihice, se pare că le au Aceste categorii și esență sunt cele mai importante, după cum am menționat deja, pentru înțelegerea lui Cehov; ele dau în principal impresia de neputință și de nesemnificație a sufletului, care apare la citirea cărților sale Nu există nicio

îndoială că în lucrările lui Cehov este luat un grad individual ridicat al acestor proprietăți mentale și "motivele pentru aceasta sunt clare din cele spuse În primul rând, Cehov înfățișează un provincial de mijloc rus din anii , în care aceste momente mentale sunt intensificate: se acordă un grad cantitativ, care este opțional pentru un scriitor care descrie realitatea non-rusă În plus, după cum sa menționat deja, Cehov înfățișează aproape exclusiv un fel de psihic, tipic inteligenței ruse din anii (cu o minte medie, o voință sub medie, un sentiment, colorat estetic, mai subțire decât media); la o astfel de persoana categoriile indicate vor fi și mai puternic subliniate Se creează astfel un grad cantitativ, care nu mai este obligatoriu pentru reprezentantul vieții rusești în general și chiar, în special, pentru inteligența sa Până acum, individual, un grad foarte mare al acestor proprietăți nu a redus fidelitatea imaginii lui Cehov, ci doar a sporit particularitatea a ceea ce descrie el Dar, mi se pare, se poate recunoaște și o anumită exagerare de către Cehov a adevărului psihologic pe care l-a găsit Mai jos, într-o anexă la Cehov, problema rudeniei scriitorului cu fenomenele pe care le înfățișează și legătura cu acest moment Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR cu inconștiența ei și cvasi - tendențiozitatea operelor ei Dacă acceptăm un anumit grad de afinitate pentru ceea ce este descris și inconștiența, în raport cu Cehov, atunci acesta va fi un motiv important de exagerare Adevărat, inconștiența cu mare talent este adevăratul teren pentru a descrie ceva greu de înțeles și important Cu o mare conștiință, este ușor să distorsionați conturul corpului viu dorit și tocmai pe baza conștiinței importanței a ceea ce este descris Căci, în astfel de cazuri, claritatea este atât de ciudat de aproape de mizerie, iar a formula și a înțelege clar și calm ceea ce este descris este aproape la fel cu a-l vedea brusc în spatele unui pahar rece și mată Dar îmbinarea inconștienței cu afinitatea cu cel descris creează terenul exagerării: ultimul moment, pe baza coincidenței cu cel înfățișat, împiedică, ca să spunem așa, să-i vadă limitele și dă un sentiment de marea sa semnificație; inconștiența împiedică înţelegerea sursei acestui sentiment Afinitatea pentru reprezentat, cu conștiința, stă la baza localizării sale stricte, cu inconștiența, sursa exagerării semnificației sale Cred că acest tip de exagerare s-a reflectat în principal în descrierea de către Cehov a celui de-al doilea și al treilea caz de inconsecvență mentală (acțiunea dăruirii contemplative și funcționale; dinamica și construcția stărilor de spirit) Apoi, puteți sublinia și cum, pe baza exagerării lui Cehov, pe elementul umoristic descriptiv al talentului ei Abilitatea descriptivă se bazează pe faptul că realitatea, observată inconștient cu scop, este imprimată fotografic în mintea scriitorului Imprimarea literală a urmelor de observație va sta la baza obsesiei lor: ele sunt date ca urme inamovibile ale perioadei pasive a creativității, arzând cu foc pal - vor deveni cu ușurință materialul obsesiv al perioadei sale active Parcă prea atașată de realitate, privirea nu a fost în zadar pentru un astfel de scriitor S-ar putea spune chiar în general: elementele involuntare ale activității voluntare sunt ușor exagerate Această bază, mi se pare, a avut efect, de exemplu, atunci când Cehov a reprodus natura comunicării umane In fine, in aceeasi directie dei- * Biblioteca "Runivers" n t a p și p b Există, de asemenea, o trăsătură a talentului umoristic - o apreciere unilaterală, exagerată a ceea ce s-a realizat (poate, aparent, derivarea acestei trăsături din conceptul general de "ridicol") Așadar, pentru a rezolva problema gradului de obligație a psihologismului lui Cehov pentru un scriitor realist, putem indica în

primul rând momentele psihologice analizate, fără îndoială, individuale, nu neapărat de grad înalt Acum, în același scop, ajung la o limitare foarte importantă a extinderii acestor categorii psihologice Nu toate sunt la fel de inerente în fiecare moment al vieții unei persoane, caracterizându-l continuu În acest sens, diferența dintre viața curentă obișnuită a unei persoane (cu minime psihologice și de viață) și momentele remarcabile, de vârf ale acesteia, marcate de vreun proces mental nerepetabil, sau de un eveniment extraordinar de viață, are o importanță foarte semnificativă A doua parte a vieții, oaze de strălucire, bogăție și, adesea, justificarea pentru prima dată a multor categorii superioare, constituie un obiect aproape exclusiv al operelor literare, lâna de aur găsită a artiștilor argonauți Pe acest obiect, aproape toți exersează-le tendințele lacome sau gânditoare, capacitatea lor bogată și bucuros tânjesc să pătrund în sufletul ales În cursul neîntrerupt al timpului - în care fiecare suflet viu există și continuu, plin de răspunsuri involuntare ale vieții -, artiștii le evidențiază de obicei numai în intervale separate, nesemnificative de durată și, mai mult, pe cele care, în esența lor - conținutul extraordinar - nu spune nimic indirect despre restul durata de viata a sufletului Continuitatea vieții individuale este observată în același timp printr-o descriere continuă, deși prescurtată, a laturii obiective, exterioare a vieții, un indiciu al uniformității cursului acesteia Alegerea unor momente excepțional de remarcabile ale sufletului uman înseamnă că majoritatea scriitorilor realiști consideră drept obiect valoros de reprezentare doar procese nerepetate, semnificative individual ale vieții interioare, în sine, sau într-o împletire vie cu vieți remarcabile !) Una dintre puținele excepții majore trebuie considerată excelentul roman al lui Maupassant Biblioteca "Runivers" CEHOV) CA UN REALIST-INOVATOR S evenimente Ei nu prind și nu ascultă pentru reflecție creativă acele răspunsuri palide, inamovibile, pe care sufletul le dă minimului de viață și timpului însuși, simțindu-și și purtându-și ființa individuală Un astfel de câmp vizual este creat de absența indicată a unei descrieri a fluxului continuu al timpului, ca să spunem așa, în două niveluri: în primul rând, separate mici, dar semnificative, în ceea ce privește conținutul, segmentele vieții individuale sunt luate pentru descriere Constituind o perioadă nesemnificativă de timp în raport cu evenimentele vieții (de exemplu, o zi), ele sunt suficient de mari prin natura proceselor mentale pentru a crea o povară specială de a descrie o masă evazivă de material specific, cu mare dificultate în reproducerea plauzibilă Lipsiți în majoritatea cazurilor nici de interesul principal, nici de talentul corespunzător, scriitorii realiști, chiar și într-o perioadă de timp atât de nesemnificativă obiectiv, descriu sufletul nu la rând - prin linii punctate convențional luminoase, largi Rezultatul a ceea ce s-a spus este, în cele mai multe cazuri, absența unei descrieri continue a vieții mentale în orice perioadă semnificativă de timp, i e sarcina de a descrie fluxul real-continuu, elementar al timpului ca formă de viață mentală nu este atinsă) Această sarcină este atinsă în principal numai în aplicarea psihologiei patologice, delirante și afective: în aceste cazuri, care sunt locul de naștere al unor talente individuale (Dostoievski), sarcina specială este tocmai reproducerea continuă a dinamicii psihologice, în sine, (și este clar de ce) Ceea ce tocmai s-a spus a dat deja temeiul rezolvării întrebării care ne ocupă, în principal, a gradului de valabilitate universală a psihologismului lui Cehov Dacă se dovedește că nu toate categoriile psihologice discutate mai sus și indicate în lucrările lui Cehov caracterizează în

mod egal întreaga viață a unei persoane, atunci absența unora dintre ele la majoritatea scriitorilor va fi legitimă *) Ca o serie de excepții, de exemplu, voi semnala, de exemplu, un loc din Anna Karenina, unde este descrisă starea Annei când, după o ceartă cu Vronski, ea călătorește în jurul Moscovei într-o trăsură; sau un loc din Război și pace, unde Rostov este descris la avanposturi, în ajunul Austerlitzului, și în alte locuri din Tolstoi Biblioteca "Runivers" H în a ri şi p ъ realiștii, și anume cei din aceste categorii, care sunt ascunse în momentele marcante ale vieții individuale: până la urmă, aproape doar aceste momente sunt reproduse în operele lor de acești scriitori Poate fi necesar să parcurgem pe scurt în acest scop categoriile psihologice stabilite Prima dintre ele este legată de conceptul de fapte importante (motive nesemnificative pentru fapte importante) și, în consecință, această distincție nu poate avea în esență nici un sens aici Și decid în acest moment să accept caracterul obligatoriu al "psihologismului" lui Cehov (din moment ce omul obișnuit este reprezentat) - și o anumită artificialitate a realismului universal recunoscut; Îndrăznesc să-l acuz că a furnizat în mod obișnuit motivele acțiunilor importante cu o asemenea complexitate, claritate și soliditate, pe care nu le au în viața unui om obișnuit De obicei, în operele literare, acțiunile importante sunt justificate bogat și complicat tocmai pentru persoana care le realizează; și ei - fie îi fac pe oameni fericiți, fie nefericiți din cauza unei erori importante, fie a unei schimbări profunde în persoana în cauză Dar foarte rar ni se arată oameni care sunt iremediabil perplexi în privința schimbării vieții lor și care se îndreaptă imperceptibil către o mai mare descurajare (consecințe ((neechivalentul" unei fapte perfecte) Dar aceasta este extrem de tipică realității obișnuite și caracterizează intervale mari de viața de zi cu zi, dându-le nuanță de eșec palid și inconsecvența prezentului cu trecutul Există, de asemenea, un punct mai particular în această întrebare Marea majoritate a actelor importante descrise în literatură se bazează pe iubire și o privesc; căci pe runa de aur găsită de scriitorii argonauți, dragostea strălucește cel mai tare dintre toate Și aici literatura minte foarte mult și dăunează mult bietului cititor cu adevărat viu, exagerând locul care ocupă, și cu atât mai mult ar trebui să ocupe, iubirea în viață x) Cehov gândește diferit despre iubire; și împreună cu el, desigur, viața din nou gândește puțin diferit *) Întrucât se dă iubire adevărată, se dă și un monism strălucitor al motivelor și nu este loc pentru categoria psihologică, despre care se discută acum Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR În ceea ce privește al doilea moment psihologic (acțiunea daturilor contemplative și funcționale), atunci, dacă vorbim despre psihicul normal și, în special, despre voința normală (la eroii lui Cehov este mai scăzută decât normal), semnificația deplină a acestui Momentul psihologic este indisolubil legat de viața de zi cu zi, sugerând că lenevia va nu mai mult decât activitatea sa inertă, reglementată Semnificația acestei categorii psihologice este extrem de nesemnificativă, la oamenii de voință normală, în acele momente marcante ale vieții individuale, care sunt descrise aproape exclusiv de marea majoritate a scriitorilor realiști, adică în cele când voinţa are o orientare luminoasă, individuală În consecință, în acest moment - repet, cel mai esențial pentru Cehov - psihologismul său nu este necesar Cea de-a treia categorie psihologică, referitoare la natura stării de spirit, își primește și ea deplina realizare în minute obișnuite, asumând și lenevia schopenhaueriana a voinței și depinzând - adică mulțumindu-se cu impulsurile ireductibil,

nesemnificative ale vieții Dar totuși, nu este în mod esențial legat de viața de zi cu zi, ca a doua categorie psihologică Prin urmare, câmpul vizual indicat (descrierea doar a momentelor marcante ale unei vieți individuale) nu scutește pe deplin scriitorii realiști corespunzători de obligația acestui moment psihologic Ea poate exista și modificată, fiind, în acest caz, mai generală: variațiile de dispoziție în sine pot fi rare, independente de impulsurile mărunte ale vieții; dar, odată ce au apărut, vor da naștere în continuare judecăți de valoare generale ilegale și un set părtinitor de fapte care se presupune că susțin aceste judecăți În această formă, cel de-al treilea caz de inconsecvență mentală se poate manifesta în deplină măsură și într-un moment remarcabil al vieții, caracterizând atât omul obișnuit, cât și oamenii peste medie - până la un anumit grad de conștiință superioară În consecință, această categorie psihologică într-o formă alterată, mi se pare, poate fi considerată o parte universal obligatorie a psihologismului lui Cehov Mai departe în lista psihologică generală a fost capacitatea de a combina (și experiența obișnuită asociată cu aceasta Biblioteca "Runivers" N Sh A П și P b evenimente extraordinare și triere incontrolabilă în imaginația posibilităților logice) Aceste momente, pe de o parte, așa cum sa spus deja, nu sunt foarte tipice pentru Cehov; pe de altă parte, au găsit o oarecare reflectare în literatura realistă: în domeniul afectiv, patologic - Dostoievski (foarte tipic "contemplării a două abisuri" de către Karamazovi); în mod normal - Tolstoi, Schnitzler, Flaubert, Maupassant și alții Dar pentru marea majoritate a scriitorilor realiști, aparent, momente atât de importante și subtile precum percepția prin semne fără importanță, un sentiment al ordinii colorate emoțional a vieții a rămas invizibil; adevăratele dimensiuni ale variabilităţii evaluării (în special ale persoanelor din jur) sunt evazive Întrucât aceste momente nu dispar complet în momentele marcante ale vieții, ele pot fi considerate indispensabile scriitorului realist în general (două dintre ele, întrucât scriitorul înfățișează omul obișnuit) Aceasta a fost urmată de o descriere a comunicării libere, obișnuite (lipsa sa izbitoare de conținut, perceperea egoismului, auto-absorbția oamenilor, proprietățile conversațiilor pe subiecte generale) Aceste trăsături, după cum s-a spus, sunt caricaturate la Cehov; sunt obligatorii, în principal pentru realiștii ruși, deoarece sunt evidențiate la persoana medie rusă Dar încă se poate spune că ele determină un moment destul de mare în artificialitatea literaturii în general Operele literare în masa lor dau impresia, foarte falsă, că comunicarea reprezintă un fel de moment strălucitor din viața umană, un moment de atingeri strălucitoare și înălțătoare asupra Rheinholdul umanității; personajele poartă conversații debordante de tot ce poate da autorul însuși în domeniile lor respective Aceasta, desigur, îi caracterizează în principal pe scriitorii mediocri, care, făcând din relațiile intelectuale ale oamenilor locurile cele mai interesante din lucrările lor, înlocuiesc inspirația artistică cu tensiune intelectuală Pentru toți "ei - un mare exemplu este Cehov , " Astfel, problema obligatorie a psiho-ului lui Cehov *) De asemenea, nair , cu neajunsuri enorme și imitativitate, în interesantul roman al lui Pshebyshevsky Homo sapiens Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR Logism pentru un scriitor - un realist, am analizat, examinând separat momentele psihologice individuale După ce am evidențiat mai întâi individul în psihologismul lui Cehov, m-am bazat în continuare pe diferența dintre momentele remarcabile și cele obișnuite ale vieții individuale; pe această bază, la întrebarea obligativității generale a acestui

psihologism, se obține un răspuns dublu: oarecum da și nu Pentru a pune capăt acestei întrebări, nu este de prisos să remarcăm următoarele de la sine înțelese: mai sus, a fost întrebarea care dintre categoriile psihologice sunt inerente numai persoanei obișnuite - este evident că acestea nu pot fi reflectate în lucrări care înfățișează în mod conștient nu o persoană obișnuită Desigur, opunându-l pe Cehov altor scriitori realiști, nu l-am opus tuturor fără excepție; Singurătatea lui Cehov, care este dedusă din viziunea mea despre el, nu este încă o singurătate necondiționată Unii, deși nesemnificativi, minorități de scriitori realiști sunt mai mult sau mai puțin apropiate de psihologismul lui Cehov, astfel încât punctul meu de vedere psihologic duce în esență la o distincție între două tipuri de realism Printre reprezentanții unuia dintre ei, alături de Cehov, se pot include parțial Maupassant, Schnitzler și mai ales Flaubert Anumite trăsături ale asemănării psihologice îl leagă probabil pe Cehov cu mulți realiști; dar în momentul de faţă ne interesează doar asemănarea cu ceea ce poate caracteriza în esenţă un scriitor dat În orice caz, unii scriitori, dacă ating domeniul psihologismului lui Cehov, pun totuși în prim plan descrierea a ceva remarcabil în sensul vital și psihologic, adică, ca urmare, reprezentarea procesului mental individual Dar, printre asemănările pe care le-am observat, asemănarea lui Cehov cu Flaubert, în romanul său profund original Education sentimentale, este izbitor de clară și fără îndoială, despre care Maupassant a spus că are puțini, dar zeloși admiratori Această asemănare este atât de izbitoare - o paralelă între parizianul Frederic Moreau și provincialii ruși, posibilă din punctul meu de vedere psihologic, *) Mier povestea lui excelentă și subapreciată Frâu Berta Garlan¡ Biblioteca "Runivers" a H Sh A P I F b adecvarea sa pentru critica literară vorbește atât de clar, încât mă îndrăznesc să petrec timpul unei analize scurte a romanului lui Flaubert El este relativ puțin cunoscut, dar neavând posibilitatea de a-și expune conținutul aici, în referințele mele trebuie, totuși, să asum cunoștință cu el În Educația sentimentală se regăsesc toate punctele principale ale psihologismului lui Cehov: "neechivalența" acțiunilor, acțiunea unor date contemplative și funcționale, dinamica specifică a dispoziției, aberația și variabilitatea evaluării, percepția prin semne nesemnificative, simțul o ordine de viață colorată emoțional, exhaustivitate în imaginație logic x oportunități, personalitate formală de auto-selectare "Neechivalența" acțiunilor este dată în felul în care Frederic Moreau și-a risipit marea avere, a renunțat la căsătoria cu sh-ea Dambreze, aproape s-a căsătorit cu micuța Roque, a divorțat de Rosanette (motivele sunt peste tot uimitor de nesemnificative și de momente) A doua categorie psihologică (acțiunea daturilor contemplative și funcționale, impotența abstractului, neimplicată în orizontul cotidian, întrupat-închis al vieții) constituie conținutul principal al întregului roman, precum și al operelor lui Cehov Și motivul este același Eroul lui Flaubert, ca și eroul lui Cehov, aparține următorului tip: minte medie, va sub medie, simțindu-se mai slab decât medie, cu o colorare estetică generală Acest moment psihologic de bază al romanului este întruchipat în relația lui Frederic cu tovarășul Arnoux, care este făcut de Flaubert schița întregului roman Sentimentul lui pentru această frumusețe calmă, nefericită aproape că se stinge de mai multe ori, permițându-i să posede fericit o altă femeie, acum fulgeră, apoi arde constant: totul depinde dacă ea este aproape de el de viață, sau luată; dacă legătura dintre ele în spațiu se stabilește de la sine sau nu Și întregul curs al vieții lui Frederick este luminat de aceeași

categorie Dar Flaubert a luat în considerare acel caz de viață în care orizontul de sine dat al vieții este compus dintr-un conținut foarte divers, pâlpâitor caleidoscopic: Frederick locuiește la Paris Aici este polul situației în care trăiesc eroii lui Cehov, dar esența este aceeași: ceea ce este dat de la sine, fără eforturile minții și ale voinței, Biblioteca "Runivers" CEHOV, KAK EEALIST-NOVATOG i ceea ce se află în fața ochiului viu concret al unei persoane câștigă și mortifică inaudibil imaginile și ideile nedate, necorporale În conformitate cu trăsăturile strălucitoare ale mediului său, Frederick nu este de multă vreme, în mod repetat, sau o dată *), interesat de cele mai diverse lucruri, cedându-le în curând loc atunci când acestea ies din câmpul său vizual imediat Asemenea unui afemeiat somnoros, el pune pe fruntea celui pe care îl întâlnește sărutări ușoare, neglijente - importante, strălucitoare, universale Așa că este interesat de științe, artă, antreprenoriat, oameni, chiar dragoste Ca blestemat în vis de vreun zeu, Frédéric Moreau - bogat, slab, chipeș - trăiește foarte mult timp în Paris sărac, plictisit, chiar singur Tot ceea ce îi îmbogățește viața este întâmplător; toate pierderile sunt de asemenea aleatorii Într-un atelier de umbră, luminând și dramatizând splendid sensul psihologic greu de înțeles al romanului, evenimentele sociale sunt date de Flaubert De două ori ei construiesc baricade și mor oameni cinstiți familiari lui Frederic (Dussardier este antipodul lui Frederic, printre "oamenii buni") Dramatismul palid care însoțește categoria psihologică a lui Cehov în operele lui Cehov strălucește pe tot cuprinsul romanului lui Flaubert, deși este întunecat de culoarea și bogăția exterioară a mediului, și, în plus, de momente suplimentare ale personajului lui Frederic: un ton mai înalt, european - galic al nervilor, Sentimentalism francez, ceva talent și fantezie Clar raționalistul Flaubert, prin titlul romanului, care deodată își restrânge evaziv sensul, și prin alte mijloace, subliniază aceste puncte suplimentare, clarificând și construind pentru el însuși chipul derivat O analiză detaliată ar arăta cu ușurință că toate acestea sunt doar puncte suplimentare Impletit cu cele dezasamblate si bazandu-se pe tranzitia obiectelor de evaluare, momentul evaluarii schimbatoare si perceptiei pe temeiuri nesemnificative este luminat puternic in roman Acest lucru se reflectă în evaluarea făcută de Frédéric despre prietenul său Deslauriers, doamna Arnoux, Jacques Arnoux și, în cele din urmă, despre el însuși în evaluarea sa asupra sa) Posibilitatea de repetare indică faptul că punctul aici nu este doar inflamabilitatea ușoară a eroului (Paradisul în "The Cliff") Biblioteca "Runivers" I SH A P I R abilități, ducând la idei trecătoare, largi, care dispar absolut fără urmă Totuși, a fost nevoie de mult spațiu pentru a ilumina, deși aproape exclusiv prin citare, psihologismul romanului lui Flaubert Este și mai clar, așadar, de ce nu pot arăta absența proprietăților psihologice stabilite în operele marii majorități a scriitorilor realiști, așa cum arată prezența lor în operele lui Cehov Acest lucru necesită în esență o serie întreagă de articole, ca să nu mai vorbim de faptul că este întotdeauna mai dificil să dovedești absența a ceva de fapt, în orice caz mai lung decât prezența a ceva Dacă repet încă o dată că în momentul de față doar caracteristica principală, la scriitor este interesantă - și ca să nu uit tot ce s-a spus mai sus în general - atunci mă pot raporta cu calm la gândul care poate trece prin mulți cititori: nu poate fi că Psihologismul lui Cehov, în miezul său veridic, real, era atât de excepțional încât nu putea fi găsit printre geniile realismului *)) Faptul că există mai mulți scriitori de tip Cehov nu va afecta, evident, ceea ce este esențial în acest articol:

însăși caracterizarea lui Cehov și afirmarea a două tipuri de realism în noua literatură vor rămâne în vigoare: doar gradul de Individualitatea lui Cehov va scădea Semnificația acestui moment al unei opere de artă, în general, este următoarea: însăși constatarea individualității unei opere de artă, sau nu, este deja, aproape exclusiv, rezultatul comparației, sugerează deja că opera este nu evaluat în sine, ci în legătură cu alte opere de artă relativ omogene (asta nu este sigur, deoarece unii însoțitori ai individualității opusului pot fi simțiți independent - un fel de sinceritate, ei bine, mp yan ost him) Mai mult: o lucrare foarte individuală poate fi, de asemenea, foarte negativă (exemplu, parțial, al Nomo sapiens a lui Przebyszewski); motivul este clar - o trăsătură negativă a organului creator Și invers: un imitativ, sau în general repetat în limitele tendințelor artistice generale, o operă poate fi destul de artistică, luată izolat și sich În consecință, individualitatea operei se referă mai mult la caracteristicile însuși procesului de creativitate și talentul creatorului și mai mult sau mai puțin paralel cu arta operei Dintr-un anumit punct de vedere, totul este foarte simplu: individualitatea nu este încă o virtute, poate fi negativă; dar o mare operă de artă, având o semnificație istorică și literară, este întotdeauna individuală Cu toate acestea, fiecare operă de artă, ca și viața sui generis, trebuie evaluată și absolut Biblioteca Runiverse CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR IX Astfel, din tot ce s-a spus, s-a conturat o individualitate conciliantă comentată și liniștitor limitată, dar, în esență, enormă individualitate a lui Cehov Opunându-se unei serii aproape nesfârșite de scriitori realiști, Cehov cu talentul său, născut și realizat în atemporalitatea unei țări mari, când, în marea învăluitoare a vieții naționale, sufletele languide slave au fost aruncate, fără scopuri obiectiv clare, Cehov , cu toată puterea talentului său, s-a grăbit să reproducă ancestralele elementele sufletului omului obișnuit, indiferent de situația particulară de viață, sau de momentul dezvoltării interne, în care se poate afla psihicul individual Această esență a lui Cehov se exprimă în faptul, în primul rând, că este firesc pentru el să descrie cursul obișnuit al vieții, cu inevitabilele minime vitale și psihologice ale existenței umane Acest lucru este dovedit de o serie de lucrări ale lui Cehov: "Trei ani", "În colțul nativ", "Casa cu mezanin", "Sărut", "Caz din practică", "Regatul indian", "Pe cărucior", "Student", "Oameni dificili", "După teatru", în mare măsură - "Trei surori" (și o serie de povești foarte mici) Dar nu numai asta: dacă Cehov ia momente relativ remarcabile, nu este pentru a descrie un fel de proces mental care nu se repetă, care schimbă sufletul sau o bucată din cea mai magnifică împletire a faptelor, el le ia pentru a expune mai clar, într-un moment de manifestare intensificată, proprietăți mentale generale generice, capacitatea de a se manifesta de un număr nedefinit de ori în limitele unei vieți individuale, constituind astfel, parcă, un punct în ea Cehov ia - sau un moment atât de remarcabil în care izolat ca un tot autosuficient - și aici este valabil cele de mai sus "Individualitatea" nu poate oferi niciun criteriu și instrument pentru o astfel de analiză a unei opere de artă și a elementelor acesteia: nu poate fi decât unul dintre rezultatele acestei analize !) O excepție majoră este povestea Duelului și, mi se pare, însăși reprezentarea metamorfozei care are loc la Laevski este cu siguranță un punct slab pentru Cehov Biblioteca "Runivers" N Sh A I I P b psihologic general se reflectă mai clar în săvârșirea unor acte importante de către oameni (relativa nesemnificație a temeiurilor lor), și anume: căsătoria (aceasta

include: Anna pe gât, Volodya mare și Volodya mică, Trei ani, parțial Ariadna și Profesorul verbal ma'); sau el ia o astfel de situație de viață relativ neobișnuită, în care momentul inerent psihicului în general (orice psihic, sau psihicul omului obișnuit) se manifestă mai clar Aici, în primul rând, aparțin acele lucrări pe care le-am referit mai sus drept ilustrații calificate (mai mult, în Povestea plictisitoare, întărirea momentului mental general a dus la forma unui proces mental nerepetabil - prăbușirea viziunii asupra lumii, dându-se, parcă, a doua excepție majoră de la ceea ce tocmai s-a spus) *) Apoi vino aici, după categoriile de variabilitate și aberație de evaluare, povești: Trouble, Enemies, Neighbours, On business Și, în sfârșit, este necesar să se includă aici și acele lucrări în care Cehov înfățișează un eveniment major care s-a petrecut neechivalent pentru a crea terenul unei manifestări deosebit de vie a celei de-a doua dintre categoriile psihologice Acestea sunt: Viața mea, Trei surori, Trei ani În Uncle, este luată o propoziție care subliniază clar în conștiința de sine a unei persoane (deși într-o formă deghizată) efectul care a fost deja exercitat asupra întregii vieți individuale de același moment psihologic Și aceasta creează, parcă, o a treia excepție de la ceea ce s-a spus mai sus (de fapt, aici este dată doar o ilustrare vie a puterii și esenței dăruirii contemplative și funcționale, care poate înăbuși întreaga viață a unei persoane și, prin urmare, poate crea ceva care nu se repetă Caracterizarea mea generală a lui Cehov (reprezentarea elementului generic al sufletului) este confirmată și de sensul general al momentelor psihologice găsite în el, luminându-le la rândul lor și conferându-le unitate pentru prima dată Și anume: aceste momente se raportează în mod general la cele trei aspecte principale ale psihicului individual: i) existența sa în sine, ca întreg viu, autosuficient,) relația sa cu mediul de viață,) relația sa cu ceilalți personalități Spre prima parte !) O parte din exclusivitatea acestui lucru a lui Cehov a fost deja indicată mai sus, cu o analiză detaliată a acestuia * Biblioteca "Runivers" CEHOV CA REALIST' • INOVATOR se aplică al treilea tip de inconsecvențe mentale: se referă la o stare de spirit care este esențială în natură - ca o bunăstare rezumativă și definită specific a unei persoane; momentul autoidentificării formale a personalității, exprimând cel mai clar esența generală a personalității, legată de aceasta în modul cel mai profund; și apoi - capacitatea de a combina, exprimând, de asemenea, în mod clar esența personalității, ca un centru bogat autosuficient - pe baza neputinței asupra sufletului fiecărei poziții de viață separate, chiar remarcabile Momentul relației de bază, inamovibile, dintre psihic și mediul de viață include acțiunea daturilor contemplative și funcționale, ca răspuns cel mai general, involuntar al sufletului vieții; aceasta, în al doilea rând, include și sentimentul structurii colorate emoțional a vieții, care nu este altceva decât un sentiment diferențiat, potențial al vieții în general, înrădăcinat în experiența și cunoașterea abstractă a unei ființe infinit de lacome și dat tocmai în acest moment a pasivității sale În fine, aici aparține și prima categorie psihologică, care conține o trăsătură comună tuturor activităților umane directe (disproporție față de acțiunile fundamentelor lor) Al treilea punct (relația individului cu alți indivizi) se referă în mod evident la întreaga caracteristică a comunicării libere, voluntare, așa cum a fost prezentată și ilustrată mai sus Caracterizarea generală stabilită a lui Cehov se dovedește a fi suficient de fructuoasă pentru a lumina unele aspecte independente ale operelor sale care nu sunt legate de aceasta într-un mod evident,

analitic Din aceasta rezultă, în primul rând, că pentru Cehov sarcina de a descrie curgerea reală, continuă a timpului ca formă de viață mentală este firească: "la urma urmei, caracterizarea fiind constatată arată că psihicul însuși (mijlocul) este plasat în centru, în forma sa cea mai generală - adică ceva care există continuu și inevitabil variază; ceea ce trebuie caracterizat în primul rând ca un proces de schimbare (în timp) Cehov atinge în mod specific această sarcină literară în poveștile Pasul, Ziua numelui, Pe căruță, Tifosul, Copiii și, în general, în poveștile din viața copiilor (pentru copii, tocmai întregul curs al timpului este echivalent și tipic) In afara de asta Cehov ea Biblioteca "Runivers" N Sh A P I P b atinge în poveștile în care țăranii sunt înfățișați pe drum; Există relativ multe povești despre drum în Cehov, deoarece lenevia și sinceritatea psihicului, condiționate de drum, este un sol excelent pentru înfățișarea elementului ancestral al sufletului Dar aceeași caracteristică a operei lui Cehov îl face firesc să aibă o atitudine opusă față de fluxul cu adevărat neîntrerupt al vieții individuale: pentru propriile sale scopuri, poate sări uneori complet perioade mari de timp, punând una lângă alta descrierea a două rupte momente ale vieții individuale Cehov, la urma urmei, descrie un mental, independent, în esență, de momente individuale, externe sau interne, ceva care se repetă de un număr nedefinit de ori, ca o categorie psihologică dată Conținutul psihologic pe care Cehov îl pune într-un moment ales al vieții individuale caracterizează deja o parte din conținutul de care are nevoie pentru restul minutelor acestei vieți individuale Prin urmare, este tipic pentru Cehov tocmai - pe de o parte, o descriere continuă a psihicului pe o anumită perioadă de timp (a cărei amploare este determinată în principal din exterior și este aleatorie din punct de vedere psihologic); pe de altă parte, capacitatea de a sări peste perioade nelimitate de timp, comparând descrierea momentelor individuale, sfâșiate Ceea ce tocmai s-a indicat, determină, la rândul său, forma literară a operelor lui Cehov - că a scris mai ales nuvele (și piese de teatru inovatoare), chiar a creat o nouă formă -^£bod^ - care a rămas o contribuție constantă la literatura rusă Cehov se poate mulțumi cu o descriere detaliată a unui moment de viață, sau a două sau mai multe, comparate izolat, fără un fir psihologic de legătură - și aceasta va da forma unei povești Lucrările sale, aproape niciodată, nu conţin reprezentări ale unui proces psihologic individual, complex; și numai ea se leagă în mod intern, necesar, de dimensiunea mare a unei opere literare, necesitând atât o amplă analiză psihologică, cât și o serie de situații succesive de viață care o pun în scenă O altă modalitate de a crea o mare operă de artă este introducerea unei succesiuni complexe de evenimente externe, niciodată Biblioteca "Runivers" CHEKHOЁъ, CA un readist-yovator f poate face necesară una și nu cealaltă valoare a operei și, prin urmare, este mai mică în termeni artistici, determinând crearea, ca să spunem așa, nu a unui organism, ci a unui agregat Dar Cehov a avut ocazia, pe care și-a dat seama, să atingă, rămânând în aceeași clasă de opere literare, evenimente importante din viața umană și mari lacune în ea Prima este facilitată în special pentru Cehov de prima categorie psihologică (motive uimitor de nesemnificative pentru acțiuni importante): face posibil un eveniment important fără procese mentale preliminare complexe și fără o atitudine complexă în dezvoltare față de eveniment, după ce acesta a fost finalizat, adică fără ceea ce necesită o analiză amplă Surprinderea în poveste a unei perioade mari de timp este posibilă în mod special pentru Cehov, în legătură cu caracteristicile sale generale

și pe baza celui de-al doilea tip de inconsecvențe mentale, ducând la o mare sărăcie a vieții, aparent inexplicabilă Această trăsătură a vieții face posibilă o reprezentare scurtă, indirectă, a unei perioade mari de timp - prin juxtapunerea a două sau mai multe momente separate, pe de o parte, și a fulgerelor de conștiință de sine a feței, pe de altă parte O ilustrație pot fi poveștile Ionych, Three Yodes, piesa Trei surori și parțial Unchiul Vanya Această caracterizare generală a lui Cehov luminează, de asemenea, problema dezvoltării intrigii: în majoritatea lucrărilor sale nu există deloc o dezvoltare a intrigii Sau nodul vital se leagă imediat, cu urâtă ușurință a acțiunilor "neechivalente", și rămâne, ca ceva involuntar și nemișcat în viața unei persoane, umplând prezentul, rupându-l cumva de neînțeles din trecut și din viitor nedumerire Sau - nimic nu este legat: rămâne deprimant de simplu și liber - firul vieții individuale, țesut din minimul psihologic și al vieții Și, în sfârșit, încă o trăsătură (negativă) a lucrărilor lui Cehov, indicată de Ovsyaniko-Kulikovsky în mono- C Întrucât acest lucru este adevărat, este posibil să criticăm Educația sentimentală a lui Flaubert tocmai ca roman Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" n ni A P I P ѣ grafice, pot fi elucidate, mi se pare, și din caracterizarea generală de mai sus a lui Cehov Aceasta este o anumită schiță a personajelor principale din lucrările ei, care este cel mai mare dezavantaj al lor și un dezavantaj cu adevărat major Ele sunt date, aproape exclusiv, cu o anumită, întotdeauna una și aceeași sumă de proprietăți psihologice generice, al căror sens general tocmai a fost clarificat în prima parte a articolului meu; nu există un țesut suficient de strălucitor, viu al sufletului, în care trăsăturile individuale și generice ar fi îmbinate inseparabil Acea individualitate a situației de viață, care este înțeleasă ipso în fiecare lucru al lui Cehov, nu pătrunde în acțiunile individuale ale figurilor centrale și nu strălucește în experiențele lor; se umple, în principal, cu conținut individual, pe lângă personaje minore, doar cuvintele eroului despre viața înconjurătoare și despre el însuși Dar individualitatea cuvintelor persoanei centrale despre viața înconjurătoare este pur externă (vorbim despre un anumit oraș și societate); însăși esența atitudinii sale față de această viață este un moment mental, caracteristic, în egală măsură, tuturor eroilor lui Cehov, așa cum sa arătat mai sus Și împreună cu cuvintele eroului despre sine și însuși comportamentul său, determină doar faptul că această persoană are o minte medie, se va simți - sub medie, mai ales estetic - mai subțire decât medie Acesta este, în general, maximul pătrunderii individuale a lui Cehov în sufletul eroilor săi *) Cea mai mare excepție de la aceasta este Povestea plictisitoare ' Subliniind parcă caracterul schematic al persoanelor principale, în lucrările lui Cehov este dat un fond de persoane secundare, de multe ori foarte reușite (în poveștile Trei ani, Ionici, Duel, Casă cu mezanin etc) Au vitalitate un set complet și plauzibil de trăsături interne și externe și poate fi numite tipuri specifice (este caracteristică combinația de trăsături importante și neimportante, interne și externe) Unele dintre poveștile lui Cehov sunt dedicate doar unor astfel de persoane, de exemplu, Sărituri, În moșie, Bun) La aceasta se alătură faptul că adesea aspectul acestor persoane nu este descris deloc, ceea ce interferează într-un mod clar și specific cu formarea unei imagini individuale ' Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR oameni, parțial Darling În aceste chipuri, aspectul este întotdeauna descris caracteristic; în raport cu ei se remarcă chiar și tendința opusă: accentuarea individualității lor, chiar dacă pe plan extern, prin

impunerea acestora până la caricatură a unui singur cuvânt sau gest Aici, ca și în alte cazuri, se aude acea clapetă de comedie elementară care bate din când în când din palme în operele lui Cehov demne de numele său X Deci, subliniind exagerările și eliminând momentele individuale de intensificare, cred că Cehov în lucrările sale a atins pentru prima dată pe larg proprietățile mentale generale ale sufletului, indiferent de momentele individuale, de viață și psihologice; parțial de elementul sufletesc în general, dar în principal de sufletul omului obișnuit, în plus, psihicul provinciei ruse medii din epoca dată s-a dovedit a fi doar un mijloc natural și convenabil pentru această predestinare inconștientă a talentului lui Cehov Văd, așadar, în lucrările sale un nou adevăr psihologic, parțial obligatoriu pentru fiecare scriitor realist, și realizat printr-un dispozitiv interesant, care ar trebui caracterizat ca tipificare colectivă Și anume: înfățișând ceva relativ general - inteligența rusă (colectivitatea tipificării), Cehov, în același proces, a dat imaginea unui obiect mai general - psihicul omului obișnuit, reprezentat de obicei în cazul concret ales (prezența tipificării în general) Aceasta este semnificația inovatoare foarte mare a lui Cehov ca scriitor realist Între timp, în critică și public, alături de recunoașterea goală a marelui său talent, acuzațiile lui Cehov sunt obișnuite că înfățișează doar oameni sub medie, scoate în lumea lui Dumnezeu un fel de pitici, reprezentanți ofensivi ai rasei umane *) Motivele unei astfel de neînțelegeri a lui Cehov, acum ascunse în articole postume despre el, de o exagerare a laturii publice a pro-) Vezi de ex Articolul lui Liatsky "Anton Cehov și poveștile sale" ("Buletinul Europei", ianuarie) plin de profunde neînțelegeri despre Cehov * Biblioteca "Runivers" fi W A P I P T> știri, îmi imaginez în felul următor În primul rând, motivele sunt interne, cuprinse în Cehov însuși În psihologismul lui Cehov se amestecă ceva complet nou, aparent familiar și cu adevărat familiar (din punct de vedere al calității) Aparentului familiar îi aparține al doilea dintre punctele mai sus stabilite, acțiunea dăruirii contemplative și funcționale: aici se vede forța obișnuinței și a inerției Diferența față de obicei este indicată mai sus; diferența față de inerție este că aceasta din urmă este o expresie directă a slăbiciunii voinței, în timp ce aici maximul cunoscut al voinței este doar o condiție negativă pentru ca o forță independentă și mare să acționeze într-o direcție uniformă (o dată contemplativă și funcțională)) Aparentului familiar îi aparține și momentul psihologic privind natura stării de spirit Ceea ce este cu adevărat familiar în calitate (deși aici este vorba despre grad) este "neechivalența" acțiunilor și aberația evaluării Am vorbit mai sus despre exagerările lui Cehov; senzația lor este sporită de vagul indicat; se simte ca o exagerare ceea ce este în sine adevărat, dar este dat la omul obișnuit într-un grad atât de mare încât exemplele corespunzătoare sunt resimțite ca neplauzibile Aceste sentimente de familiaritate și exagerare, contopindu-se, împiedică să pătrundă profund și să simtă bogat și articulat conținutul psihologismului lui Cehov În plus, este greu de înțeles dispozitivul literar al lui Cehov - tipificarea colectivă Tipificarea individuală (Shakespeare) este comună, în care mijloacele pentru viața întruchipată a generalului este ceva particular și în sine Întrucât în literatură se ia ceva relativ general (o clasă, o moșie), atunci este de obicei un scop în sine, un scop dificil și bogat în sine La Cehov, pe de altă parte, un relativ general și, în plus, foarte important din punct de vedere social - inteligența rusă a perioadei negative -, după înțelegerea mea, este

doar un mijloc pentru mai general și psihologic, și nu social , scopurile literaturii Astfel, unghiul de divergență în relația principală cu această realitate a lui Cehov - atât critica rusă, cât și publicul - este enorm: Cehov este absorbit de interes pentru elementul sufletesc însuși Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR atitudine goală, principială față de public, ca atare, și unde talentul ar trebui să dea sloganuri, rezultate și sentințe Unghiul de divergență este mare, iar cauza neînțelegerii este, de asemenea, puternică Motivele externe ale lipsei de înțelegere a lui Cehov sunt sărăcia cunoașterii de sine, cunoașterea de către majoritatea oamenilor a naturii lor Motivul principal pentru aceasta este, desigur, conștiința scăzută, slăbiciunea analizei și reflexul normal, adică acelea, doar proprietățile care determină în mare măsură, așa cum sa menționat deja, însăși prezența proprietăților neidentificate Dar la aceasta se adaugă acțiunea unei abilități foarte interesante a unei persoane: o autoapărare complexă, inconștientă a unei persoane), care, desigur, este direcționată și către ignorarea directă a unei persoane cu privire la proprietățile sale negative În cele din urmă, un impuls social puternic acționează în aceeași direcție - dorința de evaluare pozitivă de către ceilalți Atât de rău este lucrul în sine Dar apoi literatura ajunge și la o autocunoaștere vagă, intermitentă - își schițează propriul adevăr despre viață și suflet, frumos ca țesăturile bizantine S-a subliniat mai sus cum partea obligatorie a psihologismului lui Cehov cade pe baza distingerii între minutele excepționale și obișnuite ale vieții individuale; o parte din ea nu este prezentată în detrimentul realității Într-un fel sau altul, cititorul în literatură, în ceea ce este considerat o a doua viață, mai profundă, de obicei nu întâlnește momentele psihologice caracteristice lui Cehov Sentimentul de irealitate, în proporții adecvate, nu este dat în sine, întrucât există alternativitatea sus-menționată a psihologiei, iar pe de altă parte, dezvoltarea literaturii trece de la irealitate în cele mai diverse privințe la o realitate din ce în ce mai mare Prin urmare, în fiecare etapă a dezvoltării realismului, se poate simți clar Mi se pare că explică niște cazuri foarte interesante de schimbare - aproape o renaștere a personalității: acele cazuri în care, pe baza unei răni cronice, incurabile, a iubirii de sine și a ambiției, o persoană își creează în viața sa un cult al esteticii, sau moralitatea (socială) Legătura este că în percepția estetică, ca și în cea mai pasivă dintre stările pozitive ale unei personalități, această personalitate își pierde sensul pentru sine, dizolvându-se În morală, toate persoanele sunt fundamental egale, în măsura în care își îndeplinesc datoria Oare acest suflet minor, salvator, își dă seama vreodată de secretul său, secretul, în primul rând, de la sine? Biblioteca "Runivers" N Sh A P I P b în plăcerea artistică, ceea ce este deja acolo, și nu ceea ce nu este încă Și iată o astfel de situație: în literatură există un flux de persoane, dintre care unele sunt recunoscute drept oameni de rând - și nu au deloc acele proprietăți, în mare măsură negative, care sunt date și chiar exagerate în personajele lui Cehov (și sunt percepute vag de rezultat ca inerție, frivolitate) De aici și impresia inevitabilă că oamenii lui Cehov sunt pur și simplu mult sub medie, un fel de urâți și bolnavi, fără mușchi și sânge De fapt, omul de literatură obișnuit este în cele mai multe cazuri doar mediu în etichetă, cu genii și eroi pe care sunt atât de multe în literatură (geniile - tot pe etichetă, notez de altfel) Pentru a merge mai departe de tautologie (minte medie, voință) în conceptul de om obișnuit, este necesar să se dea o definiție a acestor grade de minte etc , în funcție de manifestarea lor în

combinații mentale și de viață complexe Asta, de altfel, a fost ceea ce am încercat să obțin prin analiza psihologică a primei părți a articolului Și după ce l-a produs, există un motiv în plus pentru a spune că omul de literatură obișnuit, în cele mai multe cazuri, este așa doar prin contrast și nume Dar fața centrală a lui Cehov nu este pur și simplu sub o persoană obișnuită a vieții, ci conține, așa cum sa indicat, trăsăturile atât ale psihicului general, cât și ale persoanei obișnuite și sub medie (cauza-voința este sub medie) Și chiar - aceleași proprietăți, în funcție de gradul lor, caracterizează o persoană în general - o persoană medie - și o persoană într-un anumit sens (în raport cu voința) - sub medie Acestea sunt, în parte, al doilea și al treilea caz de inconsecvențe mentale care constituie partea centrală a psihologismului lui Cehov Astfel, pentru a-l înțelege greșit pe Cehov, pe lângă motivele care stau în el, se contopesc lipsa autocunoașterii, autoapărarea complexă a oamenilor și tradiția și educația literară Aceste forțe închid vălul ignoranței asupra unui suflet viu, specific complex, a ceea ce este în orice moment al vieții sale, mai ales într-un moment în care zeii nici nu se întorc și nici nu-și întorc fețele către el, ci pur și simplu nu-l observă Acest văl, unul dintre puținele, este rupt de Cehov Fiecare dintre adevăratele sale opere este instantanee, ușor distorsionată, o sută ronny, dar încă luminează în elementele sufletului, dăruite literaturii și vieții în general - prin natura specifică a unui mare talent, XI Mă întorc acum la o întrebare importantă și dificilă - problema perspectivei lumii și a tendinței sociale a lui Cehov; despre modul în care se raportează la fenomenele descrise Există multe puncte complicate comune tuturor acestor sarcini: aceasta este întrebarea conștiinței autorului - despre înțelegerea lui despre sine, legată de distincția periculoasă dintre ceea ce este dat în lucrări și ceea ce autorul a vrut să dea; astfel, mai departe, este posibilitatea unei caracterizări negative a ceva, fără a formula și chiar a clarifica pentru sine pozitivul căruia trebuie să i se opună; aceasta este, în sfârșit, precauția extremă cu care trebuie atribuit autorului elementul intelectual al operelor sale Toate acestea sunt date și în cazul nostru Dar există și dificultăți specifice în rezolvarea acestei probleme pentru Cehov Realitatea însăși, înfățișată de Cehov, conține constant în sine o evaluare deja definită; această evaluare a propriei persoane și a vieții din jur este dată de personajele principale ale lui Cehov (și în locul meu am arătat rațiunea de a fi psihologică a acestei evaluări) În consecință, prezența acestei evaluări este dată indiferent de modul în care Cehov reacționează la realitatea descrisă și dacă el reacționează în vreun fel, în mod conștient și definitiv Iar această apreciere a personajelor îngreunează în mod evident determinarea unei posibile aprecieri venite în mod conștient de la autor: el sau el poate să coincidă cu această apreciere, să o facă proprie; sau poate să-și evidențieze aprecierea, dând-o și în raport cu actorii înșiși " Dar a doua necesită conștiința deplină a autorului - altfel, evaluarea sa, fără formă și discontinuă, se va contopi, coincizând, cu evaluarea actorilor , aproape scăpând să constate Și, așa cum va fi subliniat puțin mai târziu, există dovezi care neagă conștiința deplină în Cehov Celălalt rezultat - coincidența acestor două estimări - este acceptabil cu mare dificultate La aceea, ca să spunem așa, prudență talentată, cu care, în general, ar trebui să fie atribuită cotei autorului de inteligență n t a p i r b enunţurile intelectuale ale eroilor săi, pentru a nu ignora natura organică specifică a procesului de creaţie - în acest caz se mai

adaugă şi alte temeiuri Întreaga mea analiză psihologică a primei părți, în măsura în care este corectă, arată că în elementul intelectual al operelor lui Cehov, în declarațiile eroilor săi, tocmai falsitatea lor ca atare este tipică Astfel, menținându-mi punctul de vedere psihologic, nu pot în niciun caz să atribui tot acest intelectual sorții autorului, consider că este afirmațiile sale conștiente Între timp, cât de des fac acest lucru și, din dragoste pentru Cehov, își demonstrează idealismul conștient și principial cu cuvintele binecunoscute ale eroilor săi: "în de ani viața va fi atât de frumoasă, elegantă " Acest lucru se face în pentru a găsi idealismul la Cehov: altfel cum să-l recunoaștem ca un mare talent?! Patul procustean al criticii ruse este uneori fără milă scurt și îngust Dar există ceva și mai convingător în această întrebare Afirmațiile intelectuale ale eroilor lui Cehov nu sunt doar false, ca atare (asta poate să nu fie admis): ele sunt și duble, și anume, opuse în conținut; această trăsătură a acestora, care nu este supusă niciunei îndoieli, cu siguranță nu ne permite să le luăm drept afirmațiile conștiente ale autorului, altfel ar fi necesar, în căutarea viziunii asupra lumii a lui Cehov, să admitem absența unei viziuni asupra lumii care să fie cel mai clar exprimat (conținutul opus al judecăților individuale) Într-adevăr, cu Vershinin, care visează la "o viață minunată în de ani", vorbește Tuzenbakh, care, dimpotrivă, crede că viața, în principal, nu se va schimba niciodată Și, în general, unii dintre eroii lui Cehov declară că viața în ansamblu, așa cum este dată acum, este lipsită de sens, absurdă ("Sărut"); alții exclamă că este frumoasă, că ea însăși conține frumusețe și bunătate ("Student") Adevărat, există ceva constant în conversațiile teoretice ale eroilor lui Cehov: o condamnare pasională a vieții care îi înconjoară imediat, a vieții orașului în care trăiesc Acest lucru este explicat foarte clar - prin constanța scopului acestor declarații ale lor, și anume, auto-gratificarea și justificarea și mascarea propriei lor nesemnificații x) Din moment ce acest scop dispare, și este *) Sonya din "Unchiul Vanya", în funcție de gravitatea durerii, contemplă cu insistență imaginea vieții de apoi (vezi p v) Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR despre viață în general - acum iese la iveală dualitatea credo-ului lor Unii dintre ei sunt pesimiști (Bologova în viața mea), alții sunt optimiști (Secția nr , Trei ani) Mi se pare că ceea ce s-a spus acum este suficient pentru a infirma pentru totdeauna atribuirea directă și fundamentală a gândurilor personajelor lui Cehov însuși Cu toate acestea, acest lucru nu exclude posibilitatea unei coincidențe parțiale a lui Cehov cu ei, pe baza conștiinței sale incomplete și a unei anumite afinități cu cel descris Desigur, acest lucru nu indică deloc conținutul viziunii sale generale posibile, integrale Dar nu numai o evaluare gata se dă eo ipso în operele lui Cehov - în ele, într-o combinație foarte dificilă, sunt date două linii directe, posibile pentru Cehov însuși, obiectul evaluării: sunt date personajele principale, care se autoevaluează; și viața din jurul acestor oameni, pe care și ei o evaluează, în opoziție cu aceasta Criticii spun: Cehov descrie (condamnă implicit) vulgaritatea și neputința vieții (provinciale) rusești în anii și a oamenilor săi Dar, la urma urmei, acestea sunt două obiecte separate: cei neputincioși pur și simplu nu au căzut cu Cehov, în timp ce alții sunt acuzați de vulgaritate și, parțial, invers Ce este ceea ce Cehov scrutează ușor, evaluează în mod conștient - vulgaritatea? Dar, la urma urmei, aflăm despre asta aproape doar din buzele care sunt în mod evident neputincioase, părtinitoare din motive complexe, cu care Cehov se poate îmbina doar inconștient

Asta înseamnă că Cehov critică slăbiciunea? Dar la urma urmei, se pare că îi consideră pe aceiași neputincioși ca fiind cei mai buni și ei înșiși se opun tot ceea ce îi înconjoară, ca fiind infinit de meschin și vulgari? Și această opoziție de critică este uneori atribuită direct lui Cehov, recunoscând, de exemplu, că le consideră pe cele trei surori cei mai buni oameni din oraș Prin urmare, este imposibil să luăm o combinație a celor două obiecte de evaluare indicate, așa cum este dat de Cehov, atribuind întreaga operă literară intelectuală ponderii autorului și, în acest sens, este imposibil Apoi, există încă dificultăți în rezolvarea problemei operelor lui Cehov ca exprimând credo-ul autorului însuși, atunci trebuie să recunoaștem și religiozitatea lui Cehov, care s-a manifestat în mod inexplicabil de prost (mai găsim două dovezi neconvingătoare în acest sens în Istoria plictisitoare*) și În râpă) Biblioteca "Runivers" N SHCH A P ȘI P b despre tendințele și perspectiva lui Cehov În înțelegerea pe care o stabilesc, Cehov, înfățișând realitatea rusă a unei anumite epoci, înfățișează și ceva mai general Din nou, este nevoie de conștiința deplină a autorului, pentru ca aprecierile acestor două obiecte de evaluare, care sunt posibile în general pentru el, să nu coincidă la infinit Și aceste estimări trebuie să fie diferite, pentru că atât cauzele, cât și mijloacele de a scăpa de aceste două obiecte sunt diferite De ce este nevoie pentru a distruge acel grad de proprietăți găsit mai sus, care este dat de omul rus înfățișat de Cehov, și pentru a distruge și alte proprietăți? Acest lucru a devenit incontestabil de clar în ultimii ani, luni, săptămâni din viața noastră Pentru a face acest lucru, nu este necesar să schimbați sufletul unei persoane ruse, este necesar să-i schimbați viața și este clar ce și este clar cum De mult amorțite, dar totuși mâinile vii ale acelorași oameni vor face asta pentru ei înșiși, pentru copii și pentru toate împreună Dar va rămâne acel grad al principalelor proprietăți mentale care nu poate fi distrus, chiar dacă printr-o mare perioadă de creativitate socială Aici, dacă rezultatele sunt posibile, în idee, atunci rezultatele sunt pe cale îmbunătățirea forțelor de bază ale sufletului, modificări ale conținutului conceptului de persoană obișnuită Dintre toate aceste dificultăți, hotărăsc pentru mine întrebarea viziunii asupra lumii a lui Cehov, despre atitudinea sa față de fenomenele descrise în felul următor *, Cehov nu are acea claritate și conștiință în raport cu cel înfățișat, ceea ce este necesar pentru ca, cu toate dificultățile, el a putut efectua o evaluare consecventă și distinctă a fenomenelor descrise Văd unele dovezi ale conștiinței incomplete a lui Cehov în recenziile sale înregistrate ale propriilor lucrări Dar o dovadă destul de tangibilă și importantă a acestui lucru nu poate fi trecută cu vederea în natura schematică a personajelor principale, despre care a fost deja discutată mai sus Este cauzată de inconștiență, combinată cu o anumită afinitate pentru ceea ce este descris Cu conștiință deplină, ar trebui să existe și o înțelegere că aceleași momente psihologice sunt întotdeauna luate - și momente generice, nu individuale, suficiente pentru fiecare purtător individual al acestora Într-un astfel de caz (și cu o oarecare afinitate) nu ar exista Biblioteca Runiverse CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR dar celor care erau nemulțumiți de o cerință artistică foarte importantă li se va oferi o țesătură vitală completă a sufletului, într-o împletire inseparabilă a psihologiei generice și individuale Conștiința insuficientă, în legătură cu o anumită afinitate pentru ceea ce este descris, face tocmai natura schematică a psihicului naturală O anumită afinitate a lui Cehov cu a mea, poate fi recunoscută, în al treilea și al doilea

tip de inconsecvențe mentale Atingând noua metodă, această afinitate poate fi justificată prin morbiditate În parte, eșecul psihologic și estetic al încercărilor rare de a indica în mod explicit cititorului esența operei poate servi ca parte a confirmării unei atitudini nu tocmai conștiente Așa sunt, de exemplu, în opinia mea, locurile corespunzătoare din poveștile Verochka și Dușmani Cu toate acestea, nu consider în niciun caz cele de mai sus ca fiind o dovadă suficientă a conștiinței incomplete a lui Cehov, ca un fapt care este prea evaziv pentru a fi înțeles După ce am făcut-o plauzibilă, accept apoi ipotetic această conștiință incompletă ca fiind necesară pentru acea imagine generală a operei lui Cehov, pe care singurul o consider corectă Mă întorc acum la imaginea ei Cehov și-a transferat intenția, pur și simplu privind în viață, care a fost dezvăluită în povești umoristice și descriptive, aprofundate de experiența unei persoane, a unui medic și a bolii, în adâncul vieții, în sufletul unei persoane Acolo, cu puterea inconștientă, dar precisă, a unui talent puternic, specific, și-a găsit obiectul principal: elementul psihicului mediu în sine, indiferent de situația de viață și de momentul dezvoltării interne în care se poate afla un anumit psihic individual A găsit-o acolo pentru că, în realitatea care era înaintea lui, acest obiect era închis într-o formă intensificată, strălucitoare Dar această realitate însăși - Rusia inteligentă a sfârșitului de secol - este atât de generală, mare și firească, ca obiectul unui artist, încât, cu un anumit maxim de conștiință, doar reprezentarea acestei realități rămâne în minte cu un scop clar Astfel, a fost desemnată principala metodă a creativității lui Cehov: tipificarea inconștientă colectivă Din realitatea rusă, Cehov a luat acel gen de rus care, fiind un tip tocmai caracteristic în limba rusă Biblioteca "Runivers" BL W A P I F b inteligența, conținea în sine, în legătură cu aceasta, în forma cea mai vie, acel adevăr psihologic pe care numai Cehov l-a putut și se căuta să-l înfățișeze din adâncuri În ei, oamenilor de o minte medie, cu o voință sub medie, cu o senzație mai slabă decât media, li s-a oferit, în plus, o retrospecție asupra vieții lor și un sentiment vag al proprietăților lor psihologice Acest lucru a dat satisfacție cenzurii vagi a lui Cehov față de persoana pe care o înfățișa și, în același timp, sigura lui afinitate cu el Dar în portretizarea acestor oameni, scopul principal, deși nu pe deplin conștient al lui Cehov, este să descrie ceva mai general psihologic, în plus, psihologia lor este un mijloc, ca să spunem așa, în primul grad, iar publicul rus este un mijloc în piață : ca mijloc de caracterizare psihologică a tipului rus ales Numai asta poate explica faptul că Cehov aproape că nu înfățișează viața rusească în sine și pe cei care o fac într-un fel sau altul, ci o dă doar prin prisma părtinitoare a opiniei eroilor săi, spectatorii ei pasivi ; ca urmare, nu există o imagine adevărată și oarecum disecată a neajunsurilor acestei vieți Între timp, dezavantajele publicului rus sunt atât de clare încât nu se poate permite lui Cehov să nu le vadă, chiar dacă fără generalizări și indicații ale rezultatelor: determinat de individualitatea talentului său, el nu înfățișează deloc publicul rus ca atare, x) nu se străduiește pentru acest lucru, de fapt, (indiferent de scopul conștient) Am văzut deja de două ori ce dificultăți duce afirmația că Cehov ridiculizează vulgaritatea și neputința locuitorilor ruși; au văzut, de asemenea, imposibilitatea absolută de a considera gândurile actorilor săi, referitoare la viața rusă sau la viața în general, ca gânduri conștiente ale Dovada absenței în talentul lui Cehov a unui curent profund principial și tendențios social - văd și în acea perioadă a scrisului său când era Ant Chshante

Un astfel de umor elementar și autosuficient în raport cu realitatea negativă este cu greu posibil la un scriitor dotat cu un fler special pentru această negativitate Și mai firească ar fi trecerea unui talent matur la satiră, ascuțită și descriptivă, dar nu la acea tendință liric moale, care numai despre Cehov se poate afirma Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR b autor Dar ce se mai poate spune despre tendința și perspectiva lui Cehov, atât de evidentă încât omis probandi este transferat în mine, care nu văd nicio tendință certă, consecventă în lucrările sale? Nu poate exista nicio îndoială că Cehov era conștient de negativitatea generală a vieții provinciale rusești de care era înconjurat Dar lucrările sale (care sunt singure care ne interesează acum) nu oferă niciun motiv, după cum am văzut, să afirme că Cehov era destul de clar conștient de amploarea și principalele cauze ale acestei negativități, că a distins și a apreciat cu adevărat ea sănătoasă , parte tot mai mare, purtătorul unui viitor mai bun - și că și-a conceput lucrările într-o anumită relație cu toate acestea După părerea mea, ultimele două lucrări ale lui Cehov, Livada de cireși și Mireasa, pot servi drept dovezi suplimentare, unde (mai ales în Livada de cireși) într-un anacronism ascuțit pentru prima dată este afișat ca ceva nou, un astfel de fenomen al public, care nu numai că nu este nou, dar chiar a reușit să fie înlocuit cu un fenomen similar, mai complex și mai viabil Asta dacă Cehov, în general, îl ia în serios pe Trofimov (Livada de cireși) De asemenea, este posibil să recunoaștem atitudinea negativă a autorului: în acest caz, știrile pentru Cehov despre un astfel de personaj, mediul său, cuvintele sale - toate acestea nu pot decât să arunce suspiciuni asupra conștiinței și clarității principiului social al lui Cehov Mă refer la tinerețea "progresistă" a acestor lucruri, lăsând deoparte, în acest moment, meritele lor pur psihologice și artistice Atitudinea generală de bază a lui Cehov față de scopul și mijloacele reprezentărilor sale artistice este obiectivă În raport cu mijloacele (realitatea rusă), acest lucru este de la sine înțeles: pentru asta sunt mijloacele Dar acest lucru este evidențiat și de caracterul complet al descrierii x) a ceea ce se întâmplă, tipic pentru Cehov, O asemenea completitudine a descrierii poate fi supusă și unei critici pur artistice, indiferent de punctul de vedere asupra caracterului obligatoriu al unei viziuni asupra lumii sau al unei tendințe pentru un artist Această caracteristică este deosebit de tipică și izbitoare în "The Muzhiks" și "In the Ravine", remarcat de N K Mikhailovsky De exemplu, în "Bărbații" totul este descris din punctul de vedere al unei simple secvențe în timp: dimineața au făcut asta, seara au făcut asta, scrie acolo Un astfel de dispozitiv dă maxim "fotografic" obiectivitate Biblioteca "Runivers" J SHAP I R ѣ dovedind, în orice caz, obiectivitatea autorului (vezi articolul despre Cehov al lui Mihailovski) Acest lucru este evidențiat și de faptul, deja menționat de două ori, că singura evaluare clară a realității ruse dată în lucrările sale (aprecierea eroilor săi despre ei înșiși și despre viața din jurul lor) nu poate fi considerată o evaluare conștientă a lui Cehov însuși Obiectivitatea generală în raport cu scopul imaginii (psihicul omului obișnuit) decurge inevitabil din lipsa acelui grad de conștiință necesar pentru a surprinde un astfel de obiect intangibil ca unul relativ comun în tipificarea colectivă Pe o bază atât de comună, obiectivitatea relației este mult sporită de împrejurarea, deja menționată o dată, că în psihologismul lui Cehov există și momente indiferente, uneori îmbinate într-un moment al vieții cu cele negative: acest lucru sporește sentimentul de pur și simplu psihologic adevăr, înlăturând şi mai mult posibilitatea evaluării Dar, pe lângă

obiectivitatea de bază, Cehov simte negativitatea adevăratului său obiect - psihicul mediu în general - care uneori se exprimă în atitudinea sa ușor ironică și deprimată față de provincialii ruși aleși, care ilustrează doar adevărul psihologic general cu prețul nesemnificației lor si nenorocire Singurul lucru dat clar în conștiința lui Cehov este că el înfățișează realitatea rusă a unei anumite epoci Dar învăluit în psihologism și autoaprofundat de boală, privirea lui vede vag tabloul social, nu îi vede părțile sănătoase, în creștere Sentimentul că pentru el, ca artist, necazul integral rusesc este doar un mijloc, îl privează și mai mult de dorința de a pătrunde în publicul anilor Și Cehov o înfățișează, în cele mai multe cazuri, fără a sparge vălul care este aruncat asupra ei de declarațiile intelectuale ale eroilor săi și, într-adevăr, însuși faptul de a reprezenta aproape excepțională a lor Cehov aduce inevitabilul tribut evaluării publicului, fără a depăși cadrul impus de punctul său de vedere psihologic de bază; el își recunoaște favoriții (ca tipuri strălucitoare pentru un artist-psiholog) ca fiind în general slabi și nesemnificativi; dar nu ia oameni, mai buni decât ei, sau pur și simplu alții, Biblioteca "Runivers" ^YOKHOV, CA UN REALIST-INOVATOR fifiS și nu caută nicio altă modalitate de a evalua viața rusească în sine, cu excepția unei coincidențe parțiale cu aprecierea dată de eroii săi, deși este de proastă calitate și dă iluzia exclusivității pozitive a acestor eroi Nu numai atât: din moment ce la unii dintre eroii săi este subliniat momentul autoidentificării formale a personalității și din moment ce într-o anumită privință sunt cu adevărat mai înalți decât împrejurimile, deoarece îi oferă satisfacție subiectivă cu autoexaminarea vieții lor , care include în nucleu bunăstarea psihicului mediu în general {scopul ovulelor cehe) - și, în sfârșit, din moment ce există șiruri de consoane direct între ele și autor - ca urmare a tuturor acestor lucruri, Cehov este înclinat să într-o anumită măsură să-și evalueze în mod pozitiv eroii Împreună cu ei, el este uneori înclinat să-și scoată acreția generală a vieții pe muncitori puțin mulțumiți de sine, energici, obișnuiți, desigur, dar utili - pe care i-am definit mai sus ca un tip zemstvo mediu pozitiv al unei epoci trecute Deci, în lucrările lui Cehov - îndrăznesc să spun asta - i) nu este dată nicio viziune asupra lumii, ¡¿e să nu considere ca atare un sentiment al negativității generale a psihicului mediu, întunecat de raidurile încă optimiste și pesimiste create de coincidențele parțiale ale autorului cu experiențele duble ale eroilor săi;) nu există o tendință socială certă, cu excepția unei atitudini evidente, ușor contradictorii, în general negative față de realitatea rusă Indiferent dacă acesta este considerat un dezavantaj fundamental sau nu, faptul rămâne, în opinia mea, dincolo de orice îndoială Obiectivismul trebuie, fără îndoială, recunoscut ca principalul curent al creativității lui Cehov Pe baza conștiinței incomplete, i se adaugă doar raiduri de aprecieri, pozitive și negative și coincidențe parțiale ale autorului cu personajele, cauzate de momente de autoevidență, de afinitate cu cel descris și de complexitatea generală a psihologiei dispozitiv și material Absența unei viziuni clare asupra lumii, în special a unei tendințe sociale, la un mare artist poate părea nefirească - chiar inacceptabilă doar pentru critica rusă, puternic tendențioasă Fără să examinăm întrebarea în esență, din lipsă de spațiu, ne putem limita la câteva exemple Este imposibil să prinzi o anumită viziune asupra lumii: în engleză Biblioteca "Runivers" fi Ш A fi ȘI P ъ literatura rusă-Shakespeare, Walter Scott; în Franţa, Balzac; în rusă - Turgheniev (cu excepția ultimei perioade), Goncharov Numărul marilor scriitori care nu

au avut tendință socială este enorm Este mult mai puțin în literatura noastră despre condițiile generale ale vieții rusești, dar și aici este POSIBIL să subliniem Goncharov, Alexei Tolstoi Pe lângă exemplele de mai sus, mă voi limita la următoarea remarcă: un scriitor cu orice forță de talent și geniu nu poate avea nici o viziune asupra lumii, nici o tendință socială - numele său este o imagine a tipurilor psihologice (Shakespeare) Coincidențele parțiale ale lui Cehov cu eroii săi, pe baza dualității indicate a experiențelor lor, înseamnă izbucniri la fel de duale în autorul însuși - pesimist și optimist Și poate, poate, luând lucrările lui Cehov în ordine cronologică, susținem biografic predominanța fie a pesimismului, fie a optimismului Dar în afară de aceste fluctuații interne, firește, este evident că intelectualul anilor a avut mai multe motive să sufere din cauza "neechivalenței" stărilor de spirit pesimiste mai degrabă decât optimiste; și de altfel, în limitele acestei predominanțe, era și mai firesc ca firea dureroasă a autorului să coincidă cu dispozițiile pesimiste ale eroilor săi, primind o plăcere inexplicabilă din amânarea în profunzimea nativă a propriei vieți create Acest moment, împletit cu sentimentul general neformat al negativității psihicului mediu, constituie de fapt ceea ce se numește pesimism, viziunea fundamental pesimistă a lui Cehov asupra lumii *) Mier Articolul uimitor de unilateral și caricatural al lui Shestov "Creativity from Nothing" (New Way,) Citind acest articol, vreau să încep o ceartă cu liniile tipărite în sine, să dau minții vis cogens, să interzic scrisul critic, citând două sau trei lucruri ale autorului în sprijin: se pare că este clar că în acest fel se poate împinge ingenios autorul în orice direcție, referindu-se acolo unde este necesar la nedemonstrabilitatea și evazivitatea obiectului Dacă nu vedem încurcătura care formează aprecierea dată în lucrurile lui Cehov, nu vedem obiectivismul lor de bază, omogenitatea fundamentală a urmelor de optimism și pesimism conținute în ele, dacă, într-un cuvânt, se face o broderie anglaise al autorului, decupând tot ce nu este necesar acolo și Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR ββδ Coincidend cu experiențele optimiste ale eroilor săi, Cehov trăiește în principal momente colorate din punct de vedere estetic Acest lucru se datorează, în primul rând, pentru că, așa cum am menționat mai sus, există o legătură organică între personajele eroilor săi și estetica viselor lor (, viață elegantă, strălucitoare, minunată "); în al doilea rând, este firesc să coincidă cu un asemenea aspect estetic izbucniri optimiste ale lui Cehov - ca artist semi-conștient și ca natură subtilă și dureros de pasivă: pentru o astfel de natură, contemplarea estetică și anticiparea distanțelor comune ale unei astfel de contemplări oferă cea mai profundă satisfacție, ca moment de voluntar și mai legitim pasivitatea personalității Ceea ce tocmai a fost subliniat corespunde de fapt idealului conștient de frumusețe pe care criticii îl văd uneori în operele lui Cehov (vezi Pravda * , iulie), ca un fel de surogat al luptei serioase, orientate spre viitor, cunoscătoare și iubitoare a aspirației sociale Combinând și acceptând tot ce s-a spus cu privire la chestiunea principiilor lui Cehov în general, se poate observa atât foarte evaziv, cât și subtil în individualitatea operelor sale: prezența intermitentă, evazivă dată a personalității autorului în aceste lucrări Pentru un astfel de rezultat, acțiunea obiectivității de bază a lui Cehov, conștiința incompletă și afinitatea se contopește, pentru a înțelege direct că Cehov este trist cu eroii săi, vorbind pe buzele lor, domnul Shestov încă greșește: soluția problemei individualității, întrucât este (greșit) să vezi astfel în discursuri

pe eroii săi (altfel nu este nicio problemă pentru Cehov), contrar soluționării acesteia de către omul "subteranului" cu care domnul Shestov îi unește pe eroii lui Cehov Personalitatea subterană, epuizată la gândul la alternativa destinului său, opune totul propriului sine, este clar conștient de totul - și îl respinge, plonjând în rănile sale Eroul lui Cehov fie hulește vag viața comună, iar legătura dintre această blasfemie cu partea sa personală nu este cumva dată în conștiință; sau îl vede ca pe un refugiu, intercalează în ea individualitatea sa nereușită: o viață comună, constructivă, nu este deloc înlăturată prin referire la soarta alternativă a individului sau printr-o nenorocire deja realizată, dar este afirmată în mintea ei ca categorie suprema] ia Eroul lui Cehov nu tolerează deloc gândul la o soartă alternativă a personalității: o acceptă ca pe un fapt și nu vrea decât să se mute în jumătatea de succes a acesteia Acest contrast este confirmat de faptul că tristețea liniștită a eroilor lui Cehov nu are nimic în comun cu angoasa sfâșiătoare a omului "subteran" Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" βββ n t a π și ρ b cel influențat, și apoi chiar faptul de a înfățișa elementul ancestral al sufletului, momentele sale repetate, și nu experiențele și pozițiile sale individuale În lucrările lui Cehov, obiectivitatea de bază este, fără îndoială, dată Dar este încălcat intermitent, accidental, dar destul de puternic: motivul pentru aceasta este o anumită afinitate a autorului pentru tipul descris, combinată cu conștiința incompletă Această prezență, uneori undeva, a personalității autorului însuși se simte, fără îndoială, în operele lui Cehov, alături de obiectivitatea lor de bază Iar criticii surprind această personalitate a autorului și lui Cehov i se atribuie tendințe parțiale, incorecte, diverse În realitate, totuși, avem doar [cvasi - tendențiozitate, ca rezultat specific al afinității pentru conștiința reprezentată și incompletă Dar mai departe: - prezentă momentan, personalitatea autorului este evazivă Acest lucru se explică, în primul rând, prin faptul că realitatea, desenată de Cehov, conține deja, așa cum s-a spus, o anumită evaluare a vieții: aceasta înseamnă că aprecierea autorului poate fi satisfăcută prin coincidența, și nu creând ceva nou, direct auxiliar pentru sine în trupul unei opere de artă Evazivitatea momentelor personalității date a lui Cehov se datorează și faptului că psihologismul său include momente generice, repetate, ale vieții mentale: înfățișând individul, nerepetându-se în mental, autorul poate coincide numai cu individ dintre ele, destul de eterogen ; sau, trebuie să-și expună tendințea, indiferența; Cehov, pe de altă parte, înfățișând genericul într-un suflet înrudit, își poate satisface mai ușor indiferența, coincizând cu aceste experiențe generice Ca urmare a celor spuse, subiectivitatea lui Cehov nu poate fi doar evazivă pentru cititor, dar nici nu se poate forma în mintea lui Cehov însuși Remarcată prezență intermitentă și evazivă a personalității autorului în percepția artistică și intuitivă a cititorului se contopește inseparabil cu obiectivitatea de bază a lui Cehov XII Cum se leagă înțelegerea lui Cehov dezvoltată în acest articol cu viziunea despre el care este disponibilă în literatura critică? Biblioteca "Runivers" TEKHOV CA UN REALIST-INOVATOR Această atitudine este, în principal, clară și firească: nu neg principalul din ea, dar trec dincolo de ceea ce este evident; Nu accept contradictorii, iar prea formalul îl umplu cu un anumit conținut Acest lucru a fost deja menționat chiar la începutul articolului; Mă voi opri acum asupra articolelor domnului Ovsyaniko-Kulikovskii și ale domnului Bulgakov, ambii sunt de acord că Cehov înfățișează psihicul omului obișnuit Este plăcut să coincidă cu un critic atât de remarcabil ca Ovsyaniko-

Kulikovski Dar, pe de o parte, cred că psihicul mediu, deși conținutul principal, dar nu exhaustiv, al psihologismului inovator al lui Cehov (există momente de psihologie generală); pe de altă parte, este necesar să se umple conceptul de persoană medie cu un anumit conținut pentru a depăși tautologiile în remarcile psihologice; este necesar, analizând disecat și complet lucrările lui Cehov, ca întregi vii, complexe, pentru a arăta cu adevărat, și nu doar a afirma, că Cehov este un artist de un psihic mediu Nici domnul Ovsyaniko-Kulikovski, nici domnul Bulgakov nu fac asta la o scară suficientă Acest gol principal din acest articol este umplut cu o analiză psihologică a primei părți (tipuri de inconsecvențe mentale etc) G Bulgakov merge mai departe decât domnul Ovsyaniko-Kulikovsky în caracterizarea lui Cehov; el indică în operele sale o oarecare corupție de bază a psihicului mediu și consideră aceasta conținutul pesimismului specific al lui Cehov, fără a defini în vreun fel conținutul acestei corupții În primul rând, după cum s-a spus deja, în psihologismul lui Cehov există un indiferent din punct de vedere evaluativ, care, combinat cu momentele negative dintr-un moment al vieții, îi dă lui Cehov un sentiment al adevărului psihologic descris în general, îi întărește obiectivismul, ale cărui toate dovezile sunt valabile chiar și în acest moment Apoi, mai sus a fost acceptată și conștiința incompletă a lui Cehov Ea face, cu complexitatea dispozitivului literar al lui Cehov (tipificarea colectivă), ceea ce este clar recunoscut de Cehov ca) Ovsyaniko-Kulikovski - "Pușkin, Heine, Goethe, Cehov^; Bulgakov, Anton Cehov ca gânditor și artist Noua Cale, xi - * Biblioteca "Runivers" N Sh A P I P b obiectul imaginii, doar inteligența Rusiei în anii -x ani Și aici, desigur, nu poate fi loc pentru pesimism: nicio stare socială anume nu poate fi, desigur, baza logică a pesimismului (fiind în același timp și puternica sa bază psihologică) În cele din urmă, însăși teza domnului Bulgakov-Cehov descrie psihicul omului obișnuit - mai degrabă, un argument împotriva pesimismului lui Cehov Dacă este recunoscută depravarea acestui psihic, atunci pentru o concluzie pesimistă este necesar, cel puțin, să acceptăm că acest psihic este inaccesibil dezvoltării Dar o astfel de recunoaștere nu poate fi găsită în lucrările lui Cehov Dacă există ceva în acest sens, este mai degrabă invers Și anume: dacă cuvintele eroilor săi că "în de ani viața va fi atât de frumoasă, elegantă" sunt atribuite sorții lui Cehov, atunci de aici rezultă credința în vindecarea psihicului mediu, elementul principal al acestei vieți Dar se poate întreba pur și simplu: în ce fel este exprimat pesimismul lui Cehov, căci pesimismul trebuie formulat cumva? Există, însă, concluziile eroilor săi, că viața este un lucru neînsemnat, dezgustător; dar există, după cum am menționat deja, concluziile altora că viața este frumoasă, iar frumusețea și bunătatea principală sunt conținute în ea însăși În plus, așa cum s-a spus deja, aceste concluzii sunt incluse în al j-lea tip de inconsecvențe mentale și, fiind complet nefondate, pot caracteriza doar psihicul vorbitorului și în niciun caz viziunea asupra lumii a lui Cehov Apoi, cuvintele de auto-condamnare a eroilor săi și condamnarea vieții din jur sunt repetate în lucrările lui Cehov Aceste aprecieri, pe de o parte, sunt, de asemenea, în esență neîntemeiate (cum s-a indicat și de mai multe ori mai sus), pe de altă parte, se referă la realitatea rusă și, prin urmare, nu pot fi singure baza pesimismului G Bulgakov stabilește și religiozitatea lui Cehov Dar această caracterizare este deja arbitrară din punct de vedere vizual d) și îl caracterizează doar pe domnul Bulgakov ca un critic cu principii materiale Este fundamentată, printre altele, de religiozitatea țăranilor scoși la iveală în "Ravaj"; mai

departe - prin referire la impresia evazivă corespunzătoare din lucrările sale; apoi de imposibilitatea de a înțelege altfel unele dintre lucrurile lui, părinte Student si mai ales povestea Plictisitoare (pe care am incercat sa o evidentiez mai sus din punctul meu de vedere niya) Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR XIII Oare punctul de vedere despre Cehov dezvoltat în acest articol oferă ceva mai general decât simplul fapt al acoperirii lucrărilor sale? Cehov este caracterizat de mine ca un realist inovator, într-o oarecare măsură înrudit cu câțiva alți scriitori realiști (Flaubert, Schnitzler, Maupassant) Aceasta conturează două tipuri de realism, care, cu o întindere, pot fi numite realism nou și mai recent Aceasta, în esență, înseamnă, desigur, următoarele: există mai multe etape în realizarea de către literatură a adevărului vieții; fiecare ulterioară poate fi numită, în comparație cu cea anterioară, pur și simplu realism, pentru că o anumită cotă de adevăr vital este inevitabil dată în fiecare operă de literatură Dar tocmai din acest motiv, tocmai vorbind, nici un grad de realitate al unei opere literare, cu excepția celui maxim, nu stă la baza aplicării termenului: există un singur grad de realism - pur și simplu realism, care conține maximul vieții adevăr, realizabil cu respectarea principiilor artistice (pentru că astfel de există în această relație) Fiecare etapă succesivă a realismului poate fi simțită ca finală, căci literatura începe în dezvoltarea ei de la celălalt capăt - de la irealitate completă; în fiecare etapă se simte, în plinătatea plăcerii artistice, ceea ce există deja, și nu ceea ce nu este încă În literatura modernă există, în general, două astfel de etape, care creează o diferență semnificativă între scriitorii respectivi, și care nu au fost încă surprinse deloc de critica literară, care acceptă realismul modern ca ceva omogen, dirijand toate subtilitățile caracterizării la nuanţele literaturii nerealiste (simbolice etc) P) În legătură cu aceasta, se poate stabili următoarea caracteristică generală a literaturii moderne: ea a atins până acum o plenitudine fără precedent în realizarea principalelor sale posibilități Eliberată de nonrealismul involuntar, ilegitim, care a constat în principal în irealitatea psihologismului, literatura timpurilor moderne îmbină un realism fără precedent până acum cu un nonrealism divers, legal, conștient (unde psihologismul este real) Biblioteca "Runivers" fi ítí A ПП AND P ѣ, Această sferă formală fără precedent a literaturii moderne este combinată cu o mare lățime a conținutului său Au existat epoci neplauzibil de armonioase ale unei viziuni asupra lumii (deși, desigur, au fost mai dificile decât se obișnuiește să credem) Dar câte nuanțe și fragmente de viziuni asupra lumii înconjoară acum sufletul care se naște pentru înțelegerea lumii! Câți, alături de "religia de stat" a vremii noastre - viziunea științifică asupra lumii - se agita morții de mult îngropați! Mințile moderne, nemulțumite dezinteresat, sau doar umflându-și înțelegerea individuală a lumii cu blănuri estetice, se pare că învie pentru o viață palidă, restabilind straturi istorice cu adevărat moarte Pentru psihicii rafinați, "acentrici", este uimitor de ușor să se transfere în trecut în general / Negarea unei viziuni asupra lumii este din nou o viziune asupra lumii realizată de zilele vii ale vieții mărturisitorului Sunt create concepte tautologice care sunt deosebit de inerente modernității, pretinzând înțelepciunea specifică; concepte care nu merg mai departe decât axiomele parțiale O nemulțumire arzătoare față de conținutul particular al unei anumite categorii determină mințile fine să nege categoria în sine și să creeze o viziune asupra lumii care se înfioră de contradicții (Nietzsche) • Iar pe

această bogăție debilitantă a sufletului epuizat se îndreaptă burduful comunicării spirituale continue a popoarelor, creând hipnoză, noi impulsuri în general, exagerări, paroxisme ale naționalismului, substituirea în loc de vederi - personalitățile vii ale creatorilor (Tolstoi)) și alte triumfuri ale necriticității S-a oferit o oportunitate oamenilor obișnuiți, dar alfabetizați din toate punctele de vedere, și persoanelor care cunosc toate cuvintele, să facă din comoara rătăcitoare a modernității introducerea și finalul nesemnificației lor Toate acestea, de fapt, se reflectă viu în ficțiune, fertilizând-o cu un conținut divers și adesea dureros de vag Deci, prima consecință imediată a punctului de vedere dezvoltat în acest articol este: distincția între două esențial diferite; părţi în ceea ce este vag unit de critica modernă sub denumirea de realism în general Mai mult, ea conturează o modalitate auxiliară de stabilire a proprietăților unui psihic viu concret complex Pe lângă auto-monitorizare Biblioteca "Runivers" CEHOV, CA IOIALIST-YOVATOR Leniya, coordonând auto-observările individuale, observațiile deducției psihologice elementare - este posibil să se folosească literatura în acest scop Până acum, o astfel de semnificație a fost recunoscută în literatură doar în relație cu psihopatologie (Dostoievski), iar motivele sunt clare În aceste cazuri, adevărul psihologic conținut într-o operă literară este mai evident - pe de o parte; pe de altă parte, deducția este dificilă și mai ales autoobservarea și coordonarea autoobservărilor individuale Prin urmare, această sursă capătă o valoare considerabilă aici Dar nu există niciun motiv să-i respingem semnificația cu totul pentru domeniul psihologiei normale; și până acum nu există motive, deoarece semnificația autoobservării și observației este recunoscută; căci folosirea literaturii în acest scop este, în esență, o observație (și autoobservare) complicată, disecată, care surprinde o regiune greu accesibilă prin simpla observație Și anume: principalul semn al talentului literar este, pe de o parte, capacitatea de a vedea în viață - în special în psihic - mai departe, mai deplin decât capacitatea normală și contemplarea; pe de altă parte, capacitatea de a reproduce această viață profundă în așa fel încât să fie percepută chiar și cu capacitatea normală de contemplare În consecință, munca de observație este realizată de artist la o adâncime accesibilă lui aproape singur, pentru oamenii care posedă puterea obișnuită de contemplare; a văzut invizibilul și l-a făcut vizibil Două acte miraculoase, în urma cărora s-a introdus material nou în domeniul observației generale Este necesar doar să analizezi în mod conștient o operă literară, și nu doar să te bucuri de im Așadar, literatura poate fi o sursă de cunoștințe psihologice Dar gândirea este inseparabilă de aceasta: analiza științific-psihologică poate fi aplicată criticii literare Această concluzie este evident doar cealaltă parte a primei) Un exemplu de semnificație similară a artei este stabilirea legii secțiunii de aur și a altor proporții perfecte din punct de vedere estetic - prin măsurarea matematică a lucrărilor perfecte de sculptură și arhitectură (Descoperirea inductivă a legilor muzicii are un alt sens) Biblioteca "Runivers" N sh a il și i ь Această a doua posibilitate, ca și prima, este ilustrată de întregul nostru articol despre Cehov Acest tip de critică literară obiectivă este doar un caz special de posibilă critică artistică obiectivă, legată, în principal, de o posibilă teorie a artei În prezent, alte tipuri de critică științifică sunt, într-un fel sau altul, critica lui Taine, care leagă individualitatea unui creator dat de individualitatea unei rase, a unui climat; sau, într-o anumită parte, critica prof Și Ovsyaniko-

Kulikovskaya, care atinge, de asemenea, psihologia creativității și este legată ideologic de filosofia germană modernă / Avenarius și Mach *) În orice caz, constituie o oază încântătoare în deșertul criticii moderne ' Critica de artă obiectivă, științifică, indiferent dacă are succes sau nu, este încă la început Va înflori calm și evident când teoria artei atât de întârziată va apărea în cele din urmă în cele două diviziuni principale Eliberându-ne pentru o clipă de farmecele inevitabile ale frumosului, este odată pentru totdeauna necesar să acuzăm tocmai aceste vrăji care liniștesc analiza ca caz particular de activitate în această întârziere a teoriei artei și a criticii artistice obiective Acea frumusețe în sine, autoapărarea, este de vină pentru absența unei teorii a artei și a criticii științifice de artă, se vede clar din acele tipuri de critică de artă care au existat până acum Critica a fost până acum fie i) emoțională, fie) sau) filozofică metafizic, sau) tendențios-jurnalistic Critica pur subiectivă, emoțională este cea mai răspândită, atât de mult încât este singura care se înțelege de un public larg atunci când se vorbește de critică în general, iar critica bună înseamnă lirism frumos Aceasta este o critică la adresa persoanelor hipnotizate de un obiect Se compune din emoții mai mult sau mai puțin frumoase, diferențiate, perioade nefondate Cu cât este mai mare scriitorul, cu atât mai multe, cred ei, aceste perioade ar trebui să fie mai lungi și mai aprinse Și este de înțeles: empirism individual nedezvoltat, slab comunicat - h Mier de asemenea, cartea plină de spirit a lui Dühring "Oameni mari în literatură " Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR g un sentiment forțat să folosească și să se hrănească cu serviciile, variațiile cantitative și calitative ale cuvântului însuși În cel mai bun caz, pe baza talentului criticului, această critică lirică devine aproape o creație artistică paralelă (comparați cu critica The New Way și Questions of Life) În acest viciu, critica emoțională este deja aproape de mistic- critică estetică Aceasta din urmă, în esență, constă și în emoții diferențiate - nu maschează decât empirismul individual al sentimentului profund care stă la baza acestuia cu formarea complexă a cuvintelor și sugerează o ontologie estetică care este vizibilă în fenomene în general și care a atins maximul într-un operă de artă dată; caracterizează cu pricepere emoțiile și afirmă prezența unei ontologii conturate negativ și verbal a e Din punctul de vedere al unei posibile teorii a artei, acest tip de critică păcătuiește prin aceea că identifică partea variabilă a unei opere de artă - nedemonstrat de frumos - cu întreaga operă Ei nu au schimbat puterea de analiză cu farmecul tautologiilor lirice - critica metafizico-filosofică și tendențios-jurnalistică Dar tocmai ele mărturisesc în mod caracteristic același lucru ca și critica emoțională: sunt "rezonabile" pentru că sunt asigurate împotriva vrajei frumuseții prin alte vrăji: una prin vraja sintezei filozofice, îmbrățișătoare, cealaltă prin vraja imperiosului, voce autosuficientă a moralei publice) Mai mult, în acest din urmă caz, cauza este adesea indiferența și puțina sensibilitate față de frumos și, prin urmare, dată fiind extinderea, prin contiguitate, a principiului venerabil la o zonă străină Nu acesta este locul pentru a sublinia imperfecțiunea acestor doi critici intelectuali)) Ca orice misticism, este onshologizirusip psikholoicheskoe) O combinație frumoasă de critică științifică și jurnalistică obiectivă este oferită de critica literară a lui N K Mikhailovsky) Același lucru este valabil și în domeniul științei dreptului Aici obiectul își trăiește propria viață interioară, are propria sa structură (structura dogmatică a sistemelor juridice) Prin

urmare, pentru o lungă perioadă de timp, a existat unul din două lucruri: fie această structură a obiectului a luat viață, și nu am avut știință, ci un amestec de practică și teorie - douma de drept cu postulat-scopul ei de un pozitiv sistem juridic și logic; și nu o relație istorică cu controversele (cf relația de romantism Biblioteca "Runivers" J íri a ít y È În locul tuturor acestor patru tipuri de critică, embrionară și intelectuală, trebuie să existe o critică științifică obiectivă, care, desigur, va păstra ceea ce este bun în ele În partea sa principală, această critică a viitorului este indisolubil legată de teoria bipartită a artei care încă nu a apărut În critica literară, această parte principală va include lucrarea logică de clarificare internă și caracterizare a ideii, latura intelectuală a unei opere de artă; precum și o analiză științifică a psihologismului descris într-o operă literară (de exemplu, această lucrare despre Cehov) Prezența acestei părți speciale a criticii obiective în raport cu literatura este o consecință a complexității obiectului literaturii, care, datorită simbolismului complet, simbolismului și absenței completă a similitudinii materiale a mijloacelor literare - \ descris (cuvântul - viața) include, cuprinde întreaga viață ca un întreg În alte arte care înfățișează viața însăși, în sensul cel mai larg al extensivității obiective (artele plastice), complexitatea corespunzătoare nu constă în constatarea adevărului vieții, ci în regulile de creare a acesteia (de exemplu, regulile pentru perspectiva picturii; dar și acesta este alternativ întrecut de geniu); acest adevăr însuși este perceput și enunțat ca de la sine înțeles într-o operă de artă (de exemplu, vitalitatea corpului) Aceasta pentru că vitalitatea, adevărul, este elementar aici; care se leagă de faptul că artele plastice sunt identice material cu viața care este înfățișată stov k' Corpus furiș); sau o vrajă mai puternică - vraja sintezei filozofice - a supus obiectul - și rezultatul a fost o teorie filozofică a dreptului (pe care aproape orice filosof metafizic o are) Abia relativ recent s-a trezit în domeniul dreptului spiritul unei adevărate analize științifice; și de multă vreme, și chiar și acum, o minte teoretică mai mult sau mai puțin mare dobândește remarcabil de repede gloria unui mare jurist Aproximativ aceeași distorsiune a cunoașterii științifice corespunzătoare, pe baza renașterii structurii independente a obiectului, este reprezentată și de istoria modernă a filosofiei, care, în loc să găsească o serie specifică de dezvoltare, pune o critică imanentă a sisteme și pragmatism (care de fapt este doar o prelucrare preliminară a materialului); și cel mai important, o evaluare a adevărului sistemelor individuale (cf Introducerea lui Windelbandt în "Istoria filosofiei în funcție de idei") - care, evident, presupune o filozofie deja definită la istoricul-om de știință Biblioteca "Runivers" CEHOV, CA UN INOVATOR DE CARACTERISTICI zhuyut, fizic corporal, și nu, în esență, abstract, ca literatura În literatură, însă, acest adevăr vital (în principal psihologismul) este atât de complex încât afirmarea lui, cu un rol teoretic evident, poate necesita o analiză științifică amplă Acesta este locul în critica artistică obiectivă a viitorului unei astfel de lucrări precum acest articol despre Cehov, în partea sa principală Există și părți în el care se bazează direct pe o posibilă teorie a artei Conturând conținutul psihologismului real obligatoriu, acest articol atinge pentru literatură acea constantă care ar trebui să fie într-o operă de artă Această diferență între constantă și variabilă, care progresează legitim în artă*, este esențială în principiu Teoria artei va oferi acea constantă pe care nicio operă de artă nu o poate distruge fără să

devină negativă în mod obiectiv Dar există o parte variabilă, care, în raport cu literatura, este conținutul intelectual al operei în sine, calitatea și amploarea imaginilor, din nou în sine, și aparatul asociativ al percepției externe a vieții și a naturii Această distincție între constant și variabil în artă dă un sens precis termenului de "artă nouă", care acum se aude atât de des la răscrucea fără formă a modernității: noua artă va fi cea care reînnoiește variabilul, progresând în mod legitim în artă , fără a afecta constanta Pe de altă parte, este firesc ca prin inovare să se schimbe ușor, adică strica, iar aceasta este permanentă (deducere din teoria artei a doi termeni) O astfel de artă, în proporții adecvate, poate fi numită, localizând termenul actual, decadență: este o artă care, dorind să devină nouă) În istoria artei, însă, a progresat sau a regresat ceea ce ar trebui să fie constant conform teoriei artei (nair, istoria realismului), adică istoria artei conține obiectiv pozitiv și negativ, ca cea mai mare subdiviziune a operelor de artă Astfel, teoria artei creează un element evaluativ obiectiv în istoria artei Pe această bază, momentul istoric și cultural, împletit cu pragmaticul, va lumina geneza distorsiunilor constantei și reînnoirea variabilei date în istoria artei Biblioteca "Runivers" fi W A It Y P ѣ vym, devine mai rău decât vechiul, deoarece, pentru a actualiza variabila, distorsionează constanta În arta și literatura modernă, inovația și decadența sunt bogat amestecate, creând dușmani ireconciliabili pentru această artă în rândurile landsknecht-ilor onești și luminați din trecut Decadentismul este, în general, un fenomen derivat, deoarece ceea ce este constant în artă este de obicei încălcat nu independent: această încălcare este o consecință a dorinței de a schimba talentul variabil și insuficient Dacă decadența este definită ca un derivat al artei negative, atunci, evident, pot exista mai multe tipuri de decadență (și nu doar cea actuală): este posibil, prin inovare, să se încalce diferite aspecte ale constantei în artă Teoria artei va liniști dragostea exagerată fără pasiune și indiferent, și nu întotdeauna sinceră, pentru nedemonstrabilitatea în artă și frumos, care a fost atât de zgomotoasă în toate epocile Teoria în sine va determina raportul dintre zonele dovedibile și nedemonstrabile (elementar - frumos), îngustând semnificativ a doua zonă Zona nedemonstrabilului în literatură va fi în mod special restrânsă, în mod neașteptat, o mare parte a demonstrabilului se va dovedi chiar și în zona muzicii - în această zonă a unui fel de renunțare aprinsă la rațiune (cf viziunea lui Schopenhauer despre ea și definiția lui Leibniz) Pentru prima dată se va dovedi că cu adevărat nedemonstrabilul în artă există Cultul voluntar al acestuia va fi pe deplin iluminat de înțelegerea percepției estetice, ca scop în sine pasivității, moment al șederii voluntare a psihicului la periferia unei opere de artă ostilă analizei, ca caz particular de activitate În cele din urmă, odată cu corelația fundamental stabilită de teoria artei între demonstrabil și nedemonstrabil în artă, "băieții estetici" vor deveni imposibil, dintre care, din păcate, sunt mulți în timpurile moderne: aceștia sunt oameni care, abuzând de steagul internațional al " nedemonstrabilitatea frumosului", amestecă copilăresc valorile artistice general recunoscute, sau cu makom și fanfară se urcă într-un colț de artă, în căutarea unicității pentru experiențele lor estetice: atunci când de nedemonstrat, unicitatea este, parcă, un garanţie specifică de superioritate Aceasta este o perturbare estetică - un stâlp aka~ Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR comportament în artă, care este, de asemenea, asociat în mod specific cu

"nedemonstrabilitatea frumuseții" Acestea sunt contururile criticii artistice obiective ale viitorului Cum se leagă critica lui Taine și a altora Ovsyaniko-Kulikovskii de ea? Prima este acea lucrare a istoricului, care are mereu aceeași valoare - un plus concretizator oricărei cercetări sociologice, îmbogățind socio-psihologicul până la deplinătatea realului, introducând concretețe cosmologică și fiziologică Analiza lui Ovsyaniko-Kulikovsky, în măsura în care se referă la psihologia creativității, este un studiu psihologic paralel cu critica de artă bazată pe teoria artei Pe lângă tot ceea ce s-a spus, printre concluziile generale ale acestui articol, rezultatul este clar și a fost deja notat mai sus, constând în completarea conceptului de persoană "medie" cu un anumit conținut și în analizarea unor proprietăți importante a unui psihic viu, concret complex Deosebit de importantă este acțiunea dăruirii (contemplative și funcționale) Nu numai că deseori îngroapă fără speranță secretul capacităților individuale ale individului și desfigurează destinele personale, creând cu forma sa moartă orori palide din materialul viu, în creștere - sufletul uman, (cum ar fi acele vase în care, pentru veniturile magicienilor de la târguri) , copii străini au crescut din pitici) De asemenea, în mod constant și în fiecare minut, fură din viața colectivă nenumăratele eforturi utile ale minții și voinței personalităților sociale Cât de puternic este răul ei în zilele noastre În zilele noastre de jurământul lui Hannibal al celor mai buni oameni, există multă tragedie în soarta așa-zișilor "inerți" Chiar "nu le pasă"? Adesea, nu Dar impulsurile sociale care vin din afară mor în mlaștina "dăruirii", la porțile voinței slabe; impulsurile sociale personale, spărgând prin aceeași mlaștină, dau roade mizerabile Iar această putere invizibilă, slabă - concretețe - dăruire, creând imagini largi de "indiferent", pe baza economisirii anschiteleoloice a forțelor spirituale, așa cum ar fi, țese, chiar dacă puțin, cu pânza sa grea de găuri supraomenești vechea ordine, în ultima convulsivă Biblioteca "Runivers" N Sh A P I P b ceas Ea este un dușman puternic și invizibil al întregii reînnoiri a Rusiei, pentru că este inamicul oricărei posibilități și probleme - și care este întreaga viață a Rusiei acum, oricât de continuă ar fi o oportunitate și o problemă pentru individ? XIV Anton Cehov este caracterizat de mine ca un realist-inovator Dar există ceva în lucrările sale care dă un sentiment vag de non-realitate; există, la prima vedere, ceva adevăr în faptul că adepții tendinței ireale sunt înclinați să-l vadă în tabăra lor Citind cele mai bune lucruri ale lui Cehov, se pare că nu ești în viața însăși, ci doar aproape de ea; Vezi sufletul cuiva - totul este ca unul și același? dar nu te uiți direct în fața lui Zni însăși Această caracteristică este în deplină legătură cu înțelegerea tocmai clarificată a talentului său Cehov este adânc cufundat în elementul sufletului însuși Prin urmare, fără a lua în majoritatea cazurilor situații de viață complexe excepționale, nu ar fi trebuit să introducă viața însăși în operele sale, în contextul ei colorat arzător Are nevoie doar de boabe din ea, care din anumite motive sunt importante pentru elemente, plângând sub povara sufletului În plus - Viața însăși, care îl înconjoară pe Cehov, este atât de neînsemnată, săracă din punct de vedere estetic, monotonă, încât, chiar și realist, nu putea decât să tremure la atingerea ei Nu putea fi în el o sete de o descriere autosuficientă a vieții, răsunând un imn involuntar (Zola); iar viața nu a intrat în operele sale de un imens, frumos în sine - nu doar încadrând, pozitiv sau negativ, un psihic separat, ci purtându-le în sine, neputincioși, - ca într-un sân nativ, indiferent Și, în general, pentru o persoană pesimistă,

bolnăvicioasă, orice viață, ca să nu mai vorbim de rusă, este ceva ostil de uriaș, care perturbă constant șirurile subțiri ale sufletului ascuns Dar chiar și acele grăunte de viață care sunt conținute în lucrările lui Cehov sunt parcă învelite într-un fel de țesut psihologic, imperceptibil fulgerător: din nou, aceasta nu este doar viață, un corp fără formă, înflorit Aceasta este într-o legătură de înțeles cu faptul că Cehov ia acei kruzzi ^tsni care reprezintă Biblioteca "Runivers" CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR un teren fertil pentru momentele psihologice preferate ale autorului: experiența psihologică este atât în prim-plan, cât și profund îmbinată cu momentul vital; acestea ca urmare, o acoperă, lăsând doar prin O astfel de întunecare psihologică a vieții însăși este dată mai ales atunci când Cehov redă cele două categorii ale sale psihologice: i) dependența stărilor de spirit de impulsuri nesemnificative și aprecierile importante ale vieții cauzate de aceste dispoziții,) sentimentul unei ordini definite, colorate emoțional de viaţă Prezența acestor momente în personajele lui Cehov este cea care creează încurcarea grăuntelor vieții lui Cehov Fiecare stare de spirit este mai largă decât situația de viață în care a apărut; nu este doar un răspuns la acesta, ci și o valoare foarte complexă care a sunat de la sine Sentimentul structurii colorate emoțional a vieții este un sentiment general de viață vag diferențiat Ambele momente, prin urmare, încheie o atitudine generală și vagă față de viață - îl scot pe eroul lui Cehov și pe cititor din viața lui trantas undeva, într-o distanță oblică, într-o întindere emoțională vag evaluatoare "Tăcerea" realismului lui Cehov abia remarcată și rătăcirea evazivă mai sus menționată a lui Cehov în profunzimea operelor sale aduc analiza mea psihologică "secă" a lui Cehov mai aproape cu doi pași mari de acea pătrundere corporală și vie în literatură și, în general, artistică lucrări, la care se așteaptă majoritatea criticilor Preferă cu siguranță, obișnuit de critici înșiși, la critica obiectivă (sau, cel puțin, articulată), mormăitul sincer, frumos care conține emoțiile diferențiate ale criticului și coincidența sa lirică, obosită, cu tendința autorului luat în considerare Suplimentând corporalitatea și arta criticii într-un mod legitim, este necesar să spunem mai multe despre natură în operele lui Cehov și despre limbajul său Natura lui Cehov este în deplină armonie cu psihologismul său: natura rusă este moale, liniștită, plictisitoare, într-un cuvânt - toată lumea știe ce este natura rusă Și apoi, ca orice natură, inspiră vag estetic sufletul, care este, de asemenea, legat organic de psihologismul lui Cehov: natura este importantă pentru eroi Biblioteca "Runivers" N Sh A P I P b Cehov și el însuși formează o verigă importantă pe calea scurtă a satisfacției sincere, muzicale, a sufletului Descrierile naturii lui Cehov sunt moderate, subtile ("În noaptea sfântă"!); ei respiră o satisfacție firească, iresponsabilă, care creează fiecare privire aruncată naturii de o natură subtilă, inactivă Se întâlnesc tot felul de descrieri ale naturii, toată stânca veselă a obiectivității și subiectivității lor Există descrieri subtil impresioniste (vezi "Inamicii") Ele sunt mai ales în armonie cu caracterul operelor lui Cehov, deoarece, caeteris parihus, o astfel de percepție a naturii este generată de o natură cosmică moderată în psihicurile contemplative subtile limba lui Cehov? Individualitatea lui este greu de surprins, este doar clar că este simplu din punct de vedere artistic și creează o emoție și îmbogățirea estetică și nuanțarea esențialului (ca orice limbă) în moduri subtile și pașnice Dar această stingherie a limbajului (de vreme ce umorul și descrierea nu intră în scenă) este, mi se pare, individualitatea limbajului lui

Cehov Este strâns legat de trăsăturile generale, indicate ale operei sale; mai ales, cu maximul secret al personalității autorului său, întărind la rândul său acest secret Limbajul lui Cehov este, parcă, în mâinile actorilor săi, și nu numai a lui, autorul Această impresie este creată în moduri diferite: într-un mod direct - prin faptul că eroii lui Cehov vorbesc mult, caracteristic, uneori individual - prin urmare, ei vorbesc limba și compoziția clar, în fața ochilor cititorului - Apoi, un mod mai subtil Ideea este că eroii lui Cehov sunt $^ căldură vitală a formării cuvintelor, puterea incoloră, dar nativă a cuvântului Acest lucru este exprimat în principal în porecle frecvente (Miss, Kotik, Maria Go-defroy etc) și în jargon ("Ionych") În sine, acest moment este mai material decât momentul limbajului: ne plasează în profunzimea intimă a vieții înfățișate, creând din dăruirea firească a micilor boabe asociative ale acestei vieți impresia implicării noastre complete și evidente în ea (momentul este atât de simplu - și atât de bine încălzind realismul general) Dar și în aceasta, pe baza realismului general, este dată și impresia subordonării limbajului, a cuvintelor, nu numai autorului, ci și actorilor Biblioteca Runiverse CEHOV CA UN REALIST-INOVATOR Cu toate acestea, epitetele lui Cehov acționează cel mai puternic în sensul analizat - acești acumulatori ai tipului emoțional și estetic al fiecărui autor Am în vedere, în principal, epitetele deseori repetate ale lui Cehov precum roșu stângaci, minunat, (sfânt?), magnific Epitetul inexprimabil provine indiscutabil nu de la autor, ci de la actor, fiind cât se poate de subiectiv: este doar un semn cu care persoana însuși își marchează experiența, pe care el, tocmai ca eo ipso al său, o cunoaște, dar o exprimă - și poate și vrea doar inexprimabilitatea sa Alte epitete - Cehov sunt caracteristice în sensul că, în ciuda obiectivității lor pur (minunat, magnific, sfânt, luxos), ele provin deosebit de clar din profunzimea unei persoane cu sentimente specifice, dezvăluie o adâncime specifică, individuală a sentimentului, concluzionand un anumit creșterea emoției și mărturisirea unui apogeu viu al sentimentului, revărsând irezistibil în cuvânt În consecință, acest grup de epitete trăiește în gura eroilor lui Cehov, și nu a autorului În afară de aceasta, în general, epitetele lui Cehov își direcționează strădania indispensabilă, cu care fiecare epitet este plin eo ipso, nu pentru a îmbogăți obiectul, ci pentru a sublinia colorarea emoției pe care o evocă Dincolo de asta, epitetele lui Cehov sunt fie simple și indiferente, fie tartale (în locuri descriptive și pline de umor) În general, Cehov nu are o bogăție deosebită de epitete, nici obiective (Turgheniev), nici subiective, subtil flexionate (ultimii romancieri și poeți) Devotamentul indicat al limbajului operelor lui Cehov față de personajele lor înseși creează evazivitatea comparativă a limbajului lui Cehov, principala sa individualitate: deoarece este simțită de cititor ca ceva dat de pe chipurile personajelor, și nu de autor, nu este observat deloc ca atare, deoarece reprezentarea realității ficționale în cuvânt pare a fi o formă evidentă a acesteia Această evazivă comparativă a limbajului lui Cehov adaugă la profunzimea realismului său În acest sens, se contopește cu evazivitatea personalității autorului, absența, desigur, a unui "gag" direct, autoidentificarea formală a personajelor lui Cehov, datorită căreia acestea, ca autosuficiente, sunt protejate Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" pp SH A P I R b noi întregi sunt date înaintea feței cititorului Toate acestea se combină pentru a da, și în afară de adevărul psihologic de bază, o extraordinară ((plauzibilitate)) lucrurilor lui Cehov, sentimentul căruia îl

copleșește pe cititor în cele mai bune dintre ele, chiar dacă, notează el, se va concentra asupra unui anumit schița personajelor principale, principalul dezavantaj al realismului lui Cehov Cehov este un poet al sufletului strămoșesc, al elementelor sale, cu umflarea lui neîncetată, și imediat un poet al naturii Pentru o clipă, involuntar, plonjându-se în colțurile prăfuite ale vieții, ca mijloc inevitabil, le părăsește cu plăcere individuală, legitimă și ne conduce conștiința adâncă, îngrijorată, în natura patriei, tristă și frumoasă ca oricare natură Pe câmpurile inundate de un apus roz, marcat vara de păsări rare, cu "pini păroși" și râuri liniștite Bieții lui eroi se odihnesc indispensabil acolo În combinație cu noul adevăr psihologic, lipsa de viață a realismului Cehovsky, cu evazivitatea personalității pesimiste a autorului, limba lui și cu natura rusă liniștită de gard - în această combinație, este înțelegerea simplă a lui Cehov, și încorporarea lui Cehov Anton Cehov, care a trecut adesea prin gândurile noastre - în vederea unei persoane vii fără chip, concentrându-se în sine profund drag, - o strălucire portret pe jumătate familiară; sub forma replicilor sale despre viață și rândurilor vieții despre el; printre scânteile de admirație și unele sarcini destinate înțelegerii Într-un cuvânt - în acele forme care se păstrează de la o persoană la alta, dacă nu l-a văzut în carne și oase, dar știe - demne de memorie comună și de interes complex Nikolay Shapir Biblioteca "Runivers" Doctrina spațială a lui Kant și pangeometria lui Lobaciovski Lucrările geometrice ale lui N I Lobachevsky au produs în vederile stabilite una dintre acele revoluții care nu vor înceta să ne atragă atenția mult timp Vorbind despre Lobaciovski, cineva își amintește involuntar de un alt mare reformator, Kant; Legătura dintre Copernic al filozofiei și geometrul nostru se bazează nu numai pe o analogie externă: atunci când discutăm rezultatele lucrărilor lui Lobaciovsky, este aproape imposibil să nu stabilim socoteală cu Kant și invers, când citim estetica transcendentală, este dificil să se abțină să-și amintească de savantul rus Într-adevăr, numele lor se găsesc foarte des împreună, dar, în opinia multora, există o contradicție ireconciliabilă între consecințele lucrărilor lui Kant și Lobaciovski, iar rezultatele obținute de Lobaciovski sunt cea mai bună dovadă a falsității opiniilor lui Kant În opinia noastră, această viziune este profund eronată: de fapt, nu există o astfel de contradicție; pangeometria poate fi în concordanță cu ideile de estetică transcendentală, deși atinge aspecte care nu au fost luate în considerare în ea Se crede pe scară largă că Lobaciovski era familiarizat cu filosofia critică și chiar și o modalitate plauzibilă pentru aceasta este indicată: printre profesorii Universității din Kazan, când Lobaciovski era student, era fizicianul Bronner, un om cu o educație largă și filosofică; el, desigur, ar putea iniția un student remarcabil în filosofia lui Kant Cu toate acestea, acest lucru nu este vizibil din lucrările lui Lobachevsky; în "Noile începuturi ale geometriei cu o teorie completă a paralelelor" ' * Biblioteca "Runivers" S BOGOMOLOV găsim scurta profesie filozofică de foi a marelui geometru; el scrie: "În natură, de fapt, nu cunoaștem decât mișcarea, fără de care impresiile senzoriale sunt imposibile Deci, toate celelalte concepte, de exemplu, geometria, sunt produse artificial de mintea noastră, fiind luate în proprietățile mișcării și, prin urmare, spațiul, desigur, nu există separat pentru noi " Mai departe: "cu toate acestea, există fără îndoială că toate forțele produc una: mișcare, viteză, timp, masă, chiar distanță și unghiuri "În legătură cu aceasta, trebuie să ne amintim și faptul că Lobaciovski a considerat posibil să rezolve problema naturii noastre spațiu prin

experiență În cuvintele de mai sus, convingerea se exprimă clar nu numai în originea strict empirică a axiomelor matematice, ci și în posibilitatea justificării lor prin intermediul experienței; în plus, o persoană care pune conceptele de timp și de masă la același nivel era cu greu familiarizată cu filozofia critică; dacă presupunem că Lobaciovski cunoștea ideile lui Kant, dar a ajuns la concluzia că acestea sunt neîntemeiate, atunci ni se pare cu totul imposibil ca el, exprimând astfel de opinii, să nu considere necesar să stabilească punctele cu apărătorul priorității spatiu si timp Cu toate acestea, o astfel de contradicție fundamentală în ideile principale nu implică concluzii ireconciliabile Convingerea în originea empirică și justificarea axiomelor geometrice i-a sugerat lui Lobaciovski o idee fructuoasă, a cărei dezvoltare a fost pangeometria, * și în viitor nu a mai influențat cursul cercetării sale: la urma urmei, pentru a-și demonstra teoremele, el a făcut nu apelează la experiență, cu excepția unei încercări nereușite empiric rezolva problema naturii spațiului nostru Dintre axiomele geometrice, una - tocmai a XI-a axiomă a lui Euclid - părea de mult timp neîntâlnită pentru geometri; s-au făcut multe încercări de a dovedi acest lucru, adică deduce deductiv din alte axiome; dar toate aceste încercări au fost nereușite în sensul că, în cursul demonstrației, într-un mod imperceptibil la prima vedere, s-au referit deja la această axiomă sau la o propoziție echivalentă cu ea Această împrejurare, conform lui Lobachevsky, a fost o lacună majoră în principiile geometriei; a hotărât să-l reînnoiască, pentru care a ales următoarele Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI KANT DESPRE SIMPLU? ȘI PANGEOMETRIA LUI LOBACHEVSKI mod: controversata axiomă a lui Euclid în forma sa cea mai simplă poate fi exprimată astfel: printr-un punct dat în afara unei drepte se poate trasa o singură dreaptă care nu o intersectează pe cea dată (o astfel de dreaptă se numește paralelă) Lobaciovski a decis în locul acestei axiome să bazeze geometria pe o alta mai generală El ar putea ajunge la o astfel de soluție din încrederea lui în originea empirică a axiomelor geometrice; la urma urmei, în opinia sa, nu va exista nicio contradicție dacă presupunem că "unele forțe din natură urmează una, cealaltă geometria lor specială" (New Beginnings) Apropo, să observăm că un kantian convins ar putea ajunge la aceeași concluzie; de fapt, axiomele sunt judecăți ale sinteticelor și, prin urmare, o altă legătură între conceptele incluse în ele este destul de imaginabilă * Deci, Lobaciovski, neconsiderând axioma a XI-a a lui Euclid ca fiind singura posibilă, a admis că dintr-un punct dat este posibil să se tragă o grămadă întreagă de drepte care nu intersectează dreapta dată; cele două linii extreme ale acestui mănunchi, care împart toate liniile în cele care întâlnesc linia dată și nu o întâlnesc, le-a numit paralele cu cea dată Pornind de la această axiomă, precum și folosind altele, pe care le considera fără îndoială, Lobaciovski a ridicat o clădire armonioasă a pangeometriei sale; desigur, diferă foarte mult de geometria lui Euclid, de exemplu: suma unghiurilor unui triunghi este mai mică de două drepte și scade odată cu creșterea laturilor, pătratul ipotenuzei este mai mare decât suma pătratelor lui picioare, etc ; dar această nouă geometrie nu se încurcă nicăieri în contradicții; Acest lucru este confirmat, printre altele, de faptul că formulele de pangeometrie trec în formulele de geometrie obișnuită atunci când se presupune că liniile sunt infinit de mici În plus, în cazul celor două dimensiuni, geometria lui Lobachevsky exprimă relații spațiale care se văd pe o suprafață, și anume pe o pseudosferă Geometria creată de Lobaciovski nu ar putea fi lipsită de contradicții dacă axioma a XI-a a lui Euclid ar fi o consecință a altor

axiome; deci este o judecată care trebuie justificată independent de ipotezele făcute anterior Cercetările lui Lobaciovski au fost completate substanțial de Riemann; acesta din urmă a indicat o a treia posibilitate, Biblioteca "Runivers" G S BOGOMOLOV care a ocolit atât Euclid cât și Lobaciovski și anume: toate dreptele care ies dintr-un punct dat se intersectează cu o dreaptă dată Acceptând această poziție, obținem și un sistem coerent de adevăruri geometrice care nu conține contradicții; în această geometrie riemanniană, suma unghiurilor unui triunghi este mai mare decât două drepte, linia dreaptă are dimensiuni finite și același lucru se poate spune despre spațiul în ansamblu Lobaciovski părea să elimine posibilitatea unei astfel de geometrii demonstrând că suma unghiurilor dintr-un triunghi nu poate fi mai mult de două drepte; dar această demonstrație necesită deja presupunerea infinitității dreptei x) Deci avem trei sisteme de geometrie, la fel de perfecte și la fel de posibile din punct de vedere logic Care dintre ele este adevărat? acestea care dintre ele exprimă proprietățile spațiului nostru real? Lobachevsky, Riemann și mulți alții au considerat că este posibil să rezolve această întrebare numai cu ajutorul experienței; iar dacă trebuie să rezolvăm problema proprietăților spațiului nostru și într-adevăr o facem empiric, atunci - aici se face deja un atac împotriva lui Kant - este posibil să vorbim despre prioritatea spațiului și a axiomelor geometrice? Intrând într-o dispută cu fondatorul filosofiei critice, trebuie să fii foarte atent să nu cădem într-o singură greșeală, despre care s-au spus și s-au scris multe (de exemplu, prof Chelpanov în ultima vreme); vorbim despre confundarea problemei originii axiomelor cu justificarea lor Kant, după cum se știe, nu a atins prima întrebare; a recunoscut chiar că toate cunoștințele noastre încep cu experiența; dar în acelaşi timp el a subliniat că unele elemente ale justificării sale prin experienţă nu sunt susceptibile de Prin urmare, pentru a decide dacă geometria non-euclidiană este un fapt care distruge doctrina spațială a lui Kant, trebuie să ne limităm doar la acea latură a întrebării care privește justificarea axiomelor geometrice) În ultima vreme a devenit clar că aceste considerente nu erau complet străine lui Euclid; unii savanţi care au studiat istoria întrebării au ajuns la concluzia că "Euclid nu a vrut deloc să ascundă geometria non-euclidiană Acest lucru s-a făcut în noaptea superstițioasă a Evului Mediu, din întunericul de care am scăpat în cele din urmă, ajungând la ceea ce nu era deja necunoscut lui Euclid "Încercare Phil and Psych " Nr , p ; recenzie a unui articol de Halsted Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI KANT DESPRE SIMPLU? ȘI PANGEOMETRIA LUI LOBACHEVSKI Convingerea lui Kant că aceste axiome, ca și alte principii ale cunoașterii noastre, nu pot fi justificate prin experiență, se bazează pe universalitatea și necesitatea legăturii concepebile în ele; căci se ştie că judecăţile universale şi necesare nu le putem justifica numai prin intermediul experienţei Mulți au obiectat la aceasta că credința în universalitatea și necesitatea axiomelor geometrice (îngustăm în mod deliberat întrebarea) nu este justificată; că aceasta este o presupunere arbitrară care are nevoie de dovezi O astfel de obiecție ni se pare doar o chestiune de neînțelegere; căci atunci când mă gândesc la un adevăr matematic, de exemplu, o linie dreaptă este cea mai scurtă distanță dintre două puncte, atunci în același timp consider această judecată generală și necesară; nu, trebuie fie să o accept ca atare, fie să o resping cu totul Deci, trebuie într-adevăr să justificăm axiomele geometrice ca judecăți generale și necesare, sau să renunțăm complet la justificarea obiectivă a geometriei Dacă axiomele, fiind judecăți sintetice, nu pot

fi justificate prin experiență, atunci rămâne să admitem concluzia finală a lui Kant, sau să recunoaștem sarcina indicată ca fiind imposibilă Această concluzie a lui Kant, întărită de argumente binecunoscute, spune: spațiul este o intuiție a priori care stă la baza tuturor intuițiilor exterioare; şi de aceea tot ceea ce constatăm considerând această intuiţie pură se realizează în mod necesar în experienţă Suntem, desigur, departe de a ne gândi să apărăm aceste propoziții ale lui Kant împotriva tuturor obiecțiilor care au fost făcute; la urma urmei, acest lucru nu este cerut de subiectul nostru: trebuie doar să clarificăm problema relației reciproce dintre estetica transcendentală și pangeometria lui Lobachevsky; Să adăugăm la aceasta că, dintre tot sistemul lui Kant, cel mai justificat și cel mai puțin atacat este tocmai doctrina sa despre spațiu) Din cele de mai sus, în orice caz, este clar că a lupta *) Mă voi referi doar la prof Chizha ("Questions of Phil and Psych " Nr , p): "Astfel, doctrina spațiului, stabilită filozofic de Kant și fiziologic de studenții săi, fiziologi și psihologi, poate fi acum considerată completă; noi acum totul în această învățătură este clar și putem fi mândri de ea, ca fiind una dintre cuceririle minții umane Biblioteca "Runivers" G S BOGOMOLOV Kant are nevoie de propria sa armă pe baza a argumente legate de spațiu; pangeometria în sine nu dă nimic din care s-ar putea argumenta împotriva lui Kant; concepibilitatea relațiilor spațiale, altele decât cele euclidiene, este în perfect acord cu predarea filozofiei critice privind sinteticitatea axiomelor, iar toată pangeometria nu poate da o lovitură mortală învățăturii despre prioritatea spațiului, ci poate ridica doar întrebări care nu sunt chiar atinse de fondatorul ei Înainte de a trece la clarificarea acestei împrejurări, observăm că, chiar și din punctul de vedere al științelor naturii, este inacceptabil să se justifice adevărurile geometrice cu ajutorul experienței De fapt, abordăm testarea naturii cu un sistem de geometrie deja pus la punct, sau cel puțin care i-a înțeles pe deplin începuturile; toate concluziile noastre, a de asemenea, întreaga teorie a instrumentelor noastre se bazează pe încrederea în validitatea acestor principii și, prin urmare, nu poate decât să le confirme Să explic asta cu un exemplu Există o axiomă în geometrie, de obicei imaginabilă intuitiv, care afirmă că dimensiunea și forma corpurilor nu depind de poziția lor în spațiu și, ca urmare a acesteia, cu toate deplasările corpurilor, rămân neschimbate Este posibil să încercăm să justificați această poziție prin experiență? Într-adevăr, în natură vedem adesea că un corp este deformat cu deplasare, dar explicăm aceste deformații prin influența temperaturii, a forțelor elastice etc ; facem asta pentru că suntem deja ferm convinși de imuabilitatea corpurilor dintr-o singură deplasare Dacă noi, după deducerea tuturor cauzelor deformațiilor cunoscute nouă, am fi dorit să fim convinși prin măsurători exacte că corpul a rămas neschimbat, atunci ar trebui să admitem că uneltele cusute îndeplinesc deja această cerință Același lucru este valabil și pentru celelalte axiome Pentru diverse sisteme de geometrie, o trăsătură caracteristică este valoarea sumei unghiurilor unui triunghi; dacă am reuși să ne asigurăm că suma unghiurilor oricărui triunghi este mai mică decât π, atunci prin aceasta am demonstra că spațiul nostru este un spațiu Lobaciovski; tocmai aceasta este calea aleasă de creatorul pangeometriei; și întrucât suma unghiurilor unui triunghi în spațiul său este cu atât mai mică cu cât latura este mai mare, el a decis Biblioteca "Runivers" DOCTRINA LUI KANT DESPRE SPAȚIU ȘI PANGEOMETRIA LUI LOBACHEVSKI luați triunghiuri ale căror vârfuri sunt stele fixe Lobaciovski a făcut calcule, dar mica diferență pe care a

obținut-o (,) a trebuit să fie atribuită erorii de observație; da, este clar că nu a putut obține nimic altceva; la urma urmei, teoria paralaxei, instrumentele astronomice etc se bazează în întregime pe geometria euclidiană Indicând această greșeală a lui Lobachevsky, prof Zinger spune: "astronomii s-au întâlnit de mult timp și în mod repetat cu triunghiuri care nu satisfac cerințele geometriei euclidiene; dar tocmai acest dezacord i-a determinat să nu schimbă axiomele geometriei, ci la descoperirea refracției, aberației, mișcării proprii " ia stea și etc Numai cu încredere necondiționată în principiile geometriei s-ar putea face aceste și multe alte descoperiri, poate chiar toate, fără excepție, în știința naturii înțelege deja pe deplin principiile geometriei Până acum, am încercat să aflăm că posibilitatea existenței unor sisteme de geometrie altele decât euclidiene nu contrazice teoria spațiului lui Zant; Să încercăm acum să stabilim mai îndeaproape în ce relație se află aceste mari achiziții ale minții umane Kant a fundamentat geometria demonstrând că spațiul este intuiția noastră a priori și, în consecință, tot ceea ce constatăm, având în vedere această intuiție, se realizează în mod necesar în experiență Întrebarea cum să enunțe proprietățile spațiului, cum să distingem proprietățile sale adevărate de cele eronate, i s-a părut lui Kant atât de simplă încât nu a considerat necesar să se oprească asupra ei Acum, după apariția lucrărilor lui Lobaciovski, Riemann și alții, nu mai avem dreptul să-l lăsăm fără considerație; la urma urmei, ideea nu este doar că alte relații spațiale sunt imaginabile, ci se pune și întrebarea, ce fel de realitate este spațiul nostru; toți geometrii care s-au chinuit pentru demonstrarea axiomei a XI-a a lui Euclid au demonstrat prin aceasta că nu le era evident, stârnește unele îndoieli; iar dacă este așa, atunci apare în mod firesc o nouă îndoială dacă avem dreptate *) "Încercare Phil Și Nebun / Nr , p θ Biblioteca "Runivers" S BOGOMOLOV prezentare! spatiul tau Suntem de acord că spațiul este o formă necesară de sentiment exterior; de acord că tot ceea ce am observat în intuiția pură a spațiului este universal și necesar realizat în experiență; dar unde este garanția că proprietățile spațiului sunt stabilite corect de noi? de ce considerăm că spațiul nostru este euclidian și nu spațiul lui Lobaciovski sau Riemann? Nu există răspunsuri la aceste întrebări în Critica rațiunii pure și nici nu ar putea exista Astfel, în dorința de a justifica nu geometria în general, ci cutare sau cutare sistem al acesteia, întâmpinăm dificultăți insurmontabile Am subliniat deja că experiența nu poate avea nicio valoare pentru justificarea axiomelor geometrice, deoarece în fiecare fapt de experiență una sau alta idee a spațiului este deja încorporată; între timp, axiomele sunt judecăți ale sinteticelor; în consecinţă ele nu pot fi justificate printr-o simplă analiză a conceptelor; în sfârşit, metoda lui Kant, pornind de la condiţiile de bază ale cunoaşterii noastre, nu poate justifica decât geometria ca sistem de adevăruri universale şi necesare; dar nu este potrivit pentru a decide ce sistem de geometrie reprezintă adevăratele proprietăți ale spațiului nostru Este deseori subliniată, ca ultimă soluție, recunoașterea universală a adevărurilor geometrice; dar, în primul rând, acest lucru este fals: acei geometri care au încercat să demonstreze axioma a XI-a a lui Euclid s-au îndoit evident de adevărul ei; și în al doilea rând, în ciuda semnificației psihologice enorme a acestui argument, este imposibil să se dovedească judecățile generale și necesare prin referire la convingerile universale: să ne amintim că cu câteva secole în urmă toți oamenii erau convinși de imobilitatea pământului, iar oamenii de știință eminenți din acea vreme ridiculiza presupunerea

existenței antipodelor În fine, însăși credința în existența altor conștiințe decât a mea este recunoscută de unii ca o propoziție metafizică *) Dificultăţile indicate, în opinia noastră, insurmontabile, se aplică în mod egal tuturor axiomelor geometrice; În ceea ce privește axioma paralelismului, care ne interesează mai mult decât pe alții în prezent, există încă dificultăți deosebite aici În teoria paralelei noi în primul rând Prof Vvedensky: "Semne obiective ale animației" Biblioteca "Runivers" Bi^u naiba "Ru^eRs Biblioteca "Runivers " DOCTRINA LUI KANT DESPRE SPAȚIU ȘI PANGEOMETRIA LUI LOBACHEVSKI trebuie să rezolve întrebările: există drepte care nu se intersectează și, dacă da, câte drepte care trec printr-un punct dat nu se intersectează cu o dreaptă dată? Este clar că problema intersecției dreptelor, când avem în vedere distanțe finite, nu prezintă nicio dificultate; dar în teoria paralelelor trebuie să luăm în considerare cazurile în care dreptele date nu se intersectează nicăieri, i e nu ne mai putem limita la a considera distante finite Acest lucru arată că problema paralelismului este complicată de împrejurarea că ideea de infinit intră în ea Au existat încercări de a fundamenta teoria paralelelor fără a folosi această idee; deci, de exemplu, am spus că soluția chestiunii sumei unghiurilor unui triunghi va fi în sine și soluția problemei, pe care dintre cele trei geometrii posibile ar trebui stabilită Este interesant de urmărit, chiar dacă numai în încercările lui Legendre, cum ideea de infinit este inevitabil amestecată în aceste dovezi Legendre a încercat să demonstreze că suma unghiurilor unui triunghi nu poate fi mai mare decât π, nici mai mică; și, prin urmare, este egal cu π Pentru a demonstra prima propoziție (se găsește și la Lobaciovski), se face următoarea construcție: în triunghiul ABC (vezi liniuță, i), latura BC se împarte la jumătate în punctul D; conectați punctele directe A și D și continuați-l până la E, astfel încât AD=DE; apoi conectăm E cu C Prin considerații foarte simple, suntem convinși că sumele unghiurilor triunghiurilor ABC și AEC [sunt egale cu și - Limitându-ne pentru o mai mare claritate la axioma paralelă, vedem că există trei sisteme geometrice la fel de posibile din punct de vedere logic: Euclid, Lobachevsky și Riemann În rațiunea teoretică, înțelegând acest cuvânt după Kant, nu găsim niciun temei care să ne permită să alegem unul dintre aceste sisteme odată pentru totdeauna Vom avea la fel de dreptate cu facultatea noastră cognitivă, oricum decidem această întrebare Lobaciovski însuși a simțit insuficiența metodei sale de a determina empiric adevăratele proprietăți ale spațiului și chiar și-a exprimat ideea că, după toate probabilitățile, nu le vom cunoaște niciodată Este curios să citām aici opinia unei asemenea autorităţi în domeniul matematicii precum Gauss; Astfel, într-o scrisoare către Olbers găsim următoarele rânduri: "idi komme immer mehr zu der Ueberzeugung, dass die Nothwendigkeit unserer Geometrie nicht bewiesen werden kann, wenigstens nicht vom menschlichen Verstande, noch für den menschlichen Verstand" *) a alegerii unui sistem de geometrie nu va afecta științele naturii, cel puțin în starea lor actuală; atunci când alegem un sistem al lui Lobachevsky sau Riemann, putem folosi în continuare geometria lui Euclid în calcule, deoarece însăși dificultatea de a rezolva această problemă indică faptul că suma unghiurilor unui triunghi, dacă nu este egală cu π, atunci diferă de acest număr cu o sumă foarte mică, astfel încât această diferență poate fi neglijată în calcule aproximative Această întrebare poate fi relevantă doar pentru filozofie și matematică pură Obținem astfel o analogie curioasă între justificarea geometriei și justificarea, în spiritul filosofiei critice, a propozițiilor

metafizice despre Dumnezeu, nemurire, libertate După cum știți, referitor la ultimele întrebări, Kant ne-a învățat că orice judecată despre ele va rămâne pentru totdeauna) pr Engel, "NI Lobatschefskij", S Biblioteca "Runivers" S BOGOMOLOV de nedemonstrat și de nerefuzat din punct de vedere al rațiunii teoretice; decizia lor trebuie lăsată pe seama rațiunii practice În mod similar, ajungem la concluzia că orice sistem de geometrie, lipsit de contradicții interne, este de nedemonstrat și de irefutat atunci când este aplicat spațiului real, întrucât nu avem un criteriu suficient pentru aceasta Astfel, și aici, în hotărârea chestiunii alegerii geometriei, trebuie să ne bazăm nu pe considerații legate de justificarea cutare sau aceluia sistem, ci pe considerații, ca să spunem așa, de natură practică (într-un sens diferit) decât mai sus); o astfel de considerație ar putea fi cerința celei mai mari simplități, sau generalitate sau altele, în funcție de punctul de vedere principal S Bogomolov Biblioteca "Runivers" Fundamentele logice ale sistemului hegelian și sfârșitul istoriei Sistemul lui Hegel a supraviețuit la două extreme: a apărut în perioada cea mai înfloritoare a filosofiei germane și în scurt timp a câștigat o dominație aproape completă * asupra gândirii filozofice; a devenit un fel de religie; acest triumf a fost urmat de o răsturnare completă: filosofia lui Hegel este considerată până astăzi ca falimentul gândirii abstracte, iar autorul ei s-a transformat, în opinia unui cerc larg de cititori, într-un monstru abstract , într-o sperietoare filozofică În timpul domniei acestui sistem, ignoranța lui Hegel ar putea face compromisuri - acum chiar și în "țara filosofilor" sunt foarte puțini oameni care s-ar putea lăuda că au citit de la început până la sfârșit Fenomenologia Spiritului, această chintesență a filosofiei hegeliene Căderea din culmea certitudinii filosofice, pe care sistemul hegelian părea să o dea, a făcut o impresie atât de puternică, încât neîncrederea timidă a acestui sistem nu a dispărut încă, iar acum nu numai în cercurile celor pur și simplu interesați de filozofie, ci chiar și în cercurile oamenilor de știință În judecățile despre Hegel, în cea mai mare parte, ei urmează calea bine bătută Între timp, astfel de fructe grandioase ale gândirii nu pot dispărea niciodată fără urmă din dezvoltarea gândirii umane, deoarece la prima vedere poate părea posibil în legătură cu opera lui Hegel În filosofie în general, marile erori sunt adesea mult mai fructuoase decât micile adevăruri și, din acest punct de vedere, sistemul lui Hegel merită toată atenția criticii filozofice Ni se pare că putem spune fără prea multă exagerare că acest sistem este da Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN nu a suferit încă o evaluare obiectivă în toate părțile sale În acest sens, încă nu aparține chiar istoriei filozofiei Es ist nodi nicht aufgehoben, am spune noi, folosind cuvântul "aufheben" în sensul hegelian O mare parte din cantitatea vastă de literatură care s-a acumulat a apărut într-o luptă pasională pentru sau împotriva acestui sistem, în timp ce alte lucrări tratează filosofia lui Hegel în ansamblu și nu numai că nu explică problemele individuale, dar adesea nu le observă deloc Și că sistemul lui Hegel este suficient de bogat în astfel de întrebări fără răspuns, acest lucru ni se pare fără îndoială În lucrarea propusă, luăm în considerare una dintre acele întrebări cu care, desigur, s-a confruntat oricine care s-a familiarizat cu filosofia hegeliană a istoriei Această întrebare se referă la sfârșitul istoriei, în forma în care filosofia istoriei a lui Hegel ni-l înfățișează, atât în raport cu conceptele și principiile generale ale întregului sistem, cât și cu fundamentele viziunii filozofice a lui Hegel asupra istoriei Această problemă este una dintre cele mai puțin studiate părți ale sistemului

Noi, cel puțin, nu am putut găsi o singură lucrare care să fie direct dedicată acestei probleme Faptul că, pe de o parte, formularea și explicarea acestei probleme presupune o idee generală a întregului sistem, iar, pe de altă parte, viziunea noastră asupra acestui întreg nu coincide deloc cu cea general acceptată, forțează să prefațăm acest studiu cu o scurtă prezentare a întregului sistem Departe de toate lucrările lui Hegel sunt disponibile în traducere în limba rusă, dar chiar și aceste câteva pe care, din păcate, nu le-am putut folosi din cauza unor împrejurări independente de controlul nostru Citām așadar ediția germană a lucrărilor adunate ale lui Hegel (-), cu excepția doar a Filosofiei istoriei, pe care am folosit-o în a doua ediție ( ) I Sistem z / Filosofia lui Hegel a luat naștere din școala kantiană Critica rațiunii pure a arătat că factorul care face posibilă cunoașterea noastră sunt formele dezvoltării umane Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei zoom Tot ceea ce știm trebuie să se încadreze în aceste forme, numite de Kant categorii Forţa şi necesitatea lor obligatorie fundamentează cunoaşterea obiectivă, iar raţiunea, care face o sinteză în judecăţile empirice cu ajutorul categoriilor, devine legiuitorul naturii Dar noi putem ști doar ceea ce noi înșine am creat Nu putem crea obiecte, iar acestea sunt eliminate din domeniul cunoașterii noastre; altfel se întâmplă cu reprezentările pe care senzualitatea noastră, numită de Kant "capacitatea de a primi impresii", le face posibile Dar aici se pune întrebarea: ce produce aceste impresii? Acest ceva, numit lucru în sine, este astfel conceptul limitativ al cunoașterii noastre, deoarece putem cunoaște reprezentări, adică lumea fenomenelor, dar nu lumea lucrurilor în sine Astfel, a apărut un decalaj între subiect și obiect Însă conceptul de lucru-în-sine este plin de contradicții, întrucât obiectul și realitatea sunt categorii care pot fi aplicate doar în domeniul fenomenelor Acest gând a devenit punctul de plecare pentru filozofia germană ulterioară Fichte a distrus acest concept arătând că obiectul nu este altceva decât produsul reflecției, produsul relației subiectului cu el însuși sau, cu alte cuvinte, subiectul absolut sau eul pur, în care Fichte a transformat conștiința lui Kant în general , sau unitatea sintetică a apercepției, distinge în sine "eu" și "nu eu", iar acest "nu eu" este un obiect Această distincție este un anumit act, activitate După cum vom vedea mai târziu, semnul activității infinite va intra în conceptul de spirit absolut ca unul dintre atributele sale cele mai esențiale Fapta nesfârșită, străduința "eu-ului" este îndreptată către scopurile morale pe care "eu-ul" însuși și le-a propus "Eu" manifestă activitate de dragul unor scopuri, adică operează teleologic Acest semn reprezintă al doilea element important în conceptul de spirit absolut Dar dezvoltarea gândirii filozofice nu s-a oprit aici, ci a mers mai departe Dacă subiect și obiect, acești copii sunt absoluti *) Vezi Viadelband "Geschichte der neueren-Philosophie" T P (a-ed), p Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN nebun am apărut doar pe cale de distincție, apoi de aici rămâne doar un pas până la concluzia că ambele aceste concepte din sursa lor sunt lipsite de diferențe, coincid, i e sunt identice Astfel, eu pur sau absolut, așa cum îl numește Schelling, nu este altceva decât identitatea lui "eu" și "nu eu", subiect și obiect Acest concept a fost pus de Schelling ca bază a sistemului său de identitate Odată cu el, idealismul german a părăsit pământul subiectiv al filosofiei lui Kant și Fichte și a intrat în domeniul absolutului Problema acum era de a umple golul dintre absolut și lumea realității, pentru a arăta cum dezvoltarea infinitului

a rezultat în lumea lucrurilor finite *) Este de la sine înțeles că și natura a trebuit să fie privită ca un produs al rațiunii din același punct de vedere teleologic, așa cum a făcut-o Schelling și, mai târziu, Hegel Acest lucru este important pentru înțelegerea filozofiei hegeliene a naturii Odată cu aceasta, romanticii, și împreună cu ei mai târziu Schelling, au venit pe alte căi și sub influența altor factori să proclame momentul estetic ca un absolut, în timp ce Schleiermacher a prezentat elementul religios și l-a recunoscut ca un absolut În acest caz, ne putem limita la această scurtă amintire a ideilor de bază ale predecesorilor și contemporanilor lui Hegel; analizarea lor nu face parte din sarcina noastră Pentru noi a fost important doar să subliniem aceste gânduri, deoarece ele sunt fazele în care spiritul absolut își desăvârșește dezvoltarea și se recunoaște ca atare ? * Atât absolutul lui Schelling, cât și Dumnezeul lui Schleiermacher sunt considerați absolut incognoscibili, iar acesta a fost primul punct asupra căruia Hegel s-a îndepărtat radical de ele Ambele sisteme, în opinia sa, nu puteau pretinde că sunt forță universală obligatorie, deoarece le lipsea necesitatea cu care totul ar trebui să decurgă dintr-un principiu superior "În întunericul absolutului, toate vacile par negre", spune Hegel referitor la sistemul de identitate Pentru el, așa x) Vezi Windslband "Gesçhichte der neuçrçn Philosphie", T IL (ed a II-a), p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei Astfel, sarcina pe care și-a propus-o în sistemul său a rezultat în mod clar de aici Invalidul este lipsit de orice interes pentru cunoașterea filozofică, iar tot ceea ce este real trebuie să intre fără urmă în sistemul rațional, căci "esența închisă a universului nu are în sine forță care să poată rezista curajului cunoașterii" x) Pentru a înțelege lumea ca un întreg unic, pentru a arăta că totul real decurge în mod necesar din absolut și, cel mai important, pentru a înțelege cu siguranță absolutul însuși - acesta a fost scopul pe care și l-a propus Hegel Ne-am familiarizat mai sus cu originea conceptului de spirit absolut Ea a apărut în primul rând dintr-o simplă ipostază a "unității sintetice a apercepției" a lui Kant Împreună cu Schelling, Hegel lasă atributul "absolut" acestui concept, dar, spre deosebire de el, pune un accent deosebit pe faptul că acest absolut trebuie înțeles ca subiect - acest lucru a fost exprimat în revenirea lui la Fichte El dă definiția absolută a spiritului de autodezvoltare; spiritul este în primul rând un subiect și, în plus, un subiect căruia îi este caracteristică o activitate infinită, altfel ar rămâne totuși un mister pentru noi cum ar putea apărea din ea toată această lume pestriță și diversă "Conținutul absolutului constă în a se manifesta" *) Și întrucât (pentru Kant cunoașterea necesară și universal obligatorie este posibilă numai sub asumarea formelor de cunoaștere care sunt cuprinse în subiectul cunoaștere, Hegel concluzionează de aici că numai această gândire a priori poate fi realitate absolută Astfel, Λογος, rațiunea absolută, gândirea pură este adevărata realitate, iar știința care face din această gândire obiectul său, logica, devine nu numai doctrina formelor cunoașterii, ci și doctrina formelor ființei adevărate Prin urmare, lumea trebuie acum înțeleasă ca istoria dezvoltării spiritului absolut, iar legile gândirii capătă o nouă semnificație a legilor lumii; logica devine metafizică, deoarece orice distincție între gândire și ființa adevărată a dispărut A *) Hegel Asamblate Sochin T VI, p XL) Hegel Sobr cit , vol IV, p * Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN Dacă rațiunea este recunoscută ca realitate adevărată, atunci Hegel concluzionează de aici: "tot ceea ce există este rațional și există numai rațional)) Din

identitatea ființei și gândirii rezultă concluzia consecventă că conceptul este adevărata esență a lucrurilor Pentru clarificare, ne vom permite să cităm două silogisme interesante preluate din Criza filosofiei vest-europene de Vl Solovieva x):) Maior de dogmatism *) Existența cu adevărat este cunoscută în cunoașterea a priori) Kant minor Dar în cunoașterea a priori se cunosc doar formele gândirii noastre) Concluzia lui Hegel Prin urmare, formele gândirii noastre sunt adevăratele existente sau) Credem ca fiind) Dar noi gândim doar concepte) Ergo, esența conceptului Poziția conform căreia conceptele reprezintă adevărata esență a lucrurilor necesită o altă concluzie, pe care Hegel a făcut-o în mod constant Această concluzie spune că formele de dezvoltare a conceptelor trebuie să fie în același timp adevăratele forme de dezvoltare a ființei Aceste forme nu sunt altceva decât un sistem și o metodă "Fără sistem", spune Hegel, "nu există știință", fără metodă nu există sistem Conceptele sunt dezvoltate după metoda dialectică ' Hegel a apreciat foarte mult antinomiile lui Kant, dar "tandrețea") pe care Kant o manifesta în raport cu lumea fenomenelor, eliberându-le de contradicții, i se părea cu totul de neînțeles În acest moment s-a întors din nou la Fichte După cum știm, subiectul și obiectul au apărut din acest gânditor prin reflecție din subiectul absolut Amândoi se află într-o astfel de relație unul cu celălalt ca teză și antiteză, iar sinele absolut este logic sinteza lor cea mai înaltă Astfel, întreaga lume a fost declarată în conceptul de obiect !) Sobr SOCH , Vol I, p) Solovyov înseamnă aici Descartes, Spinoza, Leibniz și Wolff Vezi ibid , p) Colectați SOCH T VI § , STR TO Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei produse ale sinelui absolut; Hegel a văzut pentru sine în aceasta o bază completă pentru extinderea acestei imagini a dezvoltării în trei etape la toate domeniile, cu singura modificare că, în conformitate cu natura istorico-genetică a sistemului evolutiv hegelian, acestor trei faze de dezvoltare au primit un ordine diferită: teza, antiteza, sinteza În același timp, sinteza a fost reținută în sistemul lui Hegel, împreună cu o valoare logică și metafizică superioară Extinderea acestei metode dialectice la toate părțile sistemului a fost justificată pentru Hegel în primul rând prin faptul că conceptul, acest adevărat subiect al dezvoltării, se dezvoltă dialectic conform acestuia Orice concept pe deplin gândit și dezvoltat • se transformă inevitabil în opusul său: antiteză; dar realitatea conţine şi împăcarea ambelor contrarii: prin negaţia antitezei se naşte un concept superior, care, distrugând independenţa stadiilor anterioare, le păstrează în sine ca contrarii împăcaţi şi reprezintă unitatea lor cea mai înaltă Această unitate superioară este sinteza; dar el însuşi nu reprezintă nimic imobil şi conţine neapărat un fel de contradicţie care îl împinge spre dezvoltare Această unitate superioară însăși devine astfel un nou punct de plecare al dezvoltării, o nouă teză, trece în opusul ei, antiteza, și dă naștere unei noi unități superioare, peste care, din nou, cântărește același păcat dialectic și este silit la rândul său să caute mântuirea într-un concept superior Astfel, dezvoltarea se ridică într-un lanț neîntrerupt de la treaptă la treaptă, din ce în ce mai sus, mânată de o sete de a-și atinge scopul - o întoarcere la această unitate absolută, a tuturor contrariilor "Ceea ce mișcă lumea este contradicția", spune Hegel Cele trei etape ale dezvoltării dialectice corespund celor trei termeni ai lui Hegel: i) "în-sine",) "pentru-sine" și) "în-sine-și-pentru-sine" "În sine" Hegel caracterizează tot ceea ce nu este încă mediat, nedezvoltat, care nu a parcurs încă calea inevitabilă a dezvoltării dialectice de la teză

prin antiteză la sinteză; acest "în sine" trebuie deci înţeles ca o simplă facultate Sobr op T VI, p Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN Am dori să punem un accent deosebit pe interpretarea noastră a acestui termen Acest concept, ca toți cei trei termeni, joacă un rol foarte important în sistemul lui Hegel și are o importanță decisivă pentru înțelegerea ideii absolute și tranziția ei în natură Folosirea neglijentă a exemplelor pentru a-și explica cuvintele a făcut de mai multe ori un deserviciu în filozofie Avem de-a face cu unul dintre aceste fapte în acest caz: exemplele date de Hegel pentru a explica acest termen au dat naștere interpretării "în-sine"-ființă (An-sichsein) ca real, care ar trebui să se transforme în sine-și-pentru-sine-ființă" (An-und-für-sichsein) este similar cu modul în care un copil se transformă în timp într-un adult De fapt, prin acest concept, Hegel denotă doar posibilitatea pură, potențialul pentru acea sinteză ("în-sine-și-pentru-sine^ființă"), care "corespunde acestei teze ("în-sine-ființă") O astfel de interpretare a acestui termen o dă însuși Hegel El spune x): "Ceea ce este în sine este o posibilitate, o capacitate " În alt loc*) el spune că spiritul, care la început există finit doar "în sine ", porneşte din infinita sa posibilitate şi dar numai posibilităţi Acest "numai" este subliniat de însuşi Hegel Astfel, vedem că aici se stabileşte o egalitate deplină între sensurile "posibilitate" şi "a fi în-sine" Să trecem la doi termeni "Ființa în sine" necesită o dezvoltare dialectică necesară Trece în antiteza ei corespunzătoare, pentru a fi apoi "pentru sine" ("fur sich") "Pentru sine" înseamnă în limbajul obișnuit în esență "pentru alții"; căci opoziţia presupune distincţie şi izolare de orice altceva În timpul procesului de dezvoltare prin negația antitezei, această "negație absolută", tot ceea ce era deja în "în-sine" devine pe deplin dezvoltat, dar doar ca o simplă posibilitate Hegel desemnează această etapă prin termenul "în-sine-și-pentru-sine", și, de asemenea, adesea prin "imediatețe mediată" Metoda dialectică cerea aceste trei sute x) "Philosophie der Geschichte* Pagină Vezi și col op vol XIII, p , unde Hegel numește direct potențialitate "a fi în sine") Philosophie der Geschichte Pagină Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei dezvoltarea prin întregul sistem, însă, Hegel nu a reușit peste tot Întregul sistem este împărțit în trei părți Prima parte este reprezentată de logică, știința "ființei în sine" a spiritului absolut Spiritul este considerat în el ca un sistem unic de categorii, care urcă de la cel mai sărac în conținut concept de "ființă" prin "nimic, devenire, ființă (Dasein)", etc , după metoda dialectică, până la cel mai perfect concept, idee absolută Următorul Întrucât spiritul este în același timp subiectul și activitatea îi constituie esența, el trebuie exprimat Acest lucru îl realizează "expunându-se" în spațiu și timp În același timp, trece în opusul său, în antiteza corespunzătoare, natura Acesta din urmă nu este așadar, după Hegel, altceva decât spiritul în alteritatea lui (Anderssein) Natura dă naștere, ca produs cel mai înalt, propriei negații a conștiinței Acest proces este subiectul celei de-a doua părți a Filosofiei Naturii Apariția conștiinței înseamnă renașterea spiritului, care continuă să se dezvolte, urcând de la spiritul subiectiv prin spiritul obiectiv la spiritul absolut, această coroană a întregii clădiri A treia parte este dedicată acestei părți a dezvoltării - filosofia spiritului, care, de asemenea, se împarte în trei părți: prima se referă la spiritul subiectiv, a doua, la filosofia dreptului și filosofia istoriei, obiectivul și , în sfârșit, partea a treia are în vedere spiritul absolut în filosofia artei * filosofia

religiei și istoriei II Problemă Starea rezonabilă trasată în filosofia dreptului, care în sistemul hegelian avea rolul onorific de moralitate concretizată, trebuia înțeleasă, rămânând fidelă caracterului istorico-genetic general al sistemului, nu ca dat gata ; iar ea, ca toată realitatea hegeliană, era supusă categoriei devenirii (des Werdens) A apărut pe calea dezvoltării, ale cărei etape desemnează popoare istorice individuale Știința care ne face o imagine a dezvoltării spiritului lumii, adică a creșterii statului, este filosofia istoriei Ea își propune să ne arate asta în istorie Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN totul a mers într-o ordine rezonabilă, că această zonă nu a fost "abandonată de Dumnezeu" Să aruncăm acum o privire rapidă asupra conținutului acestei părți a sistemului, pentru a trece apoi la elucidarea problemei noastre Hegel dă) următoarea definiţie a istoriei: "istoria lumii este progres în conştiinţa libertăţii; progres, pe care trebuie să-l recunoaștem în necesitatea lui După cum am menționat deja, subiectul istoriei este spiritul lumii, care, în cursul istoriei, își alege un reprezentant în persoana unuia dintre niște oameni organizați în stat) Acestui popor, într-un astfel de caz, îi revine rolul principal în perioada corespunzătoare a istoriei Spiritul lumii obligă poporul ales să-și dezvolte tot conținutul și toate abilitățile sale și apoi îl elimină din istorie Atingerea celui mai înalt punct, la care alesul ar putea ajunge în lupta veche, marchează ceasul morții sale El dispare din câmpul vieții istorice, iar spiritul lumii se mișcă inexorabil mai departe și ridică la favoriții săi un nou ales, care dă o lovitură de moarte predecesorului său Dar aceeași soartă tragică îl așteaptă pe acest popor etc Astfel, unul după altul, popoarele istorice apar și dispar, iar spiritul lumii înaintează ferm, fără ezitare sau abatere, pe drumul spre scopul său, realizarea deplină a "conștiinței libertății" Popoarele dispar în întunericul misterios din care au ieșit, iar spiritul lumii crește cu fiecare pas bogăția conținutului ei În însăși expunerea filosofiei istoriei, Hegel construiește patru perioade ale istoriei, care sunt construite prin analogie cu diferitele perioade ale epocii umane) și reprezintă diferite grade de libertate Primul pas este reprezentat de lumea răsăriteană, care denotă copilăria omenirii, "ființa în sine" a spiritului lumii El știe doar că el singur este liber; Dar din moment ce libertatea unuia este doar libertate "abstractă", numai libertate "în sine", atunci în esență această lume) Philosophie der Geschichte Pagină) Philosophie der Geschichte Pagină v) Hegel s-a considerat îndreptățit să recurgă la o împărțire în patru termeni pe motiv că antiteza presupune de fapt doi termeni care se opun unul altuia Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei nu cunoaște libertatea, există doar arbitrar în ea, iar Hegel caracterizează această perioadă drept timpul despotismului Este urmată de lumea greacă și romană, epoca tinerească și matură a omenirii Această lume știe că unii sunt liberi, prin urmare formele ei de stat sunt democrația și aristocrația În timp ce ideea de libertate pentru toți era complet străină de lumea greacă, la Roma există o dorință de dominare a lumii, de unificare a tuturor popoarelor și țărilor într-un singur stat mondial Acest fenomen prefigurează debutul perioadei germane, a treia și cea mai înaltă etapă a dezvoltării istorice Această lume recunoaște libertatea tuturor Sistemul său de stat este o monarhie Aici avem de-a face cu bătrânețea omenirii în sensul înțelepciunii, excelenței și în sensul creștin al reconcilierii Astfel, spiritul lumii permite ca toate momentele conținutului său să se maturizeze în dezvoltarea istorică, iar pe scenă apare spiritul

absolut, care se contemplă în artă, se reprezintă în religie și se cunoaște în filosofie Hegel încheie filosofia istoriei cu cuvintele * "Conștiința a ajuns aici" x) Nu s-a putut spune nimic împotriva acestor cuvinte greva, dacă au cuprins istoria lumii, al cărei subiect este trecutul Dar filozoful nostru a vrut să dea și a dat o filozofie a istoriei Acest lucru ne-a dat dreptul să ne așteptăm ca Hegel să elucideze cumva esența istoriei și a vieții istorice Într-adevăr, întreaga sa opera este bogată în astfel de reflecții - întreaga introducere poartă un caracter clar exprimat al filosofiei istoriei Este adevărat, pe de altă parte, că Hegel a dorit să dea în această lucrare o istorie universală "filosofică", după cum se poate observa din cuvintele sale despre diferitele tipuri de prelucrare a materialului istoric) Dar o asemenea istorie "filosofică" presupune logica istoriei - cunoaşterea esenţei istoriei) Ca atare, putem considera pe bună dreptate introducerea cărții sale, intitulată în lucrările adunate ale scrierilor sale, "Filosofia istoriei" și întreaga cantitate de însemnări aleatorii împrăștiate cu generozitate în toate lucrările lui Hegel) Pagina) Acolo Pagină -) Vezi "RickertGeschichtsphilosophie" Festschríít de Kuno Físcher p - Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN Propoziţia pe care am citat-o mai sus îşi pierde caracterul inocent de îndată ce o comparăm, şi împreună cu aceasta concluzia finală din această carte, cu fundamentele generale ale istoriei date de Hegel Însuși cuvântul "până aici" indică involuntar cititorul spre posibilitatea de a continua viața istorică, spre viitorul istoriei, referitor la care filosofia hegeliană a istoriei dă cele mai contradictorii, adesea chiar se exclud reciproc Conform definiției lui Hegel a istoriei, este vorba despre "progresul în conștiința libertății" Numai din această definiție nu se poate trage nicio concluzie despre sfârșitul istoriei Dar Hegel a împărțit atât de mult istoria în perioade și le-a dat, în legătură cu definirea istoriei, o astfel de caracterizare încât nu mai era absolut loc pentru continuarea vieții istorice La aceasta se adaugă remarcile încă separate ale lui Hegel, în care el spune clar că în perioada germană istoria a ajuns la sfârșit De fapt, conștiința libertății, scopul pentru care totul din istorie a fost pus în mișcare, a devenit realitate în perioada istoriei germane, căci "lumea germană știe că toată lumea este liberă" Sfârșitul istoriei a devenit astfel un fapt Scopul la care a aspirat omenirea în viața istorică a fost atins, iar istoria și-a pierdut orice sens în viitor: omenirea nu avea nimic de așteptat de la ea Pentru a evita această concluzie consistentă, în zadar ni se va sublinia că conștiința libertății ca principiu necesită încă realizarea ei în realitate Hegel a avut în vedere în istorie nu numai conștiința libertății: realizarea ei a aparținut sarcinilor istoriei, care au fost rezolvate de lumea germană odată cu intrarea în secolul al XIX-lea Dacă pentru Hegel era vorba doar de recunoașterea principiului de către o anumită perioadă, atunci istoria s-ar fi încheiat deja odată cu apariția creștinismului, care pentru Hegel era adevăratul purtător al acestui principiu Că pentru filozoful nostru nu doar apariția principiului era importantă, se vede din următoarele cuvinte: "Libertatea realizată y este scopul absolut și final al lumii x)") Lucrări colectate T VIP, p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei Dar există și alte fapte care oferă și motive pentru a vedea sfârșitul istoriei în lumea germană a secolului al XIX-lea, adică sfârșitul istoriei negarea posibilității de dezvoltare a vieții umane la valori mai înalte decât cele care constituie moștenirea ei în prezent Aceasta este compararea

perioadelor istoriei cu perioadele vârstei umane Trecerea peste bătrânețe, cu care Hegel a identificat lumea germană, este posibilă doar într-o singură direcție: în direcția mormântului În altă parte *) Hegel numește scopul final al lumii "conștiința spiritului libertății sale și prin aceasta realitatea libertății sale" Un alt pasaj spune că libertatea deplină este posibilă numai în ființele gânditoare, iar lumea germanică este din nou un fericit reprezentant al spiritului la această treaptă cea mai înaltă *) Și încă o "gesheft" a istoriei) - apariția religiei, ca "rațiune umană", a fost împlinită în această perioadă Interesant este și faptul că Hegel consideră Europa în filosofia sa a naturii ca o sinteză a tuturor părților lumea, pe care Hegel a atins punctul culminant al afirmațiilor sale, caracterizând cele trei perioade) ale lumii germane drept "împărăția tatălui, fiului și spiritului)" Am putea indica multe astfel de locuri, dar pentru a clarifica problema, vor fi suficiente indicațiile pe care le-am dat deja pe această latură a înțelegerii hegeliene a istoriei Esența spiritului, libertatea, s-a realizat în perioada germană și în acest fel s-a obținut o alternativă consistentă, dar pentru o persoană la fel de tristă în ambele părți: fie nu mai există deloc viață istorică, fie cade într-un infinitul rău, temporar și de acum înainte va curge fără sens și "abandonat de Dumnezeu", astfel încât în acest caz, în esență, nu se poate vorbi de istorie)) Philosophie der Geschichte, art) Ibid , p) Ibid , p) Acolo) Eseuri adunate Vol VII, § (r)) Philosophie der Geschichte, p - Ibid , p) La pagina din Philosophie der Geschichte, un pasaj spune: "Spiritul este pe scena pe care îl privim, în lume Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN Dar aceasta este doar o parte Celălalt s-a exprimat - aici, din nou, ne limităm doar la elucidarea stării de fapt - în declarații care dau o indicație directă a vieții istorice viitoare După cum stabilește Kuno Fischer în lucrarea sa despre Hegel, filozoful nostru a văzut scopul viitoarei activități politice în Germania, printre altele, în colonizarea sistematică, în crearea unui cod de legi civile etc Astfel de indicații ale sarcinilor viitoarelor politici politice viata au fost date de Hegel si in privinta Frantei; discutând despre sistemul francez al zilei sale, el subliniază ceea ce el consideră a fi un defect al acestui sistem, că un minister căzut poate fi înlocuit cu altul, dar nu poate fi niciodată scăpat de opoziție "Aceasta este problema", spune el, "cu care se confruntă istoria și pe care trebuie să o rezolve în viitor Pe pagina T din "Philosophie der Geschichte" Ge-vgel numește America "țara viitorului" Și nu a negat viitorul popoarelor slave; a refuzat doar să răspundă la întrebarea despre viitorul lor, sub pretextul că în istorie avem de-a face cu trecutul) Acest lucru este adevărat, desigur, dar nu și în filosofia istoriei, așa cum am subliniat mai devreme) La aceasta se adaugă următoarele considerații "Oamenii cad în istorie", spune un loc din istoria filozofiei); aceasta exclude orice posibilitate de fuziune finală a spiritului lumii cu orice popor "O idee este în esență un proces", spune Hegel în Logica sa enciclopedică Spiritul trebuie înțeles ca o activitate neîncetată Fiecare dintre pașii lui semnifică o creștere a istoriei, în realitatea ei cea mai concretă " Dar cel mai concret este cel mai perfect pentru Hegel) Pagina) Philosophie der Geschichte, p) Ibid , p $ " Cunoașterea eternului trebuie să dea și o explicație a originii Spiritul absolut ca idee absolută Eternul, a cărui cunoaștere ar trebui să facă de înțeles întreaga lume, este o substanță, un spirit absolut, a cărui bogăție a conținutului, "în-sine-și-pentru-sine", poate fi reprezentată x) Colectat op T VSH, p x) Colectați op T VIII, p S) Philosophie der Geschichte Pagină și

următoarele) Ibid , p) Colectați op T VI, p o Vezi ibid T VIII, p ib) Colectați op T XV, p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei numai de întregul sistem Cu toate acestea, Hegel o definește deja la început ca idee sau rațiune Să aruncăm o privire mai atentă asupra acestor concepte din partea logică Să luăm mai întâi conceptul de idee Când împart un sistem în părți, ei desemnează prima parte ca logică sau știință, al cărei subiect este spiritul absolut așa cum este "în sine" Acest lucru este adevărat atâta timp cât se înțelege întregul sistem, care înfățișează spiritul absolut într-o stare extinsă în timp și într-o stare disecată, întrucât nu este posibilă nici un alt mod de cunoaștere, deși de fapt trebuie conceput ca un întreg Hegel însuși a dat logicii, atât în enciclopedia sa, cât și în marea sa logică, o altă definiție Logica priveşte spiritul absolut ca pe o idee, sau mai precis, ca pe o idee absolută Spiritul absolut este "conștiința în general" a lui Kant modificată de filozofia ulterioară De la această origine a spiritului absolut, lui Hegel i s-a hotărât sarcina nu numai să dea un sistem de categorii, ci și să le deducă prin simpla diferențiere de conceptul de spirit, căruia, până la urmă, totul real este conceput ca imanent, și, în plus, să deducă după o anumită metodă x), adică în acest caz, după metoda dialectică, astfel încât ele, aceste forme logice stăpânind peste tot, să poată intra, în conformitate cu caracterul general al sistemului, într-un singur întreg, ca părți ale sale separate, dezvoltate dialectic Aceasta este ceea ce Hegel a încercat să îndeplinească în logica sa "Logica trebuie înțeleasă ca un sistem al rațiunii pure, ca tărâmul gândirii pure Acest tărâm este adevărul, în forma în care este fără acoperire" în sine și pentru sine *) Această "ființă în-sine-și-pentru-sine" a spiritului, așa cum se descoperă în ființa sa eternă, este reprezentată de ideea absolută Dar cu această definiție nu am răspuns încă la întrebarea: care este esența ideii absolute? Pentru aceasta trebuie să ne întoarcem pentru o clipă la logica hegeliană Hegel ia în marea sa logică următoarele) "Fără sistem nu există știință, fără metodă nu există sistem", spune Hegel) Colectați op Vol III, p Întrebări de filosofie, carte o θ Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN punct de plecare: logica ar trebui să ne lumineze tărâmul gândirii pure, rațiunii pure Din această cauză, filosofului i s-a cerut să nu facă nicio presupunere, deoarece altfel am gândi ceva care se află în afara spiritului absolut, care nu îi este imanent Acesta din urmă nu ar fi atunci un spirit absolut Este necesar, așadar, să începem cu ceva ceva, care în același timp nu este nimic și ca atare nu poate limita spiritul Aceste cerințe, a fi "în conținut" x) nimic pentru gândire, corespunde conceptului de ființă ca concept formal pur, nedefinit Acesta este conceptul de "în sine", care duce imediat la "a fi pentru sine", la conceptul de "nimic") Conceptul de "nimic" este încă un concept și, ca atare, nu este "nimic" al unei minți naive, ci și ființă Opoziția dialectică și condiționarea reciprocă a acestor concepte ne obligă să mergem mai departe spre sinteza lor, conceptul de "devenire", care este "nimic", întrucât încă devine doar, dar în același timp încă este, pentru că există deja devenirea Acest concept se situează deasupra primelor două De aici vine scara ascendentă a conceptelor: din devenire se obțin conceptele de "origine" și "trafecție" care conduc la conceptul de "a fi" (Dașein) etc Astfel, dezvoltarea merge înainte, urcând mai sus și mai sus, până la prima conceptul de ființă nu se va dezvolta în toate direcțiile și nu va ajunge la cel mai înalt concept în ideea absolută, adică până când se ajunge la punctul culminant al sistemului "minte pură" Conceptul de idee absolută se dovedește, așadar, la fel de sărac

în conținut^ ca și conceptul originar de ființă, dar "dar nu mai direct, ci mediat de dezvoltarea dialectică, îmbogățit de întreaga masă de concepte și principii formale care sunt dezvoltate în logică din conceptul de a fi Deci, care este ideea absolută? În logică, nu este un fel de esență metafizică în sens dogmatic, care devine din ce în ce mai mult odată cu trecerea la filosofia naturii, ci este o singură, dialectică) Colectați op T VI, p ii *) Ibid , p   un sistem foarte dezvoltat și ordonat de categorii și principii de bază care guvernează întreaga filozofie a lui Hegel Să lăsăm pentru moment categoriile deoparte și să ne întoarcem la principiile fundamentale ale sistemului hegelian care sunt importante pentru noi, în ordinea în care acestea decurg din logica lui În primul rând este principiul dezvoltării, pe care Hegel îl subliniază în mai multe locuri ca parte integrantă a ideii Luată în ansamblu și în raport cu celelalte părți ale sistemului, este "ființa în sine" a spiritului absolut și ca atare trebuie considerată în sensul terminologiei hegeliene ca potențialitate pură Nu există factori care să o oprească, deoarece este absolută; prin urmare, poate trece constant în activitate și, într-adevăr, trece peste Ideea este, în principal, un proces* * *) "Natura esențială a ideii este de a dezvolta)" Datorită faptului că sistemul de categorii formează alcătuirea ideii absolute, există și un subiect, dezvoltarea, întrucât întregul aspiră la o concretizare infinită, dar nu ca un întreg, deoarece nu există nimic în afara lui, ci în părțile lor În ideea absolută sunt date toate condițiile dezvoltării fără sfârșit, întrucât ea însăși este subiectul, scopul și mijlocul: sistemul conceptelor pure dă subiectul dezvoltării; concretizarea infinită este sfârșitul, iar principiile de bază sunt mijloacele "Adevăratul este, așadar, o intoxicație bacchică, în care nu există un singur membru care să nu fie în stare de ebrietate și, din moment ce fiecare dintre ei, despărțindu-se, în același timp se dizolvă imediat, este și un repaus transparent *)" Cu alte cuvinte, aici ne întâlnim cu "smecheria minții", care, fiind în ansamblu în liniștea sa netulburată, își obligă părțile să-și servească pentru sine, din care decurge principiul dezvoltării fără sfârșit Principiul dezvoltării are nevoie de o definiție ulterioară, care privește cealaltă latură a ideii absolute și constă în principiul medierii (Vermittlung) Orice mișcare care s-ar produce numai în funcție de prima *) Vezi cap Explicația "sistemului" a terminologiei) Colectați op T VI, p) Colectați op T XIII, p Cf Vol IV, p ; vol V, p) Colectați op T II, p *   principiul, nu ar putea niciodată să formeze o mișcare rezonabilă S-ar transforma într-o simplă schimbare fără sens; căci principiul dezvoltării, ca atare, este departe de a fi garantat că trecerea de la o etapă la alta va reprezenta un progres rezonabil Acesta din urmă este de gândit numai dacă nu există un abis de netrecut între ceea ce urmează a fi dezvoltat și ceea ce a fost deja dezvoltat, adică dacă între ele există un membru intermediar Și întrucât în ceea ce s-a dezvoltat, numai ceea ce, ca posibilitate, era deja conținut în primul membru, este dat în întregime, atunci în acest fel se obține un lanț, ale cărui membre extreme sunt legate între ele și formează, cu ajutorul membrului mediator s-a închis în sine un cerc Membrii extremi coincid, în măsura în care amândoi reprezintă "imediatețe", dar, în același timp, mediatorul lor pune o diferență între ei, întrucât ultimul membru al dezvoltării este deja "imediatețe mediată" Acesta din urmă este adevărul celui dintâi *), dar numai al celui dintâi, căci principiul dezvoltării continuă, iar imediatitatea care este "mediată"

în raport cu membrul anterior al dezvoltării devine "imediată! *) în raport cu cele ce urmează Trecerea pe această cale, "imediatitatea mediată", ar trebui considerată ca o condiție necesară pentru tot ceea ce este adevărat: nu există nimic adevărat care să nu treacă prin această cale de dezvoltare Chiar și cele mai înalte valori ale artei, religiei și filosofiei nu constituie pentru Hegel o excepție de la această regulă Tocmai aici trebuie căutat temeiul faptului că Hegel a acordat un loc atât de onorabil în logica sa concluziei: la baza ei stă principiul medierii "Concluzia este rezonabilă și totul este rezonabil", spune filozoful nostru) "Concluzia este fundamentul esențial a tot ceea ce este adevărat)" "Totul este o concluzie)" Dar aceasta este departe de a epuiza conținutul ideii absolute Ar fi ciudat ca membrul mediator al *) Colectarea op T V, p) Colectați op vol V, p) Colectați op vol VI, p Ibid , p) Ibid , p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei vitiya constituia o excepție de la ordinea generală și de la activitatea reglementată și era determinată de fiecare dată de starea lucrurilor sau, și mai rău, de întâmplare Conceptul de idee absolută necesită și aici ordine, iar medierea este reglementată de faptul că membrul mediator al dezvoltării nu este, în conformitate cu caracterul dialectic general al absolutului, altceva decât antiteză, așa cum am menționat deja în scurta noastră trecere în revistă a sistemul Dacă sistemul de categorii reprezintă corpul ideii absolute, atunci în metoda dialectică trebuie să-i vezi "sufletul și substanța", puterii căreia trebuie să se supună totul "Orice este doar inteligibil și cunoscut în adevărul său, dacă este complet subordonat metodei" x) Că Hegel, prin cuvântul general metodă, înseamnă aici dialectic, este de la sine înțeles Semnificația pe care Hegel o atribuie metodei dialectice ajunge aproape până la punctul de a o identifica cu ideea absolută Secțiunea de logică în care se vorbește despre ideea absolută este dedicată în mare parte discuției despre metoda dialectică Cunoașterea "opusului în unitate și unității în opoziție", i e cunoaşterea metodei dialectice pe care Hegel o numeşte "cunoaştere absolută") Să ne amintim și următoarele cuvinte ale lui Hegel: "Ceea ce mișcă lumea în general este o contradicție" - prin contradicție se înțelege, desigur, metoda dialectică Dar aceasta încă nu dă dreptul de a identifica această metodă cu ideea absolută), cu atât mai mult cu cât Hegel în mod direct *) Colectarea op vol V, p) Această identitate, afirmă Kuno Fischer în lucrarea sa despre Hegel, p , și, după cum ni se pare, este falsă Este adevărat că principiile pe care tocmai le-am enunţat sunt presupoziţiile necesare ale metodei dialectice, iar cele la care vom continua sunt consecinţele necesare ale acesteia Dar nu mai puțin despre imaginea dezvoltării, adică metoda poate fi discutată numai atunci când sunt date dezvoltarea însăși și subiectul ei Pe de altă parte, atunci când metoda dialectică este identificată cu ideea absolută, nu mai rămâne loc în ea pentru un sistem de categorii, adică pentru una dintre componentele sale principale, fără de care își pierde tot sensul) Colectați op vol XV, p) Colectați op vol VI, p Cf vol V, p și ,) Comp Sobr op vol VI, p Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN nu pretinde nicăieri Dar el îi atribuie într-adevăr un loc central în sistemul său ca lege care guvernează lumea, a cărei putere se extinde asupra tuturor Ce a fost metoda dialectică pentru Hegel poate fi văzut cel mai bine din faptul că în prezentarea sa chiar și cea mai înaltă dogma creștină a Sfintei Treimi este, deși în cea mai ideală formă, dar nu mai puțin dialectică Pentru el, ca și pentru un creștin profund credincios, această prezență a unui moment dialectic în dogma

menționată a fost cea mai înaltă confirmare a adevărului metodei sale De aceea, de altfel, Hegel numește principiul medierii principiul "creștin" x) Dar nici aceasta nu epuizează conținutul ideii absolute Am încercat să arătăm că ideea absolută conține principiul dezvoltării, medierii și principiul dialectic Este, așadar, ideea unei dezvoltări mediate dialectice Dar cuvântul "dialectic" ne duce mai departe, indicând definițiile care decurg neapărat din esența metodei dialectice Faptul că Hegel a recunoscut totul real ca spirit poate da naștere la considerarea filozofiei sale ca un sistem de emanație Între timp, o asemenea viziune este în mod decisiv contrară caracterului de bază al întregului sistem hegelian Trebuie să abordăm această problemă în câteva cuvinte Cuvântul "emanare" înseamnă scurgere În dezvoltarea istorică a filozofiei, acest cuvânt și-a găsit aplicarea în învățăturile filozofice care afirmă ceva absolut - se numește de obicei Dumnezeu - și consideră că acest absolut este izvorul tuturor lucrurilor, în așa fel încât toate lucrurile devin în acest caz doar ei ieșiri; în timp ce sursa în sine rămâne complet neschimbată De obicei, este comparată cu o sursă de lumină și lucrurile cu razele sale Dintr-o astfel de învățătură se obțin următoarele consecințe necesare: în primul rând, originea sau sursa scurgerii trebuie să fie gândită pentru sine nu numai ca logică, ci fără greș și ca prinsuri ale lumii în timp, căci radiația este de conceput numai în caz dacă sursa de lumină este deja la îndemână *) Philosophie der Geschichte, p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei fata Nu ne putem aștepta serios că va deveni lumină într-o cameră întunecată înainte de a fi dată o sursă de lumină În al doilea rând, teoria emanației cere ca sursa ieșirii sau originea, numiți-o cum doriți, să fie privită ca ceva mai înalt, iar lucrurile, ca ieșiri ale sale, să ocupe locul mai puțin onorabil în ordinea generală a lucrurilor, cu atât mai departe sunt de la ei începe Sistemul lui Hegel nu satisface niciuna dintre aceste cerințe Adevărat, filozoful nostru vede în absolut începutul tuturor lucrurilor; el spune că totul este spirit, dar nu în sensul că totul este făcut din spirit în același mod în care, de exemplu, lucrurile sunt făcute din materie Ne vom apropia cel mai mult de adevăr dacă înțelegem teleologic filozofia lui Hegel: totul este în realitate în măsura în care el, în raport cu întregul, spiritul, poate fi considerat ca parte constitutivă a lui de neînlocuit Spiritul absolut nu poate fi înțeles în sens emanetic ca început, întrucât nu numai că nu reprezintă din nimic gata făcut, dar, în esență, ar trebui considerat ca ultimul rezultat al dezvoltării "Asolutul", spune Hegel, "nu poate fi primul, imediat: este în principal rezultatul său " Spiritul absolut este astfel un prius logic, dar nu un prins în timp, așa cum o cere emanația În acest sens, vedem exact contrariul Sistemul hegelian este, de asemenea, în contradicție acută cu emanatismul în chestiunea valorilor Spiritul absolut este de cea mai mare valoare, dar numai ca rezultat al dezvoltării^ adică după ce a părăsit prima treaptă, "ființa lui în sine", a trecut prin negația de sine și a devenit "în-sine-și-pentru-sine" În acest sens, natura nu este mai jos, ci mai înaltă decât ideea absolută; care, în raport cu întregul sistem, reprezintă "ființa în sine" a spiritului Ideea Absolută nu a emanat în natură, așa cum susține Rosencrantz, ci a "imanat" în ea - dacă pot să spun așa, pentru a sublinia contrariul Sub o altă înțelegere, cuvântul "aufheben", unul dintre cei mai importanți termeni din sistem, își pierde toate caracteristicile sale) Colectați op vol IV, p $ Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN sens În natură trebuie să vedem o etapă superioară, deoarece reprezintă o abordare a

sintezei, a spiritului absolut Astfel, deja antiteza semnifică o creștere a valorii Ca exemplu, să subliniem că filozoful nostru a spus, desigur, lumea greco-romană (antiteza) este mult mai înaltă decât cea răsăriteană (teza) Spre deosebire de emanatism, produsul de mai târziu al dezvoltării în Hegel este, după cum vedem, cel mai valoros x) Din tot ce s-a spus, rezultă destul de clar că filosofia hegeliană nu poate fi înțeleasă decât ca un sistem de valori Distincția dintre superior și inferior stă adânc în esența metodei dialectice Și din moment ce doar tot ceea ce este real, adică intră în sistem ceea ce se dezvoltă după metoda dialectică *), atunci întregul sistem este definit ca un sistem de valori Nu este loc pentru neesențial Aceeași esență a dezvoltării dialectice duce la o altă consecință, pe care Hegel o deduce constant Din dezvoltarea tezei în antiteză vine o sinteză care stă deasupra ambelor, iar această înălțare nu dă odihnă, ci doar un imbold și mai intens dezvoltării Contradicția care mișcă lumea își afirmă drepturile, dezvăluind în ceea ce s-a realizat singurele momente noi, care se exclud reciproc, și prin aceasta dă un motiv pentru continuarea dezvoltării Sinteza, care devine din nou teză, se îndreaptă dialectic către o nouă sinteză superioară, care, la rândul ei, recunoaște și puterea de contradicție și tinde spre o unitate și mai înaltă etc Astfel, nu numai că întreaga dezvoltare reprezintă dezvoltarea valorilor, dar fiecare pas înainte semnifică o creștere a valorilor "Astfel trecerea de la una la alta este", spune Hegel, în existență un progres de la un imperfect la unul mai perfect Y)) De aceea, Hegel ar putea spune: "Binele, binele absolut se face pentru totdeauna în lume" Spiritul, spune el, devorând acoperirea existenței sale, nu *) Cf Judecata lui Hegel despre emanatism în marea sa logică Sobr op vol IV, p) La întrebarea ce ar trebui înțeles prin realitate și raționalitate, vom veni mai târziu) Philosophie der Geschichte, p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei unul pur şi simplu intră în altul, şi iese din el cu un spirit sublim, lămurit, pur " *) Momentul dialectic explică de ce ceea ce există cu adevărat, tocmai datorită fiinţei sale, devine valoros Așadar, filosofia lui Hel trebuie considerată ca un sistem de ridicare, având valori, întrucât dezvoltarea dialectică nu permite obligația *) Sistemul lui Hegel este astfel un contrast diametral cu naturalismul desfășurat riguros și consecvent Acesta din urmă nu cunoaște nicio valoare, sau cel puțin nu ar trebui să le cunoască Nu are sens pentru el, decât dacă se înțelege pe sine, să vorbească despre ceva valoros sau chiar mai valoros Sistemul hegelian poate fi caracterizat în general ca evaluare Ea nu cunoaște, și într-adevăr nu poate cunoaște, nimic care nu ar putea fi supus unei evaluări dialectice Altfel, un astfel de "ceva" ar fi atât nerezonabil, cât și invalid și, în consecință, nu ar avea niciun interes pentru filozofie Nici măcar natura nu este o excepție de la aceasta și nu este "abandonată de Dumnezeu"; ea, oricum ar fi, este totuși "fiul lui Dumnezeu, adică "Dumnezeu" însuși, deși "bacchic") La o serie de principii, dezvoltate de noi din conceptul unei idei absolute, se alătură ideea păstrării tuturor valorilor care au apărut în dezvoltarea dialectică și îmbogățirea lor nesfârșită Acest principiu grandios este și o concluzie coerentă necesară din esența metodei dialectice De fapt Fiecare descoperire a contradicției în teză și antiteză este urmată de o negație, în primul caz al tezei, în al doilea al antitezei, așa-numita negație absolută; din acesta din urmă se obține un rezultat pozitiv Așa cum a fost cazul conceptului de "nimic" din logică, această negație nu trebuie confundată cu negația în sensul obișnuit al cuvântului Pentru a

caracteriza acest proces, Hegel a luat cuvântul "aufheben", care este greu de tradus în rusă, ceea ce este mai bine Philosophie der Geschichte, p) Vom reveni la această problemă mai târziu) Colectați op vol VP, partea , p Întâlnim o abatere de la această idee în filosofia istoriei la pagina , dar această abatere este contrară esenței metodei dialectice Biblioteca "Runivers" M RUEIPSHTEIN descrie acest proces Acest cuvânt are trei înțelesuri în germană, pe care Hegel le-a folosit: i) a distruge,) a ridica și) a păstra Cu el, acest cuvânt denumește următorul proces: i) ceea ce este distrus este negat ca valoare independentă, dar nu pierdut, și) apoi se ridică la ceva mai înalt și) este păstrat în el în dezvoltarea ulterioară În acest cuvânt, după cum vedem, se exprimă esența dezvoltării dialectice Să luăm un exemplu constructiv folosit frecvent din logică Conceptul de ființă și antiteza lui au fost înlocuite cu conceptul de devenire Prin aceasta ele nu au fost distruse, iar dezvoltarea dialectică a trecut doar de la aceste concepte la una nouă și au intrat în conceptul de devenire Căci devenirea este atât ființă, cât și nimic, așa cum am arătat mai înainte și, în același timp, se află la un nivel mai înalt decât ambii · Dezvoltarea procedează în acest fel, iar "momentele care par să fie în spatele spiritului sunt în adevărata sa profunzime") · Ceea ce a fost cumva dedicat spiritului rămâne pentru totdeauna sacru Acesta este unul dintre acele gânduri fundamentale ale lui Hegel, pe care el o repetă adesea și o explică adesea cu imagini frumoase) "Memoria spiritului păstrează totul" Tradiția, care, în cuvintele lui Herder, "țese lanțul sacru " nu este o statuie de piatră imobilă, ci este vie și arată ca un pârâu puternic, care este cu atât mai mutilat, cu atât s-a îndepărtat mai mult de izvoarele sale) Aceste cuvinte exprimă deja ideea îmbogățirii nesfârșite a dezvoltării dialectice prin valorile nou apărute "Generalul", spune Hegel, în marea sa logică), în avansul său dialectic, nu numai că nu pierde nimic și nu se lasă în urmă, dar poartă cu el tot ce s-a câștigat și se îmbogățește și se condensează în sine) Puțin mai sus, am numit valorile sistemului hegelian având ființă, în contrast cu valorile cu caracter de datorie) Philosophie der Geschichte, p) Vezi de ex col op vol V, p ; vol XII, p ; vol XV, p Cf de asemenea vol VI, p •) Sobr op vol KhSh, p) Lucrări colectate vol V, p) Cf Philosophie der Geschichte, p ■ Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI KOPEȚELE ISTORIEI femeie În același timp, am subliniat că sistemul lui Hegel nu poate recunoaște în mod corespunzător nicio obligație Pentru a ne fundamenta afirmația, trecem acum la problema principiului progresului dialectic, pentru a stabili apoi relația valorilor din sistem între ele și cu întregul lor Hegel refuză categoric să vorbească într-o formă sau alta despre viitor sau despre idealuri pozitive Filosofia, conform convingerii sale, urmărește un singur scop, și anume: cunoașterea a ceea ce este, "întrucât este înțelegerea raționalului, adică de aceea - înțelegerea prezentului și nu asumarea a ceva care nu este în această lume situat, care trebuie să fie Dumnezeu știe unde" *) O astfel de atitudine negativă față de dorința de a cunoaște ceva ce ar trebui să fie, este la Hegel doar o concluzie consecventă din esența metodei dialectice, care, dacă o aplicare strict consecventă, dovedește mai mult și impune mai multe obligații decât și-ar fi dorit Hegel, ca sperăm să arătăm, mai târziu, când discutăm sfârşitul istoriei în înţelegerea lui Hegel Voința spiritului nu acționează direct în sistem ca impuls motor al acestuia; Hegel îi permite să-și arate direct puterea în detaliile dezvoltării numai acolo unde o contradicție pentru înțelegerea problemei se dovedește a fi insuficientă Dar acest lucru

este deja în contradicție cu esența metodei dialectice Spiritul reprezintă doar întregul, care, fiind doar un prius logic, este el însuși doar rezultatul dezvoltării Spiritul, ca atare, nu cunoaşte devenirea; se foloseşte, după cum am spus deja, de serviciile elementelor sale - aceasta manifestă "smecheria minţii", liniştea sobră a întregului, care nu are "nici măcar un membru în stare de ebrietate" *) În dezvoltare, așadar, ne ocupăm la început doar de momentele spiritului și doar ca rezultat apare spiritul însuși "Într-un concept care se cunoaște ca concept, momentele apar mai devreme decât întregul împlinit , a cărui formare constituie mișcarea momentelor sus-menționate *) *) Colectarea op vol VIII, p ib) Cf Joc "Hegel și timpul său", p) Colectați op vol VII, p Biblioteca "Runivers" m RUBINSTEIN Dar unde ar trebui să căutăm forța motrice a acestor momente? Răspunsul la această întrebare a fost deja dat de noi înainte Această forță trebuie căutată nu în obligație, nu în prezentarea vreunui ideal pozitiv sau în lupta pentru el - ceea ce mișcă lumea este o contradicție") Ea, și numai ea, obligă teza să se dezvolte, iar consistența cere de la Hegel ca, chiar și în raport cu finitul, el să vorbească numai despre necesitate (prin analogie cu germanul müssen), și nu despre obligație (sollen), așa cum el face, contrar lui însuși *) În metoda dialectică, însă, contradicția dă naștere numai negației tezei, la fel cum sinteza este produsul negației, deși se numește absolută Astfel, dezvoltarea dialectică trece de la o negație a contradicției la stabilirea uneia noi, urmată de o nouă negație și așa mai departe Tot timpul, forța motrice este contradicția Căci metoda dialectică include "necesitatea conexiunii" și unitatea în sinteză, dar în același timp "apariția imanentă a deosebirilor") în unitate Tocmai în aceasta se exprimă contradicția, care determină infinitatea dezvoltării dialectice Dacă, de exemplu, îl întrebăm pe Hegel de ce a murit poporul grec, al cărui admirator înfocat filosoful nostru, atunci filosofia sa a istoriei ne va îndrepta către o serie întreagă de contradicții în viața acestui popor, care au făcut moartea Greciei iar victoria romanilor inevitabilă Adevărat, contradicția generală constă în faptul că ființa nu corespunde conceptului, dar între timp trebuie să fie în concordanță cu acesta În acest fel, conceptele sunt, parcă, transformate în scopuri; dar conceptul în sine este cel care se dezvoltă Astfel, aceste scopuri nu reprezintă idealuri pozitive, ci doar o "nevoie" de a scăpa de contradicție Oricât de ciudat ar părea, acest idealism, care poartă în același timp un pronunțat caracter ^my/shka-genetic, nu recunoaște și, cel mai important, nu poate recunoaște niciun ideal, nicio valoare care ar trebui să existe Filozofie x) Colectat op vol II, p) Colectați op vol III, p -) Colectați op v Shch, p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei Hegel este un sistem de valori care au ființă Căci "adevărul ideal nu ar trebui să existe, dar el există de fapt), adică adevăratul ideal acţionează, se manifestă şi, prin urmare, există Numai totalitatea, întregul, care, cu toată activitatea momentelor sale, rămâne veșnic în repaus și reprezintă singura infinitate reală, numai spiritul știe de inconsecvența ființei cu conceptul Momentele se dezvoltă doar din contradicție Li se pare, este adevărat, în zona cu care ne introduce filosofia istoriei, că acţionează din proprie iniţiativă şi se străduiesc spre scopuri pe care ei înşişi şi-au propus; dar doar așa pare De fapt, ei fac doar ce vrea spiritul de la ei *) Acest lucru ne conduce la întrebarea relației valorilor cu întregul lor și între ele, la conceptele de valoare-agregat și valoare-individ) Conceptul de valoare-individ desemnează

ceva care este recunoscut ca valoros în caracteristicile sale individuale, ca fiind singurul de acest fel; și ca atare nu necesită nicio explicație suplimentară Conceptul de valoare-totalitate denotă opusul valorii-totalitate În timp ce ultimul concept se numește valoarea comună tuturor obiectelor date, în timp ce totul individual, special rămâne complet deoparte, valoarea-totală sau, așa cum se mai spune, valoarea-întreg reprezintă suma valorilor individuale, nu contează fie că aceasta este suma valorilor, strict delimitate unele de altele, independente, fie că va reprezenta unitatea lor organică) Sistemul hegelian este un sistem de valori individuale, așa cum se vede deja din principiul păstrării tuturor valorilor Toate conceptele sunt păstrate în dezvoltare ca atare; ei intră în concepte superioare cu toată particularitatea lor, ca aceste etape separate de dezvoltare E Colectați op vol XIV, p) Vezi cuvintele înrudite ale lui Hegel în "Hegel and His Time" al lui Heim, p) Rickert vorbește despre aceste concepte în cartea sa "Limitele formării natural-științifice a conceptelor", pp - și și urm , precum și Lask "Fichu's Idealismus und die Geschichte", pp i-) Lask "Fichte's Idealismus und die Geschichte", pp i urm spirit, în urma căruia ia naștere un agregat valoric în creștere treptat Hegel îl compară cu un pârâu puternic, care devine mai puternic cu cât se îndepărtează de sursele sale Ideea absolută este o astfel de valoare-totală în forma sa cea mai pură Este, după cum știm, un sistem de concepte pure, din care fiecare ocupă în el, ca concept determinat determinat, locul său propriu, inerent numai acestuia, indicat acestuia în scara ierarhică, în conformitate cu rolul său în dialectică dezvoltare Niciuna dintre valori nu poate fi îndepărtată de la locul lor, deoarece fiecare dintre ele reprezintă o verigă necesară și, cel mai important, de neînlocuit în lanțul dialectic "sacru" Nicio valoare nu poate fi înlocuită cu alta, deoarece filosofia lui Hegel, așa cum am arătat mai sus, este un sistem de valori în creștere treptat: în dezvoltarea dialectică nu există și nu pot fi doi membri egali ca valoare unul față de celălalt Aceasta dezvăluie relația dintre valori între ele Indispensabilitatea lor se datorează poziției lor deosebite în sistem Și întrucât toți sunt membri ai aceleiași totalități, sunt omogene Poziția subordonată a unei valori în raport cu alta nu poate fi înțeleasă ca și cum cele inferioare servesc drept mijloace pentru cele superioare Căci, deși treapta inferioară este o presupunere necesară a celei superioare, aceasta doar dovedește necesitatea ei; ca mijloc, nu a putut intra în valoarea totală; într-un astfel de caz, în întregul sistem ar trebui să se recunoască o singură valoare cea mai mare, totul în rest ar fi redus la nivelul mijloacelor Dar în Hegel, cea mai mare valoare nu este altceva decât valoarea totalității; iar acesta din urmă presupune, desigur, existenţa membrilor săi, nu ca mijloace, ci ca valori-indivizi Valoarea inferioară nu poate fi înțeleasă ca un mijloc, întrucât ea însăși intră în valoarea superioară și este cuprinsă în ea, slujind astfel nu numai valoarea superioară, valoarea totală, ci și ea însăși Și în acest din urmă caz, nu are rost să le vedem ca pe niște mijloace Care este relația valorilor cu întregul lor, cu valoarea-total? II Sfârșitul istoriei Nu trebuie să menționăm în mod specific că totalitatea-valoare este absolut individuală și unică în acest fel, deoarece valorile care sunt membrii ei sunt individuale și reprezintă singurul real Nu este nimic altceva decât "spiritul conștient de sine (der selbstbewusste) al lui Hegel, pe care Hegel îl numește așadar în Fenomenologia Spiritului x) "individ general" Hegel spune în mod

repetat că spiritul profită din munca membrilor săi, iar acest lucru nu înseamnă altceva decât că valorile care au apărut în dezvoltarea dialectică aparțin spiritului Toate valorile anterioare sunt preluate de următoarea În acest fel, toate valorile devin direct conectate cu întregul lor, cu spiritul și dobândesc în acest fel obiectivitate Prin aceasta ei sunt eliberați de puterea timpului, devin veșnici sau, mai degrabă, își păstrează mereu puterea Aici se află "pacea" lor Totul este în "mișcare", totul este "un proces, dar este pace în el *)" Dar valorile dobândesc eternitate, după cum reiese din tot ceea ce s-a spus, numai prin valoarea-totală; aceasta distruge complet toată independența acestor valori De exemplu, am spune că nu sunt organisme, sunt doar membri ai unui organism Ca acestea din urmă, sunt valori de neînlocuit, dar numai atâta timp cât aparțin întregului Separați mâna de corpul unei persoane pentru care are o valoare de neînlocuit și se va transforma într-o bucată de carne și oase putrede fără valoare Numai ca membri ai unei valori-totale, doar prin ea își păstrează valoarea "Căci numai ceea ce este făcut din el (Dumnezeu) are realitate: ceea ce nu este conform cu el este doar o existență putredă") "Acest) separat are semnificația doar a unei umbre nereale" *) Hegel se exprimă și mai hotărât asupra chestiunii relației dintre om și spirit în acel stadiu care a căpătat o formă concretă, în stat Sobr SOCH Vol II, p) Colectați op vol XIII, p Cf Philosophie der Geschichte, p) "Philosophie der Geschichte", p) T -e nefiind într-o legătură comună, totalitate) Colectați cit , vol II , p Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN "În plus, este necesar să știm că toată valoarea pe care o are o persoană, toată realitatea spirituală, o are prin stat" *) Cu aceasta încheiem analiza noastră asupra conceptului de substanță a spiritului absolut ca idee absolută Această analiză luminează și a doua definiție a spiritului ca minte, astfel încât să ne rezumam în acest caz la un scurt rezumat al conținutului acestui concept Spiritul absolut ca minte Ambele definiții ale spiritului ca idee absolută și ca minte nu se referă la diferite aspecte ale spiritului, ci ar trebui considerate drept sinonime, pe care Hegel le folosește adesea unul în loc de celălalt *) Din această egalitate a rațiunii și a ideii decurg consecințe corespunzătoare, care sunt de mare importanță pentru înțelegerea filozofiei hegeliene În primul rând, de aici rezultă că nu trebuie să identificăm conceptul hegelian de rațiune cu logos-ul în sensul propriu al cuvântului; în acest din urmă caz, nu am face o eroare directă, dar conceptul de rațiune s-ar restrânge, așa cum se vede ușor din ansamblul expunerii anterioare Așadar, denumirea de panlogism, care este folosită de obicei pentru a caracteriza sistemul hegelian, ni se pare formal corectă, întrucât se bazează pe expresia hegeliană "rațiune, logos"; dar din punct de vedere al conținutului, această denumire se dovedește a fi insuficientă, deoarece îi lipsește cu desăvârșire unul dintre aspectele cele mai esențiale și, în plus, deosebite ale sistemului Atrage atenția doar asupra bazei teoretice, pur logică, a sistemului și lasă complet deoparte gândul la momentul practic, al evaluării, care la Hegel este indisolubil legat de caracterul pur logic al sistemului Și în această evaluare se află centrul de greutate al filozofiei sale Am arătat în prezentarea noastră că "pentru Hegel nu este nimic gata care să nu experimenteze forța categoriei de *) "Philosophie der Geschichte", p) Colectați cit , vol VIII, p " pentru rezonabil, care este sinonim cu ideea *, Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei de actualizări Și din moment ce cunoașterea noastră se dovedește a fi neputincioasă tocmai în fața unor astfel de obiecte gata

făcute, întregul tărâm al ființei este eliberat complet de elementul irațional Dacă ar fi posibil un astfel de fel de ființă "nefăcută", gata făcută, ne-ar fi de neînțeles și ne-ar părea întâmplător raționalitate *) Dar nu numai aceasta dă naștere la concluzia că rațiunea este baza lumii Devenirea în Hegel, după cum ne amintim, se bazează pe un fundament dialectic Prin urmare, nu este o schimbare lipsită de sens, nu pur și simplu o trecere de la unul la altul fără niciun sens sau sens, ci o dezvoltare strict ordonată a ceea ce era în "în-sine-ființa" ideii absolute Este o dezvoltare intenționată, plină de sens, al cărei rezultat este creșterea constantă a valorilor eterne, nepieritoare și de neînlocuit, iar ordinea acestora din urmă, apariția și legătura lor ne fac să presupunem că dezvoltarea lumii are o singură bază Nu se pierde nicio valoare; tot ceea ce are valoare își găsește locul potrivit în sistemul în care se expune adevărata ființă Dezvoltarea dialectică conține și puterea de a produce valori din ce în ce mai mari, care, cu necesitate logică, trec din "în-sine-ființa" lor în realitate Caracterul dialectic al conceptului, împreună cu el și tot ceea ce este adevărat, îi permite să se dezvolte și să treacă în realitate Aceasta exprimă rațiunea, ceea ce ar trebui să fie și este "Binele se face pentru totdeauna în lume și în aceasta se poate vedea mintea" În acest fel, mintea este cunoscută drept "trandafirul în crucea prezentului"), și în acest fel se realizează "împăcarea" cu viața și realitatea Numai dacă raţiunea are caracter de evaluare poate aduce acea "reconciliere" şi "justificare" pe care Hegel le-a căutat atât de mult Doar un astfel de caracter al minții este capabil să răsplătească acțiunea) Vezi despre acest concept Lask "Fichtes Idealismus und die Geschichte", p) Sebr, op , vol II, p) "Philosophie der Geschichte", p) Colectați cit , vol XIII, p ····-" Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN lucrul corect de făcut, să-l "justifice" Căci în ce altceva trebuie să constea această justificare, dacă nu în recunoașterea a ceea ce vrem să justificăm Necesitatea logică ne poate obliga, căci ne spune că ceva nu ar fi putut fi altfel, dar ea singură nu ne poate elibera niciodată de gândul chinuitor că acest ceva ar fi trebuit să fie altfel Potrivit lui Hegel, această eliberare este dată de mintea divină, așa cum o înțelege sistemul său Este posibil să recunoaștem doar ceea ce se află într-o relație pozitivă cu valorile, adică valoros Realitatea primește această valoare de la rațiune, al cărei caracter este dat în sinteza dintre teoretic și practic Pare ciudat că filosoful nostru, devenit un fel de sperietoare "abstractă", a considerat abstractul ca fiind cel mai de jos, că a încercat să dea o justificare grandioasă a vieții, și totuși acest lucru este fără îndoială A vrut să pună capăt eternei controverse dintre filozofie și viață Iar raţiunea trebuia să servească drept bază care trebuia să facă posibilă pacea între ei Este, după Hegel, unitatea conștiinței de sine și realității, subiectului și obiectului: conștiința de sine se dezvăluie devenind identitatea sa cu realitatea, adică se cunoaşte în ea şi devine astfel raţiune x) "Rațiunea este certitudinea conștiinței că este întreaga realitate") Realitatea este, așadar, rațiune realizată și care se realizează mereu Nu mai există alienare între lumea valorilor și lumea realității "Ceea ce este rezonabil este real; iar ceea ce este real este rezonabil) Realitatea rezonabilă Dar ce este real? Că o astfel de întrebare este destul de legitimă este dovedit într-o măsură suficientă de istoria post-hegeliană C Λ í\[!) Vezi Fenomenologia spiritului, col cit , vol II, p - Folosim Eu / numim cuvântul realitate în locul cuvântului "dat", cum face II LasïT ^Fichtes Ideaìismus und die Geschichte", p a vrut să

spună filozoful nostru în această împăcare, așa cum vom vedea mai departe * I) Ibid , p) Colectați cit , vol VIII, p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei filozofie, în care o luptă pătimaşă năvăli îndelung asupra acestei formule; destul de des au fost prezentate interpretări diametral opuse Ce înseamnă "rezonabil", știm deja, cuvântul "real" necesită o definiție precisă În Fenomenologia spiritului există o definiție a realului: "Numai spiritualul este real " Dar această soluție a întrebării nu va satisface pe nimeni, pentru simplul motiv că măsurăm realitatea hegeliană după scara realității în sensul obișnuit a cuvântului Formulăm, așadar, această întrebare exact astfel: realitatea filozofiei lui Hegel coincide cu realitatea noastră direct experimentată sau sunt ele diferite? Dacă nu, atunci ce trebuie înțeles prin cuvântul "realitate?" Că realitatea lui Hegel nu coincide pur și simplu cu lumea direct experimentată, am menționat deja pe scurt acest lucru Aici se pune întrebarea dacă metafizica hegeliană, așa cum se afirmă în general cu privire la metafizica * *), nu exclude vreun principiu de selecție, care singur poate face posibilă distingerea esențialului de inesențial, a realului, care pentru Hegel este valoros, de la invalid și nevaloros Această întrebare se referă nu numai la posibilitatea istoriei în sistemul lui Hegel, ci atinge și nervul vital al filozofiei sale, întrucât întregul sistem este impregnat de un caracter isio/miao-genetic "Ceea ce suntem, adică suntem din punct de vedere istoric", spune) Hegel, și caracterizează prin aceasta caracterul de bază al filozofiei sale De fapt Dacă Hegel ar declara că o esență transcendentă este adevărată realitate și toată realitatea empirică este apariția ei, atunci în acel caz toată realitatea empirică ar deveni esențială sau neesențială, în funcție de caracterul optimist sau pesimist al sistemului În același timp, dualismul acestor două lumi rămâne o presupunere necesară: adevăratul H Colectați cit , vol II, p) Rickert "The Limits of the Natural Science Formation of Concepts", pp -) Colectați cit , vol XIII, p * Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN ființă transcendentă și realitate falsă sau doar "aparentă" Dar acest lucru ni se pare neadevărat în raport cu sistemul lui Hegel Acesta din urmă este adesea văzut ca o întoarcere la metafizica dogmatică prekantiană și ca un argument decisiv care indică atitudinea negativă a lui Hegel față de teoria cunoașterii Adevărat, Hegel a refuzat să "învețe să înoate fără să coboare în apă", dar acest lucru încă nu este suficient pentru a-l numi dogmat, la fel cum cuvintele sale despre puterea cunoașterii, pline de mândră conștiință de sine, nu-i dau dreptul de a face acest lucru Baza epistemologică trebuie să se afle în filosofia lui Hegel, fie și numai pentru că a ieșit din școala lui Kant și o presupune Mai mult decât atât, "Fenomenologia spiritului" sa este de această natură, pentru că este în cea mai mare parte o critică a diferitelor puncte de vedere cognitive Logica lui, după cum am văzut, este un sistem unificat de dezvoltare a categoriilor De asemenea, este caracteristic faptul că Hegel a numit lucrurile în sine "Nichtse" J) Dar ceea ce este deosebit de important pentru noi în acest caz este că spiritul în Fenomenologie trece prin contradicția dintre subiectiv și obiectiv, până când cunoaște în lume obiectele propriului său produs Hegel, în opinia noastră, nu este un dogmatist, iar pentru el spiritul semnifică nu o ființă transcendentă, ci o totalitate de valoare, care singură poate justifica "ceea ce este", justifica viața Aceasta, până la urmă, era sarcina lui principală Valoarea-agregat trebuie înțeles ca echilibru al dezvoltării, ca rezultat al acesteia În ea trebuie să căutăm sensul întregului proces, nu ca sens al realității transcendente

sau empirice, ci ca sens al realității adevărate În acest sens, spiritul este întreaga realitate El reprezintă soarele care încălzește procesul lumii cu razele sale - el este adevăratul vinovat al realității; dar nu ca o causa finalis directă; - o metodă dialectică - repetăm asta încă o dată - acest magician și vrăjitor al filosofiei hegeliene a chemat toată realitatea din temporal și trecător Nici spiritul "în sine", nici realitatea empirică ca atare nu sunt reale Numai x) Nichts înseamnă "nimic"; Nichtse este pluralul acestui cuvânt Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei combinația lor dialectică, numai lumea valorilor realizate și realizate constant poate fi numită pe bună dreptate realitate Astfel, doar cea mai apropiată combinaţie dintre interior (spiritul în sine) și extern (realitatea empirică) se dovedește a fi reală După cum se știe, Hegel a negat cel mai categoric împărțirea în interior și extern Potrivit lui, totul adevărat este ambele împreună Doar ceea ce este "activ" ca interior și își găsește expresie exterioară pentru el însuși - doar asta este realitatea Deci, în Hegel nu există nici o realitate care să rămână neschimbată și constant egală cu sine, nici un dualism a două lumi existente, adică nu una dintre acele condiţii care l-ar putea forţa logic pe Hegel să recunoască totul ca fiind esenţial sau neesenţial Formarea și schimbarea-dezvoltarea reprezintă pentru el astfel de categorii, a căror putere este supus până și absolutul însuși Conceptul de fenomen are totuși un cu totul alt sens în sistemul lui Hegel, căci, așa cum vom vedea mai târziu, nu sunt lucruri misterioase în sine cele care "apar" în el, și nu pur și simplu fenomene în sensul înșelăciunii, care ar putea să fie degradate la nivelul unor simple exemplare ale unui gen sau depreciate complet ca (atât de mult leishg"? Realitatea noastră, realitatea vieții noastre de zi cu zi, este pentru Hegel doar lumea conștiinței obișnuite, pe care Fenomenologia Spiritului o numește "gemein" , în timp ce Hegel înseamnă realitatea cunoașterii absolute Întregul sistem este scris din acest punct de vedere niya Astfel, ar fi o mare greșeală să identificăm realitatea sa cu realitatea în sensul obișnuit al cuvântului Realitatea empirică în ansamblu nu poate fi considerat nici rațional, nici nerezonabil Trebuie să o privim rațional, apoi o parte nesemnificativă va cădea din ea, apoi ne va apărea în adevărata ei formă adevărată, adică ca o realitate "Oricine privește rațional lumea , o va privi si el rational) Acest lucru, împreună cu asta, ne oferă principiul selecției Pentru a evidenția realitatea empirică esențială, valoroasă)) Colectați cit , vol IV, p - (r)) Philosophie der Geschichte, p Cuvântul "care" este subliniat de Hegel) Folosim cuvântul "empiric" în sensul cel mai larg Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN din neimportant, nesemnificativ, trebuie privit lumea "în mod rezonabil", adică din punctul de vedere al cunoașterii absolute Iar mijloacele pentru aceasta sunt metoda dialectică și principiile asociate acesteia Realul este valoros pentru Hegel Toată evaluarea se bazează pe metoda dialectică Astfel, această bază de evaluare servește împreună cu aceea și granița ei Despre ceea ce se află de cealaltă parte a acestei granițe, nu se poate spune nici că este valoros, nici că nu are valoare Așa ceva se află pur și simplu în afara domeniului în care este preocupată filozofia Toate aceste gânduri găsesc o confirmare deplină în lucrările lui Hegel Să trecem acum de la quaestio júris la quaestio facti Kuno Fischer a numit pe bună dreptate diferența dintre simplul existent și cu adevărat real "adevărul inimii" (Busenwarheit) al logicii hegeliene, iar dovezile în acest sens sunt împrăștiate cu generozitate în scrierile lui Hegel Vă prezentăm aici câteva dintre ele Hegel vrea să

cunoască realitatea; din punctul său de vedere, consideră, pe bună dreptate, de prisos să adauge la cuvântul realitate predicatul "adevărat"; căci este de la sine înțeles pentru el că în știință se caută o singură realitate, și anume: neconceput, dar adevărat "În viața de zi cu zi, orice invenție, eroare, rău se numește orice existență infirmă și trecătoare este realitate) El se considera în dreptul de a-și asuma cunoașterea "aceea ființă este o parte a aparenței și doar o parte a realității") El se considera cu atât mai sigur împotriva neînțelegerii în această chestiune, încât, așa cum subliniază el însuși), a delimitat destul de clar în logica sa conceptul de realitate de ființă, existență etc El subliniază diferența dintre conceptul său de realitate și acest concept în vorbirea obişnuită) şi în logica sa enciclopedică Realitatea obișnuită este echivalentă pentru Hegel cu existența externă, sensibilă; acesta din urmă este condiţionat de o altă existenţă care se "naşte şi *) Colectarea op vol VI, p io; cf vol XIV, p și urm) Ibid , p y) Colectați op vol VI, p yu) Ibid , p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei pieri") O astfel de înțelegere a realității o numește vulgară În acest sens, judecata caracteristică a lui Hegel cu privire la încercarea cinicului Diogene de a-l respinge pe Zenon, care a negat mișcarea, este deosebit de interesantă, prin faptul că de mai multe ori a trecut în tăcere sfidător pe lângă adversarul său El a numit acest tip de dovezi sau respingere a propozițiilor filozofice prin faptele realității imediate "vulgar" (põbelhaft)) "În viața de zi cu zi totul este real, dar există o diferență între lumea fenomenelor și realitate") Cuvintele "lumea fenomenelor" de aici ar trebui înțelese ca "lume invalidă, doar aparentă" Aceste citate sunt suficiente pentru a ne convinge că confuzia realității hegeliene cu realitatea empirică este complet incompatibilă cu învățătura lui Dar distincția dintre aceste concepte nu duce încă la o separare completă a ambelor zone Căci "idealitatea" nu este ceva care există în afara realității sau alături de aceasta, dar conceptului de idealitate îi dă Hegel denumirea caracteristică de a fi adevărul realității Ambele lumi sunt astfel parțial identice Acest lucru este indicat și de sensul conceptului "fenomen" Hegel distinge două tipuri de fenomene Primul nu are conținut nici în sine, nici "în spatele" propriu; acest gen de fenomene sunt lipsite de orice semnificaţie şi esenţă şi nu prezintă interes pentru filozofie - în cel mai bun caz reprezintă o schimbare obişnuită, dezvoltarea le este complet străină) Cu acest tip de fenomene "lipsite de esență"), o parte din realitatea empirică dispare pentru noi ca nevalidă Partea rămasă Hegel o numește fenomen în sensul esenței care apare "De aceea, esența nu se află în spatele aparenței sau dincolo de ea, ci datorită faptului că esența este ceea ce există, existența este aparența") a crezut Hegel !) Ibid , p În acest caz, Hegel are un joc de cuvinte greu de tradus ftaus dem Grunde kommt und zu Grunde geht ") Ibid , p) Colectați op vol V, p) Colectați op vol XIV, p ; cf vol IV, p) Colectați op vol VI, p ' ·) Colectat op vol VI, p E Colectați SOCH T VIII, CTp Ç) Colectați op vol VI, p Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN în aşa fel să restituie lumii fenomenele drepturilor sale El a construit acea punte de-a lungul căreia esența metafizică, definită la început pur formal, a trecut în realitatea empirică, luând din ce în ce mai mult conținut cu fiecare pas și a evitat devalorizarea lumii fenomenelor El o deduce în consecinţă astfel: esenţa este reală, trebuie, deci, să acţioneze, căci "ceea ce este real poate acţiona; ceva își dezvăluie realitatea prin ceea ce generează Acest lucru este realizat de esenţa în spațiu și timp, adică

în realitatea empirică Acum putem reveni la problema principiului selecției Am spus deja că acest principiu este dat în caracterul a tot ceea ce este adevărat și real Acest caracter este cel mai perfect exprimat în cel mai înalt dintre conceptele pure, în ideea absolută Totul real se reduce la un concept și o idee Conceptul este acel "puls intern" care se simte prin "cortexul care acoperă nucleul adevărat") Numai ceea ce presupune conceptul poate pretinde numele de real; orice altceva este o existență trecătoare neprețuită, o înșelăciune, o iluzie, o minciună) - numiți-o cum doriți Conceptul fundamentează obiectivitatea) Numim, de exemplu, poet, om de stat etc , numai în acel caz real sau real, dacă este ceea ce ar trebui să fie, adică dacă corespunde în realitatea sa conceptului său, ideea) "Nimic nu trăiește care să nu fie într-un fel o idee") Ceea ce nu corespunde ideii reprezintă doar o "existență putredă") Aici stă la baza faptului că Hegel în istorie atribuie un loc doar acelor popoare "care formează statul") Căci statul este o idee revărsată într-o formă concretă Colectare op vol VIII, p i) Ibid , p) Colectați op vol VI, p) Ibid , p și Cf v p ') Colectat op vol VIII, p Prin urmare, după Hegel, orice adevărată filozofie trebuie să fie idealismul Vezi Vol VI, p pentru mai multe despre aceasta b) Philosophie der Geschichte, p E Tam, p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei Astfel, realitatea este "unitatea esenței și existenței, fie interioară, fie exterioară, făcută imediată " Dar interiorul este ideea, mintea Astfel, există una singură, și anume, realitatea rezonabilă · De aici a venit - să ne îngăduim să subliniem și această împrejurare - un optimism care, în plus, se apropie deseori de fatalismul optimist Deja un principiu de păstrare a tuturor valorilor care apar în dezvoltarea dialectică și îmbogățirea lor nesfârșită a introdus un moment luminos optimist în sistem Dar la urma urmei, valorile, adică realitatea raţională se naşte după legea dialectică a necesităţii, cuvânt pe care Hegel îl adaugă foarte des la cuvântul "rezonabil") Acest curs necesar de dezvoltare, care necesită o consecință directă a metodei dialectice, a apropiat sistemul lui Hegel de fatalismul optimist Acest lucru a fost exprimat cel mai clar, din motive evidente, în filosofia istoriei, unde absența conceptului de datorie, așa cum vom vedea mai târziu, a jucat un rol fatal pentru filosofia lui Hegel Să luăm câteva exemple "Fiecare națiune are un sistem de stat care i se potrivește și îi aparține", spune Hegel într-un singur loc Conform convingerii sale, numai un popor care poartă în sine germenul morții naturale poate muri "Dacă spiritul oricărei națiuni cere ceva, atunci nicio forță nu îl va ține") Următoarele două locuri sunt deosebit de interesante în acest sens: I "Umanitatea a avut nevoie de el (în praf de pușcă) și în curând a fost aici" b) "Tehnica va fi găsită dacă va fi nevoie" ~), etc Aceasta a fost doar o consecință inevitabilă a progresului "necesar" h E Colectează co?, vol VI, p ·) Cu o indicație directă a necesității realității adevărate, ne întâlnim în filosofia dreptului, col op vol VIII, p) Philosophie der Geschichte, p) Ibid , p) Ibid , p Cf vol VII, partea ,) Colectați op vol XIV, p , E Tam, p · Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN Adevăratul infinit Am vorbit deja de mai multe ori despre infinitatea dezvoltării, despre îmbogățirea infinită a valorii, totalitatea etc Acum trebuie să definim mai precis conceptul de "infinit", care, de asemenea, nu este lipsit de originalitate și este important pentru rezolvare intrebarea noastra În sistemul lui Hegel "nu există infinit care să fie infinit de la bun început" *) Absolutul este ultimul membru al dezvoltării, rezultatul său, căruia îi aparține primatul doar ca valoare Să ne

întoarcem mai întâi la conceptul de finală În realitatea empirică, ne vedem înconjurați de lucruri care apar și dispar, pe care deci le numim finite, întrucât "ora nașterii lor înseamnă ceasul morții lor") Nu sunt independenți, depind de altul, care îi dă naștere și îi distruge Pentru independență, independență, după Hegel, există un loc doar unde | unde există armonie între concept și existență Pe baza acesteia, el definește finitul astfel: "finitul este acela și numai atât, că ființa sa nu se aseamănă cu conceptul său") Prin condiționalitatea și trecătoarea sa, ea indică pentru sine; căci locul ei este luat de un alt finit care suferă aceeași soartă etc , astfel încât aceeași condiționare nu-i permite să se oprească nicăieri Astfel, ajungem la conceptul de infinit, care nu reprezintă o forță existentă în afara finitului, ci trebuie să ne gândim la el ca la o negație condiționată intern a sinelui Hegel distinge în acest concept de infinit două laturi), care îl împart în două feluri de infinit Într-un sens, infinitul înseamnă doar negația infinită a finitului, în timp ce într-un alt sens, infinitul este adus în legătură cu finitul În acest caz, Infinitul constituie, ca obligație, scopul spre care evoluează, dar pe care nu îl atinge niciodată Căci singurul lucru care poate fi realizat în acest fel este *) Colectarea op vol III, p) Acolo, aceeași pagină) Colectați cit , vol PI, p ii Vezi și pagina) Colectați op vol Sh, p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei numai noul finit, noul tranzitoriu Se obține astfel o apariție nesfârșită a finitului, care încearcă în zadar să se elibereze de puterea timpului Hegel numește ambele tipuri de infinit infinit rău sau infinit fals Acesta din urmă este numit așa de către el pentru că procesul "cheamă în finit infinitul și în infinit finitul" *) și generează o schimbare nesfârșită, care rămâne totuși ineficientă - nu reușește să iasă din puterea timpului și ajunge la eternitate, în care se dă infinitul adevărat) Adevăratul infinit presupune depășirea timpului, eliberarea de el Se poate ajunge la ea doar prin dezvoltare, care, negând temporalul și finitul, creează eternitatea Acesta din urmă este dat în valori obiective dezvoltate după metoda dialectică Ele sunt eterne, pentru că sensul lor nu depinde de timp Ele singure fac posibil infinitul adevărat "Așadar, la început a domnit Cronos, timpul, o epocă de aur fără fapte morale, iar ceea ce s-a născut, copiii timpului, au fost devorați de el Doar Jupiter a depășit timpul și a pus capăt trecerii lor) Finitul, în virtutea valorii sale, se implică în idee, rațiune și ajunge în acest fel la infinitul adevărat Dar ar fi o greșeală să credem că conceptul de infinit adevărat înlocuiește simplul concept de infinit rău Hegel spune într-un loc că acest concept de infinitate adevărată poartă și sigiliul adevărului, impus de caracterul dialectic de bază al sistemului, adică este un concept dezvoltat; este o sinteză și deci adevărul finitudinii și infinitului rău) Amandoua !) Sobr op v PT, p) De aici devine clar sensul următoarelor cuvinte în logica col op vol III, p "Neadevărul este de neatins" Este numit și de Hegel de neînțeles Ibid , p) Philosophie der Geschichte, p Hegel îl numește pe Jupiter în acest caz, întrucât este un "zeu politic" În mod consecvent, el ar trebui să aloce un loc în eternitate paradisului și naturii păcătoase, întrucât, până la urmă, se dezvoltă și după metoda dialectică și creează, deci, valori durabile) Colectați op vol III, p și și urm mier vol V, p Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN conceptele, prin urmare, au intrat în forma lor adevărată în conceptul de infinit adevărat, adică infinitul adevărat include și dezvoltarea care este infinită în timp, astfel încât procesul de aducere a finitului la eternitate este nelimitat în timp, adică rămâne nesfârșit Acest lucru

este pe deplin confirmat de logica lui Hegel Conceptul de infinit adevărat nu poate fi privit ca ceva înghețat, nemișcat, adică "abstract" sau unitate moartă a finitului și infinitului) Căci metoda dialectică nu tolerează sintezele înghețate Cu adevărat infinitul este, împreună cu el, un "proces") "în momentele sale o devenire ulterioară determinată") Că această devenire este o dezvoltare rațională, dialectică este de la sine înțeles Acest lucru este deja indicat de numele "adevărat", care este atașat acestui concept de infinit După Hegel, numai ceea ce este dezvoltat dialectic poate pretinde numele de adevărat Astfel, conceptul de infinit adevărat conține și infinit în timp Am dori să acordăm o atenție deosebită acestei afirmații, deoarece este de mare importanță pentru înțelegerea filozofiei hegeliene a istoriei Acum câteva cuvinte despre modul în care Hegel explică clar ambele tipuri de infinit, adevărat și fals El compară infinitul rău sau fals cu o linie dreaptă fără sfârșit, care nu are sfârșit, oricât de mult l-am continua; -pentru infinitul adevărat, el a ales imaginea unui cerc, care poate crește la nesfârșit odată cu creșterea razei și, în același timp, își poate păstra forma completă, perfectă, autosuficientă Această imagine nu exclude câtuși de puțin dezvoltarea nesfârșită și nu oferă motive pentru a vedea în infinit o mișcare recurentă, "circulară" Întrucât teza reprezintă "ființa în sine" a sintezei, atunci, în esență, odată cu realizarea acesteia din urmă, dezvoltarea ajunge la punctul de plecare, adică rezultă un cerc Prin urmare, în dezvoltare, astfel de cercuri sunt obținute în mod constant, deoarece întregul sistem reprezintă un cerc, deoarece spiritul absolut ("în-sine" Colectare op vol Sh, p) Ibid , p) Ibid , p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei și-pentru-sine-ființă") înseamnă o întoarcere la ceea ce a fost el la început ("ființa-său-în-sine") Prin urmare, "acest cerc este un cerc de cercuri)" Ar fi o greșeală să vedem în această imagine o afirmare a caracterului finit al dezvoltării Cercul trebuie imaginat ca fiind în continuă și continuă creștere Este adevărat că Hegel numește spiritul absolut "identitate întoarsă", dar în același timp adaugă că spiritul este și o "identitate βó care se întoarce veșnic"); nu există repetare în ea: spiritul s-a întors în sine, este absolut și se odihnește în sine - acest lucru este în mod clar reprezentat de forma unui cerc și se întoarce constant din nou în sine - aceasta reprezintă capacitatea cercului de a crește la infinit, fără a-şi pierde forma anterioară şi fără întrerupere Prima parte a imaginii înseamnă forma spiritului, a doua, conținutul său Cu toate acestea, chiar și acest exemplu trebuie numărat printre cei care, în filozofie, de mai multe ori au departe de a-și îndeplini scopul Lui Hegel i s-a dat ocazia să folosească acest exemplu prin împrejurarea că, pe de o parte, cercul reprezintă o "linie de auto-realizare" terminată permanent, iar pe de altă parte, nu are nici început, nici sfârșit Cu aceasta încheiem studiul nostru asupra fundamentelor logice generale ale sistemului, în măsura în care este necesar să răspundem la întrebarea pe care ne-am pus-o în această lucrare Să ne întoarcem acum la elucidarea înțelegerii lui Hegel a istoriei și a celor ale principiilor ei, care stau în cutare sau cutare relație cu problema noastră IV Înțelegerea hegeliană a istoriei "Istoria lumii este progres în conștiința libertății* progres pe care trebuie să-l recunoaștem în necesitatea lui", spune definiția istoriei) Trebuie să dis-) Colectați op vol V, p) Colectați op vol VII, partea , p) Colectați op vol III, p) Philosophie der Geschichte, p * Biblioteca "Runivers" m RUBINSTEIN luate în această definiție Să ne întoarcem mai întâi la conceptul de libertate Hegel definește

libertatea în diferite locuri în lucrările sale ca "a fi cu sine" (Beisichsein), ca autodeterminare *) Pe baza acestei definiții, Hegel indică conceptul ca tărâm al libertății) Dar libertatea în concept rămâne formală, adică nu este de fapt libertate în ea, ci arbitrar), în timp ce conceptul este direct, nedezvoltat, căci adevărata libertate necesită conștientizarea ei Prin urmare, despre libertate nu se poate vorbi decât într-un concept dezvoltat Cu alte cuvinte, o condiție necesară pentru libertate este sinteza, deoarece numai în ea conceptul se întoarce la sine și numai aici "ființa lui cu sine" devine realitate Dar nu orice sinteză poate fi privită drept libertate Natura nu-l cunoaște - conceptul ei îl întâlnim doar în filosofia istoriei Motivul pentru aceasta constă în faptul că întregul sistem este scris din punctul de vedere al cunoașterii absolute; prin urmare nu cunoaștem de fapt decât un singur cerc dialectic Toate celelalte cercuri ar trebui considerate ca părți ale unui lanț "sfințit" închis într-un cerc Noi, cu facultățile noastre cognitive umane limitate, vedem în masa nesfârșită a unor astfel de cercuri de educație independentă De fapt, ele există doar într-un singur cerc, care înfățișează spiritul absolut cu cele trei etape ale sale: pentru a recunoaște domeniul libertății, trebuie să stăm din punctul de vedere al cunoașterii absolute, precum și în general al cunoașterii totul adevărat Și din punctul de vedere al acestuia din urmă, nu cunoaștem de fapt decât o singură sinteză completă, care este reprezentată în sistem de filosofia minții În ideea absolută, ca și în "în-sinele" spiritului, libertatea este dată pur și simplu ca o posibilitate pură; prin urmare, nu este încă actuală, nu este adevărată În imaginea naturii ne întâlnim cu o altă formațiune neadevărată, cu o necesitate care nu cunoaște libertatea Ambele concepte stau în alienare reciprocă, sunt opuse unul altuia Numai în conceptul de spirit ca în sinteză) De exemplu ibid , p , col op vol VI, p) Colectați op Vol V, p) Colectați op vol XIII, p ii ?) Vezi colecția op vol VI, p XL Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei În ambele găsim adevărata libertate, pe care Hegel o numește adesea "adevărul necesității" *) De aici rezultă că necesitatea nu poate fi străină de libertate Libertatea fără necesitate și necesitatea fără libertate, așa cum este dată în natură, sunt abstracte și neadevărate Căci "libertatea este în esență concretă, determinată în ea însăși veșnic și astfel în același timp necesară" *) În natură, așa cum o înțelege Hegel, există o necesitate, deoarece ea se dezvoltă dialectic, dar nu este loc pentru libertate în ea, deoarece reprezintă alteritatea spiritului, înstrăinarea lui de sine În ea, așadar, nu există "cu-sine-ființă", care exprimă esența libertății Numai un spirit dezvoltat este cu adevărat liber: este cu sine însuși, adică liber și, în același timp, libertatea lui conține necesitate, întrucât dezvoltarea dialectică îi este caracteristică) Spiritul este cu adevărat liber Există o singură cale pentru noi spre libertate și aceasta este să stăm din punctul de vedere al spiritului Acest lucru îl putem realiza cu gândirea noastră, care dă obiectivitate și necesitate dorinței și face posibilă adevărata libertate "Voința este liberă ca o gândire)", întrucât într-un asemenea caz capătă caracterul de necesitate de care îi lipsea înainte Ca voință gânditoare, nu poate voi altceva decât generalul, adică spirit, căci gândirea este "activitatea generalului") Gândirea face posibilă autodeterminarea voinței și, în același timp, necesitatea, fără de care nu există libertate adevărată "Când voința îl dorește pe general, acesta începe să devină liber", spune Hegel În același loc, el explică dorința pentru dorința comună de drept, moralitate Deja din aceste

cuvinte reiese că conceptul de libertate apare la Hegel cu un pronunțat caracter de valoare Hegel înțelege libertatea nu numai ca bază a activității morale, ci este considerată și în lumina evaluării concept !) Sobr op vol V, p ,) Colectați op vol VI, p) Cf Philosophie der Geschichte, p) Colectați op vol XIV, p) Colectați op T VI, p ·) Colectat op vol XIII, p Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN libertatea intră în sistem ca adevărată libertate Adevărul este echivalent în filosofia lui Hegel cu o valoare obiectivă Recunoașterea unei valori obiective în libertate se manifestă prin faptul că conceptul de libertate la Hegel are și caracter de moralitate La întrebarea ce fel de voință ar trebui considerată liberă, am primit răspunsul că liberul arbitru este cel care vrea comunul Dar aceeași dorință pentru un "drept moral" comun caracterizează și dorința morală, din care decurge legătura directă a ambelor concepte și, în plus, legătura este atât de strânsă încât în conceptul de moralitate ar trebui să se întâlnească conceptul realizat de libertate Ambele au aceeași expresie concretă în realitate: starea rațională este o imagine concretă a moralității, iar în ea se exprimă cea mai perfectă formă de libertate A deveni cetățean al "adevăraților", adică stare rațională, omul își împlinește destinul și realizează ceea ce are dreptul la ') Și dreptul lui este să fie liber și moral Astfel, după Hegel, orice liber arbitru, tocmai pentru că este liber, este moral) Libertatea morală, această substanță a spiritului, își găsește expresia concretă ca un adevărat concept nici nu gata, dar parcurge același drum lung de dezvoltare dialectică Această morală concretă este atrasă la noi sub forma unei stări rezonabile de "Filosofia dreptului", iar progresul ei necesar în conștiința libertății, maturizarea ei treptată, este descrisă de "Filosofia istoriei" Revenind la considerarea filozofiei hegeliene istorie, ne întâlnim de la bun început cu următoarea caracteristică: în timp ce întreaga expunere anterioară a sistemului se încadrează într-o formă care este complet accesibilă înțelegerii noastre, și anume că trecerea de la nivelul cel mai de jos al naturii la cel mai înalt, adică mai întâi la individ, apoi la familie, la societatea primitivă și în final la stat, se realizează în dezvoltarea că este necesar să se gândească pentru sine) Colectați op vol VIII, p) Vezi despre această colecție op vol XI, p , ; T VII, Cap , § -T VIII, p Philosophie der Geschichte, p , Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei ca o trecere treptată a perioadelor individuale de timp corespunzătoare - dezvoltarea unui spirit obiectiv și absolut, i e istoria: pe de o parte, arta și religia, pe de altă parte, istoria filozofiei; perioadele de creștere a lor sunt absolut inseparabile în timp, în ciuda faptului că una este o continuare logică a celeilalte, ele coincid, deși Hegel conduce expunerea în ordinea menționată mai sus, una după alta O examinare a acestor domenii duce în interiorul istoriei lumii, nu numai în sensul împărțirii în exterior și intern - Hegel protestează cel mai viguros împotriva acestui lucru - ci și în sensul unei ascensiuni către valori în continuă creștere Astfel, tărâmurile spiritului obiectiv și absolut sunt complet separate, în ceea ce privește valorile, dar nu de fapt, deoarece toate perioadele de dezvoltare ale spiritului absolut sunt date în istorie Etapele lor separate nu coincid exact în expunerea lui Hegel, dar această întrebare se află dincolo de sfera subiectului nostru Este important pentru noi să stabilim această unitate în ansamblu!), căci orice restrângere a spiritului obiectiv presupune în mod necesar o restrângere a spiritului absolut Dar în raport cu valorile reprezentate, aceste zone sunt delimitate Să ne întoarcem acum

la filosofia istoriei, lăsând deoparte următoarele părți ale sistemului Dacă interesul nostru pentru istorie este îndreptat spre ceea ce "a fost și este acum", atunci în filosofia istoriei avem de-a face cu nepieritorul, eternul, care îi dă sens și justificare: aceasta este rațiunea *) Acest gând decurge în mod necesar din principiile călăuzitoare ale sistemului, care desigur rămân valabile pentru fiecare parte a sistemului separat În conformitate cu aceste principii, rațiunea și aici prezintă la început o singură posibilitate El cucerește realitatea în viața istorică și prin viața istorică, în care trebuie gândit imanent Astfel, afirmând că " și în istoria lumii totul a mers rezonabil)", Hegel vrea să spună că sensul istoriei este în apariție *) Cf Philosophie der Geschichte, pp $) Cf Philosophie der Geschichte, p și urm Vezi și Collect op vol XII, p) Philosophie der Geschichte, p) Ibid , p Întrebări de filosofie, carte o Biblioteca "Runivers" G m RUBINSTEIN valori "eterne" care au un sens obiectiv Aici chestiunea este, așadar, și despre valoarea-totală, despre minte, despre spirit Dar substanţa spiritului este libertatea; reprezintă, deci, acea valoare - totalitatea despre care vorbeşte istoria După cum se știe, Hegel împarte istoria în așa fel încât cele trei perioade ale ei să corespundă celor trei etape ale dezvoltării libertății: mai întâi libertatea singură, apoi mai multe și în final libertatea tuturor Pe baza acestei împărțiri, lui Hegel i s-a reproșat că cantitatea de libertate este importantă pentru spiritul său Acest reproș se bazează pe un fapt pur extern, și anume pe cuvintele "unul, mai mulți și toate" Ca cantități, aceste numere sunt lipsite de orice semnificație pentru Hegel O dobândesc dacă sunt puse în legătură cu întregul lor Apoi, în aceste părți, se obține un tablou al maturizării ideilor de libertate, astfel încât expresia "libertate a tuturor" este o afirmare nu a libertății tuturor oamenilor fără excepție într-o realitate dată, empirică, ci a libertatea unei persoane ca persoană La început, doar "această" persoană este liberă; apoi membru al unei comunități sau clase, pentru că aparține unei comunități căreia i se atribuie un preț obiectiv și, în sfârșit, o persoană este liberă, pentru că este o persoană Cantitatea aici, în concluzie, dă calitatea ca adevăr *), așa cum cere logica lui Hegel Acest lucru nu necesită, desigur, investigații suplimentare, pentru că însăși definiția istoriei ne spune clar că, după Hegel, centrul său de greutate se află în conștiința libertății Ar fi o greșeală să credem că, din moment ce centrul de greutate se află în calitate și nu în cantitate, atunci istoria se străduiește doar pentru conștiința libertății tuturor ca principiu, idee - un gând care poate fi confirmat de câțiva, deși puține, citate din Hegel Dar contrazice caracterul de bază al filosofiei sale a istoriei și trebuie să recunoaștem că este fals Dacă în istorie era vorba doar de punerea în scenă a principiului Springer "Die Hegelsche Geschichtsauffassung*, p -) Philosophie der Geschichte, p) De exemplu, ibid , p , Biblioteca Runiverse FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei al principiului, atunci istoria, după cum am observat deja mai înainte, și-ar fi îndeplinit scopul deja odată cu apariția creștinismului, deoarece a fost prima care a formulat în mod clar principiul libertății omului ca om - despre aceasta face însuși Hegel accent deosebit *) Dar un principiu nerealizat înseamnă ceva abstract *) pe care adevăratul, adică, dezvoltarea dialectică nu se poate opri niciodată Libertatea ca adevărat concept găsit în sine și puterea de a deveni ceea ce a fost "în sine") Odată cu apariția creștinismului, acest principiu "a urcat" în conștiința religioasă Pentru următoarea perioadă a istoriei a apărut sarcina de a-l aduce în

"esența lumească"; aceasta a fost împlinită de perioada germană, așa cum era de așteptat din această perioadă creștină, din lumea completitătții (von der Welt der Vollendung) Acest "principiu împlinit", spune un loc în "Filosofia istoriei" la p) Această împlinire a fost exprimată, desigur, nu în cantitate - ea trebuie considerată drept o consecință și, în plus, departe de a fi realizată în totalitate, așa cum însuși Hegel este de acord cu aceasta), ci în drepturi, legi și statul, pe baza căreia, după Hegel, , în perioada finală a "lumii germane" acest principiu Astfel, libertatea realizată a fost scopul ultim spre care a aspirat spiritul lumii în istorie Este acel agregat valoric care combină toate valorile obiective ale istoriei politice într-o unitate organică Într-un rezultat infinit, ea apare în forma sa cea mai concretă, ca moralitatea în stare rațională, expusă în Filosofia Dreptului În același timp, spiritul lumii rămâne ascuns în culisele vieții istorice El își atinge scopul prin "sprețuirea minții" pe care am menționat-o deja: face omenirea să se lupte și să sufere, iar el însuși apare doar pentru a rezuma viața istorică care a trecut Astfel, în istorie nu avem de-a face direct cu spiritul, acesta, ca valoare-totală, este !) Ibid , p) Ibid , p) Ibid , p) Cf Sobr op vol XI, p c) Colectare op vol KhSh, p Biblioteca "Runivers" S M RUBINSTEIN numai rezultatul istoriei, dar cu umanitatea; dar din nou, nu ca un întreg, ci cu părțile sale în fața unor popoare istorice individuale Conceptul de umanitate rămâne la Hegel, cu toată dragostea lui pentru națiunea germană, ca și la restul idealiștilor germani, predecesorii săi, în toată forța sa, ca idee a unității popoarelor, din care niciun popor nu poate ies în evidență fără a-și pierde valoarea Spre deosebire de ideea că prin oameni - umanitate, el subliniază ideea că prin umanitate - oamenii Această afirmare a primatului valorii din spatele conceptului de umanitate este o consecință necesară a scopului comun urmărit de toate popoarele istorice conform învățăturilor lui Hegel Nu mai este nevoie să adăugăm că scopul final spre care omenirea se străduiește la voința spiritului este atins printr-un singur progres continuu - aceasta rezultă din principiile pe care le-am examinat în capitolul despre "fundamentele logice" ale sistemului, și, de asemenea, din conceptul de rațiune, care ar trebui să apară în istorie Hegel desenează o viață istorică plină de evenimente individuale cu caracter individual Unicitatea evenimentelor istorice îi servește, printre altele, lui Hegel drept bază pentru faptul că el neagă complet semnificația istoriei ca mijloc de educare a omenirii El reprezintă în viziunea sa asupra istoriei un individualism pronunțat; acesta din urmă este condiționat, așa cum am menționat deja, de esența metodei dialectice Astfel, chiar și în istorie domnește o schimbare neîncetată a evenimentelor, iar în ea se simte puterea categoriei schimbării (Verändcrung) Peste tot este ceva nou O viață dispare, alta apare în locul ei,), etc La fel și popoarele: fiecare dintre ele are propriul său caracter complet individual Dar această schimbare neliniștită a evenimentelor individuale prezintă interes pentru istorie numai în acea parte a ei care "constituie o epocă esențială în dezvoltarea spiritului") Oboso-) Vezi Lask "Fichtes Idealismus und die Geschichte", p i) Philosophie der Geschichte, p) Ibid , p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei Sclipirea esenţialului de neesenţial aici, ca şi în alte părţi în Hegel, este identică cu separarea valorului, care este inclus în totalitatea valoric a neesenţialului, care este lipsită de orice interes pentru istorie Valoroasă este dialectica, ideea sau, după cum spune adesea Hegel, spiritul Ceea ce este străin ideii, spiritului, nu

aparține istoriei În ce fel este exprimat în istorie acest element dialectic, spiritul? După cum știm, substanța spiritului este "cu-sine-ființa", libertatea și, în plus, adevărata libertate, care poartă caracterul moralității Doar statul face posibilă o astfel de libertate Aceasta oferă un punct de vedere ghid pentru izolarea istoricului, adică valoroasă, din istoric, fără valoare Și anume: de aici rezultă importanta definiție că istoria include doar indivizi organizați în state-națiuni) Dar această definiție necesită restricții suplimentare în sensul că individul-popor istoric își pierde semnificația pentru istorie de îndată ce se solidifică într-o formă, deși de stat, așa cum, de exemplu, sa întâmplat, după Hegel, cu China) Spuneam mai sus că spiritul ca atare rămâne departe de viața istorică Își alege un reprezentant în persoana unor oameni, pe care îi obligă să dea tot ce poate și să aducă roadele vieții sale istorice în tezaurul comun al istoriei Acest popor se supraviețuiește pe sine După ce și-a îndeplinit mandatul, alesul moare de "moarte naturală") Odată cu atingerea celui mai înalt stadiu de dezvoltare, el primește condamnarea la moarte și comite "mortificarea lui însuși") Moartea sa denotă apariția unui nou popor-individ istoric), etc Din aceasta rezultă un alt principiu foarte important: "Acest (adică acest reprezentant al spiritului lumii) popor este conducătorul) Vezi Philosophie der Geschichte, p i și) Aceasta este și la baza faptului că Hegel a văzut în "perși primul popor istoric" Persia este primul stat care a pierit Vergati Genist) Philosophie der Geschichte, p v) Ibid , p) Ibid , p ΰ) Ibid , p și urm Vezi și pagina Biblioteca "Runivers" RUBINSTEIN în istoria lumii pentru această epocă (adică dată) - și El poate face o epocă în ea - o singură dată " Acum, după elucidarea fundamentelor întregului sistem, ajungem la propria noastră sarcină: să stabilim în ce relație logică se află la Hegel concepția despre sfârșitul istoriei pe care am indicat-o în clarificarea problemei la principiile pe care le-am conturat V Fundamentele logice ale sistemului și sfârșitul istoriei Trebuie doar să ne amintim conceptul de idee absolută pentru a ne convinge că acest tip de limitare a istoriei în spațiu și timp, cu care ne întâlnim la Hegel, se află în contradicție acută cu conceptul său de idee absolută Ideea absolută, a cărei realizare sau concretizare trebuie să o reprezinte întregul sistem, care parcurge toate etapele dezvoltării și le domină, este un singur sistem ordonat dialectic de concepte pure Știm, pe de altă parte, că ceea ce se dezvoltă în realitate este conceptul Fiind cel mai perfect concept, care conține atât concepte pure, cât și ideea de metodă, ideea absolută, acest subiect de dezvoltare, posedă și mijloacele pentru implementarea lor x) Este o potență pe care nimic nu o poate opri și, prin urmare, trebuie gândită ca un proces Dacă ar fi finit, adică dacă ar putea fi limitată în timp, atunci am avea toate motivele să ne întrebăm de ce procesul de concretizare a început tocmai în acest moment, în timp ce nimic nu ar putea împiedica acest potențial să se transforme în realitate înainte Ar fi necesar să ne gândim la el într-un astfel de caz în orice moment deja realizat, ceea ce ar echivala cu liniștea ei Dar acest lucru este negat cel mai categoric de întregul sistem Astfel, rămâne o singură posibilitate de a o considera o dezvoltare fără sfârșit Deci, din conceptul de idee absolută decurge de la sine cerința infinitității dezvoltării Este un proces *), dezvoltat x) Colectat op vol V, p) Colectați op vol VI, p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI TEGEL ȘI sfârșitul istoriei , iar această definiție surprinde esența ei Este de conceput doar ca activitate, la fel cum esența absolutului constă în capacitatea sa de a se manifesta Este

absolut numai atâta timp cât se manifestă J) Ideea absolută, ca atare, are o dorință de perfecționare) și, cel mai important, odată cu autoperfecționarea, cu îmbogățirea valorilor, crește și puterea și dorința de manifestare a acesteia Să reamintim doar un exemplu poetic din Fenomenologia Spiritului), care compară ideea cu "Intoxicația bacchică, în care nu există un singur membru neîntoxicat" și care ar trebui să reprezinte adevăratul Adevărat, Hegel vorbește în această legătură despre restul întregului, dar în ce constă această odihnă? Răspunsul la această întrebare este dat de logica) "Pacea sa (ideea absolută) constă în certitudinea cu care ea (adică contradicția) o generează și o depășește întotdeauna " În cunoaşterea acestui joc etern stă cunoaşterea absolută) Infinitatea dezvoltării este indicată și de un exemplu cu un râu puternic, "care crește cu atât mai mult, cu atât s-a îndepărtat de izvoarele sale)" Aceeași infinitate de dezvoltare este cerută în mod firesc de metoda dialectică Și asta este cu atât mai important cu cât metoda dialectică reprezintă în sistemul lui Hegel o putere absolută, nelimitată, care domină întregul sistem până la cel mai mic detaliu El ne spune că nimic nu poate fi adevărat în care nu există unitate în opoziție și apariția imanentă a diferențelor în unitate) Căci aceasta este natura dialecticii În consecință, nu există și nu poate exista nicio sinteză care să nu devină imediat o teză, căci nu există o "termă de odihnă", dar rezultatul este în mod constant "mișcare și activitate care se mijlocesc")) Soor op vol IV, p urm , vol X Í, p) Philosophie der Geschichte, p Adunat op vol V, p) Colectați op vol II, p) Colectați op vol V, p) Colectați op vol XV, p) Ibid , p Sobr op vol III, p) Colectați op vol V, p Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN În deplin acord cu esența interioară a metodei dialectice, Hegel susține, de exemplu, că perioadele de unitate completă, perioadele de contradicție absentă sunt pagini goale în istoria) Iar într-un sistem dialectic nu este loc pentru paginile albe, și o singură inconsecvență, la care Hegel a fost forțat de punctul său de vedere absolut - așa cum vom încerca să arătăm mai târziu - l-ar putea face să încheie istoria cu o perioadă germanică, întrerupând-o orice posibilitate de dezvoltare a acestuia în viitor Dacă Hegel ar fi rămas fidel caracterului de bază al dialecticii, nu numai că nu ar fi limitat istoria, dar ar fi postulat direct infinitatea dezvoltării ei Se obtine acelasi rezultat din conceptul de concret, acest adevărat scop al dezvoltării dialectice Referitor la acest concept, Hegel spune: "Materia care s-a format, are forme, devine la rândul ei material pentru o nouă formă Spiritul se retrage în sine și își face obiectul" *) Astfel, concretizările nu pot fi limitate din punct de vedere al conținutului, deoarece fiecare imagine specifică indică dincolo de limitele ei pentru a avansa în continuare Lumea germană, așadar, ca oricare alta, nu poate fi ultima perioadă a istoriei Și aici obținem cerința infinitului O simplă referire la principiul îmbogățirii nesfârșite cu valorile evidențiate mai sus este suficientă pentru a arăta că în lumea germană nu trebuie să vedem sfârșitul istoriei, ci, dimpotrivă, un impuls în plus de a continua activitatea productivă și creativă a spiritul Ne mărginim la o simplă indicație a ceea ce am afirmat mai sus și referitor la infinitul "adevărat" sau "bun" Am arătat că conceptul de infinit, pentru a fi "adevărat" în sensul lui Hegel, trebuie să conţină şi infinit în timp În ce contradicție flagrantă cu acest concept este concluzia, înlănțuirea dezvoltării spiritului absolut la un moment separat limitat în spațiu și timp, acest lucru este de la sine înțeles) !) Philosophie der Geschichte, p) Colectați op vol HIP, p) Vezi capitolul "Infinitul

adevărat" Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei Dar poate ne va obiecta astfel: consistenţa punctului de vedere hegelian impune ca spiritul subiectiv să fie considerat ca finit) pentru a trece la conceptul de spirit absolut în ultima sa etapă de dezvoltare, i e la "în-sine-și-pentru-sine-ființa" Dar această obiecție se bazează pe un teren prea instabil pentru a justifica un astfel de viol al vieții istorice așa cum îl întâlnim în concepția lui Hegel despre istorie Căci, așa cum am spus deja mai înainte, științele, al căror subiect este conținutul ultimelor etape ale dezvoltării spiritului absolut, pe de o parte, și filozofia istoriei și dreptului, pe de altă parte, sunt consacrate la zone care nu sunt separate unele de altele, dar sunt, parcă, imbricate una în alta, astfel încât primele să reprezinte adâncimea celor din urmă Punând capăt istoriei, pregătim aceeași soartă pentru spiritul absolut, așa cum sa întâmplat cu Hegel Științele pe care tocmai le-am menționat reprezintă principalele diviziuni ale celei de-a treia părți a sistemului în care spiritul, acel focus al filosofiei hegeliene, este considerat în adevărul său, sau "Filosofia Spiritului" expune sinteza dezvoltării spirit, adică adevărul lui Avem, prin urmare, în acest caz, toate motivele pentru a atinge acest concept în câteva cuvinte La examinarea metodei dialectice, s-a subliniat că nu există în ea un singur punct de sprijin care să permită gândirea la sfârșitul dezvoltării Fiecare sinteză este etapa finală a etapei anterioare de dezvoltare și, în același timp, punctul de plecare pentru progrese ulterioare Pentru Hegel, unitatea moartă este "abstractă" *), adică neadevărat Nu are loc pentru el în sistem Πάντα ρεί́, legea lui Heraclit își păstrează forța nelimitată chiar și pentru Hegel, ca să nu mai vorbim de faptul că caracterul general al sintezei este necesar în special pentru stadiul sintetic al dezvoltării spiritului Sfârșitul istoriei este astfel retrogradat la o distanță infinită Hegel trebuie să fi dedus în mod necesar această consecință, pentru că spiritul, ca subiect al dezvoltării dialectice nesfârșite, nu își poate atinge niciodată scopul, adică a se vedea complet în sensul de ființă înghețată El este de conceput x) Cf col op vol VII, partea , p ,) Colectați op vol Sh, p Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN doar ca activitate infinită, absolută Acest principiu al activității infinite, absolute a fost, după cum știm, moștenirea lui Fichte Numai înțelegerea spiritului ca activitate nesfârșită stă în deplină armonie cu semnificația sa ca valoare-totală Ceea ce este real trebuie să funcționeze Iar acest semn al realității este pe deplin de conceput în conceptul de spirit, dacă spiritul este înțeles în sensul de totalitate-valoare: el acționează prin valori care sunt unite în el într-un tot organic și posedă putere obiectivă De aici rezultă consecinţa care este importantă pentru noi în acest caz: întrucât spiritul este o valoare-totală, el trebuie considerat ca o sursă inepuizabilă de activitate; căci valorile obiective sunt eterne, adică nu își pot pierde niciodată sensul Aceasta nu numai că înlătură, în special, orice posibilitate a sfârșitului istoriei, ci postulează direct infinitatea ei la lira trupurilor Să lăsăm acum conceptul de totalitate-valoare deoparte și să luăm conceptul de spirit, ca atare, fără nicio interpretare Ne convinge că spiritul poate fi înțeles doar așa cum îl înțelegem noi, adică ca principiu al activităţii absolute infinite Vom sublinia aici doar cele mai importante dintre acele pasaje care se referă direct la conceptul de spirit în direcția care ne interesează și care sunt împrăștiate cu generozitate în toate lucrările principale ale lui Hegel Acest din urmă fapt, de altfel, ne confirmă că

în acest caz avem de-a face cu una dintre ideile principale ale sistemului Hegel i-a reproşat lui Spinoza tocmai imobilitatea absolutului său Iar Hegel era departe de a fi unul dintre acei oameni care pot include în conceptele lor ceea ce le reproşează altora Spiritul este de conceput în el numai ca activitate *) Sfârșitul acestei activități semnifică moartea spiritului, deoarece aceasta îi afectează nervul vital "În devenirea sa finită, este infinit") Ne luăm libertatea de a mai cita un pasaj, deoarece nu este numai *) Colectarea op vol VI, p) Colectați op T II, p T XIII, p T IV, p și urm) Colectați op vol VII, partea , p * Biblioteca "Runivers" BAZA LOGICĂ A SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei caracterizează direct spiritul ca o activitate nesfârșită, dar conține și o indicație directă a infinitității vieții istorice "Spiritul comun nu se oprește Acest lucru, poate, se poate întâmpla într-o națiune separată Spiritul lumii nu coboară în această pace indiferentă Aceasta se bazează pe conceptul său simplu Viața lui este acțiune Declarand spiritul ca ceva unic real, este necesar sa intelegem dezvoltarea lui in istorie ca infinita*) Nu destul de asta Spiritul este infinit în creativitatea sa El este inepuizabil; și există indicii directe în acest sens în lucrările lui Hegel), pe care nu le vom da aici Ca substanță, spiritul trebuie să fie infinit în creativitate, pentru că este o "forță infinită", care "se servește ca o materie infinită a întregii vieți naturale și spirituale, precum și o formă infinită, o manifestare a conținutului său") Ar fi o greșeală să justificăm finalul propriu-zis al dezvoltării istorice, care s-a dovedit a fi complet împlinit în conținut, să folosim argumentul că conceptul de spirit necesită finalizarea lui Această completitudine se referă doar la forma, nu la conținutul spiritului Iar conceptul de spirit al lui Hegel are o astfel de completitate formală datorită faptului că se dezvoltă dialectic și, în consecință, este un cerc complet care se odihnește în sine Prin urmare, este complet, dar numai în sens formal - Hegel compară acest concept cu un cerc care are capacitatea de a crește la infinit, menținându-și forma Astfel, conținutul infinit al spiritului este destul de compatibil, din punctul de vedere al lui Hegel, cu forma sa finită Și aici nu există nicio bază pentru limitarea istoricului dezvoltare Deci, sfârșitul real al istoriei dat de Hegel este complet incompatibil cu fundamentele logice ale sistemului Acestea din urmă necesită ceva diametral opus cu ceea ce dă Hegel în filosofia sa a istoriei, și anume dezvoltarea fără sfârșit *) Colectarea op vol XIII, p) Vezi Philosophie der Geschichte, p) Nair, ibid , p , col op vol VII, partea , p) Philosophie der Geschichte, p Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN VI Înțelegerea hegeliană și sfârșitul istoriei În domeniul propriu-zis al filosofiei hegeliene a istoriei, nu găsim nici un motiv să ne transformăm în ceva absolut într-un singur moment de timp, așa cum a făcut Hegel cu perioada germană Ea nu există nici în definirea conceptului de istorie, nici în conceptul de libertate, nici în principiile vieții istorice Prin definiția istoriei, scopul acesteia este realizarea deplină a libertății atât în domeniul vieții religioase, cât și al vieții laice Când dezvoltarea trebuie să-și atingă scopul final, nu se spune nimic despre asta în conceptul de istorie Finitudinea dezvoltării istorice a fost rezultatul unei împărțiri speciale a istoriei în perioade Ajungem la același rezultat dacă comparăm sfârșitul istoriei în Hegel cu conceptul său de libertate Condiția de bază a libertății este activitatea, fără de care nu are rost să vorbim despre libertate Prin urmare, pentru ca spiritul să fie liber, el trebuie considerat activ, așa cum îl înțelege Hegel Dar

activitatea sa se caracterizează prin creativitatea inepuizabilă a valorilor individuale, iar acestea din urmă devin, atât în domeniul istoriei, cât și în cel al spiritului absolut, cu totul imposibile, de îndată ce istoria pune o limită, oricât de perfectă ar fi ea ; căci individualitatea lor exclude orice posibilitate de repetare în istorie Nu are sens să arătăm asupra activității infinite a spiritului în propriul său tărâm al spiritului absolut: în artă, religie și filozofie, deoarece creativitatea aici rămâne nelimitată doar până când legăturile sunt impuse vieții istorice Nu poate exista nicio îndoială cu privire la acest lucru, așa cum este evident din faptul că aceste zone, i e arta, religia și filosofia sunt cuprinse de Hegel în același cadru îngust al drumului deja parcurs, ca și istoria Dar acest lucru este incompatibil cu ideea că spiritul este liber Să formulăm pe scurt ceea ce am spus: libertatea spiritului în Hegel stă dincolo de orice îndoială, deoarece este substanța lui: fără libertate, prin urmare, nu există spirit, fără activitate nu există libertate, Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei fără posibilitatea indivizilor-valoare, nu există activitate Astfel, dacă cineva concepe spiritul ca fiind liber, așa cum cere Hegel, atunci este necesar să lăsați neatinsă posibilitatea creativității sale unice Aceasta nu înseamnă altceva decât o cerere pozitivă pentru infinitul dezvoltării Același lucru vine din compararea sfârșitului istoriei cu principiile vieții istorice În primul rând, să subliniem descrierea completă a modului de spirit a diversității infinite a vieții istorice la paginile - din Filosofia istoriei Dacă lumea germană ar fi într-adevăr lipsită de contradicții, adică dacă nu ar exista motive pentru a continua dezvoltarea în ea, atunci tocmai în fața acestei perioade ne-am întâlni cu pagini goale din istorie "Perioadele de fericire", spune Hegel, "sunt pagini goale în ea; pentru că reprezintă perioade de acord, perioade de absență a contradicției") Absența unei astfel de contradicții care respira viața înseamnă că acest popor a înghețat într-un singur stat și, din această cauză, și-a pierdut dreptul la numele unui popor istoric, așa cum sa întâmplat, de exemplu, cu China Perioada germană se încadrează într-o asemenea poziție dacă este privită ca armonie deplină, ca sinteza finală a istoriei O astfel de concluzie era cel mai puțin în direcția gândurilor lui Hegel Rămâne o singură cale de ieșire din aceasta - să postulăm infinitatea dezvoltării istorice Să trecem acum la cealaltă parte a întrebării Știm că spiritul lumii ca atare rămâne în afara vieții istorice dure Pe scena istoriei acționează alesul său, iar el însuși se mulțumește cu rolul de observator Dar poporul istoric ales este doar un reprezentant temporar al spiritului, unul fericit printre mulți alții care au părăsit deja scena, așteaptă parțial încă rândul O astfel de înțelegere, pro- desfășurat în mod consecvent, exclude orice posibilitate de atașare finală a spiritului lumii pentru totdeauna de unul dintre favoriții săi "Oamenii pleacă (falit) în istorie", ne spune istoria filozofiei *) Implinit din puterea mea si) Philosophie der Geschichte, p) Colectați op vol XIV, p Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN abilități, îndatoririle sale în raport cu spiritul, moare de moarte "naturală", comite "mortificarea lui însuși prin el însuși") De aici rezultă că poporul german nu poate fi decât un reprezentant temporar al spiritului în continuă dezvoltare al lumii Dacă germanii în prezent (din punctul de vedere al lui Hegel) reprezintă un popor care nu a atins încă stadiul cel mai înalt de dezvoltare, atunci dezvoltarea lui ulterioară este de la sine înțeles Dacă totuși, așa cum afirmă Hegel, ei au atins deplina înflorire a forțelor și abilităților lor,

atunci avem în fața noastră, dacă nu muri, atunci cel puțin un candidat sigur pentru moartea istorică, iar noul cavaler al spiritului așteaptă deja în fața porților istoriei pentru a-și înlătura din ea predecesorul învechit și a prelua din nou dominația temporară, trecătoare, în propriile mâini Astfel istoria merge la infinit Dacă această continuare nu corespunde dorinței lui Hegel, nu este mai puțin o consecință necesară a tot ceea ce s-a spus VII Hegel și punctul său de vedere absolut Încercarea grandioasă de a crea un sistem de spirit absolut, în care să fie eliberat de puterea timpului, s-a încheiat cu o înfrângere tragică decisivă În ciuda principiilor neobișnuit de impresionante ale păstrării tuturor valorilor, îmbogățirii lor nesfârșite etc , Hegel a încheiat în concluzie prin limitarea activității creatoare a nelimitatului - așa a fost înțeles spiritul din sistem - ridicând la absolut un moment separat de timp și spațiu, transformându-se într-un infinit finit echnago Principiile grandioase din partea formală a sistemului, care trebuiau să ridice spiritul uman la înălțimile amețitoare ale absolutului, și trista umilință din ultima parte practică a filozofiei - acesta a fost rezultatul unei mândre încercări de a construi un viziunea asupra lumii din punctul de vedere al cunoașterii absolute În loc de împăcare cu viața, în loc să o justifice, au fost sfințite doar roadele trecutului, în timp ce prezentul și-a pierdut sensul, pentru că viitorul i-a fost luat Fără posibilitatea unui viitor pentru o dispoziție activă) Philosophie der Geschichte, p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei nu există o persoană reală, nu există viață Astfel, sistemul lui Hegel a devalorizat complet ceea ce voia să "justifice" Și totuși, așa cum am spus deja, acest rezultat a fost o consecință necesară din punctul de vedere pe care s-a întemeiat întregul sistem Dezvoltarea infinită și limitarea finală a absolutului au fost ambele la fel de necesare: prima a fost cerută de baza logică a sistemului, a doua a fost forțată lui Hegel din punctul său de vedere absolut, deși din punctul de vedere al fundamente logice această limitare este inconsecventă Sistemul lui Hegel este scris din punctul de vedere al spiritului absolut Ea trebuie să reprezinte cunoașterea lui despre sine și, în același timp, auto-manifestarea, al cărei rezultat este toată "adevărata realitate"; căci a gândi şi a fi în Hegel sunt identice Și doar un spirit absolut poate crea un astfel de sistem, deoarece noi, oamenii, nu avem gândire "concretă" Încercarea lui Hegel de a se ridica deasupra singurului punct de vedere antropomorf posibil pentru noi a fost gata să eșueze și, ca urmare, întregul sistem reflecta antagonismul dintre Hegel, care dorea să fie spirit absolut, și Hegel, care era om În primul rând, Hegel a pierdut din vedere faptul că întregul sistem putea atinge și epuiza doar forma, și în niciun caz conținutul Finalitatea cerută de conceptul de cunoaștere absolută *) a fost realizată cu acuratețe în logică, deoarece se ocupa de un sistem de pur, adică, concepte formale Dar Hegel a extins, și din punctul său de vedere destul de consecvent, aceeași cerință de completitudine în domeniul filosofiei minții Aceasta l-a condus apoi la ideea absurdă că odată cu perioada finală a păcii germane a venit ultima perioadă a istoriei în general, sfârşitul ei Când s-a abandonat tărâmul formelor pure, în locul spiritului absolut al volens-nolens a fost propria minte umană a lui Hegel, pentru care, în virtutea structurii sale categoriale, acest tip de completitudine în conținut este posibilă numai în timp Aceasta este o confuzie a punctului de vedere uman cu punctul de vedere *) Philosophie der Geschichte, p Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN spiritul absolut, cu

toate consecințele sale fatale, s-a manifestat cel mai clar, din motive destul de înțelese, în istorie și în domeniile spirituale date în ea, întrucât aici ne confruntăm cu o sferă de activitate specific umană Rațiunea "divină", înțeleasă într-un mod aparte în logică, apare mai departe deja ca esența spiritului uman *) La o examinare mai atentă, se dovedește că în acest caz două lucruri diferite sunt desemnate prin numele comun Aceeași confuzie observăm și în ceea ce privește conceptul de realitate, prin care filosofia istoriei înseamnă deja realitatea "burgheră" reală a momentului dat În concluzie, punctul de vedere absolut, cu progresul său "necesar" și dependența absolută a individului-valoare de valoarea-totală, a distrus libertatea individului ca atare, și a devalorizat complet persoana Dar discuția acestor fapte depășește domeniul de aplicare al subiectului nostru Ne limităm aici, așadar, la o simplă mențiune a acestora Opiniile lui Hegel despre puterea cunoașterii sunt, de asemenea, ambivalente Să ne amintim cuvintele mândre din discursul său către ascultătorii de la Berlin în / * : "O persoană trebuie să se onoreze și să se considere demn de cel mai înalt Nici cea mai înaltă părere a unei persoane despre puterea și puterea spiritului nu este suficientă Fiecare individ este "un fiu al timpului său" și, ca atare, este ferm legat de el; fiecare filozofie reprezintă "propriul ei timp, surprins în gând") "Nimeni nu poate sări peste timpul său, spiritul timpului său este spiritul său") Există multe astfel de afirmații în lucrările ulterioare ale lui Hegel Aici atât individul, cât și filozofia sunt condamnați să urmeze coada timpului lor; sunt consideraţi incapabili să fie înaintea timpului lor Dar chiar și aici ne întâlnim cu o contradicție cu această afirmație Philosophie der Geschichte, p) Colectați op vol VI, p XV) Colectați op vol VSh, p *) Colectarea op vol XIV, p) Vezi de ex col op vol VIII, p , vol XIII, p o, , vol XV, p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei de fapte în Filosofia istoriei , unde Hegel spune că Revoluția Franceză și-a primit "primul imbold" de la filozofie Formula conform căreia niciun sistem de filozofie nu-și poate depăși timpul demonstrează și leagă din nou mult mai mult decât și-ar fi dorit Hegel Căci trebuie să fie valabilă și în raport cu filosofia lui Hegel; semnifică o renunțare definitivă fără echivoc la orice cunoaștere absolută și, împreună cu aceasta, prin urmare, echivalează cu autodistrugerea sistemului hegelian Nicio filosofie nu poate fi mulțumită cu o asemenea limitare; Filosofia lui Hegel, desigur, mai puțin de toate Hegel, care dorea să fie spirit absolut, devine în partea formală a filozofiei sale mai presus de timpul său, dar rămâne supus formulei pe care am dat-o ca persoană filosofică concretă dată La Hegel este, în general, necesar să se distingă strict între două laturi: | formularea principiilor teoretice și aplicarea lor practică În justificarea teoretică, efortul său este îndreptat spre a rămâne fidel punctului de vedere absolut, a se ridica deasupra timpului său în special și deasupra timpului în general Principiile sale în acest caz se disting printr-o îndrăzneală impresionantă Dimpotrivă, în aplicarea lor predomină elementul antropomorf și, mai mult, cu cât Hegel se apropie mai mult de vremea lui La toate acestea se adaugă metoda dialectică, cu caracterul ei izbitor de antiindividualistă Deși era o chestiune de trecut, era încă posibil să se deducă progresul dezvoltării din contradicție, bazându-se pe informațiile istorice disponibile Căci cunoașterea perioadei istorice ulterioare a făcut posibilă, cu bunăvoință, "împingerea" unei anumite contradicții în perioada luată în considerare, astfel încât rezultatul pare a fi că progresul, presupunând că acesta din urmă este

prezent în cazul dat, rezultă din negarea contradicţiei stabilite a cărei Între timp, cel mai mult care se poate obține prin negație este să eliberezi calea, să dai un motiv pentru a merge mai departe și să o faci cu totul posibilă Negarea vorbește) Pagina Acest lucru a fost subliniat de Kestlin în lucrarea sa despre înțelegerea hegeliană a istoriei Pagină ' Întrebări de filosofie, carte o θ Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN tocmai a devenit necesar să părăsim această etapă și să trecem la una superioară, dar nu dă nicio indicație decisivă pozitivă despre ceea ce ar trebui să fie în conținut superiorul, spre care ar trebui să fie progresul Filosofia istoriei a lui Hegel o dovedește cel mai bine: în ciuda legăturii indisolubile a omului cu timpul său, Hegel a fost nevoit, pentru a explica progresul, să facă o excepție de la această regulă pentru așa-zisul popor "ascuțit", pentru "lumea" -indivizi istorici *)" Și cum altfel ar putea fi explicat progresul: spiritul ca atare pare doar să însumeze dezvoltarea; în ceea ce priveşte masele, Hegel era cel mai puţin înclinat să le dea iniţiativa şi rolul principal; și cu o negare era imposibil să faci un singur pas înainte Aici vin în ajutor "indivizii istorici"; clarviziunea lor le oferă posibilitatea de a cunoaște și de a aduce la împlinire ceea ce "are nevoie și pentru care a sosit timpul)" Dar aceasta este deja o trădare a dezvoltării dialectice Căci, în esență, în fețele acestor "indivizi istorici mondiali" se strecoară în istorie conceptul de obligație (Sollen), care este ascuns în cuvintele "nevoie" și "a venit timpul" și, în general, este deja prezent în negaţia dialectică însăşi Dacă ne întrebăm de ce acțiunile și discursurile unor astfel de persoane reprezintă "cele mai bune din timpul prezent), atunci nu poate exista decât un singur răspuns: pentru că acțiunile și discursurile lor reprezintă nu numai o lucrare distructivă de negație, dar dau un aspect pozitiv indicarea viitorului, - asupra a ceea ce trebuie făcut; pentru că vorbesc despre ceea ce ar trebui să fie Consecințele fatale ale negării a ceea ce "numai ar trebui să fie, dar nu este încă" au devenit deosebit de clare atunci când Hegel și-a abordat timpul în expunerea sa După el, sarcina istoriei a fost îndeplinită în libertatea tuturor; dar libertatea desăvârşită este de conceput conform propriei sale învăţături numai în *) "Einsichtige" Philosophie der Geschichte, p) Ibid , p) Ibid , p) Ibid , p Biblioteca "Runivers" FUNDAMENTELE LOGICE ALE SISTEMULUI HEGEL ȘI sfârșitul istoriei o stare rezonabilă, care în forma cerută de "Filosofia dreptului" nu exista încă Aceasta duce la următoarea dilemă inevitabilă, care pentru Hegel în ambele părți este la fel de neplăcută: fie să declare nerezonabilă realitatea realizată a filozofiei istoriei, apoi, conform principiilor de bază ale sistemului, ea încetează să mai fie realitate; sau altfel să recunoască starea rezonabilă a Filosofiei dreptului ca fiind încă nevalidă, caz în care își pierde "rezonabilitatea" *) Dar ceea ce este deosebit de caracteristic este că în ambele cazuri se obține conceptul de obligație (Sollen) intolerabil pentru Hegel În principiul progresului dialectic trebuie să se caute și fundamentele conservatorismului hegelian Hegel este conservator, dar nu pentru că nu dorește niciun progres, ci pentru că în sistemul său dezvoltarea se bazează pe un principiu cu care în realitate nu se poate mișca Viața istorică îmbrățișează domeniul activității umane în partea sa cea mai importantă Persoana activă nu este spiritul vremurilor, care intervine în dezvoltare doar indirect, ci omenirea însăși Și pentru a explica activitatea umană, este departe de a fi suficient să descoperi o contradicție care poate da naștere progresului - este determinată de scopuri pozitive, iar dacă este

morală, de idealuri pozitive Dar idealurile, după Hegel, nu ar trebui să existe; le reproșează luptătorilor idealuri precum Fries "superficialitate" (Leichtigkeit), întrucât, în opinia sa, ei vor să fie mai deștepți decât mintea timpului; timpul, potrivit lui Hegel, va găsi el însuși momentul potrivit pentru a se elibera de contradicția coaptă și pentru a crea o nouă realitate mai potrivită timpului dat Cu o astfel de așteptare a evoluției, care trebuie să curgă ea însăși din timp, este firesc imposibil să avansăm cu un singur pas: fiecare mișcare va fi respinsă ca frivolă, deoarece provine de la personalități individuale Motivul unei legături atât de puternice cu prezentul constă, așa cum am spus deja, în înțelegerea hegeliană a principiului dezvoltării, în absența conceptului de obligație *) Vă reamintim că, după Hegel, ceea ce este real este rațional, și invers * Biblioteca "Runivers" M RUBINSTEIN VIII Concluzie Metafizica hegeliană, ni se pare, nu exclude istoria, dar principalul defect al filozofiei hegeliene se remarcă cel mai puternic în acest domeniu Ne arată că Hegel, tocmai din cauza punctului său de vedere absolut, nu a putut face față celui mai important domeniu al activității umane pentru noi Înțelegând sfârșitul istoriei, filosofia sa, cu progresul ei dialectic, "necesar", a căzut într-un colț obtuz, din care și-a putut găsi o ieșire doar sacrificându-și principiile de bază Ca rezultat inevitabil, a avut loc o restabilire completă a conceptului de obligație în drepturile sale Morala presupune conceptul de datorie, care este de neconceput fără conceptul de datorie Și în sistemul lui Hegel nu există și nu ar trebui să existe acest concept, atâta timp cât el rămâne fidel punctului său de vedere absolut, așa cum nu este loc în el pentru un individ liber, autonom Astfel, punctul de vedere absolut lipsește o persoană de bunul cel mai de preț, pe care numai punctul de vedere antropomorf îi poate reveni, iar pentru acesta din urmă conceptul de obligație este conditio, sine qua non ^J "Insulta la adresa lui Dumnezeu", în care Hegel i-a reproșat lui Kant și Fichte, este pentru noi, oamenii, nu în absența bunătății în realitate, ci în negarea idealurilor, a scopurilor morale și a obligațiilor din ea Numai ei pot da acea "justificare" a lumii și a vieții, la care Hegel se străduiește atât de mult în sistemul său M Rubinstein *) Aici urmez gândurile lui Rickert mier "Graniile educației în științe naturale a conceptului", pp - Biblioteca "Runivers" CRITICA SI BIBLIOGRAFIE Recenzie de cărți Ludwig Gumplovitz Geschichte der Staatstheorien Innsbruck Numele lui L Gumplovich este bine cunoscut publicului rus din Fundațiile de sociologie traduse, deși, din păcate, lucrarea sa cea mai interesantă și originală, Rechtsstaat und Sozialis-mus, Permskaya Total provincii cb Simbirskaya Vitebskaya Kostroma Ufimskaya II III Moscova Sankt Petersburg I I Amurskaya VIÎn străinătate i Yenisiskaya Ryazanskaya Total Bakuskaya Primorskaya Pskovskaya (Liber și schimb) Biblioteca "Runivers " ANUNTURI eu Abonamentul pentru este deschis LA REVISTE "BISERICA VESTI IK" ȘI "LECTURĂ CREȘTINĂ", PUBLICAT LA ACADEMIA SPIRITUALĂ S PETERSBURG) "Tserkovny vestnik" - un jurnal săptămânal care servește ca organ al gândirii teologice și al vieții bisericești și publice în Rusia și în străinătate) "Lectură creștină" - un jurnal lunar, un organ de știință teologică și istorică bisericească în prezentare publică Ca aplicație la reviste, redacția publică din și în se încheie cu apariția Colecția completă de lucrări ale Sfântului Ioan Gură de Aur ÎN TRADUCERE ÎN RUSĂ" a) Separat pentru "Church Herald" CINCI ruble, cu apendicele volumului al -lea din "Hrisostom" - ruble k , legat ruble; pentru "Lectură creștină" cinci ruble, cu apendicele volumului al -lea din "Hrisostom" - ruble k , legat ruble b) Pentru

ambele reviste împreună opt ruble, cu apendicele volumului al -lea al "Hrisostom" - ruble, în legatură ruble k In strainatate: pentru ambele reviste IO rub , cu apendicele volumului al -lea "Hrisostom" - ruble k , în legatură ruble; pentru fiecare jurnal separat ruble, cu apendicele volumului al -lea "Hrisostom" - ruble , legat p k Abonații din afara orașului își scriu cererile astfel: La redacția lui Tserkovnago Vestnik și Khristian Reading din Sankt Petersburg Cei care semnează la Sankt Petersburg se adresează la redacție (Nevsky Prospekt, ap), unde puteți primi și ediții individuale ale redacției și unde se acceptă anunțuri pentru tipărire și distribuire la "Biserica Vestnik" Editori prof D Mirtov prof P Smirnov Biblioteca "Runivers" ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE II PSIHOLOGIE ABONAMENTUL ESTE DESCHIS "VESTNICUL BOGOSLOVSK" (ANUL XV DE PUBLICARE) CU ANEXA LUCRĂRI FERICITULUI TEODORIT, EPISCOPUL KYRSK În , toți abonații săi vor fi trimiși ca supliment propriu al revistei Buletinul Bogoslovski: VOLUME AL TREILEA ŞI AL PATRA LUCRĂRI FERICITULUI TEODORIT, EPISCOPUL KYRSK ÎN TRADUCERE ÎN RUSĂ Preț abonament pentru "Buletinul Teologic" * împreună cu anexa a două volume din lucrările fericitului Teodoret OPT RUBLE CU TRANSPORT Notă șapte ruble fără poștă, zece ruble în străinătate Este permis să vă abonați la jurnal fără anexă (preț ruble) Este permisă plata în rate pentru două perioade (cu un abonament de ruble și până la iulie, ruble), sau pentru trei termene (cu un abonament de ruble, până la iulie, ruble și până la octombrie, ruble): cereri utilizați următoarele rate: pentru două termene cu un abonament de ruble, până la iulie, ruble); pentru trei termene (cu abonament ruble, până la iulie, ruble și până la octombrie, ruble) Pentru schimbarea adresei G la Notă, Noi abonați care doresc să primească Volumele I și II de Teorie, bl Theodorgist, trebuie să declare șapte ediții și să indice ce * ediție doresc să aibă, dacă este nouă - p pentru ambele volume, sau cel vechi - p (Textul din ambele ediții este identic) Adresa editorială: Sergiev Posad, Moscova lip , în redactor "Buletinul Teologic Editor prof I POPOV u zDa°u?? ABONAMENT ACCEPTAT PENTRU AP Singurul din Rusia WVDU A ÍHL "IJjBJUD popular științific DU NAL ΰ pe probleme de spiritism, psihism și mediumism (Revizuire și studiu de teorii și fapte puțin cunoscute: telepatie, clarviziune, transmitere a gândirii, personalitate divizată, obsesie, somnambulism, magnetism animal, mediumism, hipnotism și fenomenul spiritismului) Cuvânt independent în afara ixjkojits și partide despre toate problemele controversate ale științei și vieții Iese de cel puțin ori pe lună în numere de la una la coli tipărite Articolele sunt însoțite de desene explicative, desene și portrete, după caz Sunt postate recenzii ale cărților noi și vechi; clarificări și răspunsuri editoriale la întrebările și scrisorile abonaților Secțiunea literară va conține nuvele, nuvele, romane, poezii și nuvele care corespund direcției revistei PPPMRMYAP III în Rusia: timp de un an ruble, pentru */ ani ruble ISHDIIPYSHL Tsbnd În străinătate timp de un an ruble, pentru V ani ruble k Matriță separată la vânzare de copeici (pot fi trimise cu timbre poștale) Lpppipiya Ppiiiimaotpa la Moscova: în redacția revistei - Arbat, casa lui Neidgart, idnipa luând I ll mp Nr și în toate librăriile din Rusia Biblioteca "Runivers " ANUNTURI Un abonament la revista "Odihna copiilor" a fost deschis în , ies lunar Pe lângă cele cărți ale revistei, abonații vor primi în Atlasul de pictură și istorie rusă, numărul , care cuprinde următoarele tablouri:) Amuzant,) Petru cel Mare în străinătate,) Flota lui Petru cel Mare,) Soldații lui Petru cel Mare,) Întâlnirea Senatului sub Petru cel Mare,) Pe străzile Sf Picturile sunt autotipizate conform desenelor originale Textul

explicativ pentru picturile sub titlul general "Din trecutul pământului rusesc **, întocmit de S Knyazkov, va fi atașat atlasului ca carte separată, ca număr special al Bibliotecii de agrement pentru copii ** Revista este destinată copiilor mai mari ADMITERE în bibliotecile studențești ale tuturor școlilor inferioare, în sălile publice de lectură gratuite și în bibliotecile de liceu, de învățământ instituţiile Ministerului Educaţiei Publice PREȚUL DE ABONAMENT: Cu livrare și expediere ruble Se acceptă abonamente în toate librăriile și în biroul revistei din Sankt Petersburg, Zagorodny pr , NOUA EDIȚIE A FONDULUI LITERAR A -a EDIȚIE IESTE COLECTIE "LA SLA^NOD POTS" Această colecție a fost alcătuită și publicată în comemorarea celei de-a -a aniversări a activității literare a regretatului PPP K Mihailovski Preț r u b " " " " " " " " " " " " - H " a-" "-" "-" " Se acceptă abonament: Moscova, Consiliul Local, Piața Voskresenskaya, clădirea Dumei Abonamentul pentru este deschis pe cotidian, politic, social și literar publicată în orașul Nikolaev de către acționari sub redacția temporară a lui Á N Leontiev conform programului marilor ziare metropolitane CONDIȚII DE ABONARE: fără livrare: pe an - ruble, luni - ruble k , luni - p k , lunar - k k , luni - ruble, lunar - k În străinătate: k, pe lună, se adaugă la taxa de abonament nerezident SE ACCEPTĂ ABONARE: în biroul ziarului cu tip-litografie Br Belinsky, (în orașul Nikolaev, Kher, buze), colț Spasskaya și Catedrala, satul Feruza Reclamele sunt și ele acceptate acolo Biblioteca "Runivers " s ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE CARTEA DE DECEMBRIE A TIIT REVISTĂ - BULETINUL DE EDUCAȚIE I Articole originale și traduse Rezultatele ficțiunii rusești din secolul al XIX-lea (Continuare) Prof D Ovsyaniko-Kulykovsky - Probleme de moralitate în educația modernă Evgenia Lozinsky -Reforma școlară de jos (Sfârșit) A G - Revolte școlare din G Gokov A -Școala teologică și viitorul ei Æ Caiet verde Andre Lichtenberger (traducere de Maria Veselovskaya) - II Critică și bibliografie Științe naturale și geografie în revistele pentru copii "Vskhody", "Rodnik", "Odihna copiilor" (ianuarie-septembrie) și "Lectură pentru copii" (ianuarie-august) G Grigorieva -Autobiography by Herbert Spencer (Ap autobiography by Herbert Spencer, vol I and II); Herbert Spencer, Autobiografie, prescurtat izl A D Korotneva L S -V V Sipovsky, Istoria literaturii ruse, partea I; Cititor istoric dar istoria literaturii ruse, vol I A E Gruzinsky -Povești despre țara natală și despre locuitorii ei, eseuri de A E Sno A P Nechaev Solul și istoria sa; Poze cu patria Călătorie prin Sahara, conform lui Bram comp S A Portsky; Prin deșert, rassk călător, E Vakhterevoid, A Potanin, Dorji, băiat Buryat L S -D N Mamin-Sibiryak, lumini de Crăciun; a lui, Apa Vie; Genrikh Senkevich, Povești și povești - Sora Verochka, A Vostrom; Povești militare, A Daudet - Oameni întunecați, θ Tișcenko etc - III Rezumate și mesaje mici Munca, sănătatea și timpul liber al tinerilor care lucrează în Anglia L S - John Morley despre progres Același lui - Militarism și educație militară în Elveția E L - Cum au fost încălcate legile de către administrația educațională G G -"Vivat universitas" G TI - IV Cronică Școală, literatură și viață Situația generală a liceului după octombrie;-Schwartz Trustee Circular și Schwartz Boycott Întâlniri de părinți și sindicate Noi tulburări în școli Scrisoare de la profesorii Serpuhov Închiderea a de seminarii teologice etc - Problema naţională în domeniul treburilor şcolare Iuri Veselovsky - V Anunturi Cartea din ianuarie a Buletinului Educației va fi publicată la sfârșitul lunii ianuarie Abonamentul pentru este deschis Preț abonament: pentru un an fără livrare - Br , cu livrare și expediere - ruble, pentru jumătate de an - ruble, cu expediere în străinătate -

ruble k ; pentru studenți și persoane insuficiente, prețul este redus cu rub Se acceptă abonamente: în redacție (Moscova, Arbat, Staro-Konyushenny per , satul Mikhailova) și în toate librăriile importante din ambele capitale gg străinii sunt rugați să contacteze direct editorul Editor-editor Dr H F Mihailov Biblioteca "Runivers" ANUNTURI Abonamentul pentru continuă, al zecelea an de publicare la un mare ziar politic, economic și literar cotidian publicat în ODESSA, în format de mari ziare metropolitane Editor-editor J~ JY]?Eilenson La abonamentul din la publicațiile lui Serghei Sharapov - AL ȘASELEA AN DE EDITARE DUPRIPG P+ PP Ziarul va fi publicat de YET săptămânal V П Г II failli Luăm toate măsurile pentru o tranziție rapidă I JUUIIUL ÿ^UJIU pe zi cu zi TERMENI DE ABONAREA schimbare: An p , / g ° Da Rm luni p cu dost si unres EDITURA ANUL II П λ V fl DL Prețul abonamentului pentru cărți ale revistei cu toate primele IIπΛηΐΠ și atașamente cu livrare și expediere este de o rublă II II fi II IU * pъ cărți> magazin p k în favoarea magazinului Rambururs la livrare (pe prima carte) p k Abonamentul nu este acceptat pentru alți termeni Un set complet de "Plowman * pentru cu prime gratuite:) cartea" Autoguvernarea țărănească * și "Desenul drive-ului siberian" Sparrow * la treierator * este trimis pentru rub Biroul și redacția ambelor ediții ale Liceului din Moscova, strada Skatertny, satul Societății de Construcții de Case din Moscova În Sankt Petersburg Departamentul cabinetului de la Dr A I Dubrovin (Schimb Regiment, compania a IV-a, d) Editor-editor Sergey Sharapov EDIȚIA ESTE ABONNAMENT DESCHIS la g ^ ZIAR LEGAL dintr-o aplicație gratuită Culegere de hotărâri ale Direcțiilor penale și de casație civilă și ale Adunării Generale a Guvernului Senatul și Adunarea legilor și regulamentelor Guvernele Iese de două ori pe săptămână: duminica și joia Fără cenzură prealabilă Prețul anual de abonament cu livrare și poștă este de șapte ruble Plata în rate este permisă: la abonare - ruble până la și aprilie - restul - ruble Guvernamental, judiciar și administrativ, la fel ca instituțiile publice și de clasă pot subscrie pe credit, astfel încât banii (ruble) să fie trimiși în termen de șase luni, dar, în orice caz, înainte de expirarea anului de abonament; persoanele care servesc în aceste instituții au dreptul de a semna de-a lungul anilor trezorieri în rate, cu o contribuție lunară de o rublă, bani care trebuie livrați la redacție trezorieri (Adresa: Sankt Petersburg, Nevsky Prospekt, casa nr) La ianuarie , în Smolenaya este publicat un ZIAR ZILNIC "voce sdaolensky** CONDIȚII DE ABONARE: Timp de un an Timp de luni Timp de luni Timp de luna Cu redirecționare prin poștă p - k r k r k k Cu livrare în Smolensk " " "-" " " " Fără livrare în Smolensk "- " "- "-" " " Adresa: Smolensk, Redacția ziarului "Smolensky Golos"*, Ilyinskaya, satul Voznenk · Editor-editor s) X Jbpoamoôckiü Biblioteca "Runivers " П- IO ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE ȘI PSIHOLOGIE O CARTE NOUA: CONSTIINTA LIBERATA Culegere literară și filozofică Cartea unu Conținut; A M Buharev Din materiale pentru biografie -A S Buhareva Din experiență -Gr V N Bobrinsky Moartea și nemurirea Referitor la cele trei drame ale lui Maeterlinck -Val Sventsitsky "Nu asta, nu asta" Povestea -Vl Polivanova Oameni mari Povestea -A G Kovalenekoy Fecioara din Nazaret Poeme -S Solovyov Poezii - Ellis Coroana lui Dante -Ellis De la St Ioan Gură de Aur Poeme - P Astrov Lumină pe drum -Trad P Batiuskova Pietre Legendă -V Kharuzina - Elegia de primăvară O poezie de Andrey Belago "Așteptăm întoarcerea lui" Povestea - Andrei Belago Despre dogmatismul științific - Andrei Belago Despre pesimism - Andrei Belago Câteva cuvinte despre viziunea lui Cicherin - B Vysheslavtsev Libertatea conștiinței conștiință - M A Ertel, Principiul Trinității și aplicarea sa socială, partea a treia a

cărții "La Russie et l'Eglise universelle" Vladimir Solovyov Transl G A Rachinekago Din imnuri bisericești - G A Rachinsky Conștiință publică - Andrey Belago Adevărul marxismului - P I Astrov Pe drumul spre libertatea de conștiință Toleranţă Reforma Bisericii -P I Astrov Vândut în librăriile I D Sytin și altele Prețul pe care îl frec cop A doua carte a colecției Free Conscience va fi publicată în aprilie Ediția Free Conscience este în curs de pregătire pentru publicare: Lamennet "Cuvintele credincioșilor" ("Paroles d'un croyant"), trad S M Rogovin, editat și cu o prefață de S A Kotlyarevsky D S Merezhkovsky "Acum sau niciodată", prelegere Redacție: Moscova, Triumphalnaya-Sadovaya, casa lui Tsvetkova, ap Biblioteca "Runivers "